Vasile Duda
Corneliu Gaiu
Günter Klein

Cultură și civilizație la Bistrița

Carte pentru ciclul liceal

Bistrița
2017

Autori:	Vasile Duda
	Corneliu Gaiu
	Günter Klein
Inițiator proiect:	Vasile Duda
Coordonator proiect:	Nicoleta Toma
Tehnoredactare:	Nicoleta Toma
Corectură text:	Laura Stan
Imagini vechi:	Fotografii istorice din Colecția Günter Klein
Imagini noi:	Sorin Județ, Paul Kovacs
Design grafic:	Raluca Județ - Refresh Time
	Sorin Județ - Refresh Time
Promovare online: www.liceuldeartecbaba.ro	Munteanu Ambrozie Florin
Referenți de specialitate:	prof. univ. dr. Aurel Chiriac - Universitatea din Oradea
	conf. univ. dr. Gheorghe Mândrescu - Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj Napoca
Metodiști:	Angelo Aurelian Manea - inspector școlar de specialitate pentru disciplina istorie (RO)
	Horst Göbbel - inspector școlar de specialitate pentru disciplina istorie (DE)
Parteneri de specialitate:	Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud
	Asociația Profesorilor de Istorie din România, filiala Bistrița-Năsăud
Parteneri școlari:	Liceul de Arte „Corneliu Baba“, Bistrița - dir. Vasile Duda / dir. Macedon Retegan
	Școala Gimnazială Nr. 1, Bistrița - dir. Anca Mihaiu

ISBN 978-973-0-25962-9

Bistrița 2017

Cartea pentru ciclul liceal, Cultură şi civilizatie la Bistrița a fost elaborată în conformitate cu Legea Educației Naționale şi în baza unei programe opționale aprobate de Inspectoratul Şcolar Bistrița-Năsăud în anul 2017.

Inspectoratul Şcolar Bistrița-Năsăud recomandă utilizarea acestui material în cadrul opționalului "Bistrița - Cultură şi civilizație locală" de la nivelul claselor a X-a, a XI-a şi a XII-a la liceele din Municipiul Bistrița.

CARTEA VOASTRĂ DE CULTURĂ ȘI CIVILIZAȚIE LA BISTRIȚA

Dragi tineri,

Materialul pregătit pentru voi este o carte în care sunt prezentate aspecte din cultura și civilizația oamenilor care au trăit la Bistrița din cele mai vechi timpuri ale istoriei și până azi. Nu putem să avem pretenția că am reușit să strângem cele mai bune exemple din cultura și civilizația acestor meleaguri, dar ne-am străduit să vă prezentăm aspecte considerate de noi utile pentru bistrițenii de azi. Materialul a fost conceput după structura unui manual, dar nu este un manual în toată puterea cuvântului, este o carte cu informații accesibile, care se pliază pe nivel de vârstă cuprins între 14-18 ani și se poate aplica în cadrul unui optional de Cultură și civilizație locală la Bistrița. Cadrele didactice care aleg să implementeze un asemenea optional pot să folosească structura acestui material sau să conceapă o altă structură adaptată cerințelor tinerilor pe care îi pregătesc.

Noi, autorii acestui material, oferim, în cea mai mare parte, o selecție de texte istorice sau scrise de istorici despre Bistrița. Pe marginea acestor izvoare am încercat să construim o dezbatere, bazată pe întrebări și răspunsuri, prin intermediul cărora să putem afla cât mai multe informații legate de orașul nostru. Subiectele abordate sunt distribuite tematic, fără respectarea strictă a cronologiei evenimentelor. Ca să suplinim suportul de informații cronologice, am completat lecțiile cu o cronologie generală, în care cele mai importante evenimente din oraș, pot să fie urmărite de la prima atestare documentară, până la finalul anului 2017. Am încercat să evităm reluarea și aprofundarea exagerată a evenimentelor dezvoltate în materialele adaptate pentru gimnaziu sau ciclul primar și am considerat că pe baza izvoarelor selectate o să puteți să descoperiți singuri frumusețea și importanța trecutului acestui oraș. Pe de altă parte, materialul adaptat pentru liceu trebuia să fie atractiv, atât pentru cei care nu au studiat în ciclul primar sau la gimnaziu un optional de cultură și civilizație locală, cât și pentru cei care au parcurs o asemenea ofertă. Seria de întrebări formulate pe marginea textelor sperăm să genereze un exercițiu al dezbaterii și să impulsioneze dezvoltarea aptitudinilor necesare susținerii unui dialog civilizat pe marginea trecutului, a diversității etnice, a patrimoniului cultural și în general a problemelor urbei noastre. Pentru a amplifica baza izvoarelor istorice am acordat un spațiu mult mai vast anexelor care oferă imagini de arhivă sau alte informații de epocă.

În subtitlurile "Să descoperim" și "Știați că..." se pot afla informații tangențiale la subiectul tratat și se obține o mai bună contextualizare a temei abordate. Linia reperelor cronoligice vă ajută la o sumară localizare în timp, iar dacă voi considerați subiectul interesant aveți și varianta unor lecturi suplimentare prin indicarea unor lucrări de specialitate sau adresele unor site-uri utile. Totuși atragem atenția că materialul este alcătuit pentru a fi utilizat la clasă în permanentă dezbatere cu colegii, sub coordonarea profesorului, nefiind conceput pe sistemul tradițional în care învățăm lecția acasă. Intenția noastră este să exersați bucuria dezbaterilor și să renunțăm la ideea de a se învăța o lecție acasă. Experința dezbaterilor și suma ideilor enunțate de colegi sau de partenerii de dialog, ar trebui să ajute la conturarea unei păreri personale. O să înțelegem astfel că la multe probleme nu există un singur răspuns sau o singură formă de interpretare, iar acceptarea acestei diversități stă de fapt la baza unui comportament corect și democratic pe care trebuie să-l însușim. Opinia voastră conteză, iar odată parcurs izvorul istoric puteți să formulați prin "cuvintele voastre", puncte de vedere care devin în fapt răspunsul vostru, nu reproducerea unei opinii formulate de alții pentru voi.

Așadar, nu am conceput lecții clasice în această carte, ci am oferit un material pentru dezbaterea unor subiecte din trecutul și prezentul Bistriței care să-i îndemne pe tineri să descopere patrimoniul cultural al orașului în care trăiesc.

Noi, autorii acestui material adaptat pentru tinerii din liceu, sperăm să prindeți drag de valorile și diversitatea multiculturală a acestui oraș, să-l iubiți și să-l promovați așa cum au făcut și alte generații înaintea voastră.

Cadre didactice implicate în implementarea opționalului de Cultură și civilizație locală : Antal Attila, Archiudean Dănuț, Cămăraș Tiberius, Silviu Ovidiu Chiș, Dan Aurelia, Duda Vasile, Claudiu Șular, Iosif Uilăcan.

I. IMNUL

Imnul alături de drapel şi stemă sunt principalele simboluri ale statului. Cuvântul imn a fost preluat în cultura europeană din tradiția culturii greceşti, fiind un cântec de laudă. Primul imn al României a fost adoptat în perioada domnitorului Alexandru Ioan Cuza. În perioada regalității, *Imnul regal român* a fost intonat până la instaurarea regimului comunist din 1948, iar azi poate să fie auzit în ceremoniile care implică prezența Casei Regale a României.

Actualul imn al României a fost introdus în cadrul evenimentelor revoluționare din decembrie 1989. Poemul *Un răsunet* a fost scris de poetul Andrei Mureşanu în atmosfera revoluționară a anului 1848, la Braşov. Versurile au fost aşezate pe o muzică compusă de Anton Pann.

Scris şi utilizat în perioada în care s-au constituit majoritatea imnurilor statelor europene, versurile cuprind îndemnuri şi elogioase evocări româneşti. Imnul este o melodie triumfală care, după cum spunea Andrei Pleşu „trebuie să aibă capacitatea de mobilizare şi de reprezentare care e necesară oricărui cetățean al oricărei țări ca atunci când aude această compoziție să simtă că e solidar cu concetățenii lui".

România - Imagine simbol

Un Răsunet

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adâncirã barbarii de tirani!
Acum ori niciodată, croieşte-ți altă soarte,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Înalță-ți lata frunte şi caută-n giur de tine,
Cum stau ca brazi în munte voinici sute de mii;
Un glas ei mai aşteaptă şi sar ca lupi în stâne,
Bătrâni, bărbați, juni, tineri, din munți şi din câmpii!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna națiune, ai voştri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!" strigă toți.

Pre voi vă nimiciră a pizmei răutate
Şi oarba neunire la Milcov şi Carpați!
Dar noi, pătrunşi la suflet de sfânta libertate,
Jurăm că vom da mâna, să fim pururea frați!

O mamă văduvită de la Mihai cel Mare
Pretinde de la fiii-şi azi mână d-ajutori,
Şi blastămă cu lacrămi în ochi pe orişicare,
În astfel de pericul s-ar face vânzători!

De fulgere să piară, de trăsnet şi pucioasă,
Oricare s-ar retrage din gloriosul loc,
Când patria sau mama, cu inima duioasă,
Va cere ca să trecem prin sabie şi foc!

N-ajunse iataganul barbarei semilune,
A cărui plăgi fatale şi azi le mai simțim;
Acum se vâră cnuta în vetrele străbune,
Dar martor ne e Domnul că vii nu o primim!

N-ajunse despotismul cu-ntreaga lui orbie,
Al cărui jug din seculi ca vitele-l purtăm;
Acum se-ncearcă cruzii, în oarba lor trufie,
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm!

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată
Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!
Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată
Prin intrigă şi silă, viclene uneltiri!

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertate şi scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost' pământ!

Andrei Muresanu- imagine simbolică 1927

Imnul României *Deşteaptă-te române* a fost cântat în zilele Revoluției din decembrie 1989, iar în 1990 a fost declarat în mod oficial imnul țării. Republica Moldova a utilizat tot ca imn al țării acest cântec între anii 1991-1994, dar apoi pentru a se evita ca doua state să aibă același imn autoritățile de la Chişinău au adoptat imnul *Limba noastră*. Imnul actual al României are 11 strofe, dar la ocazii festive se intonează doar strofele 1, 2, 4 şi 11.

Statuia poetului Andrei Mureşanu - Sculptor Corneliu Medrea

Dezbatere

1. Când a fost conceput imnul actual al României ? Ce știți despre autorul imnului?
2. Care sunt versurile pe care trebuie să le cântăm la ocazii festive?
3. Ce atitudine trebuie să adoptăm în momentul în care se intonează imnul de stat?
4. Identificați versurile care exemplifică invocația specifică unui imn?
5. Selectați versurile care evocă perioada de glorie a poporului român.
6. Indicați versurile care v-au impresionat cel mai mult ? Argumentați.
7. Cunoașteți și alte imnuri ale României ?
8. Considerați utilă schimbarea și adaptarea imnului de stat sau ar trebui să se încerce păstrarea și promovarea neschimbată a acestuia?
9. Care sunt consecințele păstrării neschimbate ale imnului statului peste cât mai multe generații?
10. Cum armomonizăm valorile și simbolurile naționale cu valorile și simbolurile altor națiuni?

Să descoperim

După modelul statelor naționale s-au realizat și imnuri ale școlilor, iar exaltarea națională specifică secolului al XIX-cea se regăsește și în asemenea versuri locale, un exemplu în acest sens poate să fie imnul Şcoalei Normale din Năsăud:

"Ți-ai mânat prin veacuri turmele pe plaiu,
Din stejarul Rodnei tu mlădiță ruptă,
Şi-ți cântai amarul din caval şi naiu,
Dar cumplit tu fost-ai când te-a dus în luptă Ştefan şi Mihaiu.
Când ți-or pune piedici dușmanii să cazi
Spada ta să fie de-acum, Române,
Fulger care aprinde, vânt ce rupe brazi,
Şi te-ncrede-apururi că vei fi şi mâine
Tare cum eşti azi.
Sus ridică fruntea, vrednice popor
Câți vorbim o limbă şi purtăm un nume,
Toți s-avem o țintă şi un singur dor
Mândru să se-nalțe peste toate-n lume
Steagul tricolor."

Știați că...

După declarația soției poetului Andrei Mureșanu poezia *Un Răsunet* a fost scrisă după experiența întâlnirii emoționante cu revoluționarii de la 1848. „După Adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj, Andrei Mureșanu s-a întors la Brașov într-o efervescență creatoare. El nu s-a culcat, ci s-a așezat la masa de scris și a scris până târziu ce se făcuse ziuă, mai sculându-se din când în când de la masă și plimbându-se prin odaie, citind ceea ce scrisese. Erau strofe din *Deșteaptă-te, române*. „

Saşii din Transilvania şi-au adoptat în anii premergători Revoluției de la 1848 un imn *Siebenbürgen, Land des Segens (Transilvanie, țara binecuvântării)* **în care sunt cântate frumusețea naturală şi spirituală a Transilvaniei. Versurile au fost scrise de** Leopold Maximilian Moltke (născut la Kiel, Germania), iar muzica îi aparține compozitorului sas Johann Lukas Hedwig din Hălchiu.

Câteva dintre versurile traduse în româneşte sună cam aşa: „Transilvanie, mândră țară, / cu puteri şi bogății, / de Carpați împrejmuită, / cu verdeață răsădită, / plai cu aur şi cu vii. ..... Transilvanie, plai de graiuri / diferite-n fel şi ton, / dar în rugăciuni unite /urcă limbile-mpărțite / spre dumnezeiescul tron."

1862 — *Marş triumfal şi primirea steagului şi a Măriei Sale Prințul Domnitor*

1884 — *Imnul regal român*

1948 — Imnul *Zdrobite cătuşe*

1953 — Imnul *Te slăvim Românie!*

1977 — Imnul *Trei culori cunosc pe lume*

1989 — Imnul *Deşteaptă-te române!*

Relief sculptural 1848

Informații suplimentare Ioan I. Bureacă, *Istoria imnului*, Bistrița, 1992.

Revoluționari de la 1848

2. DRAPELUL

Drapelul este unul dintre simbolurile importante ale statului, de aceea este necesar să cunoaștem istoria apariției și promovării acestor însemne ale suveranității. Drapelurile sau steagurile utilizate de statele din Europa s-au format în majoritatea cazurilor în atmosfera schimbărilor din secolul al XIX-lea. Primăvara popoarelor sau șirul revoluțiilor din Europa din anul 1848 a adus pe scena politică steagurile națiunilor.

Românii își definesc acum, la fel și majoritatea națiunilor europene, un steag care să reprezinte întreaga națiune română. Simbolurile stemelor domnești utilizate de Țara Românească, de Moldova și de principii Transilvaniei, nu puteau să mai reprezinte întreaga națiune. Așa se constituie steagul tricolor pe care începând cu secolul al XIX-lea românii îl folosesc ca element simbolic al națiunii lor. În opinia unor istorici combinarea celor trei culori, roșu, galben și albastru își are originea în culorile utilizate în steagurile medievale românești, după alții modelul a fost preluat din steagul revoluției franceze, care a inspirat majoritatea steagurilor europene.

Cea mai veche utilizare a culorilor roșu, galben și albastru a fost identificată în steagurile utilizate după 1832 de domnitorul Alexandru Ghica în Țara Românească. Anul Revoluției de la 1848 aduce odată cu revoluționarii care circulă între cele trei provincii locuite de români și prima unitate a steagului național românesc. În Transilvania George Barițdeclară că la Adunarea de la Sibiu din 1848 (26 aprilie/8mai) românii au folosit tricolorul cu albastru – alb – roșu, iar deviza care completa steagul a fost Virtus Romana Rediviva. În cadrul revoluției de la Iași și moldovenii folosesc tricolorul, dar nu sunt prea multe informații legate de aspectul steagului pentru că revoluționarii au fost foarte repede arestați. În schimb, în Țara Românească avem cele mai multe informații pentru că guvernul revoluționar a avut o perioadă de administrare a țării. În iunie 1848, Guvernul provizoriu stabilea: steagul național va avea trei culori albastru-galben-roșu, iar în acest context se fac o serie de steaguri cu distribuția culorilor pe orizontală. Decretul din 14 iunie 1848 preciza: "steagul național va avea trei culori: albastru, galben şi roşu. Deviza română, care va fi scrisă atât pe steaguri, cât şi pe monumentele şi decretele publice se va compune din două cuvinte: "DREPTATE – FRĂȚIE". În luna iulie guvernul revoluționar vine cu noi precizări pentru că a constatat că "nu s-a înțeles ordinea" și precizează că trebuie utilizată combinarea culorilor pe verticală, după model francez.

Acum se spune clar că „lângă lemn vine albastru, apoi galbenul și apoi roșu fâlfăind". Practic acum se face prima precizare a regulilor de utilizare a steagului, iar modelul a fost preluat în toate teritoriile locuite de români ca semn al identității naționale.

În zona noastră activitatea revoluționară românească a fost coordonată de prefectul Constantin Romanu Vivu, care a reușit să mobilizeze în jurul comunei Teaca, circa 3000 de voluntari. La parohia Pinticu, lângă Teaca, s-a păstrat un vechi steag care a aparținut, conform tradiției, acestor trupe revoluționare de la 1848. Tricolorul, păstrat în colecția Muzeului Județean poartă inscripția ACUM ORI NICIODATĂ. În acest context s-ar putea ca acesta să fie cel mai vechi tricolor purtat pe aceste meleaguri, iar deviza înscrisă pe drapel este în mod evident inspirată din versurile poeziei lui Andrei Mureșanu, considerate imn al revoluției și devenit mai târziu imn al țării.

Așadar cele trei culori au fost percepute ca fiind elementele care alcătuiesc drapelul, dar modul în care au fost combinate, de multe ori din lipsă se informații, a făcut să nu existe aceeași ordine și poziționare a culorilor. În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza culorile sunt poziționate orizontal, dar odată cu adoptarea Constituției din 1866 și apoi prin adoptarea unei legi care să reglementeze foarte clar modul de utilizare (1867), aspectul steagului a rămas neschimbat. Evenimentele Marii Uniri din 1918 au adus din nou în atenție acest simbol al națiunii române, dar în provinciile reunite nu era clar modul de poziționare al culorilor. La Adunarea Națională de la Alba Iulia, culorile sunt dispuse pe orizontală și completate cu devizele unirii.

Azi știm că tricolorul românesc utilizează culorile albastru, galben și roșu, într-o proporție de 2:3 între lățime și lungime, iar albastrul trebuie poziționat totdeauna la lance. Constituția României are prevăzut la articolul 12 reglementările privind steagul țării, iar modul de utilizare, forma și protocolul sunt reglementate printr-o lege adoptată în 1994.

Texte despre drapelul tricolor:

„Drapelul tricolor cum este astăzi nu este (precum pretinde ministerul) drapelul Unirii principatelor. El este mai mult: el este însuşi drapelul naționalității române din toate țările locuite de români." Mihail Kogălniceanu, despre semnificația drapelului

Alexandru Ioan Cuza a rostit despre steag o cuvântare impresionantă în cadrul căreia a definit steagul țării: *„Steagul e România! Acest pământ binecuvântat al Patriei, stropit cu sângele strămbunilor noştri şi îmbelşugat cu sudoarea muncitorului. El este familia, ogorul fiecăruia, casa în care s-au născut părinții, unde se vor naşte copii noştri! ... Steagul e totodată trecutul, prezentul şi viitorul țării, întreaga istorie a României*"

Discurs rostit de Carol I în fața trupelor în 17 iulie 1877:

„Dându-vă drapelul corpului, vă încredințez onoarea României, pe care o pun astfel sub scutul curajului, devotamentului şi abnegațiunii voastre. Pentru prima oară se prezintă solemna ocaziune de a primi drapelul în preziua mergerei pe câmpul de onoare; căutați a-l încununa d-o nemuritoare glorie. Nu uitați niciodată că drapelul este simbolul patriei..."

Drapelul format din culorile albastru – galben – roșu a primit în perioada interbelică stema regală a tuturor provinciilor românești, după 1948 s-a aplicat pe steag stema Republicii Populare Române, iar din 1965 stema Republicii Socialiste România. În decembrie 1989 în cadrul revoluției anticomuniste a fost decupată stema comunistă din steagul național, iar în anii respectivi simbolul revoluției a fost chiar „steagul găurit", adică eliberat de ideologia comunistă.

Dezbatere

1. În ce context istoric apar steagurile naționale în Europa?
2. În ce perioadă apar informații despre un steag tricolor care combină culorile consacrate?
3. Din ce modele s-a putut inspira steagul românesc?
4. Cum a evoluat modul de așezare al culorilor în steagul națiunii române?
5. Cum interpretați discursurile personalităților din secolul al XIX-lea despre tricolorului românesc?
6. Care este cel mai vechi steag de la Muzeul Județean?
7. Ce steaguri au în Transilvania, sașii și maghiarii?
8. Ce reguli trebuie să respectăm la utilizarea sau confecționarea steagului?
9. Ce importanță considerați că are steagul național al României? Discutați acasă despre steagul Revoluției române din 1989 sau despre eșarfele tricolore purtate de revoluționari.
10. Cum utilizăm aceste simboluri în contextul Uniunii Europene?

Pavilionul Regelui României cu crucea ordinului „Mihai Viteazul”

Să descoperim

Republica Moldova are tot cele trei culori utilizate, dar pentru a păstra diferențe față de steagul României utilizează un raport între culori de 1:2.

În cadrul Revoluției de la 1848 din Transilvania, sașii au adoptat un steag format din culorile albastru și roșu, iar maghiarii din roșu-alb-verde, în dispunere orizontală.

Conform legilor naționale se pot arbora pe teritoriul României și steaguri care aparțin altor state, dar în aceste situații este obligatoriu să fie arborat și steagul României, iar steagul statului trebuie să ocupe locul de onoare, așa cum sunt prevederile legii privind protocolul de utilizare al drapelului adoptate în 1994.

Știați că...

Se spune că în 6 septembrie 1848, în cadrul defilării cu steagul revoluției alcătuit din albastru – galben – roșu, revoluționarul ardelean Constantin Roman Vivu a fost onorat să poarte steagul revoluției din Muntenia. Revoluționarul a revenit apoi în Transilvania fiind activ în zona Bistrița - Reghin – Tg. Mureș.

În cazul unor evenimente naționale importante, precum Ziua Națională, în gest de respect se arborează steagul tricolor și pe case particulare – în mod obișnuit steagul se arborează doar pe instituții publice.

În cazul unor evenimente dramatice, a pierderii unei personalități sau a unui număr mai mare de conaționali într-un eveniment tragic, în semn de tristețe steagul se coboară în bernă, adică se coboară la jumătate de catarg.

1832 – Se utilizează tricolorul în Muntenia

mai 1848 – se utilizează tricolorul la Sibiu – 1848

1848 – Se utilizează tricolorul la Iași

26 iunie 1848 – se utilizează tricolorul la București – 1848

1918 – tricolorul este utilizat ca simbol al tuturor românilor

27 iunie 1998 – Ziua Drapelului Național – 1998

Steag din sec. al XIX-lea atribuit prin tradiție legiunii lui Constantin Romanu Vivu deviza: *ACUMU ORI NECI ODATA*

Steag de luptă al României din 1863

Informații suplimentare Dogaru, Maria, *Tricolorul și cocardele în contextul luptei revoluționarilor pașoptiști* în „Revista de istorie” nr. 5, 1978.

Stema Regatului României 1919-1947

Stema Republicii Populare Române 1948

Stema Republicii Socialiste România 1965-1989

Stema României 1992-2016

Stema României din 2016

3. STEME ȘI SIGILII

Stema este împreună cu drapelul și imnul, un simbol fundamental al statului. În România stema statului s-a constituit prin unirea simbolurilor utilizate în perioada medievală de principalele state medievale locuite de români și are la bază modelul de stemă utilizat în perioada interbelică. Simbolul Țării Românești alcătuit dintr-un vultur sau acvilă cu o cruce în cioc (la stânga un soare la dreapta o lună) și simbolul Moldovei, alcătuit din capul de bour (la dreapta o roza la stânga o lună, iar între coarnele bourului o stea de aur), au fost unite în stema confecționată după Unirea din 1859 a celor două state românești. După războiul de independență s-au adăugat în stemă și simbolurile Dobrogei, alcătuite din doi delfini. În urma Unirii din 1918 stema României este completată cu însemnele Principatului Transilvaniei și ale Banatului (asociat din 1921 cu leu rampant utilizat și în stema Olteniei). Stema Principatului Transilvaniei este alcătuită dintr-un scut împărțit orizontal de o bandă roșie, în partea superioară o acvilă încadrată de un soare și o lună, în partea inferioară sunt reprezentate 7 turnuri, simboluri ale celor 7 orașe cetăți fortificate din Transilvania, amintind de vechea denumire săsească Siebenburgen (șapte burguri). Unul dintre cele 7 orașe fortificate ale Transilvaniei este și Bistrița, deci orașul se poate mândri cu faptul că se regăsește între simbolurile stemei statale româneşti.

Bistrița are printre cele mai vechi steme urbane din România. Orașul a primit în preajma anului 1366/67, în urma unei donații regale, însemnele familiei de Anjou care conducea în secolul al XIV-lea Regatul Ungariei şi părți din sudul Italiei. Această stemă a fost utilizată de reprezentanții orașului până în secolul XX, dar în perioada comunistă interzicerea utilizării vechilor simboluri medievale a determinat uitarea semnificației și istoria acestor însemne. Stema actuală a Bistriței a fost confecționată în 1992 și include simboluri medievale și moderne din istoria orașului.

Elementele componente ale blazonului medieval bistrițean au fost interpretate în toată istoriografia subiectului ca fiind însemnele regelui Ludovic de Anjou, acordate orașului cu ocazia unei vizite regale în zonă.

Interpretarea istoriografică a însemnelor heraldice este următoarea: Blazonul este alcătuit dintr-un scut despicat care cuprinde:

- cartierul I cu opt fascii (bare) argintii și roșii;
- cartierul II pe fond albastru azur, flori de crin aurii;
- deasupra scutului blazonul este completat cu un coif cu coroană de aur și lambrechini de argint (panglici decorative);
- partea superioară a blazonului cuprinde un struț de argint, cu cioc de aur, coroană de aur pe cap și potcoavă de aur în cioc.

Scutul despicat sau împărțit pe verticală în două are forma unui scut ascuțit de model francez. Barele sau fasciile sunt linii orizontale, roșu-argintiu utilizate în cadrul Regatului Ungariei, iar florile de crin pe fond albastru sunt simbolurile moștenitorilor Casei regale franceze de Anjou. În partea superioară a scutului se află un coif specific perioadei medievale, decorat cu o coroană de aur – simbol că este vorba despre un coif regal, iar în jur sunt așezate o serie de panglici decorate într-un model vegetal, numit în heraldică lambrechini. Partea superioară a coifului este completată de o pasăre cu gâtul lung, cu coroană pe cap și potcoavă în cioc. Ce putem să aflăm despre acest simbol?

Ștefan Dănilă, directorul Muzeului Județean Bistrița-Năsăud, într-o broșură cu istoria orașului Bistrița precizează: " Din partea regelui Ungariei, Ludovic de Anjou, Bistrița la anul 1353 primește dreptul de a ține târgul anual de 15 zile în luna august, târg denumit în partea locului – Bulgiul. Tot în această perioadă, orașul primește sigiliul propriu – un cap de struț cu potcoava în cioc – care simbolizează, după vechea heraldică, îndeletnicirile comerciale ale bistrițenilor." (Ștefan Dănilă, Bistrița, Cluj, 1967).

Specialistul în heraldica României, Dan Cernovodeanu precizează: „Stema orașului Bistrița ... datează din 1367 ... reprezintă un scut înclinat cu armele angevine (evident o concesiune regală), timbrat de un coif încoronat al cărui cimier înfățișează un cap de struț, de asemenea încoronat ținând în cioc o potcoavă, element frecvent folosit de regele Ludovic I de Anjou." (Dan Cernovodeanu, Ştiința şi arta heraldicii din România, Bucureşti, 1977.)

Istoricul András Kovács de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca precizează:

"De asemenea, regii angevini sunt cei care acordă stema orașului. Scutul despicat cuprinde benzile regale și crinii familiei de Anjou, încununat fiind de podoaba de coif a regelui Ludovic I (1342-1382), capul de struț încoronat, cu o potcoavă in cioc." (András Kovács, Monumente istorice din Transilvania, II, Bistrița, 1994.)

Dar oare ce semnifică pasărea din stema blazonului regal acordat orașului Bistrița? De ce au ales un struț în blazonul regal membrii familiei de Anjou?

În spațiul german, în secolul al XIV-lea, atunci când se foloseau aceste însemne în Bistrița, se scria despre struț următoarele: "Struțul are pene precum un uliu sau o pasăre, dar este prea greoi pentru a zbura. Mănâncă fier și îl digeră, de aceea este răgușit prin natura sa. Urăște caii din instinct și se opune acestora – din acest motiv struțul este reprezentat de regulă cu o potcoavă de cal în cioc." (Conrad von Megenberg (cca1350), după, Seyler, G., Geschichte der Heraldik, Nürnberg, 1890.)

Alte informații: „Struțul a fost considerat simbol al puterii pentru că poate să înghită, să digere orice, chiar și fier, iar el poate să alerge la fel de mult și la fel de repede, precum calul, dar spre deosebire de acesta poate să rabde orice neajunsuri și suferințe.

Datorită capacității de a digera fier, struțul cu potcoavă în cioc era utilizat în perioada medievală ca emblemă a breslelor legate de prelucrarea metalului." (Nagy Zoltán, Patkót harapó strucc)

Odată parcurse aceste informații istorice începem să înțelegem alegerea făcută de familia de Anjou. Se pare că în secolele XIII-XIV au circulat în Europa Occidentală mai multe legende legate de forța surprinzătoare a struților care puteau să devoreze orice, inclusiv fier.

Aceste informații au fost uitate, dar vechile explicații autentifică chiar originalitatea acestor însemne. Stema cu însemnele vechi ale orașului a fost interzisă în 1948 de către statul comunist, dar după revoluția din 1989 s-au refăcut stemele cu vechile însemne în toată România. Stema actuală a Bistriței este alcătuită dintr-un scut ascuți care conține pe un fundal tricolor statuia poetului Andrei Mureşanu, Poarta Lemnelor ca simbol al vechii cetăți medievale şi struțul cu potcoavă în cioc, moștenit din vechile sigilii ale orașului.

Dezbatere

1. Ce știți din cultură generală despre stema orașului Bistrița?
2. Când a primit Bistrița blazonul regal?
3. În blazonul unei țări sau a unui oraș se pun simboluri actuale și moderne, sau se păstrează vechile simboluri moștenite ? Ce avantaje sau dezavantaje avem dacă păstrăm tradiția unui loc?
4. Care sunt elemente care compun scutul din stema veche a Bistriței?
5. Ce elementele compun partea superioară din vechea stemă a Bistriței?
6. Ce simboliza struțul în perioada medievală?
7. Unde se găsesc vechile însemne ale orașului nostru?
8. Ce culori sunt combinate în vechea stemă a orașului?
9. Cum sunt reprezentate elementele din stema medievală a oraşului nostru?
10. Ce conține stema actuală a Bistriței?

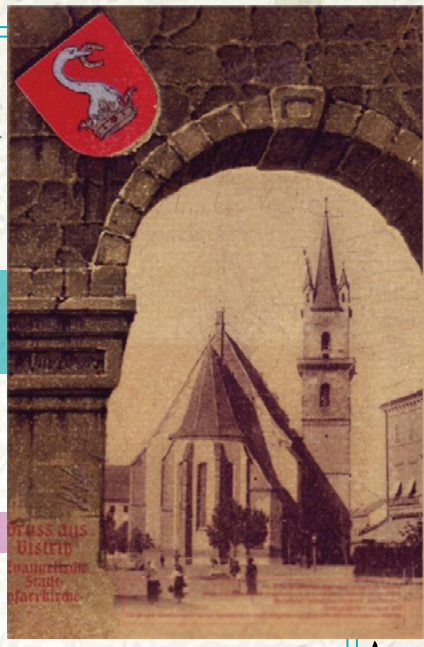

Bistrița, Sec. XIX

Să descoperim

În perioada medievală europenii nu ştiau cum arată un struț, dar se puteau informa din câteva surse care descriau această pasăre. Spre exemplu în Biblie se scrie : "Struțul este o pasăre a zonelor austere" Pliniu cel Bătrân (secolul I) prezintă struțul ca pe o pasăre care aleargă foarte repede, dar nu poate să zboare, iar stomacul său digeră ceea ce înghite. Pasărea este stupidă pentru că își ascunde capul în tufiș și crede că s-a ascuns, chiar dacă corpul îi rămâne afară. Isidor din Sevilia – preciza în secolul VII că „struțul nu-și clocește ouăle pentru că le depune în nisip." Cea mai citită lucrare medievală despre păsări şi animale a fost *Physiologus* (secolul al XII-lea), iar despre struț se spune că: „această pasăre nu poate să zboare, iar picioarele sale seamănă cu cele ale cămilei, de aceea se numește și camelum."

Artiştii medievali din Europa care au trebuit să reprezinte această pasăre s-au inspirat din aceste surse, iar pasărea a fost reprezentată ca fiind o pasăre puternică cu o potcoavă în cioc, iar uneori picioarele puternice erau desenate în forma unor copite.

Știați că...

În secolul al XIV-lea au fost bătute monede, de Casa Regală de Anjou cu stema concedată Bistriței pe revers, iar primele monede bătute de domnitorii din Țara Românească și Moldova conțin pe revers (pe spatele monedelor din argint) scutul despicat, inspirat din heraldica Casei regale de Anjou și moștenite și în stema Bistriței. Casa de Anjou a avut un rol foarte important în introducerea unui mare număr de monede în schimburile comerciale din Europa Centrală și de Est.

Regele Ludovic de Anjou, cel care a acordat blazonul Bistriței este numit în documentele franceze și italiene Louis I de Ungaria, în istoriografia maghiară Nagy Lajos, iar după cea poloneză Ludwik Wegierski, dar în majoritatea surselor istoriografice a fost numit Ludovic cel Mare. Regele a moşteneştenit pe linia dinastică a tatălui, regatul Ungariei și posesiuni în sudul Italiei, iar pe linia dinastică a mamei sale regatul Poloniei.

1367 Bistrița utilizează blazonul Casei de Anjou

1492 Bistrița aplică sigiliul cu scut și struț cu potcoavă în cioc

1545 Sigiliul orașului este format doar din struț cu potcoavă în cioc

1931 Bistrița adoptă stema interbelică

1992 Bistrița adoptă stema actuală

Timbre interbelice tipărite la Bistrița

Monede din argint cu stema Bistriței pe revers (sec.XIV)

Informații suplimentare Vasile Duda, *Informații despre stema regală a Bistriței*, în *Revista Bistriței*, 2015

anexă

Dezbateți pe marginea imaginilor, a hărților sau a textelor prezentate

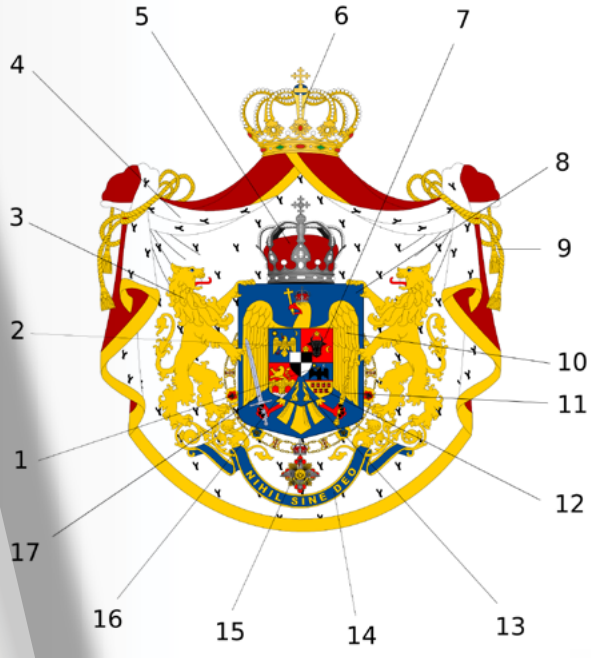

Stema Regatului României

Descrierea Stemei Regatului României - varianta mare
conform legii din 23 iunie 1921

„Scut albastru **(8)** cu o acvilă cruciată de aur **(10)**, încoronată, și cu ciocul și ghiarele roșii, ținând în ghiara dreaptă o spadă **(17)**, în cea stângă un sceptru de aur **(11)**. Pe pieptul acvilei, un scut scartelat, având în cartierul 1 pe albastru o acvilă cruciată de aur, cu ciocul și ghiarele roșii, însoțită la dreapta de un soare, la stânga de o lună, amândouă de aur (Țara Românească) **(2)**; în cartierul al 2-lea, pe roșu, un cap de bour negru, cu stea de aur între coarne, însoțit la dreapta de un soare, la stânga de o lună conturată, amândouă de aur (Moldova) **(7)**; în al 3-lea, pe roșu, un leu de aur trecând spre dreapta, pe un pod de aur, peste valuri naturale (Oltenia cu Banatul) **(16)**; în al 4-lea, tăiat, în câmpul superior albastru o acvilă neagră ieșind dintr-o terasă roșie, însoțită la dreapta de un soare de aur, iar la stânga de o lună conturnată de argint; în câmpul inferior, de aur, șapte turnuri roșii, așezate 4,3 (Ardealul) **(12)**; jos, în inițiuțiune, doi delfini de aur afrontați, cu capetele în jos (Dobrogea) **(13)**.

Peste tot, scartelat argint-negru, armele Casei de Hohenzollern **(1)**.

Scutul timbrat cu Coroana de oțel a României **(5)** și susținut de doi lei de aur **(3)**.

Pavilionul de purpură, căptușit cu hermină **(4)**, bordat cu ciucuri de aur **(9)** și prins în vârf cu o coroană de aur **(6)**.

Decorații: colanul Ordinului Carol I **(15)**.

Deviza, pe o eșarfă albastră brodată cu aur: NIHIL SINE DEO (*lat.* „Nimic fără Dumnezeu") **(14)**."

Sursa: *Enciclopedia României*, vol. I, Imprimeria Națională, 1936

Stema Bistriței Stema Năsăudului

Stema comitatului Bistrița-Năsăud (sf.sec.XIX)

Stema județului Năsăud (perioada interbelică)

Stema județului Bistrița-Năsăud (perioada comunistă)

Stema județului Bistrița-Năsăud (în prezent)

Stema veche a Bistriței (1366-1931)

Stema interbelică a Bistriței (1931-1948)

Stema actuală a Bistriței

Sigilii ale Bistriței
din 1492 și 1545

Struțul cu potcoava în cioc pe un steag al orașului din sec. XIX,
Colecția Bisericii Evanghelice

Bistritzer Stadtwappen vom alten Holzgässer Tor
(Anfang des XVI. Jahrhunderts).

Gravură cu vechea stemă a orașului de pe Poarta Lemnelor

Stema veche a Bistriței
cioplită în piatră,
Colecția Muzeului Județean

Reprezentări ale struțului cu potcoavă în cioc, în izvoare istorice europene din secolul al XIV-lea

Psaltirea Reginei Maria, 1310-1320.
Londra British Library, Ms Royal 2B VII, f. 114.
Țăran care hrănește struțul cu potcoave și cuie

Manuscrisul Guillaume Durand
(Bibl. Sainte-Geneviève 143, fol. 12), înainte de 1390

Imagini din Cronica Pictată
de la Viena (sec. XIV)

1. Carol Robert de Anjou cu armură cu coif cu struț cu potcoavă în cioc, învinge noblilimea maghiară în bătălia de la Rozgoni 1312.

2. În celebra bătălie de la Posada Basarab îl învinge pe Carol Robert de Anjou. Pentru a scăpa de la locul bătăliei, armura regală cu coif cu struț cu potcoavă în cioc, a fost purtată de un apropiat al regelui, Desev, care a murit pe câmpul de luptă.

Blazonul Familiei de Anjou din tezaurul catedralei din Aachen, Germania (sec. XIV)

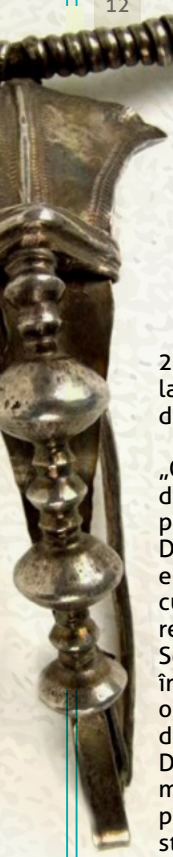

Piese de podoabă din Ag, sec. I a. Chr descoperite în Bistrița

4. BISTRIȚA DE DINCOLO DE VREMI

Într-o notă publicată în revista Apostrof, nr. 5 din 2015, Lucian Blaga evocă locul pe care l-a deținut la Bistrița, unde află surprins despre vechi vestigii desoperite în vecinătatea fostei sale reședințe de vară.

„O împrejurare neaşteptată mă face să-mi amintesc de grădina de pe dealul Burgului de la Bistrița, al cărei proprietar am fost din anul 1938 până imediat după al Doilea Război Mondial... . Cea mai fierbinte dorință a mea era să am o grădină la țară, prin împrejurimile Clujului, cu o căsuță şi gospodărie țărănească unde să mă pot retrage în timpul verii şi al lungilor vacanțe universitare. Sora mea, Letiția, căsătorită şi statornicită de mult timp în oraşul Bistrița, s-a oferit cu entuziasm să-mi caute o aşezare rustică potrivită. Mi-a găsit-o la vreo 3 km depărtare de acest *oraş al grădinii*, pe drumul vechi către Dumitra. Pe la capătul de jos al grădinii trecea drumul mai nou şi bine bătut spre Năsăud. Grădina se întindea pe clinul uşor învălurat al dealului, pe vârful căruia străjuia o pădure de stejar şi fag şi rămăşițele unui turn de cetățuie medievală, de unde, după legendele locului, nobili tâlhari răpeau prin secolul XV frumoase săsoaice pe care le închideau în Burg pentru plăcerile lor. Aveam de toate în grădina mea. Mai ales o splendidă privire asupra văii Bârgăului, asupra munților spre răsărit, unde se ascundea în albastrul neguros aşezarea Colibița. Când mi-am luat în primire rostul de agricultor, am spus sorei mele că nu putea să găsească un loc mai potrivit visurilor mele de „tinerețe" tomnatică. ..Casa era acoperită cu şindrilă şi avea pridvor de jur împrejur. Aveam, în ocol, şură, şopron, grajd. Aveam în livadă vreo patruzeci de nuci bătrâni ce dădeau multă umbră şi puțin rod. ... Cele două veri petrecute la grădină au rămas însă printre amintirile de zenit ale vieții mele. Elemente de atmosferă şi de peisaj de acolo au intrat în multe din poeziile mele scrise mai târziu. Dorința mea fusese să dau o mare dezvoltare vieții mele rustice, dar evenimentele de răscruce ale vieții internaționale, răsturnările politice, deplasările de hotare au zădărnicit totul. ...Trăiam acum în anul 1958, [când] citesc într-un ziar o notiță despre descoperirile arheologice ce s-au făcut în toamna aceasta pe dealul Burgului de la Bistrița. De la Institutul de arheologie aflu că sub pădure, nu departe de fosta mea grădină, s-au descoperit vreo 40 de urne cu cenuşă şi oscioare. După tehnică, ornamentică, stil, unele sunt de pe la 1500 înaintea erei noastre. Ele au deci o vechime aproximativă de 3.500 de ani. Urne protodace, desigur. Cât timp am stat în grădina de pe Burg, n-am putut să bănuiesc, nici chiar în visurile mele poetice, că sălăşluiesc pe-un cimitir dacic atât de impresionant. Dacii, a căror cenuşă s-a găsit lângă grădina mea, au fost contemporani cu Moise profetul şi cu nu ştiu care dintre piramidele vechiului Egipt. Ei au trăit câteva secole înainte de luptele de la Troia. Arheologia e o ştiință poetică. Dar deosebit de poetică devine această ştiință când se leagă într-un fel de locurile tale, de-o grădină în care ți-ai făcut odihnitorul somn, după ce ai lucrat în viața, de pe acelaşi loc, crescută din cenuşa strămoşească."

Dacă descoperirea evocată de către Blaga reprezenta cea dintâi cercetare arheologică în hotarul Bistriței, descoperiri neolitice și din epoca bronzului erau înregistrate cel puțin cu un secol mai devreme, intrate în colecții vieneze, budapestane și în cele ale gimnaziului evanghelic din oraș. Ele aduc dovezi ale unui habitat stabil pe terasele din bazinul râului Bistrița. Civilizația dacică este consistent exprimată la Bistrița prin piese de podoabă și tezaure monetare din sec. II –I a. Chr. care indică existența unui centru de putere din perioada Burebista-Decebal, completat cu cetățile dispuse în apropiere: Dumitrița, Sărățel, Arcalia, Ardan.

După cucerirea traiană și bazinul Someșului Mare intră în componența provinciei romane Dacia. Romanii instalează în zona de graniță unități militare și un sistem de apărare care cuprindea castre, turnuri și o rețea de drumuri care să asigure mobilitatea trupelor și să permită exploatarea resurselor regiunii. Castrele romane de la Ilișua, Livezile, Orheiu Bistriței asigurau apărarea pe limesul de nord al provinciei. Pentru aprovizionarea trupelor se întemeiază așezări formate din autohtoni și coloniști. O astfel de așezare, daco-romană, era pe teritoriul actual al Bistriței în partea de est a orașului, între Spitalul Județean, Liceul Electrotehnic și hotelul Diana. O așezare întinsă, formată din locuințe de suprafață și bordeie, cu vestigii romane și ceramică de factură dacică, care continuă mult după retragerea administrației romane.

Forma ordonată a tramei stradale a Bistriței medievale a dat naștere supoziției că orașul s-a ridicat pe structura unei așezări romane, așa cum s-a întâmplat la Napoca și în alte locuri. Ipoteza nu se susține, chiar dacă înainte de colonizarea germană pe teritoriul orașului mai sunt identificate nuclee de locuire, atât în partea de est, cât și la nord de așezarea actuală, prin cimitire sau locuințe din secolele VII – IX, expresive pentru grupuri de migratori și autohtoni, strămâni.

Monede romane republicane, 200 – 59 a. Chr, descoperite în Zona Codrisor

Dezbatere

1. Unde localizați grădina lui Lucian Blaga de la Bistrița?
2. Cum a fost numită Bistrița în textul lui Lucian Blaga?
3. Datorită cui a ajuns Lucian Blaga să cumpere o casa în apropierea Bistriței ? Știți care este Vila Tiți de pe Bulevardul Republicii?
4. La ce turn medieval face trimitere Lucian Blaga ? Oare este vorba despre prima fortificație a orașului edificată în secolul al XIII-lea pe vârful numit Dealul Târgului sau al Burgului?
5. Spre ce dealuri putea să privească Lucian Blaga din grădina sa? Putem oare să ne imaginăm că și datorită acestor peisaje a descoperit expresivitatea "plaiului mioritic"?
6. Ce culturi materiale au fost descoperite pe dealul din partea nordică a orașului?
7. Puteți să enumerați câteva localități în care au fost descoperite fortificații dacice?
8. În ce zonă a orașului Bistrița au fost descoperite urme ale unei așezări daco-romane?
9. Despre ce știință poetică vorbește Lucian Blaga?
10. Ce părere aveți despre acest mod de interpretare comparativă a istoriei și civilizației prin asocierea unor realizări din diferite locuri, dar în momente istorice comparabile?

Să descoperim

La Ilișua, în apropiere de Bistrița, a fost descoperită o dedicație fragmentară din anul 246 în care apare mențiunea unui teritorium ARCOBA .... Această informație e completată cu alte informații din lucrarea manuscris din *Geografia* de Ptolemeu în care era indicată prin această zonă localitatea Arkobadara/Arcobadara. Astfel inscripția fragmentară de la Ilișua a fost interpretată ca fiind o dedicație [Geni]o terri[t(orii) A]rcoba(rensis). În acest mod a fost identificat faptul că, în antichitate, localitatea Ilișua s-a numit Arcobadara sau Arkobadara, un termen de origine dacică utilizat şi în perioada romană.

Știați că...

Teritoriul nostru a fost la frontiera Imperiului Roman, iar în această zonă de graniță funcționau castrele de la Tihău, Căşeiu, (Samum), Ilișua (Arcobadara), Livezile, Orheiul Bistriței, Brâncovenești și mai multe turnuri romane.

Valea Bistriței, Budacului și Cușmei a fost supravegheată de cohorta I Hispanorum miliaria, iar la Arcobadara (Ilișua) staționa Ala I Tungrorum Frontaniana.

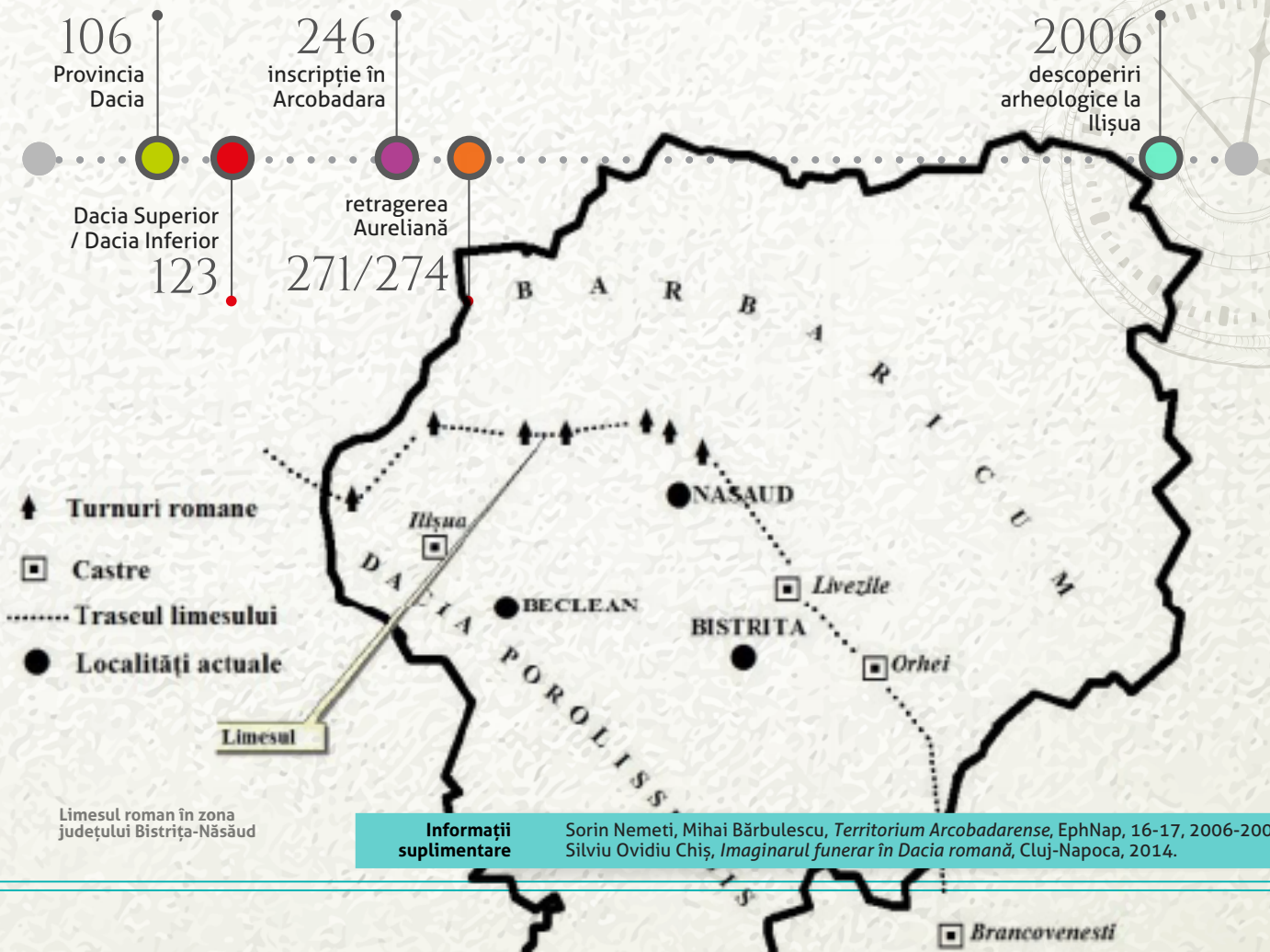

Limesul roman în zona județului Bistrița-Năsăud

Informații suplimentare

Sorin Nemeti, Mihai Bărbulescu, *Territorium Arcobadarense*, EphNap, 16-17, 2006-2007.
Silviu Ovidiu Chiș, *Imaginarul funerar în Dacia romană*, Cluj-Napoca, 2014.

5. PRIMELE DOCUMENTE DESPRE BISTRIȚA

Veduta Bistriței, secolul XVIII.

Bistrița este unul dintre burgurile estice ale Europei, iar istoria sa se poate reconstitui şi pe baza unor izvoare istorice scrise în diverse zone ale lumii Occidentale. Aceste informații sunt extrem de utile pentru a putea înțelege relațiile oraşului nostru cu civilizația și cultura zonelor din exteriorul Transilvaniei, dincolo de limitele spațiului cultural săsesc, unguresc sau românesc.

Prima menționare a oraşului Bistrița sub numele ei vechi de Nosa /Nösen a fost făcută de un călugar benedictin din mănăstirea Echternach din Luxemburg în lucrarea intitulată "Codicele de la Echternach". Colonistii germanici au ajuns în nordul Transilvaniei din secolul al XII-lea, dar informații scrise despre localitățile întemeiate apar doar din secolul al XIII-lea. În *Izvoare asupra istoriei saşilor din Transilvania între anii 1191-1975*, aflăm contextul în care a fost menționat târgul Nosa (vechea denumire a Bistriței).

„În anul 1241 de la întruparea Domnului, chiar în duminica Paştelor (31 martie), au năvălit tătarii peste codrii Carpaților în Rodana (adică Rodna), un târg al ungurilor, omorând 4000 de oameni sau chiar mai mulți. În marțea aceleiaşi săptămâni (2 aprilie) au fost omorâți în târgul Nosa (adică Nösen) 6014 creştini". Cel care a făcut aceste însemnări a fost un călugăr ce călătorise prin Ardeal căci deținea informații geografice foarte exacte despre această parte a Europei. Nu ştim însă dacă a relatat pur întâmplător despre Nosa/Nösen sau dacă a făcut-o şi dintr-un interes local, căci între colonistii care se stabiliseră în nordul Ardealului, în sec. XII, s-au aflat şi colonişti originari din Luxemburg, a căror soartă poate că l-a preocupat pe acest călugăr.

Numele Bistriței este amintit în forma actuală puțin mai târziu într-un document emis de Papa Urban al IV-lea la Orvieto.

Document emis de Papa Urban al IV-lea în anul 1264, către ducele Ștefan al Transilvaniei

... după cum mi s-a plâns în numele ei solul anume trimis al preiubitului nostru rege Bela, ilustrul rege al Ungariei, tatăl tău și fiu al reginei Maria, tu ... sub cuvântul unei învoieli care, fără consimțământul reginei ... ai încălcat împotriva dreptății spre paguba și neajunsul amintitei regine niște sate și pământuri numite Bistriche ..., pe care le-a stăpânit în tihnă și în pace, atât susnumita regină, cât și toate înaintașele sale, din vremuri a căror amintire s-a pierdut.

(text din Documente privind istoria României, Seria Transilvania, sec. XIII)

În secolul al XIII-lea au fost utilizate pentru localitatea noastră ambele denumiri consemnate, dar treptat din secolul al XIV-lea se impune actuala denumire de Bistrița. Un document emis la curtea lui Ferdinand I prezintă evenimente desfăşurate în trecut, în preajma anului 1222, fiind menționată şi titulatura Bistriței. Această sursă ar putea să fie cea mai veche atestare a localității, dar este o sursă indirectă şi destul de târzie față de evenimentele atestate.

Numele de Bistrița a fost împrumutat de la râul din apropierea localității, fiind o denumire slavă derivată din cuvântul "bîstro" care înseamnă repede. Saşii au formulat Bistritz, iar românii Bistrița sau Bistriță (la sfârşitul secolului al XIX-lea), iar maghiarii pronunță Beszterce.

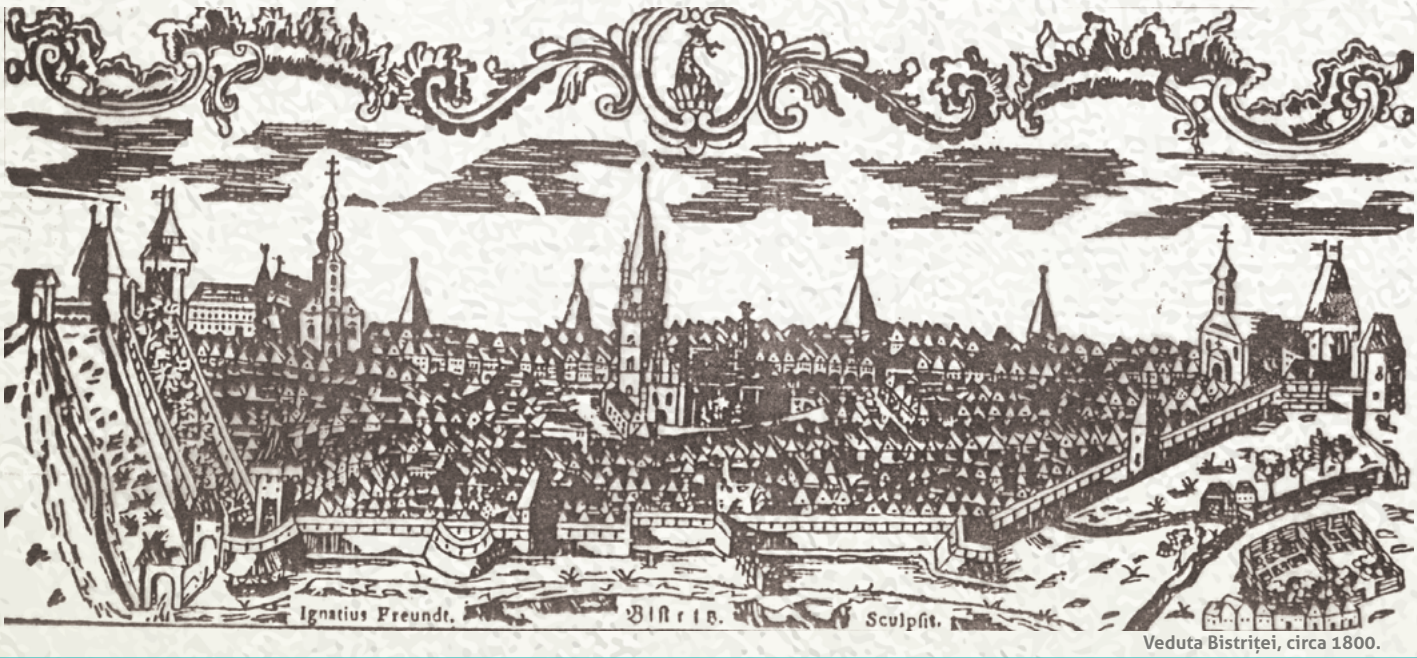

Veduta Bistriței, circa 1800.

Dezbatere

Textul I

1. Când a fost scris documentul și la ce evenimente face referire ?
2. Documentul marchează fondarea localității sau doar menționarea ei ?
3. Despre ce localitate este vorba în text ?
4. Cifrele referitoare la populație sunt reale ?
5. Cunoaștem etnia și confesiunea populației din acest document ?
6. De ce se utilizează formularea de târg al ungurilor ?

Textul II

7. Când a fost emis al doilea document și de către cine ?
8. Sub ce nume este atestată localitatea Bistrița ?
9. La ce situație face referire documentul ?
10. Cine are dreptul să dețină Bistrița conform documentului prezentat ?

Să descoperim

O altă mărturie a unui călător despre Bistrița datează din anul 1423 şi a fost făcută de umanistul italian Francesco Filelfo, care, aflat în serviciul împăratului bizantin Ioan Paleologul a întreprins, din însărcinarea împăratului, o călătorie la Buda pentru a-i pregăti întâlnirea cu Sigismund de Luxemburg, din anul următor. Venind de la Constantinopol, a debarcat la Cetatea Albă, a traversat Moldova, iar la Baia a traversat „cu mari eforturi" munții şi a ajuns la Bistrița, pe care o descrie ca „oraş frumos şi populat la poalele munților". Această descriere a misiunii sale diplomatice în Ungaria este făcută în scrisoarea pe care a adresat-o la 26 ianuarie 1464 cardinalului Jacobo Piccolomini, colaborator apropiat al Papei Pius II.

Știați că...

Papa Pius al II-lea, cunoscut cu numele de Enea Silvio Piccolomini (1405-1463) a fost unul dintre cei mai cunoscuți promotori ai originilor romane a românilor, iar informații despre români a preluat și de la Jacobo Piccolomini care a trecut prin orașul Bistrița în anul 1464.

El spune despre Valahia că este o țară foarte întinsă, care începe din Transilvania și se întinde până la Marea Neagră. Despre locuitori arată că au fost chemați vlahi de la numele generalului Flaccus și adaugă: „Graiul acestui popor este latin, deși schimbat în mare parte, fiind abia inteligibil pentru un om din Italia". Celebrul umanist spune aproape același lucru, în altă parte, în limba italiană: „Acest neam a păstrat până acum limba romană, care, deși alterată în mare parte, poate să fie încă înțeleasă de un italic". Lucrarea de mare anvergură „Cosmographia" este scrisă în vremea pontificatului său, derulat între anii 1458 și 1463 (cartea a fost publicată pentru prima oară în 1501). În această operă, în capitolul al doilea (Maria Holban, „Călători străini despre Țările Române"), intitulat „Despre regiunea Transilvaniei, «despre sași», secui și români, popoare ce locuiesc în ea", mai scrie: „Acest pământ a fost locuit odinioară de geți, care l-au pus pe fugă rușinoasă pe Darius, fiul lui Histaspe... Și a fost dusă acolo o colonie de romani, care să-i țină în frâu pe daci, sub conducerea unui oarecare Flaccus, după care a fost numită Flacchia. Apoi, după o lungă bucată de timp, alterându-se numele, așa cum se întâmplă, a fost numită Valahia, și în loc de flacci au fost numiți valahi". Explicația despre derivarea numelui vlahilor – adică a numelui prin care erau numiți românii de străini – de la numele generalului roman Flaccus este fantezistă (referința se găsește, între primii, la Ovidius), dar a făcut epocă, fiind preluată timp îndelungat de către foarte mulți autori occidentali (după, *Ce credeau străinii de demult despre latinitatea românilor*, academician Ioan-Aurel Pop, în *Revista Cultura*, III, nr. 12 (568), 23 martie 2017).

1241
în 2 aprilie atestat Târgul Nosa

1264
în 16 iulie atestată localitatea Bistriche (Bistrița)

1559
Printr-un document emis la curtea lui Ferdinand I se pomenește de Bistrița în contextul unor evenimente din 1222

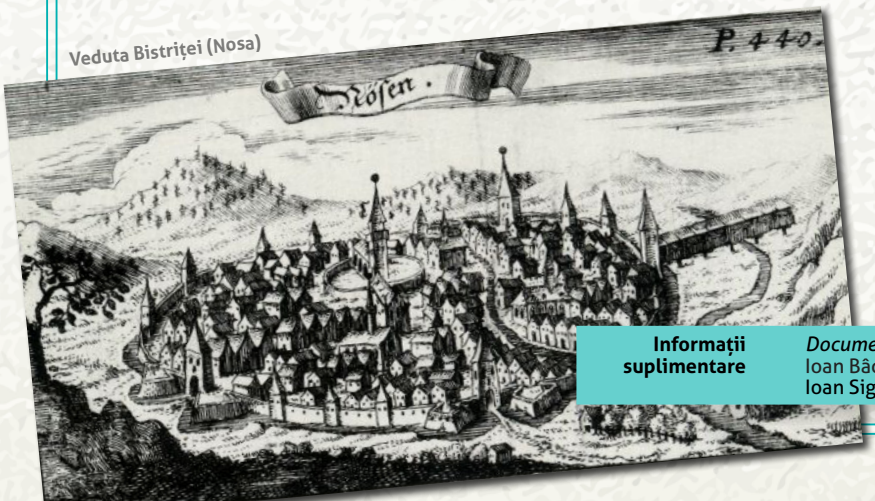

Veduta Bistriței (Nosa)

Informații suplimentare

Documente privind istoria României, Seria Transilvania, sec. XIII.
Ioan Bâca, Adrian Onofreiu, Județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, 2016.
Ioan Sigmirean, Vasile Nicoară, *Istoria județului Bistrița-Năsăud*, Bistrița, 2005.

6. CAVALERUL PALTALEO CIRCULI

Pe peretele sudic, din exteriorul Bisericii Evanghelice din Bistrița, este fixată la nivelul etajului o lespede de piatră cu un personaj reprezentat într-o vestimentație specifică perioadei medievale. În secolul al XIX-lea se credea că sculptura reprezintă un personaj legendar din istoria orașului, alții l-au interpretat ca fiind un cavaler medieval.

În legendele și cântecele Ținutului Nösnerland (Ținutul Bistriței, după vechea denumire săsească) imaginea de piatră este considerată imaginea unei fecioare care a susținut financiar consolidarea acestei zone a bisericii pe care meșterii au reușit cu greu să o consolideze. Drept mulțumire pentru sprijinul acordat, bistrițenii au reprezentat acest relief cu imaginea acestei fecioare. Alții povestesc despre o femeie al cărui copil s-a însănătoșit după o grea suferință și astfel a făcut o mare donație bisericii, motiv pentru care a fost făcut și relieful respectiv. În alte surse personajul legendar are numele Ursula, iar legenda este susținută și de documente medievale legate de testamentul văduvei, care lăsa bisericii sume importante de bani, o brutărie, case în oraș, vii, pajiști și un heleșteu.

Lespedea cu relieful enigmatic a fost realizată în secolul al XIV-lea şi inițial a acoperit mormântul unui personaj foarte cunoscut din istoria acelor vremuri. Odată cu refacerea bisericii, probabil în secolul al XVI-lea, lespedea a fost preluată şi utilizată la consolidarea zidăriei de la turnul sudic al bisericii, acolo unde o putem vedea şi în prezent. Totuşi trebuie să spunem că în anul 1563 turnul a fost demolat până la nivelul acoperişului bisericii, iar azi noi nu-l mai putem vedea aşa cum fusese în perioada medievală. Lespedea s-a păstrat însă şi mai departe pe latura sudică şi o putem vedea la circa 15 m prinsă în zidăria bisericii.

Relieful este considerat cel mai vechi relief medieval, datat din Transilvania, dar interpretarea reliefului şi citirea datării nu este chiar uşoară. După formele tratate în relief se disting în partea centrală silueta unui cavaler înarmat cu sabie şi scut, iar decorul scutului pare asemănător cu trei ciocane de minerit dispuse centrat. Dacă blazonul este legat de ocupația posesorului putem să bănuim că avem de-a face cu o personalitate implicată în administrarea minelor de argint de la Rodna. Dacă însemnele sunt derivate din alte simboluri heraldice nu putem să facem alte presupuneri pe tema semnificațiilor şi simbolurilor utilizate.

Mantia şi pletele lungi ne permit să considerăm că este vorba de un cavaler, iar interpretarea legată de legenda unui personaj feminin nu mai este plauzibilă.

Forma elegantă a arhitecturii care decorează fundalul din spatele personajului îmbină formele unor arce frânte specifice arhitecturii gotice. Modul corect de împărțire a suprafețelor şi calcularea proporțiilor poate să ne indice faptul că piesa a fost executată de un sculptor dintr-un centru foarte bun de pietrari, iar Bistrița era în perioada respectivă doar la începuturile dezvoltării şi asumării tehnicii sculpturii în piatră.

Toată scena figurativă este încadrată de un chenar în care se desfăşoară de jur împrejur o inscripție, dar din păcate textul se poate citi doar parțial, literele fiind din loc în loc degradate.

Piatra funerară a cavalerului Paltaleo Circuli, secolul XIV, fotografie și desen.

Textul citit parțial conține următorul text:

† ANNO † DOMINI † MCCC † (X)XXVII † O BI.....T GLORIOSVS (?) • SCA VS • PALTAL(E)O • J • CIRCVLI .. †

Aşadar aflăm că în ANUL DOMNULUI 1327 sau în 1337 a fost realizată lespedea sau probabil este anul în care a decedat beneficiarul acestei lespezi funerare. Datorită degradării la anul inscripționat nu putem să precizăm dacă sunt inscripționați doi sau trei de X, adică zece în scriere romană. Din această incertitudine avem această diferență a zecilor. După fiecare grup de litere inscripția are câte un semn decorativ care fragmentează textul. Literele BI.... T GLORIOSUS indică probabil numele localității Bistrița (partea din mijloc a literelor din numele localității lipseşte), cu superlativul de glorios oraş. Urmează apoi o trimitere directă spre numele celui pentru care s-a realizat lespedea funerară SCAUS PALTALEO J (Johann) CIRCULI. Aşadar inscripția lămureşte că celebrul cavaler este un anume Paltaleo Circuli, decedat probabil prin anul 1327 sau 1337.

Biserica Evanghelică - imagine de epocă

Dezbatere

1. Care interpretare este mai credibilă? Pe lespede este reprezentat un personaj feminin legendar sau un cavaler?
2. Cum ați descrie această lespede funerară?
3. Puteți să descrieți vestimentația personajului ?
4. Ce conexiuni puteți să faceți între posibilul bazon din scutul cavalerului și istoria meseriilor practicate în trecut în oraș?
5. Constatați diferențe semnificative între desenul care documentează lespedea la începutul secolului XX și fotografia acesteia (din anul 2013)?
6. Încercați să descifrați literele textului care încadrează personajul ajutându-vă de transcrierea din text lecției. În interpretarea unui text păstrat fragmentar și greu de transcris pot să apară interpretări diverse?
7. Cum procedăm dacă avem mai multe variante posibile la textele istorice, le consemnăm pe toate sau doar cele care ne sunt cele mai folositoare?
8. În partea superioară a lespezii este inscripționat doar ANNO (anul), urmează în partea laterală din stânga lespezii scris cuvântul DOMI ..., adică foarte probabil DOMINI, pentru că în uzanța epocii înainte de inscripționarea anului se scria anul domnului, deci după această indicație ne așteptăm să citim anul care ne indică datarea – încercați să identificați pe imagine aceste texte fragmentare.
9. Identificați în inscripție literele care indică anul 1300 (MCCC), iar apoi cele care indică zecile și unitățile (XXXVII). Unul dintre X zecilor nu este lizibil, dar spațiul păstrat poate să ne indice ștergerea în timp a unei părți din zecile anului, astfel putem să interpretăm că inscripția este din 1337 sau 1327. În acest caz nu putem să avansăm ipoteze de interpretare, deoarece unele analize cu tehnică specializată de laborator ar putea să clarifice această neclaritate.
10. Dacă este un relief important pentru istoria orașului, cum putem să protejăm această piesă de pietrărie?

Să descoperim

Lespedea prinsă în zidul sudic al bisericii din Piața Centrală a fost inițial o piatră de mormânt în cimitirul din preajma bisericii, deci trebuie să știm că până în secolul al XVIII-lea cimitirul Bistriței s-a aflat în colțul sudic al Pieței Centrale.

Știați că...

În perioada medievală la Rodna existau mine de argint care erau valorificate de breslele din orașul Bistrița, dar după secolul al XVI-lea filoanele metalifere au fost tot mai puțin productive și treptat și-au pierdut importanța. Aşadar este posibil ca piatra funerară să aparțină unui personaj important implicat în aceste exploatări.

1327/37
Piatra funerară a cavalerului Paltaleo J(ohann) Circuli

1564
Piatra funerară a parohului Alberti Cerasini

1585
Piatra funerară a judelui Petrus Kretschmer

1624
Piatra funerară a căpitanului Andreas Umend și soția

1682
Piatra funerară a preotului Stephanus Decani

Piața Centrală în secolul al XIX-lea - în centrul pieței funcționa o fântână

Informații suplimentare Gabriela Rădulescu, *Bistrița o istorie urbană*, Cluj-Napoca, 2004.

Biserica vechii mănăstiri franciscane, seolul XIII-XV.

7. MĂNĂSTIRILE BISTRIȚEI MEDIEVALE

Bistrița s-a dezvoltat în secolul al XIII-lea, după un plan prestabilit cu o Piață Centrală din care porneau spre nord-est şi sud-vest arterele principale ale oraşului. Extinderea maximă a spațiului urban a fost stabilită şi marcată odată cu instalarea ordinelor monahale în oraş. Astfel dominicanii s-au aşezat în extrema sud-vestică, franciscanii în extrema nord-estică, iar hospitaliții se vor aşeza în extrema nord-vestică. În preajma acestor mănăstiri se desfăşurau diverse activități economice, dar şi strângerea donațiilor în preajma celor trei porți ale cetății medievale ale oraşului, iar în jurul bisericilor s-au conturat piațete importante.

Ordinul dominican, înființat în anul 1216, s-a răspândit rapid în zonele aflate sub dominație catolică. La Bistrița dominicanii se organizează din 1245 fiind printre primele mănăstiri din Transilvania. Mănăstirea dominicană apare figurată în hărțile oraşului la intersecția dintre actuala stradă Dogarilor cu extrema vestică a străzii Mihail Kogălniceanu, unde în prezent funcționează un Cămin pentru persoane vârstnice.

Mănăstirea dominicană avea o biserică hală de mari dimensiuni cu hramul Sf. Cruci, construită în secolele XIII-XV, iar pe latura de sud-vest erau construite chiliile ordinului. Documentele pomenesc terminarea refectoriului în anul 1487, iar portalurile de piatră păstrate la parterul şi etajul actualului imobil se încadrează în această perioadă. Adoptarea reformei religioase în secolul al XVI-lea a impus părăsirea mănăstirii care se va ruina şi va fi distrusă de incendiile din 1680 şi 1758. În prezent, din grandioasa mănăstire se păstrează doar construcțiile mănăstireşti fără biserica medievală, dar în fața construcției a rămas conservat în trama stradală vechea piațetă ce funcționa în fața complexului monahal (Piațeta mănăstirii dominicane).

În legătură cu ordinul dominican s-a dezvoltat în secolul al XIV-lea şi o mănăstire de maici în actuala stradă Nicolae Titulescu. Biserica cu hramul Ad sanctem Trinitatem a fost folosită după reformă ca depozit de cereale şi brutărie a armatei, fără să se mai păstreze în prezent elemente arhitecturale originale. Fragmente din incinta mănăstirii au fost identificate arheologic pe Pasajul XI în timpul lucrărilor de amenajare din anul 2014.

Ordinul franciscan sau minorit este atestat la Bistrița în 1268, unde construieşte la sfârşitul secolului al XIII-lea o biserică cu hramul Sf. Andrei. În partea sudică a bisericii au fost construite chiliile călugărilor, iar în fața întregului complex s-a constituit o piațetă, azi Piața Unirii.

Arhitectura cisterciană a bisericii este azi cea mai veche construcție a oraşului. Între 1495-1518 clădirea este extinsă devenind una dintre cele mai importante mănăstiri ale ordinului din Transilvania. În urma reformei religioase mănăstirea este părăsită şi utilizată ca depozit de cereale, dar intrarea oraşului sub administrare austriacă readuce catolicismul în oraş, iar biserica este refăcută cu sprijinul garnizoanei habsburgice. La 1895 românii greco-catolici cumpără cu 35000 florini biserica, iar din 1948 (în perioada comunistă) acesta este trecută în administrarea Bisericii Ortodoxe Române.

În anul 1295 sunt atestați la Bistrița hospitaliții care construiesc o capelă cu hramul Sf. Elisabeta şi spital pe actuala stradă Gheorghe Şincai (fostă Strada Spitalului). Documentul menționează primul spital medieval al oraşului (magistri hospitalis de Bystrice) şi al doilea din țară, după Sibiu. Clădirea preluată în 1717 de ordinul piariştilor a fost distrusă de incendiul din 1758 şi a fost înlocuită de actuala Biserică romano-catolică cu hramul Sf. Treime realizată în 1787 în stil baroc. Un fragment de pietrărie din timpanul unui portal decorat cu o scenă religioasă se păstrează azi la Muzeul Județean.

Călugărul iezuit Rudolph Byensyky deplânge decăderea ordinelor din oraş şi descrie în 1699 aspectul mănăstirii dominicane. „Mănăstirea dominicană a fost foarte mare şi dotată cu multe chili şi o fântână cu apă foarte bună, fântână pe care este sculptat anul 1487. Mănăstirii îi este adăugată o biserică măreață pe care este scris anul 1490".

În anul 1754, Augustin Morin descrie şi dimensiunea ruinei „biserică mare şi frumoasă care măsura 120 de picioare lungime şi 70 picioare lățime" (azi circa 38 m – 22 m).

Ordinele monahale prezente în burgul Bistrița au asigurat o dezvoltare economică importantă aşezării şi au contribuit fundamental la conturarea caracterului urban al localității în perioada medievală. Din vechea mănăstire franciscană s-a păstrat doar biserica, din vechea mănăstire dominicană doar o parte din chiliile mănăstirii, iar din cea a hospitaliților nu mai există nimic în teren.

Fereastră circulară, secolul XV.

Dezbatere

1. Unde putem să localizăm cele trei ordine mănăstireşti catolice în centrul istoric?
2. În ce perioadă s-au stabilit ordinele monahale la noi în localitate?
3. De când sunt atestate ordinele monahale în Bistrița?
4. În ce context îşi încheie activitatea aceste ordine catolice?
5. Ce s-a mai păstrat din vechile clădiri şi ce funcțiuni ştiți că au?
6. Care este cea mai veche clădire din Bistrița?
7. Când a fost atestat cel mai vechi spital ? Ce dotări putea să aibă un spital medieval ?
8. Ce influență culturală au implementat cele trei ordine monahale?
9. Cum se poate valorifica turistic patrimoniu arhitectural moştenit?
10. Puteți să vă exprimați un punct de vedere față de aceste informații istorice prezentate?

Să descoperim

Biserica mănăstirii franciscane a fost construită la sfârşitul secolului al XIII-lea, iar din punct de vedere stilistic este asemănătoare cu arhitectura cisterciană de la Cârța, Sic, Braşov etc. Altarul este cea mai veche parte a bisericii, datată în preajma anului 1290, dar nava bisericii a fost acoperită cu bolți gotice abia în preajma anului 1520. După anul 1543 călugării sunt alungați, iar mânăstirea se ruinează, fiind utilizată între anii 1550-1553 ca magazie de cereale şi vin. În anul 1772 autoritățile habsburgice finanțează refacerea bolților navei în stil baroc.

Ştiați că...

La începutul secolului XX pe peretele sudic al corului (partea sud - estică a bisericii) de la vechea biserică a mănăstirii franciscane au fost identificate urme ale picturilor medievale în care se putea recunoaşte Sf. Gheorghe şi Sf. Ladislau, scena Închinarea Magilor, etc. dar aceste scene de mare valoare istorică s-au pierdut în perioada comunistă. Pictura actuală a bisericii a fost realizată între anii 1978-1980 în stil neobizantin. Tot în perioada respectivă au fost distruse şi vechile altare ale bisericii, inclusiv orga, realizată în 1760 de meşterul Johannes Hahn.

1245 dominicanii atestați la Bistrița

franciscanii sunt la Bistrița 1268

1295 atestat spitalul medieval

ordinele monahale sunt alungate din oraș 1556

Biserica greco-catolică, azi biserică ortodoxă

Informații suplimentare

Corneliu Gaiu, Vasile Duda, *Mănăstirile bistriței*, Cluj-Napoca, 2010.
George G. Marinescu, *Crucea relicvar (engolpion) de la Herina*, în *Revista Bistriței*, XXVIII, 2014.

8. MARELE TÂRG AL BISTRIȚEI

În secolul al XIV-lea autoritatea regală organizează în Transilvania primele târguri în care surplusul de produse putea să fie valorificat, iar în plus se generează și oportunitatea de a achiziționa produse aduse de negustori din alte regiuni. Odată cu creșterea populației, o parte din târgurile menționate în secolul al XIV devin orașele puternice de mai târziu.

La Bistrița, presupunem că localitatea a fost aleasă să devină un important loc al schimburilor comerciale încă de la fondarea sa în secolul al XIII, deoarece se afla în mijlocul unui nucleu cu coloniști sași care aveau nevoie de un centru în care să-și poată vinde și cumpăra produsele. În plus, după invazia devastatoare a tătarilor din 1241, localitatea a primit în mod repetat mai multe privilegii care îi exceptau pe bistrițeni de taxe și impozite.

Ascensiunea localității de la statutul de târg, la cel de oraș, s-a realizat în secolul al XIV-lea în timpul dinastiei de Anjou. În anul 1330, Carol Robert de Anjou acordă orașului, aflat sub administrarea reginei, dreptul să-şi aleagă judele şi jurații. Prin alegerea anuală a conducătorului local se dobândea autonomia administrativă, iar locuitorii dobândeau statutul de *cives*, de cetățeni. Statutul de cetățean asigura un statut superior față de supușii regatului, dar și obligații directe față de rege. Bistrițenii nu trebuiau să se subordoneze față de nobilii regatului, dar plăteau pentru acest privilegiu în mod direct casei regale.

În anul 1353, în timpul regelului Ludovic de Anjou, oraşul primeşte dreptul de a organiza Marele Târg din luna august, practic cel mai important eveniment comercial de la sfârșitul verii din întreaga Transilvanie. La acest târg participau negustorii care circulau pe rutele comerciale ale Europei Centrale, spre Cracovia, Bratislava, Praga etc. Târgul se organiza între Sugălete și latura nordică a bisericii din Piața Centrală, în preajma sărbătorii de Sfântul Bartolomeu și dura aproximativ 2-3 săptămâni (de obicei, între 24 august și 7 septembrie). Numărul mare al participanților făcea ca tarabele cu produse să se înșire și spre străzile din apropiere. Ca să garanteze și autonomia politică și juridică, regele Ludovic de Anjou permite orașului să-i folosească însemnele familiei sale – practic blazonul regal a fost adoptat ca pecete a orașului după anul 1366/67.

Dreptul de a organiza un târg important la nivelul Transilvaniei a asigurat o serie de venituri suplimentare pentru locuitorii orașului, iar rezultatul acestor investiții se poate observa în ritmul de dezvoltare al orașului din secolul al XV-lea, când meșteșugurile și schimburile comerciale ating un maxim al dezvoltării.

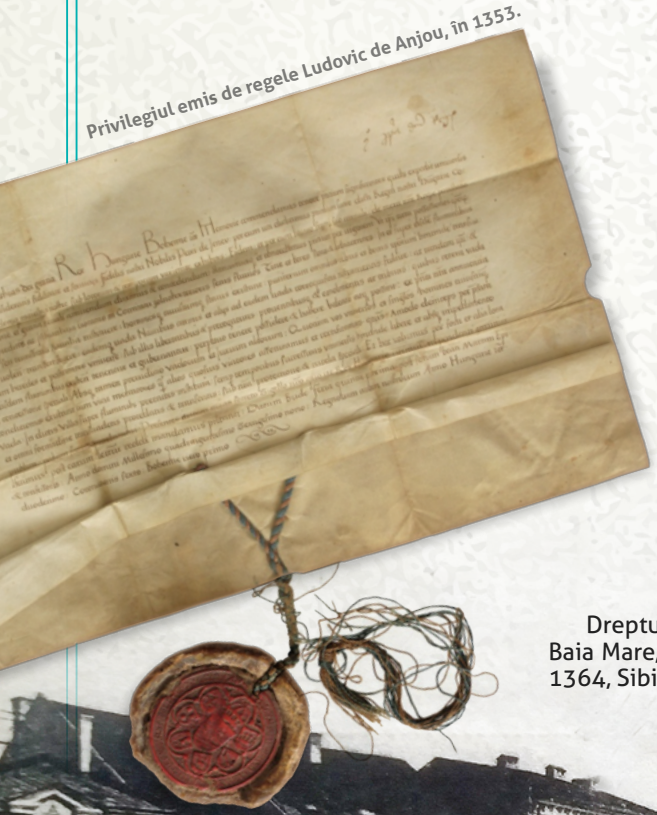

Privilegiul emis de regele Ludovic de Anjou, în 1353.

Fragmente din documentul regal

"Prin aceste rânduri voim să ajungă la cunoștința tuturor că noi, voind să îmbrățișăm și să încărcăm cu darul milostivirii regești orașul nostru numit Bistrița, ce se află în părțile Transilvaniei, spre înlesnirea și folosul orășenilor și oaspeților noștri din acel oraș, la smerita lor cerere... am hotărât să le îngăduim pe veci să țină în zisul nostru oraș un bâlci sau iarmaroc și un târg în fiecare an cu totul liber și scos de sub orice drept de judecată și putere a oricăror magnați și baroni ai regatului nostru și îndeosebi a voievodului Transilvaniei... după felul, obiceiul și libertatea bâlciului sau târgului anual ce se obișnuiește a se ține la Buda... Iar negustorii, vânzătorii și oamenii de orice stare sau treaptă, să vină în chip slobod și nestingherit din orice părți ale regatului nostru și ale celorlalte țări înconjurătoare, cu lucrurile, mărfurile și bunurile lor... Iar cât timp va ține acel iarmaroc sau târg obștesc ... nimeni să nu poată și să nu aibă putință de a lua vamă sau taxe vamale"

Privilegiul privind dreptul de târg anual acordat Bistriței de către regele Ludovic în anul 1353

Dreptul organizării unor târguri anuale este atestat în 1337 la Cluj, în 1347 la Baia Mare, iar Bistrița obține acest drept în 1353, în timp ce Brașovul îl are în anul 1364, Sibiul în anul 1378, Sighişoara în 1447, iar Sebeşul în 1439.

Targul Bistriței

Dezbatere

1. Conform documentului de lucru cine sunt beneficiarii privilegiului regal?
2. Cine participă la târg?
3. Cum sunt reglementate taxele și impozitele în timpul târgului?
4. Care sunt urmările acestor măsuri?
5. După ce model se organiza târgul din Bistrița?
6. Voievodul Transilvaniei are autoritate juridică în oraş?
7. Cum sunt numiți saşii din oraş?
8. Târgul a fost util pentru toți locuitorii regiunii sau doar pentru bistrițeni?
9. Ce reguli putem să aplicăm azi, dacă dorim să stimulăm dezvoltarea economiei? Formulați soluții după principiile liberului schimb practicat în trecut.
10. Cum putem să promovăm azi produsele realizate în oraşul nostru ?

Să descoperim

Vama de hotar era percepută la Rodna: tricesima era încasată de voievodul Transilvaniei, iar negustorii moldoveni mai plăteau la Bistrița vigesima. În iulie 1412 voievodul Ştibor se afla la Bistrița şi judele oraşului, Andrei, i se plânge că un vameş al Rodnei schimbase vechile rânduieli ale vămilor percepute aici şi că faptul acesta a avut urmări nefaste asupra oraşului. Într-un act emis în vara aceluiaşi an, voievodul reglementează amănunțit vama, amintind cu acest prilej şi împrejurarea că ea funcționa aici ***„tempore ab antiquo".***

La Sibiu primul privilegiu care atestă libertatea comerțului figurează în Bula de Aur, din 1224, prin care *„negustorii lor să poată merge și întoarce liberi și fără vamă oriunde în regatul nostru*".

Dreptul de depozit, asociat cu dreptul de iarmaroc, a consolidat eficacitatea economică a burgurilor și a impus o serie de obligații fiscale. Primul oraş cu drept de depozit a fost Sibiul (1382), apoi Braşovul (1508), urmat de Bistrița (1523), Cluj (1558), Caransebeș (1578) etc.

Tradiția târgului medieval s-a pierdut spre finalul perioadei interbelice. În 1936, din rațiuni de salubritate târgul se mută spre periferia oraşului, acum schimburile comerciale moderne nu mai aveau nevoie de piețele tradiționale pentru vânzarea mărfurilor.

Știați că...

Autoritățile medievale din Bistrița aveau şi drept de judecată asupra celor care participau la târg. Furtul, înşelătoria, greutățile false, vinderea de produse slabe calitativ, erau pedepsite pe loc. Vinovații erau închisi sau puşi să călărească "măgarul de lemn", cu două greutăți mari legate de picioare. De la un târg săptămânal s-a ajuns, în perioada de maximă înflorire a oraşului la trei târguri anuale. Un târg anual era un eveniment major şi antrena în dinamica schimburilor întreaga provincie a Transilvaniei.

Vămile de graniță, de la Sibiu, Braşov şi Bistrița percepeau o vamă de 5% din valoarea sau din cantitatea mărfurilor, indiferent dacă documentele contemporane vorbesc despre „tricesima" de la Košice sau „vigesima" de la Sibiu. Vămile de interior, şi ele numite „tricesime", percepeau taxe vamale de 3,33%.

Târgul bistrițean a fost numit în tradiția locală BULCIUL sau BULGIUL, iar azi vârstnicii care au copilărit în oraş folosesc adesea acest termen pentru a desemna în general un târg mai mare. În prezent Primăria Bistrița încearcă să repornească tradiția unui târg în Piața Centrală cu scopul de a promova produsele autentice și producătorii locali. Ca să se întâmple cu adevărat acest lucru trebuie ca majoritatea cetățenilor să încercăm să cumpărm produsele bistrițenilor și în acest fel să contribuim la prosperitatea generală a locului.

1330 Civitatis Bistricia

1353 Târgul de Sfântul Barolomeu

1523 Bistrița primeşte dreptul de depozit al mărfurilor care circulau spre Moldova

2014 se reorganizează Marele Târg la Bistrița

Piața Centrală în zile de târg

Informații suplimentare Corneliu Gaiu, *Marele Târg al Bistriței*, Bistrița, 2015.

Firma unei fierării din 1828

9. BRESLELE BURGULUI

Datorită așezării sale favorabile din punct de vedere geografic, Bistrița a devenit un important centru de schimb pentru comerțul cu localitățile din apropiere și pentru comerțul cu Moldova. Saşii din Bistrița au reuşit prin meşteşugurile practicate să ridice de timpuriu localitatea între aşezările principale ale Transilvaniei.

La invazia mongolă din anul 1241 localitatea este înregistrată ca „târg", iar mai apoi documentele relatează despre meșteri și bresle care devin factori activi în viața economică și politică a așezării. Pentru aplanarea disputelor și reglementarea pieței, orășenii se organizează în asociații profesionale și adoptă statute, recunoscute de către toți cetățenii. La nivelul burgului Bistrița sunt consemnate în perioada medievală în jur de 22 de bresle și branșe, iar cele mai vechi documente referitoare la reglementarea relațiilor dintre acestea datează din secolul al XIV-lea.

Primele documente reglementează modul în care se pot produce, vinde și cumpăra produsele, deci stabilesc chiar regulile economiei medievale. Iată cum este reglementată comercializarea vinului și cum încep să se organizeze breslele la Bistrița.

„După cum niciodată timpul curgător nu este statornic, ci curge, tot astfel, odată cu timpul, curge și se pierd și faptele, așadar, pentru ca ceea ce se făptuiește în timp să nu piară odată cu timpul, trebuie să se veșnicească prin pomenirea scrisului.

Să afle deci, atât cei de față, cât și cei viitori, cărora le va fi cu folos să afle, că noi orășenii jurați și bătrâni, precum și obștea locuitorilor orașului Bistrița și ai ținutului ce ține de el, după îndelungate și nenumărate prilejuri de gâlceavă și neînțelegeri ivite între noi cu privire la aducerea vinurilor străine de pe moșiile nobililor sau din orice alte părți așezate în afara districtului Bistrița, ne-am strâns și ne-am adunat ca să punem la cale o împăcare și unire adevărată între noi și am făcut și facem niște rânduieli care voim să fie păzite cu sfințenie în veci de noi și de urmașii noștri. Mai întâi voim și hotărâm cu toții, fără deosebire, ca în curgerea fiecărui an, răstimpul de la noua recoltă sau de la culesul viilor și până la sărbătoarea Sf. Iacob, care se ține în timpul secerișului, niciun orășean și niciun om din ținut și îndeobște nimeni să nu cuteze a aduce în pomenitul oraș sau district vinuri străine de pe moșiile nobiliare sau de altundeva.... Mai voim ca niciun orășean sau locuitor din ținut să nu poată cumpăra în afara districtului Bistrița alte vii pe lângă cele pe care le are.

1.

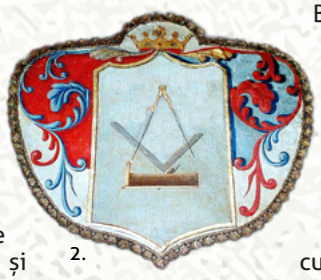
2.

3.

4.

5.

6.

De asemenea, voim să hotărâm cu toții că orice meșteșug, fie mare sau mic, să rămână și mai departe în vechea sa stare. Pentru acești meșteșugari, bătrânii orașului vor face rânduieli, sau reguli, prin care vor putea să se îngrijească potrivit și cu socoteală de fiecare în privința muncii lor și a prețului ei. Iar acești meșteri vor primi ca ucenici, la învățătură, copiii oamenilor cinstiți, pentru un preț potrivit, după cum se vor învoi... Afară de aceasta mai hotărâm ca oamenii cinstiți de orice meșteșug ar fi, care vor să între în numitul oraș pentru a se așeza și locui statornic acolo, cu plata tuturor obligațiilor și dărilor, să poată fi primiți, după cum a fost vechiul obicei." (Bistrița la 1367)

Concurența face ca membrii breslelor să caute să-și obțină reglementări regale pentru stabilirea modului în care se pot vinde produsele, chiar între cetățenii aceluiași oraș, nu doar între cei din Bistrița și împrejurimi.

Regele Ludovic solicită în martie 1361 oprirea comercializării pieilor de către măcelarii din Bistrița pentru că:

„măcelarii așezați în sus-numitul oraș... taie piei, scoțându-le la vânzare, spre marea pagubă a pielarilor, din care pricină s-au iscat și se tot ivesc neînțelegeri dușmănoase între acești pielari și măcelari. De aceea poruncim cu tărie și strășnicie să-i opriți pe sus-zișii măcelari de la tăierea acestor piei pe viitor și să le puneți opreliști în temeiul puterii voastre. Și în împrejurarea că amintiții măcelari ar tăia și ar și încerca să taie și piei, atunci să faceți ca sus-numiții pielari să poată vinde carne în pace și liniște, după chipul acestor măcelari".

Parcurgerea textelor medievale ne confirmă că regulile economiei sunt generate de concurență și în directă legătură cu relația dintre cerere și ofertă.

1. Breasla Pantofarilor , 2. Breasla tâmplarilor, 3. Breasla blănarilor, 4. Breasla cuțitarilor, 5. Breasla măcelarilor, 6. Breasla Dogarilor

Dezbatere

Textul I

1. Cum vi se pare formularea legată de importanța consemnării în scris? Încercați să analizați mentalitatea celor care folosesc această formulare de epocă.
2. Cine emite reglementările și în numele cui?
3. Cum s-a luat această decizie?
4. La ce se referă efectiv documentul?
5. Calendarul comercial are date exacte sau se ghidează după evenimentele importante de peste an care permit o ușoară memorare?
6. În a doua parte a documentului ce se reglementează?
7. Conform documentului, este accesul la învățarea unei meserii gratuit și deschis tuturor celor cu înclinații în domeniul respectiv?
8. Conform documentului, este condiția de cetățean condiționată de plata unor taxe și a unor reglementări tradiționale?

Textul II

9. Cine emite al doilea document prezentat și pentru cine?
10. Reglementările regale îi apără pe unii împotriva altora sau doar încearcă să găsească o soluție care să permită ambelor grupuri de interese să aibă prosperitate? Din punctul vostru de vedere, ținând cont de specificul perioadei medievale, este decizia regală un bun model de administrare?

Sigiliul breslei argintarilor din Bistrița

Sigiliul turnătorilor de metal (secolul XV)

Să descoperim

Orașul s-a dezvoltat datorită activității meșterilor și negustorilor săi, prin mărfurile valorificate, prin afluxul de monedă, prin edificiile ridicate și siguranța oferită de zidurile ce-i marcau perimetrul. Breslele erau în acest spațiu organizații profesionale care apărau interesele membrilor săi și buna conviețuire în interiorul comunității. Pentru a fi admis la meserie familia trebuia să achite o taxă și să ofere o cantitale de vin membrilor breslei. Urma ucenicia care începea la vârsta de 10-12 ani, acesta intra sub autoritatea meșterului timp de 3-4 ani, la încheierea căreia primea o diplomă de ucenic și intra în categoria calfelor, lucrând în continuare în atelierul meșterului. Pentru a deveni meșter trebuia să realizeze o „călătorie de calfă" lucrând în alte orașe, la mai mulți meșteri, activitate consemnată în cartea de călătorie. La finalul acestei experiențe calfa putea intra în categoria meșterilor după ce prezenta în fața unei comisii o lucrare semnificativă, o capodoperă. Meșterul putea să-și deschidă apoi în oraș, propriul atelier.

Odată cu dezvoltarea economiei moderne breslele își pierd treptat importanța, iar în anul 1872 statutele acestora sunt desființate. În locul breslelor se formează asociații profesionale care încep să aibă mai mult un rol cultural.

Știați că...

Breasla măcelarilor s-a numărat printre breslele cele mai prospere ale Bistriței, iar banca lor este poziționată cel mai aproape de zona altarului, în Biserica Evanghelică. Casa cu Lei de pe actuala stradă Nicolae Titulescu are deasupra porții de intrare însemnele acestei bresle alcătuite dintr-un cap de bour şi cuțitele specifice meseriei, încadrate de doi lei afrontați (așezați față în față).

1361 primele reglementări ale breslelor bistrițene

1366 statutele breslelor de la Sibiu se adoptă și la Bistrița

1872 se desființează breslele orașului

1876 se desființează autonomia Bistriței

Informații suplimentare

Ioan Aurel Pop, ***Geneza medievală a națiunilor moderne (secolele XIII-XVI)***, București, 1998.

Konrad G. Gündisch, ***Patriciatul săsesc medieval al Bistriței pînă la începutul secolului al XVI-lea***, în ***File de istorie***, IV, 1976.

10. CETATEA BISTRIȚEI

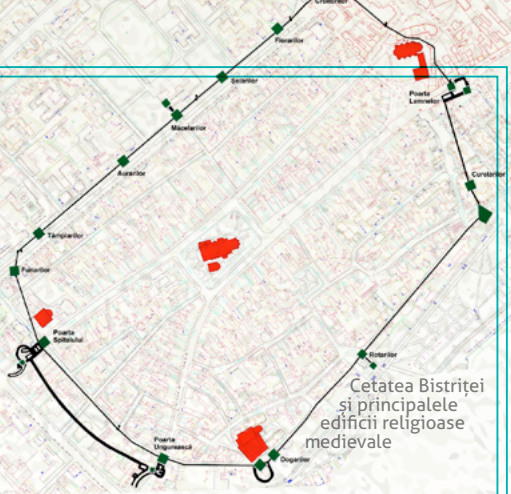

Cetatea Bistriței și principalele edificii religioase medievale

Orașul Bistrița s-a fortificat cu o centură completă de ziduri, întărite cu turnuri și șanțuri cu apă după anul 1464, în baza unui privilegiu regal acordat de regele Matias Corvinul. Există informații despre existența unor fortificații la Bistrița încă din anul 1438, când regina Isabela le cere orășenilor să repare cetatea aflată în ruină, fără să știm clar locația și caracteristicile cetății la care se face referire. Săpăturile arheologice de pe Dealul Târgului au confirmat existența pe acest deal din preajma orașului, a unei cetăți de secol XIII, iar săpăturile arheologice din preajma bisericii din Piața Centrală au confirmat existența unui zid care împrejmuia acest edificiu. Cu toate acestea, forma consacrată de oraș fortificat a fost dobândită doar, după lucrările intense din perioada domniei regelui Matias Corvinul.

Fortificația medievală de secol XV cuprindea perimetrul dintre actualul Bulevard Republicii, strada Bistricioarei, capătul estic al străzii Liviu Rebreanu, strada Ecaterina Teodoroiu și aleea de promenadă a parcului, împreună cu strada Dogarilor, până pe strada Mihai Eminescu, prin spatele clădirii cunoscută sub numele de Poșta Veche. Această fortificație a fost demolată la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar fragmente din zidul de fortificație se păstrează în spatele bisericii din Piața Unirii și pe linia parcului, pe latura sudică a străzilor Ecaterina Teodoroiu și Dogarilor. Turnul Dogarilor, cel mai mic turn al fortificației, este singurul care s-a păstrat.

O descriere destul de amănunțită a fortificației o avem de la călătorul otoman Evliya Celebi, care însoțea trupele sultanului în cursul unei campanii militare întreprinsă prin Transilvania. Iată cum descrie el Bistrița anului 1660/1661:

„Cetatea Bistriței este o cetate a saşilor şi ține de craii Ardealului. [...] Cetatea aceasta este mare și clădită într-un loc mlăştinos, având o întăritură specială. Are 11 bastioane şi 5 porți, dar n-are șanț, pentru că se află în mlaştină. Are seraiuri, clădiri înalte şi biserici cu turnuri înalte. Dealurile care-i formează întăriturile naturale sunt toate acoperite de vii. Jos, pe marginea mlaştinii (probabil că era vorba de lacuri de peşte) se află grădini frumoase aşezate în formă de tablă de şah. Cei din cetate, când au văzut că oastea noastră înaintează fără teamă şi frică sub bătaia tunurilor, nu şi-au păstrat tăria sufletească şi de frica puterii otomane, căpitanul lor a venit la crai şi i-a prezentat darurile aduse, iar în oraş a fost desemnată o oda de ieniceri sub conducerea lui Djan-Arslan paşa, pentru pază. Şi smeritul de mine petrecând şi eu o noapte în cetate, am cutreierat-o şi am cercetat-o de la un capăt la altul. Sunt atâtea fete frumoase în ea, că nu pot fi descrise. Şi în casa în care am fost musafiri se afla o fecioară tânără cu obrazul ca bujorul şi cu buzele ca cireaşa; când îşi desfăcea părul cu miros de mosc, şuvițele de pe frunte i se încreteau din ce în ce mai mult, iar când îşi îmbrăca rochia-i albă cu fire de aur şi haina-i cu trenă şi începea să umble, ne făcea să ne pierdem mințile”.

O altă descriere a cetății a fost făcută în anul 1666, de Johannes Tröster în cartea sa “Dacia Veche şi Dacia Nouă germană”, apărută la Nürnberg. Cartea lui Tröster conține și prima gravură a Bistriței, realizată de Hans Jakob Schollenberger din Nürnberg. Textele cărții descriu Bistrița în felul următor:

„Bistrița este al treilea între oraşele germane ale țării şi se află la 25 mile distanță de Braşov şi 14 mile distanță de Sibiu. În jurul oraşului se află coline cu vii, iar oraşul propriu este înconjurat de un zid puternic, cu turnuri şi de un şanț cu apă. [...] În cetate se află case frumoase şi străzi largi, iar prin străzile principale curg mici râulețe care scot murdăriile din oraş. .... Lângă zidul estic al bisericii se află un turn de piatră foarte înalt asemănător cu turnurile din Sibiu şi Mediaş numai că nu este aşa de înalt ca aceste două din urmă (în realitate turnul din Bistrița este cel mai înalt turn medieval din Transilvania) [...] Tot la est de biserică se află gimnaziul care este înconjurat ca şi biserica de un zid frumos. Gimnaziul în care au fost educați deja mulți bărbați înțelepți, este una din cele mai renumite şcoli din țară. Aşa cum întreg oraşul este german, este şi luteran. Invățătura luterană este răspândită de patru preoți, dintre care un preot principal. Vizavi de gimnaziu se află primăria unde se întruneşte consiliul oraşului. Acest oraş a fost cucerit în anul 1540 de moldoveanul Petru Vodă (adică domnitorul Petru Rareş), iar în anul 1602 de generalul imperial Georgio Basta.”

În secolul al XIX-lea cetatea Bistriței nu mai avea gloria de altădată, iar în preajma anului 1835 Adolf Schmidl, îl descrie în felul următor:

Acest oraş liber regesc, Bistrița, capitala județului cu acelaşi nume, aparține în cea mai mare măsură graniței militare; se află pe marele râu Bistrița într-o vale lungă, pitorească bogată în fructe. Are forma unui patrulater neregulat; are un şanț larg, ziduri, două bastioane, 14 turnuri, trei porți şi două portițe. Împreună cu cele două suburbii numără 990 de case şi 6620 de locuitori. Ulițele principale sunt pavate şi au canale şi mai multe conducte de apă, două piețe, piața principală şi un mic bulevard circular. În mijlocul pieții principale se află biserica parohială evanghelică din 1563. Are 198 picioare în lungime, 57 în lățime, are un turn înalt de 252 picioare, care oferă o priveliște încântătoare.

Cetatea Bistriței şi-a pierdut importanța strategică în cursul secolului al XIX-lea, iar după 1862 cetățenii acceptă treptat să demoleze vechea fortificație.

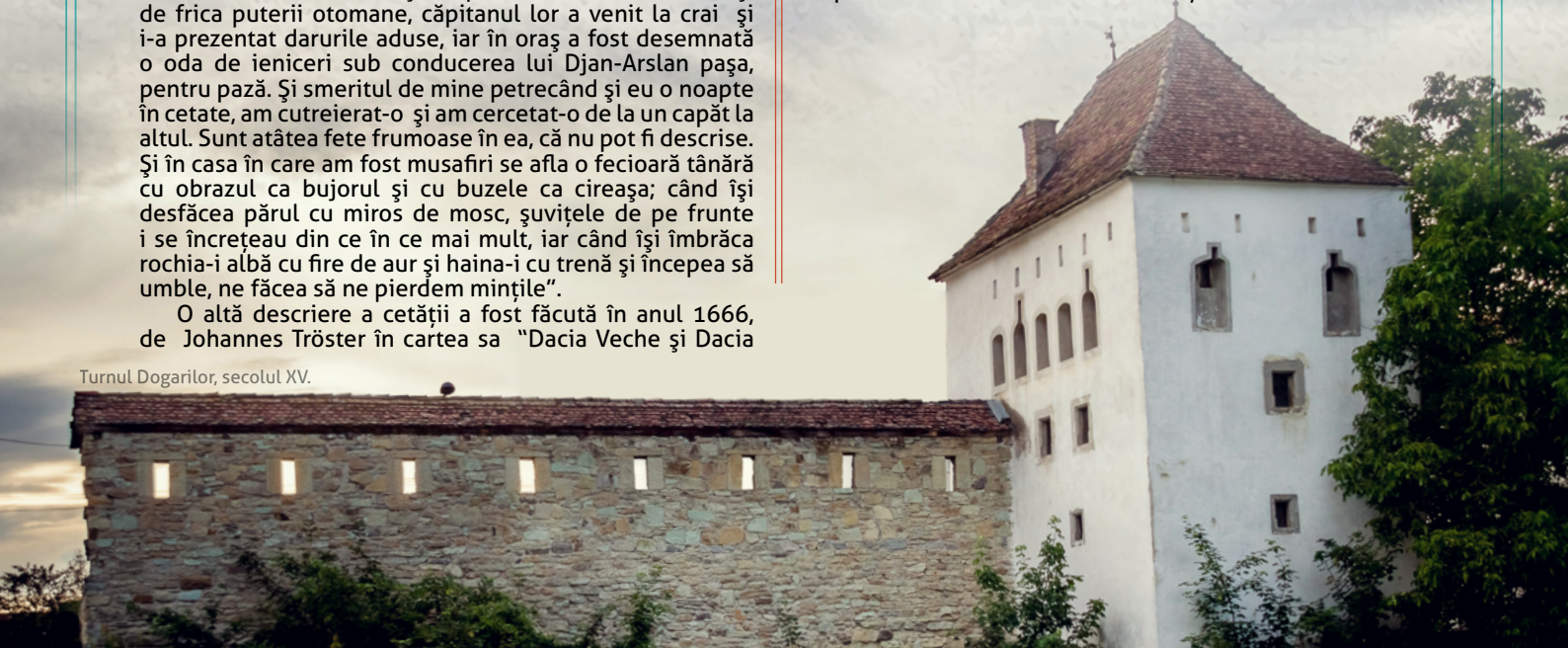
Turnul Dogarilor, secolul XV.

Dezbatere

1. Cine face prima descriere mai amănunțită a cetății Bistriței ?
2. Cum este descris sistemul de fortificații în textele prezentate ?
3. Există diferențe în prezentarea cetății între cele trei surse ?
4. Care sunt punctele comune enumerate în toate sursele care prezintă sistemul defensiv al cetății?
5. Puteți să comparați descrierile din texte cu planul cetății întocmit de austrieci în 1699 ?
6. Descrierile străzilor și în general a șirurilor de case se potrivesc cu situația actuală ?
7. Din descrieri constatăm că exista în trecut un zid în preajma bisericii din Piața Centrală ?
8. Ce știm din texte despre etnia și religia locuitorilor ?
9. Despre cine aflăm că a stăpânit în trecut orașul ?
10. Cum ați promova ceea ce a mai rămas din faimoasa cetate?

Evliya Celebi, călător otoman la Bistrița

Să descoperim

Odată cu pătrunderea trupelor habsburgice în Transilvania încep să fie executate și planurile cetăților importante care puteau să fie folosite în cadrul tacticilor militare. În acest context se realizează și planul cetății Bistrița în anul 1699 pe care sunt figurate de inginerul Visconti toate turnurile și porțile din sistemul de fortificație.

Cetatea Bistriței a avut 3 porți, în capătul străzii Lemnelor (azi Liviu Rebreanu), al străzii Spitalului (azi Gheorghe Șincai) și al străzii Ungurești (azi Nicolae Titulescu). În cetate existau și două portițe, sau accese pietonale la Turnul Rotarilor (azi în fața Palatului Culturii) și respectiv la Turnul Măcelarilor (la intersecția actualei străzi Spiru Haret amenajată ca un Pasaj al Artelor, cu Bulevardul Republicii). În spatele bisericii din Piața Unirii se vorbește de existența unui acces spre canalul morii care trecea prin fața zidurilor, iar în secolul al XIX-lea, în apropierea bisericii chiar s-a deschis o poartă, numită Poarta Rodnei. Pe latura nordică, deci în zona Bulevardului Republicii erau Turnul Funarilor, Turnul Tâmplarilor, Turnul Aurarilor, Turnul Măcelarilor, Turnul Șelarilor, Turnul Fierarilor și Turnul Croitorilor. Pe latura sudică se aflau doua bastioane de artilerie și Turnul Dogarilor împreună cu Turnul Rotarilor, iar spre Piața Morii se afla Turnul Curelarilor.

Știați că...

Pe trotuarul din fața Colegiului Național Liviu Rebreanu, din Bulevardul Republicii, a fost identificat la o adâncime de circa 50 cm, urmele arheologice ale vechiului zid din fortificația cetății orașului.

Turnul Dogarilor arată așa cum îl știm în urma restaurărilor din anii 1926 și apoi dintre anii 1976-77.

1438 atestate fortificații la Bistrița

1464 se permite fortificarea orașului

1484 se încheie lucrările la prima centură de ziduri

1546 se construiește pe latura vestică al doilea rând de ziduri

1862-1864 se demolează cea mai mare parte a cetății

Poarta Lemnelor, imagine din secolul XIX.

Poarta Ungurească, imagine din secolul XIX, (vedere din exterior)

Informații suplimentare Corneliu Gaiu, Vasile Duda, ***Cetatea Bistriței***, Bistrița, 2008.

anexă

Dezbateți pe marginea imaginilor, a hărților sau a textelor prezentate

Planul Cetății Bistriței cu poziția vechilor turnuri și bastioane din sistemul defensiv.

Cetatea Bistriței - vedere din partea de NE.

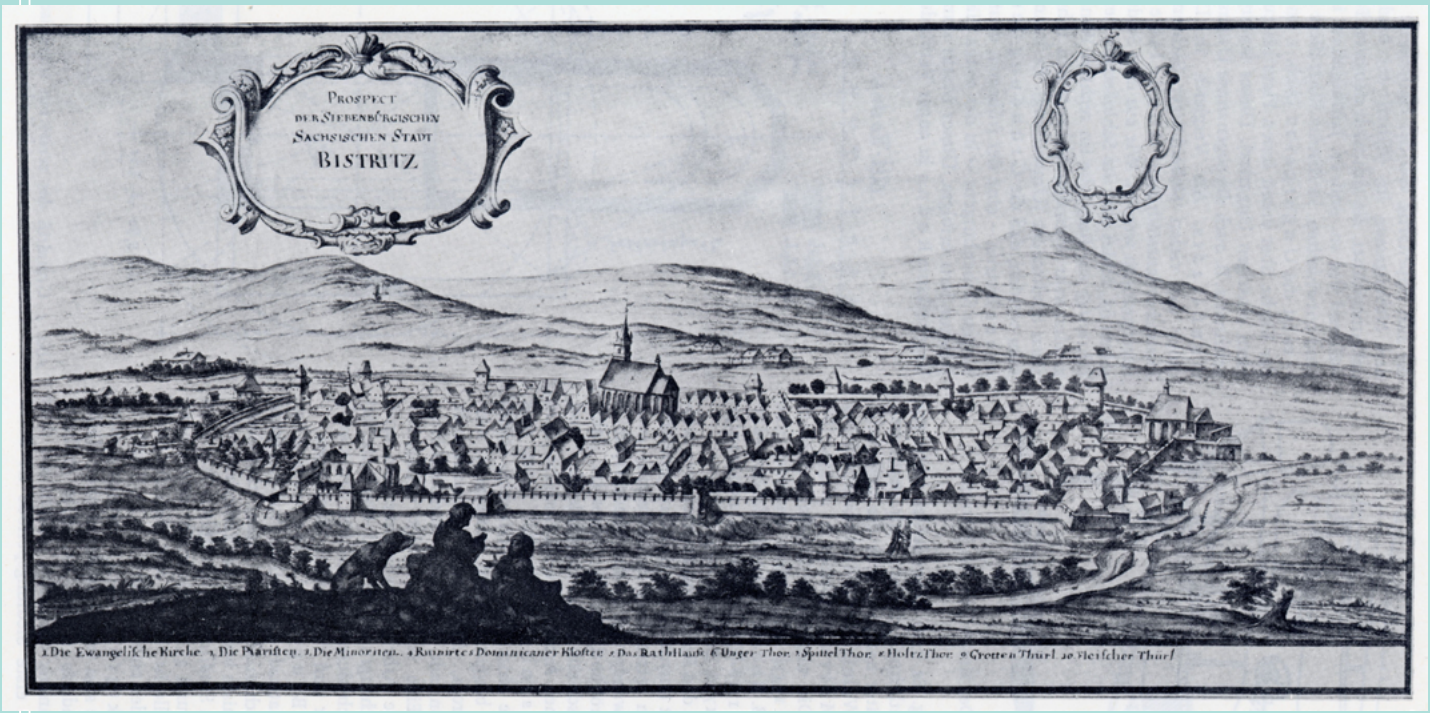

Poarta Lemnelor

Poarta Ungurească

II. TESTAMENTUL URSULEI PAULIN

Testamentul doamnei Ursula Paulin din familia Eiben, constituie o mărturie impresionantă despre viața patriciatului bistrițean la început de secol XVI, despre pietatea, generozitatea și grija pentru mântuirea sufletului celei care a întocmit testamentul și a neamului său. Aceasta provenea dintr-o familie puternică a orașului, familia Eiben, cu afaceri în exploatarea minelor de la Rodna și comerț, tatăl său ocupând funcția de jude al orașului între 1471 și 1479. Bunurile acumulate în urma celor două căsătorii, cu Hans Koller și apoi cu Paul Sutor, staroste al breslei cizmarilor, moștenirea de familie, veniturile aduse de afacerile contractate: mine, terenuri, case, heleșteie reprezintă un inventar impresionant, o adevărată radiografie a societății urbane bistrițene de la început de secol XVI. Testamentul elaborat în anul 1512, în prezența a nouă martori și a încă cinci executori testamentari stabilea direcțiile în care era lăsată averea și grija pentru salvarea sufletului său și a familiei sale. Aceasta dispune:

Capelei Sf. Dorothea 275 de florini, heleșteul mare, o fâneață, via de lână oraș cumpărată de la Geiger și încă o parte dintr-o altă vie, o brutărie, casa mică de lângă casa văduvei lui Lorinz Fleischer, trei case , 1/3 din casa Rebel; cea mai bună agrafă de argint, 3 mărci de argint pentru o cruce, o bucată mică de aur și un damasc roșu pentru o casulă, toate cărțile dar cu obligația de a fi legate cu lanțuri.

Confreria Sf.Fecioare Maria: casa mică ce a aparținut soției lui Andreas Kurschner, o bucată de aur pentru un veșmânt liturgic și 5 florini cu următoarele condiții: la întrunirea confreriei să fie oficiate două slujbe, iar capelanul personal să primească permisiunea de a-și amenaja o locuință în viitoarea casă a capitlului.

Biserica Parohială Sf. Nicolae: 50 florini pentru construcția turnului și câte 5 florini pentru fiecare confrerie patronată de aceasta.

Călugărițelor dominicane: 1/3 din casa Rebel și jumătate dintr-un heleșteu.

Hospitalului Sf. Elisabeta : ½ din heleșteul amintit mai sus, via din Heidendorf, o fâneață, 10 florini pentru reconstrucția bisericii, 2 mărci de argint pentru un potir, 10 florini pentru sărmanii adăpostiți aici, două haine de damasc, una albastră și alta neagră, o bluză cu guler perlat.

Biserica Sf. Cruce a conventului dominican: 20 florini, iar fraților predicatori 16 florini pentru oficierea unei liturghii pentru mântuirea sufletelor.

Biserica Sf. Maria a conventului minorit: celor doi călugări ce slujesc aici, un mic iaz cu pește și 5 florini „ca să se roage pentru sufletul meu".

Leproșilor sărmani: 5 florini.

Biserica Sf. Leonard : 2 florini

Biserica Sf. Ecaterina de pe deal: 2 florini

Călugărițelor franciscane: 2 florini

Biserica Sf. Maria: 12 florini pentru un retablu, pe care să-l plătească Johann Räbel în schimbul șubei negre din blană de zibelină ce i-a fost dăruită.

Capelei din Rodna: 50 florini

Călugărițelor din Cepari: 12 florini

Călugărițelor din Reghin: 4 florini

Conventului franciscanilor observanți din Suseni, Mureș: 15 florini

Pentru trei pelerinaje la Roma: 50 florini

Bruderschaft-ului aurarilor din Biserica Sf. Cruce: 5 florini

Capelanului personal Christian îi testează un spațiu de locuit în casa capitlului și păstrarea sa în slujba de capelan sau asigurarea unui venit anual de 22 florini. Mai primea o șubă din blană de jder, 1 marcă de argint pentru un AgnusDei, un butoi de vin și 10 florini.

Confesorului personal îi lasă 4 florini și alți 20 de florini pentru oficierea a 60 de liturghii în biserica parohială.

Preotului din Unirea, îi lăsa blănurile de jder de pe șuba din damasc roșu și 2 mărci de argint pentru confecționarea unui potir.

Din datoriile pe care le are de încasat din partea unor persoane direcționează o parte a datoriei în beneficiul unor instituții ecleziastice: pentru frații și surorile dominicani din Sibiu câte 25 de florini, iar din datoria clujeanului Michael Rener, de 70 de florini să îndrepte către conventul franciscan de acolo jumătate din datorie, iar surorilor și fraților dominicani câte 10 florini.

Membrilor familiei le lăsa diverse bunuri precum și o pătrime din veniturile minei de la Rodna. Fratelui Fabian Eiben, jude al orașului la acea dată îi testa „cea mai bună masă" și cuverturi pentru pat, iar soției sale, Barbara, o cingătoare împletită neaurită. În schimb, le cere să asigure oficierea a 4 liturghii vreme de 5 ani, pentru mântuirea sufletului său. Fratelui Nicolaus îi lasă un material în valoare de 3 florini pentru un veston și căciula de blană de jder a fostului său soț, iar celor două fiice ale sale o agrafă mică de argint și un gâitan cu mărgele. Fratelui Michael stofă roșie din păr de cămilă ce a rămas de la o manta. Surorii Agneta îi dăruia rochia din mătase verde și cel mai bun voal, cea mai bună cingătoare de argint fixată pe catifea roșie, un pat bun, două perne moi și două pături de lână. Cumnatului Leonard, primul soț a celei de mai sus îi dăruiește o manta albastră, iar fiicei lor, Barbara (soția lui Andreas Beuchel), o mică cingătoare. Surorii Salomea îi dăruiește mătasea „de culoarea cerului", o jachetă de culoare roșu aprins, cele mai bune două mantale, cea mai bună cingătoare din argint aurit, o haină de blană albă, o parte din cel mai bun voal, o masă, cel mai bun pat cu două perne și două pături de lână, cel mai bun rozariu din mărgele de coral și pietre încrustate în aur. Nepoatei Agneta, fiica surorii Katherina, blana neagră pentru biserică și mătasea albastră de Harras.

Servitorilor, trei slugi și trei menajere le dăruiește următoarele: lui Cristoff o șubă veche din blană de vulpe, Jan Polak primea o manta, o cămașă, o pereche de pantaloni, o pălărie, o blană, o pereche de cizme și 4 florini. Gertrudei îi revenea o rochie de mătase neagră, un voal, un pat cu pernă și pătură de lână și o față de masă; Clarei, un voal bun și blană pentru biserică; Barbarei, o manta albastră veche, un voal și o cămașă de corp.

Orașul Bistrița primea jumătate din veniturile minei și 25 florini pentru lucrări edilitare.

Unul din executorii testamentari primea trei linguri de argint, un clujean, o jachetă veche, o manta roșie și un cal de tracțiune; un sfert din veniturile minei erau dăruite altor două persoane. Bucăți de postav erau direcționate pentru confecționarea de haine pentru oamenii sărmani din oraș.

Parcurgerea unui fragment din testamentul Ursulei ne permite să apreciem rolul important al acesteia în comunitatea bistriteană și explică formarea unei legende locale despre o oarecare Ursula, care a făcut donații importante orașului și a fost reprezentată pe vechea lespede de pe zidul sudic al bisericii din Piața Centrală.

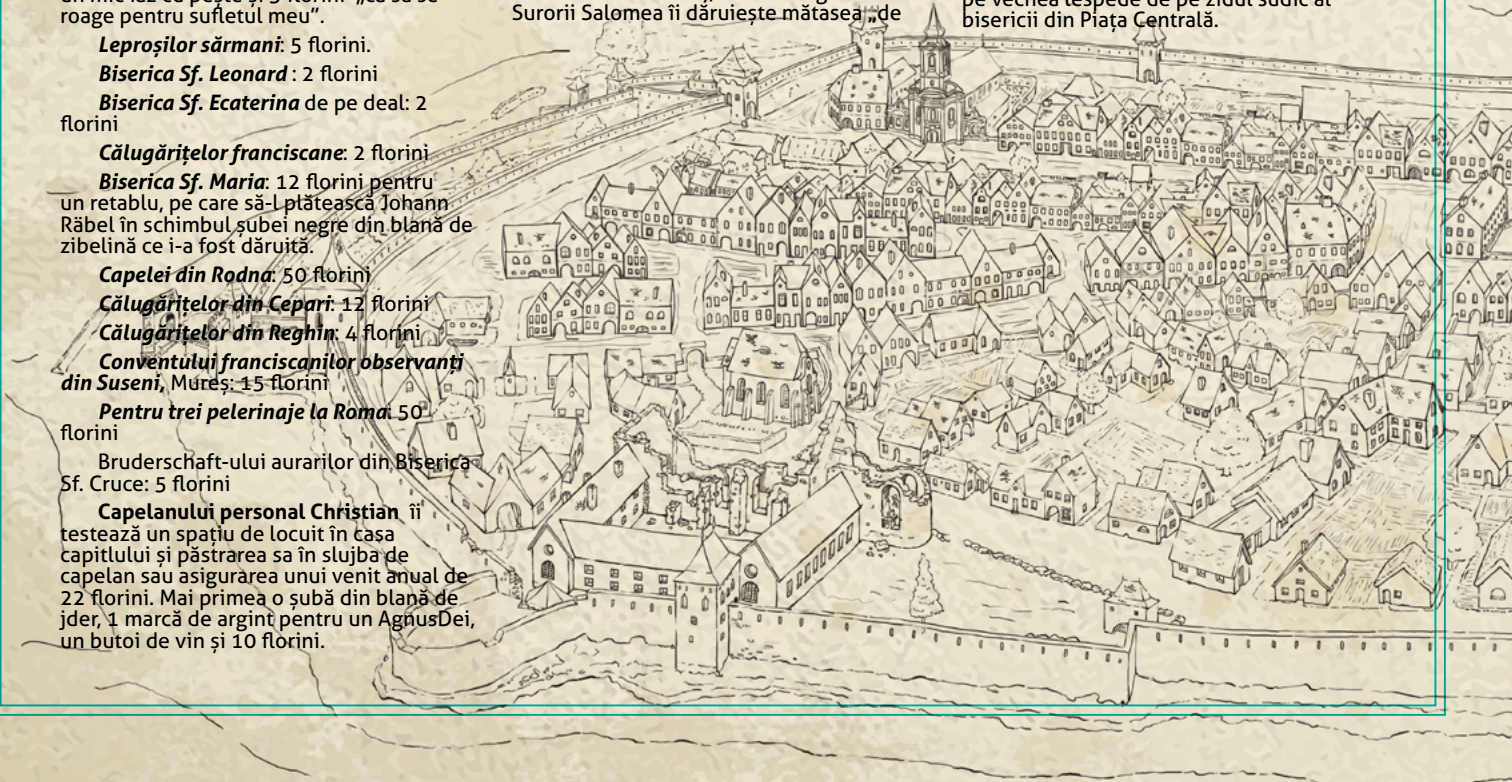

Dezbatere

1. Când a fost scris testamentul și în ce scop?
2. În ce scop își împarte averea membra familiei Eiben?
3. Cine sunt principalii beneficiari ai averii, în afară de membri familiei ?
4. Heleşteiele lăsate mănăstirilor au oare valoare economică sau de agrement?
5. Conform testamentului putem să presupunem că o parte din construcția actualului turn al bisericii din Piața Centrală s-a făcut și prin această donație?
6. Conform testamentului, Ursula face plata în avans pentru slujbe care să-i asigure mântuirea sufletului? Curentul reformei religioase a condamnat aceste practici catolice?
7. Testamentul are prevăzute și acțiuni caritabile pentru populația pauperă?
8. Testamentul face trimiteri și spre biserici și locuri pe care acum nu le cunoaștem? Ar putea săpăturile arheologice să identifice biserici sau capele pomenite în testament?
9. După modul în care se pomenesc veniturile din Rodna, oare de unde are membra familiei Eiben cele mai importante venituri?
10. Puteți să formulați un punct de vedere legat de modul exact al inventarului? Aparține unui personaj educat și foarte ordonat sau este o practică obișnuită în epocă ?

Să descoperim

Testamentul patricianului Petrus Kretschmer din Bistrița, din 1432 oferea o donație capelei Tuturor Sfinților dintre turnurile vestice (occidentalis turribus campanilibrus), ale bisericii noastre parohiale Sf. Nicolae (ecclesiam nostram parocliam beati Nicoale) – astfel se face dovada că în secolul al XV-lea biserica din Piața Centrală a avut două turnuri în fațada principală, chiar dacă azi (după lucrările din 1560-1563), se mai păstrează doar cel nordic.

La Bistrița, dezbaterile legate de reforma religioasă încep să apară din deceniul al treila al secolului XVI, iar orașul aderă la reforma religioasă din anul 1541, după moartea parohului Johann Teutsch, care se opunea reformismului religios. Bistrița devine în această perioadă un susținător puternic al reformei, iar în anul 1543 toate picturile și altarele catolice sunt înlăturate.

Știați că...

În Bistrița era amenajat un întreg sistem de canale cu apă și lacuri cu pește amenajate pe latura de nord a cetății pentru a-i asigura protecție, dar se pare că furniza și o cantitate importantă de pește. Este greu să ne imaginăm că prin locurile în care se află acum Colegiul Național „Liviu Rebreanu" sau Colegiul Național „Andrei Mureșanu" erau în perioada medievală lacuri cu pește, iar prin Piața Morii chiar trecea un canal cu apă care punea în mișcare o moară, dar hărțile orașului și o serie de documente confirmă acest lucru.

1432 Testamentul judelui Petrus Kretschmer

1512 Testamentul Ursulei Paulin

1513 se lucrează la turnul bisericii

1519 la etajul V este menționat numele familiei Eiben

Veduta Bistriței
desen de Tudor Codreanu, documentare Vasile Duda, 2014.

Informații suplimentare Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, I, București, 1959.

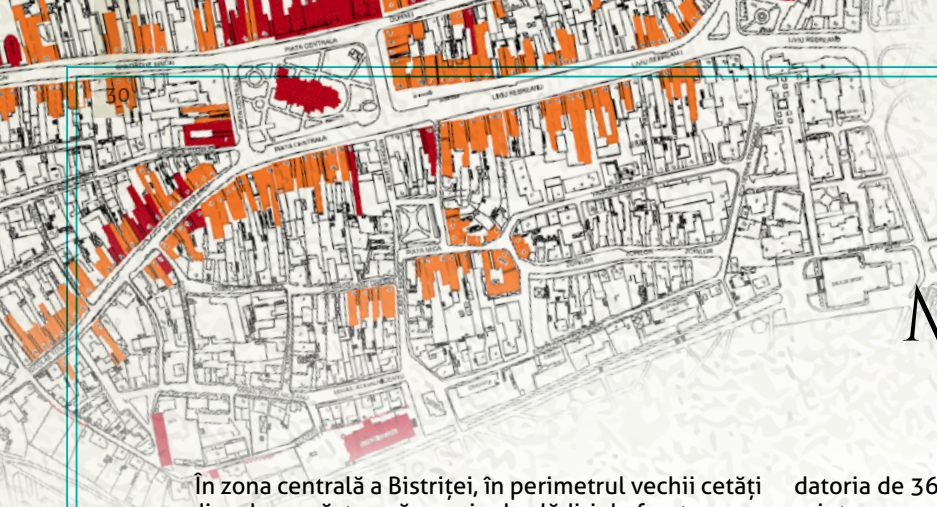

12. CASE MONUMENT ISTORIC

În zona centrală a Bistriței, în perimetrul vechii cetăți medievale se păstrează o serie de clădiri de foarte mare valoare pentru istoria arhitecturii din România. Casele patricienilor saşi sau a locuitorilor înstăriți ai orașului, din secolele XV-XVI, sunt dovada legăturilor culturale dintre bistrițeni și orașele occidentale.

O asemenea casă este Casa Andreas Beuchel sau Ioan Zidarul, din Piața Centrală numărul 30. "Primul proprietar menționat este Andreas Beuchel. El făcea parte dintr-o familie bogată, care locuia la 1475 pe strada Nicolae Titulescu, într-o casă evaluată la suma importantă de 200 de florini (presupunem că aceasta ar fi casa de la numărul 9-11). În anul 1495 tânărul Beuchel, asemeni altor fii de patricieni, era student la celebra Universitate din Cracovia, perioadă care a avut cu siguranță o influență deosebită asupra formației sale. Revenit la Bistrița şi urcând pe scara socială spre vârfurile conducerii oraşului, Andreas Beuchel a cumpărat casa pe care o analizăm, iar mai târziu alte două case, una în strada Gheorghe Şincai şi alta pe strada Dornei.

Revenind la urmărirea ascensiunii lui Beuchel, constatăm că el a funcționat mai întâi ca notar, apoi ca jurat la 1523 şi jude la 1525 şi 1526 (ultima dată sub numele de Andreas Haszi). Tragicul sfârşit al acestui demnitar bistrițean s-a petercut cu ocazia atacului şi asediului lui Petru Rareş asupra oraşului. Atunci Andreas Beuchel a fost acuzat de trădare pentru că a părăsit oraşul în vreme de asediu, l-a îndemnat pe domnitorul moldovean să atace şi mai mult, a condus la Târpiu trupele moldovenești. În final, Petru Rareş l-a predat orăşenilor care l-au osândit la pedeapsa cu moartea prin decapitare. A fost executat în aprilie 1531, în piața publică.

În principal cunoaştem că Ioan Zidarul se angajase pentru suma de 1500 florini tătărăşti (cca 360 florini ungureşti) să construiască o biserică la Suceava, în primetrul ocupat actualmente de ctitoria din 1535 a lui Petru Rareş – biserica Sfântul Dumitru. Construcția ridicată de meşter s-a prăbuşit înainte de termen şi Ioan Zidarul a dispărut până în anul 1538 când, aşa cum semnalam mai sus, a cumpărat casa lui Andraes Beuchel. Temându-se de urmărirea domnitorului nu este întâmplător că el apare în Bistrița învecinată Moldovei, abia în momentele dramatice ale căderii lui Petru Rareş. Conflictul cu voievodul moldovean îl preocupă în continuare şi, ca dovadă „... profitând de exilul lui Petru Rareş, în 1538 Ioan Zidarul s-ar fi dus în Moldova pentru a recupera din bunurile pe care le lăsase acolo în graba cu care fugise şi s-ar fi întors de acolo cu carele bine încărcate". În a doua domnie, Petru Rareş deschide procesul încercând să-şi recupereze paguba, iar Ioan Zidarul înfricoşat şi simțindu-se în nesiguranță la Bistrița a părăsit pe ascuns oraşul şi s-a mutat la Sibiu, în 1546. Domnitorul Moldovei a pus sechestru asupra casei, sechestru care a fost menținut şi în timpul lui Iliaş Vodă, până când acesta a reuşit vânzarea la 10 februarie 1549, pentru suma de 260 florini ungureşti în favoarea lui Paul Budaker din Bistrița. Voievodul Alexandru Lăpuşneanu constatând neachitarea restului de 100 florini (din datoria de 360 florini rămasă de la Ion Zidaru), a revenit printr-un reprezentant în fața instanței din Sibiu, dar acesat l-a găsit nevinovat pe Ioan Zidarul. La rândul său, adunând martori, Ioan Zidarul a deschis un nou proces judelui şi juraților oraşului Bistrița care au permis confiscarea şi vânzarea casei. Hotărârea Universității săseşti prevedea prestarea jurământului - manu metseptima – pentru închiderea cazului, modalitatea cu care bistrițenii nu au fost de acord. S-a ajuns la ultima instanță şi anume judecata împăratului Ferdinand care, la 19 martie 1556, la Pressburg (Bratislava), a hotărât că Ioan Zidarul îşi poate răscumpăra casa de la Paul Budaker. Nu cunoaştem dacă a făcut uz de această hotărâre." (După Gheorghe Mândrescu , Arhitectura în stil renaştere la Bistrița)

"Casa Argintarului aflată în strada Dornei nr.5 este un exemplu deosebit pentru tipul de locuință al patriciatului bistrițean, ajuns la maximă înflorire în decursul secolului al XVI-lea. Atât planul, cât și decorul arhitectonic au numeroase detalii caracteristice stilului Renașterii. .... Parterul cuprindea de obicei un atelier sau o prăvălie, un depozit de mărfuri și în continuare încăperile servitorilor. O asemenea destinație, pare a fi avut și parterul Casei Argintarului care a primit această denumire de la cele două potire sculptate în relief, aflate în ancadramentul ferestrei cu deschidere semicirculară și care susțin presupunerea că ea a fost construită sau a devenit proprietatea unui argintar, membru al breslei care se dezvoltase la Bistrița în secolul al XV-lea și a cărei faimă a depășit limitele ținutului." (După Gheorghe Mândrescu , Arhitectura în stil renaştere la Bistrița)

În Bistrița, în perimetrul zonei centrale, sunt mai multe case care păstrează elemente de arhitectură specifice Renașterii, iar lucrările de restaurare pun în valoare în ultimii ani tot mai multe detalii de pietrărie renascentistă și subliniază valoarea arhitecturală a orașului istoric.

Casa Ioan Zidarul / Andreas Beuchel, secolele XV-XVI.

MONUMENT ISTORIC CAT „A"
MONUMENT ISTORIC CAT „B"

Dezbatere

Portretul judelui Andreas Beuchel (?), peretele SE al Bisericii Evanghelice

1. Care sunt cele două monumente descrise în textul de specialitate?
2. Ați vizitat aceste monumente? Încercați să prezentați fiecare clădire așa cum considerați și cum v-o amintiți.
3. Puteți să comparați prezentarea personală cu cea realizată de istoricul de artă?
4. După experimentul comparației încercați să reveniți cu o nouă prezentare. Este o prezentare mai reușită? Practic așa ați descoperit o metodă de învățare în care combinăm opinia personală cu informațiile pe care le selectăm din ceea ce știm despre acel subiect.
5. Ce povești merită să fie povestite despre aceste case?
6. Ce ați povesti despre Casa Andreas Beuchel / Casa Ioan Zidarul cuiva care vine pentru prima dată în Bistrița?
7. Ce ați povesti despre Casa Argintarului cuiva care vizitează prima dată Bistrița?
8. Ce ar trebui să facem ca să promovăm aceste monumente?
9. Puteți să concepeți chiar voi un material de promovare a monumentelor?
10. Care este din punctul vostru de vedere cea mai frumoasă casă istorică a Bistriței?

Să descoperim

Legat de Casa Andreas Beuchel, se spune că după condamnarea sa, spre pilda locuitorilor i-a fost făcut portretul pe peretele de sud-est al Bisericii Evanghelice, cu fața spre casa sa. Adevărul este că în zona respectivă este un portret al unui bărbat cu barbă, sculptat în partea superioară a zidului bisericii, deci ...

Frumusețea Casei Argintarului a fost obținută din calcularea perfectă a proporțiilor după regulile secțiunii de aur, utilizate în arhitectura italiană din perioada Renașterii.

Știați că...

Balconul actual de la Casa Andreas Beuchel/ Ioan Zidarul a fost adăugat în perioada restaurărilor coordonate de Ana Maria Orășanu, în 1976, deoarece sub tencuiala fațadei au fost identificate urmele unor console și o ușă care indica existența unui balcon. La parterul acestei case s-a descoperit și fragmentul unei ferestre în arc frânt specific perioadei medievale, probabil cea mai veche fereastră a unei case din Bistrița.

Detaliu unei ferestre gotice, Casa Ioan Zidarul / Andreas Beuchel

Simbolul breslei argintarilor/aurarilor

Detaliu unei ferestre renascentiste, Casa Argintarului - potirele din colțuri sunt simbolul unui argintar sau aurar din oraș.

Casa Argintarului, circa 1560-63.

1480 se construiește Casa Petermann (Piața Centrală, nr. 15)

1480 Se lucrează la casa din colțul Pieței Centrale nr. 30

1522 Andreas Beuchel se mută în casa din colțul Pieței Centrale

1533 Christian Pomarius se mută în casa din colțul pieței

1538 Ioan Zidarul se mută în casa din colțul pieței

1560-1563 Se construiește Casa Argintarului

Informații suplimentare Gheorghe Mândrescu , *Arhitectura în stil renaştere la Bistrița*, Cluj-Napoca, 1999.

Stema casei parohiale. 1480.

13. ANSAMBLUL SUGĂLETE

Pe latura nordică a Pieței Centrale, în zona încălzită cel mai bine de razele soarelui, patriciatul săsesc al Bistriței a construit cele mai impunătoare case din cetate. La fațada principală casele au la parter o serie de arcade sub care erau expuse mărfurile meşteşugarilor, iar băncile de piatră fixate în stâlpii arcadelor ofereau un loc de odihnă negustorilor. Construcția acestor case a început după un incendiu devastator care a distrus în 1457 casele de lemn şi a impus trecerea la utilizarea unor materiale rezistente la incendii. După inscripțiile păstrate pe portalurile de piatră ale acestor case cele mai multe au fost construite în preajma anului 1480, în perioada de trecere de la stilul gotic la cel al Renaşterii. Modernizarea clădirilor a continuat în secolele XVI, XVII, XVIII şi XIX în funcție de moda timpului.

Astfel, azi putem să spunem că avem în oraş un nucleu compact de case medievale, cu cel mai lung şir de arcade medievale la parter din România şi printre cele mai vechi din această parte a Europei. După forma arcadelor, modelele elementelor din piatră şi a proporțiilor, aceste tipuri de case medievale sunt specifice oraşelor comerciale din Europa Centrală. Parterul are o intrare carosabila largă şi atelierul de producție, iar etajul era utilizat ca locuință. Cele mai cunoscute case din Şirul Sugălete sunt Casa Parohială (Piața Centrală, nr. 13) şi Casa Petermann (Piața Centrală, nr. 15), dar toate cele 12 case au elemente arhitecturale valoroase şi oferă particularitate Pieței Centrale din Bistrița.

Casa Parohială (datare, sec. XIII–XIV; 1480; 1562; sec. XVIII)

"Este prima dintre construcțiile care formează ansamblul arhitectural *Sugălete*. Socotită ca printre cele mai sugestive expresii ale arhitecturii civile ale goticului transilvănean, clădirea ocupă o parcelă ceva mai generoasă decât cele învecinate, cu un front de 15 m. Clădire compusă din trei corpuri ce compun un plan în formă de **U**. Corpul principal format din 7 axe are în axul central al parterului un acces carosabil marcat de un portal în arc frânt în al cărui scut din cheia arcului este săpat anul 1480. Axele din dreapta gangului carosabil au fost prelungite înspre piață printr-un portic boltit .... Modul de realizare al bolților şi faptul că această aripă nu se ţese cu zidul fațadei dovedesc că această modificare a intervenit la mijlocul secolului al XVIII-lea, probabil după marele incendiu din 1758. Tot atunci a fost mutată şi statuia episcopului amplasată într-o nişă la nivelul etajului între axele 5 şi 6, adusă probabil de la unul din aşezămintele monastice ale oraşului. Corpul A are fațada parterului modelată de vitrinele şi intrarea în spațiul comercial, cu deschideri rectangulare cu tâmplărie care reia tipologia vitrinelor tradiționale. Etajul are ferestre cu deschideri în arc în partea superioară cu ancadramente profilate din tencuială. În paramentul etajului cu ocazia renovării din 1995 a fost decapat un fragment de text biblic caligrafiat cu vopsea neagră.

Din gangul carosabil acoperit cu o boltă semicilindrică se realiza accesul în spațiile de la parter şi din curte. Aripa dinspre vest, a fost ulterior prelungită printr-un corp pe parter folosit ca anexe (depozite, bucătărie, sală de mese pentru personal) şi care au fost construite în secolul al XVI-lea, fațada fiind subliniată de ferestre cu ancadramente dreptunghiulare şi semicirculare de factură renascentistă. Aripa din dreapta intrării cuprinde un corp de clădiri cu două niveluri, parterul folosit ca spațiu de depozitare poartă bolți semicilindrice, la etaj fiind amenajate încăperi pentru cazarea preoților din decanat şi la care accesul se face dintr-un culoar îngust situat pe latura estică. Casa păstrează, în ciuda unor transformări şi adăugiri structura unei construcții gotice târzii, subliniată şi de elementele de pietrărie pe care clădirea le conservă. În afara portalului de la intrare amintit deja, se mai păstrează ancadramentul uşii de acces la încăperile etajului, ancadrament de tipul celor răspândite în goticul târziu din regiune. Ancadramente mai simple sub formă de arc semicircular subliniat printr-o simplă teşitură s-au folosit la încăperile pivnițelor, atât din corpul principal, cât şi la cel lateral.

La fațada dinspre curte a corpului principal se conservă, la nivelul etajului, două ferestre, de factură gotică, una tripartită, ce-a de a doua bipartită, cu profile similare cu cele păstrate la Casa Haller din Sibiu sau de la Casa Schuller din Mediaş.

Casa Petermann (datare, 1480; sec. XVI; sec. XVIII)

Reprezintă, alături de clădirea parohiei evanghelice unul dintre cele mai valoroase repere ale arhitecturii gotice din Bistrița. Datele de arhivă indică ridicarea unei construcții de zid în perioada 1430-1432. După incendiul din 1457 casa este refăcută în întregime de către starostele breslei armurierilor *Petermann*, care apare în listele de impozit din 1461 cu o sumă de 6 dica (impozit local specific oraşului Bistrița). În 1512 casa figura deja în proprietatea lui *Fabian Eiben*, staroste al breslei cizmarilor şi jude al oraşului în anii 1508-1509 şi 1514.

Construcție cu două corpuri. Corpul principal, de plan compact cuprinde parterul, etajul şi parțial un subsol. Frontul de la stradă format din patru axe cuprinde la parter porticul sprijinit pe pilaştri masivi din piatră ecarisată cu arcuri semicirculare. Traveele galeriei sunt boltite cu bolți în cruce pe ogive (bolți gotice) ale căror chei de boltă sunt decorate cu blazonul comanditarului. Fațada are la nivelul etajului, demarcat de parter printr-un brâu profilat, trei deschideri, ferestre cu două canaturi cu partea superioară în arc de cerc. Parterul are în axul din dreapta o poartă carosabilă cu gang, ancadramentul porții cu deschidere semicirculară cu muchia teşită păstrează la bază garda de roată. Din gangul boltit semicilindric se intră atât la spațiul comercial de la parter, cât şi la subsolul amplasat în cea de-a doua unitate funcțională. În spatele unei a doua porți este amenajat accesul la încăperile etajului printr-o scară cu rampă dublă decorată printr-o coloană de piatră. Dintr-un hol central se realiza accesul atât la încăperile dinspre stradă, cât şi la cele dinspre curte. Ulterior, în secolul al XVIII-lea, se realizează o a doua scară de acces dinspre curtea interioară la capătul nordic al clădirii. Încăperile parterului sunt acoperite de bolți de cărămidă, la etaj încăperile dinspre stradă au primit bolți specifice barocului, cele dinspre curte păstrând plafonul tăvănit.

Datarea clădirii este asigurată de înscrisul de pe ancadramentul situat la etajul clădirii, 1480, şi care are în colțuri două scuturi, unul cu blazonul proprietarului - o scăriță de şa şi rozeta stelară a unui pinten, motiv care se regăseşte şi în cheia de boltă a porticului de la stradă - cea de-a doua conținând însemnele stemei angevine din stema Bistriței. Tot la etaj se păstrează un portal de piatră cu profilatură de factură renascentistă, similar cu cele de la Casa Argintarului şi de la bisericile din Tărpiu, Sângeorzu Nou sau Vermeş. La fațada principală parterul conservă o fereastră a căror elemente despărțitoare pe verticală şi orizontală cu profil de piatră sunt caracteristice tot goticului târziu." (Corneliu Gaiu, Vasile Duda, Topografia monumentelor istorice din municipiul Bistrița – Centrul Istoric, Bistrița, 2008.)

Casele din Ansamblul Sugălete sunt prezentate în multe lucrări de specialitate care tratează arhitectura locuințelor urbane, din secolele XV-XVI din Transilvania.

Ansamblul Sugălete

Dezbatere

1. Cum se numeşte casa din Piaţa Centrală de la numărul 13?
2. De unde putem să citim anul contrucţiei acestei case?
3. Ce statuie decorează faţada casei, adică ce reprezintă?
4. Care sunt cele mai importante detalii de pietrărie ale casei?
5. Cum se numeşte casa din Piaţa Centrală numărul 15?
6. Ce ocupaţie are proprietarul medieval al casei?
7. De unde putem să citim anul construcţiei casei?
8. Care sunt cele mai importante elemente de pietrărie ale casei?
9. Cum putem să promovăm aceste case?
10. Puteţi să imaginaţi funcţiuni pentru spaţiile de la parter pentru a utiliza potenţialul arhitectural al acestor case?

Cel mai lung şir de case medievale cu arcade la parter din România.

Să descoperim

Statuia din faţada Casei Parohiale îl reprezintă pe Sfântul Nicolae, ocrotitorul bisericii din piaţă şi al comunităţii catolice din Bistriţa. Oraşele de negustori obişnuiau să-l aleagă ca protector pe Sfântul Nicolae, deci este posibil ca încă de la începutul construirii acestei cetăţii activitatea comercială să fi fost una dintre ocupaţiile principale ale locuitorilor. Realizată la sfârşitul secolului al XV-lea, statuia este probabil una dintre cele mai vechi sculpturi ronde bosse (sculptată pe toate laturile) din oraşul medieval.

La etajul Casei Petermann, pe lângă numele proprietarului se găseşte împreună cu datarea 1480, şi scutul despicat, cu benzi orizontale şi flori de crin din stema oraşului, acordată de Ludovic de Anjou.

Ştiaţi că...

Lucrările de restaurare de la aceste clădiri descoperă la aproape fiecare intervenţie noi detalii de pietrărie, fragmente de pictură şi alte detalii valoroase pentru patrimoniul arhitectural al oraşului.

Unele chei de boltă au detalii florale care se regăsesc şi la Praga şi Bratislava, ceea ce permite presupunerea că primii pietrari care au lucrat la aceste construcţii au venit din zonele respective.

1457 indendiul afectează zona centrală

1480 Casa Parohială

1480 Casa Petermann

1857 un incendiu afectează zona centrală

Piaţa Centrală, imagini de epocă

Informaţii suplimentare Corneliu Gaiu, Vasile Duda, *Topografia monumentelor istorice din municipiul Bistriţa – Centrul Istoric*, Bistriţa, 2008.

Fortificația medievală din jurul bisericii.

14. LEGENDELE TURNULUI

Turnul bisericii din Piața Centrală a fost construit între anii 1478-1519. Biserica a avut în secolul al XV-lea două turnuri în fața principală, dar din cauza unor fisuri, turnul nordic a trebuit demolat. Pe această latură a bisericii, spre casele de la Sugălete, unde a fost conturată și piața comercială a orașului s-a început construirea unui nou turn, lipit de corpul efectiv al bisericii. Lucrările au început în 1478. La nivelul al doilea s-a așezat o inscripție cu anul 1487, la nivelul al treilea s-a identificat inscripția cu anul 1509, iar la nivelul patru anul 1513, în timp ce ultimul etaj are inscripția 1519. În preajma anului 1544 a fost construit și balconul util pentru supravegherea întregului burg, atât în timpul târgului, cât și în cazul unor războaie. Paznicii turnului trebuiau să prevină cât mai repede eventualele incendii, iar prin trasul clopotelor puteau să mobilizeze toată comunitatea.

Despre turnul bisericii s-au formulat mai multe istorioare care îmbină adevărul cu ficțiunea, dar faptul că s-au păstrat asemenea legende despre turn ne dovedește importanța acestuia în viața comunității medievale.

Poveşti şi legende despre cel mai înalt turn medieval din Transilvania

Legat de construcția turnului se povestea că pentru aducerea pietrei s-a construit o lungă rampă care ajungea până spre capătul Străzii Spitalului (azi strada Gheorghe Șincai) și pe acest plan înclinat au putut fi transportate materialele, iar la finalizarea lucrării acea construcție a fost înlăturată. Totuși, prin analiza paramentului, constatăm că fiecare piatră din structura turnului are câte o mică perforație, un semn de la punctul de fixare în cleștele cu strângere inversă utilizat de pietrari pentru prinderea și ridicarea pietrelor prin sistemul de scripeți și probabil de diverse macarale medievale. În concluzie este exclusă interpretarea construirii unui plan înclinat, dar povestea merită să fie spusă pentru pitorescul unei prezentări turistice.

Cea mai cunoscută legendă urbană este legată de înălțimea turnului de la Biserica Evanghelică. Se pare că legenda a fost celebră în orașele Siebenburgen, fiind povestită și la Sibiu și la Mediaș, orașe care au încercat să depășească înălțimea turnului din Bistrița. Conform legendei cei care trebuiau să măsoare înălțimea turnului din Bistrița au fost ospătați la Bistrița, pentru ca într-un moment de neatenție să le fie tăiată sfoara cu măsurătoarea. Dacă lucrurile au stat chiar în această formă este greu de spus, dar în mod cert turnul din Bistrița este cu un metru mai înalt decât cel din Mediaș, cu mai mult de 3 m față de cel din Sibiu, cu circa 7 m fața de cel din Sighișoara ș.a. Într-un calendar de la începutul secolului XX, Bistrița era prezentată printr-o imagine cu fațada Bisericii Evanghelice, însoțită de inscripția: „cel mai înalt turn din Transilvania".

În primul studiu temeinic scris de Theobald Wortitsch, în 1885, despre Biserica Evanghelică din Bistrița, aflăm și alte informații legendare . „În final, să mai adăugăm o legendă, care ne solicită interesul vizavi de înălțimea devenită mitică a turnului, împreună cu originalitatea sa. Turnul din Bistrița trebuie să aibă mai mult de 75 de picioare înălțime. Pe acesta există, la o înălțime apreciabilă, o balustradă de piatră, care pe mulți i-a făcut nefericți. Astfel, paznicul de noapte s-a aşezat pe parapetul acesteia, pentru a nu-l fura somnul. Frica de a se prăbuşi ar fi trebuit să-l țină treaz. Însă, o dată adormi şi căzu pentru a nu se mai ridica niciodată.

Şi, trebuie să ne gândim, un croitor a pariat odată că în acel loc periculos, el poate să coase o pereche de pantaloni. Şi într-adevăr, se aşează pe balustradă, îşi lăsă picioarele în jos şi începu lucrul. Însă, omul nu trebuie să se încreadă prea mult în el. Mai erau doar câteva împunsături de făcut, când croitorului îi căzu mosorul cu ață. Se repezii să -l prindă, dar îşi pierdu echilibrul şi se prăbuşi."

Legendele şi poveştile legate de turnul bisericii din Piața Centrală pot să ofere atractivitate monumentului, iar cei care vizitează acest monument se pot bucura de ele, chiar dacă nu sunt adevărate în sens ştiințific.

Biserica cu cel mai înalt turn medieval de piatră din Transilvania și din România.

Dezbatere

Inscripție la nivelul etajului II al turnului

1. Ar putea să fie adevărată legenda construirii unui drum în rampă pentru transportul materialelor? Dacă răspunsul este afirmativ, argumentați.
2. Încercarea de a construi clădiri cât mai înalte este specifică perioadei medievale?
3. De ce sunt implicate în acest record orașele mari ale Transilvaniei?
4. Ce importanță are această legendă povestită în legătură cu Bistrița?
5. Într-o legendă este important adevărul istoric sau este mult mai importantă savoarea poveștii în sine?
6. Credeți că povestea turnului din Bistrița menționată și de președintele Klaus Iohannis promovează credibilitatea legendei?
7. Cum putem să valorificăm această legendă?
8. Legenda paznicului confirmă faptul că în turn se făcea de pază și pe timpul nopții?
9. Legenda croitorului are și un tâlc legat de modul în care trebuie să ne comportăm?
10. Dacă știm că nu sunt adevărate, mai sunt utile aceste legende ale turnului?

Să descoperim

În zona de sub balconul turnului există patru nișe care au avut până la incendiul din 2008 patru statui. În colțul dinspre casa parohială s-a aflat statuia Sfântului Nicolae, iar în celelalte nișe s-au aflat statuia Mariei cu Pruncul Iisus, Sânta Ana și Sfântul Florian. Fragmente recuperate din aceste statui se află azi la Muzeul Județean, iar statuia Sfântului Nicolae a fost restaurată în mare parte. Prezența statuii Sfântului Nicolae pe turnul bisericii și pe casa parohială de la Sugălete ne amintește că până în anul 1543 biserica din Piața Centrală a avut hramul Sfântul Nicolae.

Legenda celui mai înalt turn medieval al Transilvaniei a fost redescoperită la Bistrița abia în anul 2010, când Primăria Municipiului Bistrița a organizat primul proiect de promovare turistică al orașului, iar vechile povești ale burgului, care nu mai fuseseră povestite din perioada interbelică, au început să fie iarăşi povestite.

Știați că...

Președintele României, Klaus Iohannis povestește în cartea *Pas cu pas*, publicată în 2014 despre legenda turnului bistrițean așa cum a fost povestită în orașul Sibiu.

"Circulă o legendă comică în legătură cu Turnul Bisericii Evanghelice, pe care sibienii o cunosc bine și pe care am ajuns să o cunosc la rândul meu. Este una dintre numeroasele legende legate de locurile și istoria Sibiului. Se spune că, mândri din fire, sibienii ar fi vrut să construiască cel mai mare turn de biserică, din Transilvania. Auzind ei că în Bistrița s-ar afla cel mai înalt turn de biserică, au trimis iscoade să-l măsoare, ca să-l poată depăși. Numai că, după un lung drum, meșterii trimiși s-au așezat la un pahar și, din vorbă în vorbă, și-au dat pe față scopul. Bistrițenii, ca să le joace o festă, le-au scurtat cam cu 2 m funia cu care măsuraseră înălțimea turnului. Și așa se face că Turnul Bisericii Evanghelice din Sibiu are în jur de 73 m, iar cel din Bistrița a rămas în continuare cel mai înalt turn din Transilvania, cu 75 m."

1478 începe construcția actualului turn

1487 s-a terminat etajul II

1509 s-a terminat etajul III

1513 se finalizează etajul IV

1519 se finalizează etajul V

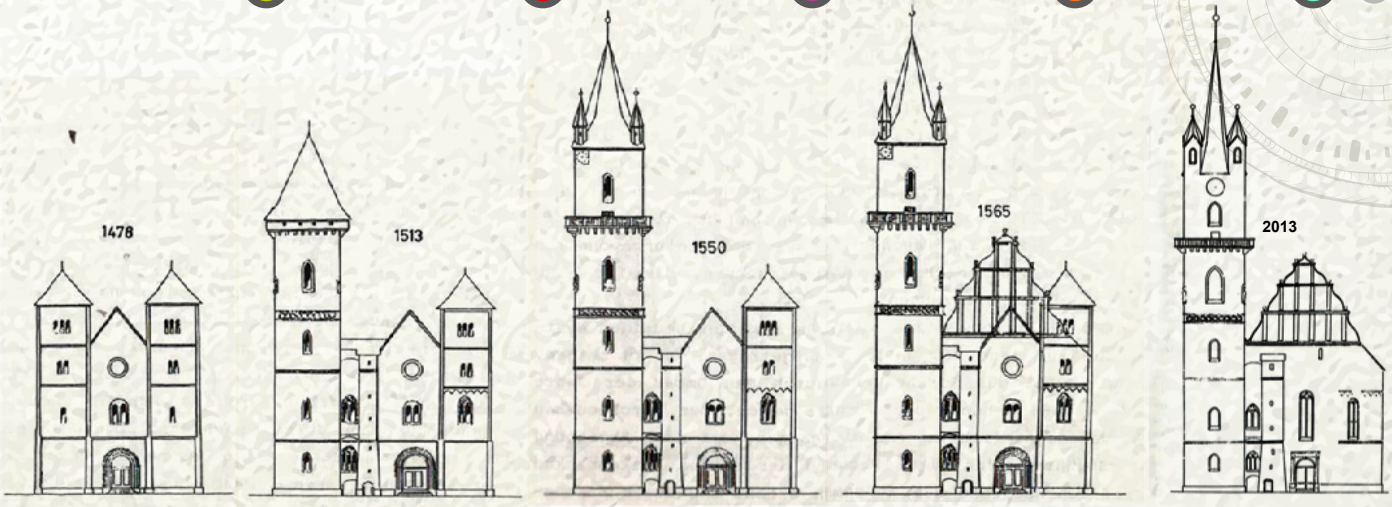

Etapele de evoluție ale bisericii din Piața Centrală.

Informații suplimentare
Theobald Wortitsch, *Biserica Evanghelică din Bistrița*, după traducere de Ancuța Berendea, Cluj-Napoca, 2013.
Friedrich Müller, *Legende Transilvănene*, Braşov, 1857.

15. PETRUS ITALUS DE LUGANO

Biserica din Piața Centrală a fost construită de comunitatea romano-catolică a sașilor din Bistrița prin secolele XIV-XV, dar foarte probabil au existat pe vechiul amplasament și alte construcții care au fost înlocuite de actualul edificiu (probabil de la fondarea localității). În anul 1543 sașii au acceptat reforma religioasă și au devenit evanghelici, iar vechea biserică parohială cu hramul Sfântul Nicolae a primit denumirea de Biserca Evanghelică. În pas cu moda timpului și cu noile nevoi ale comunității, biserica a fost renovată la cererea bistrițenilor de meșterul Petrus Italus din Lugano. Clădirea în stil gotic a bisericii a fost renovată în stilul Renașterii de acest meșter, iar aspectul de azi al bisericii îl datorăm acestei perioade de construcții. La finalizarea lucrărilor, bistrițenii au alcătuit o scrisoare de recomandare pentru meșterul care a coordonat șantierul bisericii lor.

Portalul în stil Renaștere, executat între anii 1560-1563 la Biserica Evanghelică.

„Certificatului pentru o muncă fidelă şi completă prestată de Maestrul Petrus Italus de Lwgon, cetățean de Leopoloense ... Cioplitor în piatră care a ridicat edificiul bisericii din Bistrița (Bistricense) ".

"Noi P.I jude al oraşului Bistrița dăm de ştire tuturor celor de față cât şi tuturor şi fiecăruia prin puterea celor prezentate aici, în urma examinării şi observării templului şi clădirii bisericii noastre care este prea ruinată încât pericolul amenință chiar şi pe cei care intră, prin dezbateri comune între noi, în 1559 prin acord unanim am hotărât să ridicăm şi să construim un nou templu. Pentru care, deoarece am hotărât prin sfat consfințit şi am avut o hotărâre comună despre un anumit magistru corespunzător, care se poartă prin sârguință, meşteşug şi înțelepciune, precum şi munca lui să perfecționeze aceea clădire... Chibzuitului magistru, pietrar Petrus Italus de Lugano, celui care va prezenta această scrisoare , făcând o înțelegere cu plată îndestulătoare pentru astfel de muncă, i-am încredințat, i-am dat şi i-am predat în aşa fel ca ei să-şi caute pentru acea muncă ajutoare şi pe noi să ne facă mulțumiți în privința hotărârii, propunerii şi înțelegerii făcute între el şi noi şi clădirea sus-zisei noastre biserici să săvârşească şi să ducă la bun sfârşit. Ceea ce a făurit menționatul Petrus, străduindu-se din toate puterile a ne satisface dorința şi până la urmă în ajutorul Domnului a înălțat un templu nou, o biserică destul de frumoasă şi elegantă şi măiestrită, demnă de laudă. După ce biserica a fost construită, noi toți împreună cu seniorii ne-am dus la vestigiile oraşului nostru Bistrița, am inspectat numita clădire şi am controlat-o cu amănuntul înăuntru şi pe dinafară şi am văzut că numitul magistru Petrus a făcut-o mulțumitor şi a atins scopul din plin la ceea ce şi-a propus să facă şi pe noi ne-a mulțumit în privința amintitei clădiri a bisericii. Drept care noi atunci în obişnuita noastră adunare senatorială, în fața bătrânilor oraşului şi a numiților centumviri ai amintitului oraş al nostru, am convenit pe deplin mulțumiți de prețul stabilit. În ce priveşte plata la care ne-am înțeles l-am îndestulat pe sus-numitul magistru Petrus şi de acum înainte îl declarăm absolvit de această muncă, prin cele de față l-am declarat liber.

Iarăşi, pentru care rugăm pe toți oamenii şi pe fiecare în parte, de orice rang şi stare, care vor vedea cele de față, ca pe sus-numitul magistru Petrus Pietrarul să-l socotească aşa cum este prezentat de noi şi pe el să binevoiască să-l promoveze , să-l ajute şi să-l apere unde va fi oportun. Pentru respectul, prietenia şi slujbele noastre pe care la fel noi, față de ei, în lucruri asemănătoare sau chiar mai mari ne vom strădui ca să recompensăm cu bunăvoință asemănătoare. „

Certificatul emis de judele oraşului Bistrița ne arată modul în care s-a intervenit la biserică, dar şi modul în care funcționau relațiile şi recomandările în afaceri timpului.

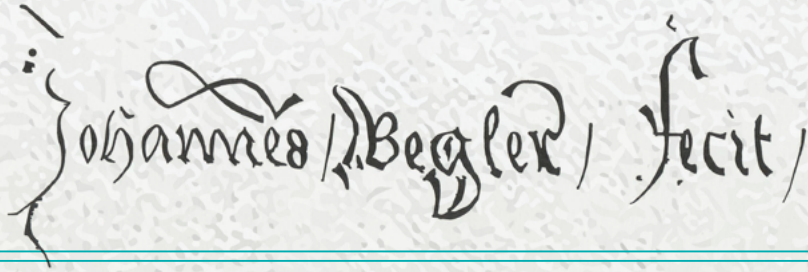

Semnătura meșterului Johannes Begler, 1516.

Dezbatere

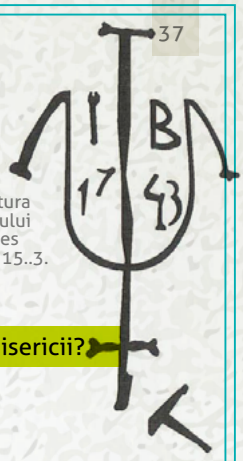

Semnătura meșterului Johannes Begler, 15..3.

1. Cine a emis documentul prezentat și la ce face referire?
2. Când s-a hotărât demararea unor lucrări de renovare sau de refacere a bisericii?
3. Din ce cauză era nevoie de intervenții la biserica din Piața Centrală?
4. Cum se numește meșterul ales pentru coordonarea șantierului și cum este prezentat?
5. Cum putem să explicăm alegerea unui meșter din afara Transilvaniei pentru realizarea consolidării bisericii?
6. Conform textului, biserica a fost reabilitată sau reconstruită?
7. Cum este descrisă biserica din Piața Centrală la finalizarea lucrărilor?
8. Calitatea lucrărilor este prezentată laudativ sau într-un ton moderat ? Încercați să argumentați logica acestei situații?
9. Textul de față poate să fie considerat un proces de recepție la finalizarea lucrărilor de construcție sau de reabilitare?
10. Cum îl recomandă pe meșterul care a făcut lucrarea?

Să descoperim

Alte informații despre lucrările realizate de Petrus Italus de Lugano aflăm și din inscripția portalului de intrare în biserică. În părțile laterale este notat: „Anul Domnului 1560 și 1563 Jude Caspar Pellio, respectiv în partea stângă Anul Domnului 1561 și 1562 Jude Gregorius Daun". Inscripția centrală a portalului precizează: „În Anul de la facerea Lumii cinci mii cinci sute douăzeci, care este de la nașterea Mântuitorului anul 1560, în a șaptea zi a lui Martie, acest templu începe să fie dărâmat și în a treisprezecea zi a lui Mai începe într-adevăr să fie reconstruit. În anul 5522 de la facerea Lumii, care este anul 1563 de la nașterea lui Christos s-a finalizat edificiul. În lauda și gloria singurului Dumnezeu". (Theobald Wortitsch, Biserica Evanghelică din Bistrița, după traducere de Ancuța Berendea)

Încercați să înțelegeți când a fost construită biserica, dar descoperiți și tipurile de calendar utilizate.

Știați că...

Din analiza stilistică a clădirii, dar și a volumului de muncă specialiștii consideră că între anii 1560-1563 are loc doar o renovare a bisericii, iar cu ocazia acestor lucrări meșterii italieni au introdus elementele arhitecturale specifice Renașterii. Așadar termenul de „vero raedificari" nu trebuie înțeles ca o reconstrucție totală a edificiului, ci doar o reabilitare și modernizare prin care s-au păstrat și vechile structuri gotice.

1552 meșterul Gregorius lucrează la biserică

se decide consolidarea bisericii 1559

1560 Petrus Italus începe lucrările

se finalizează lucrările 1563

2013 se restaurează bolțile Bisericii Evanghelice

Ușă renascentistă (A·D·1563)

Planul Bisericii Evanghelice

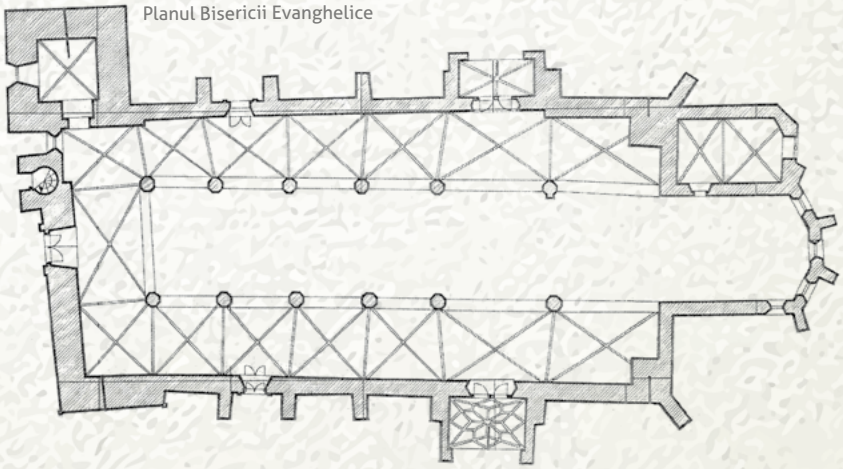

Informații suplimentare
Biserica Evanghelică Bistrița, 450 ani, Bistrița, 2013.
András Kovács, *Monumente istorice din Transilvania, Biserica evanghelică din Bistrița*, 1994.

Pecetea domnitorilor Moldovei

16. BISTRIȚA ȘI DOMNITORII MOLDOVEI

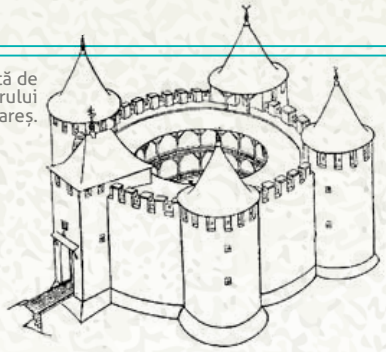

Desen cu Cetatea Soroca, construită de pietrarii bistrițeni pe malurile Nistrului pentru domnitorul Petru Rareș.

Orașul Bistrița s-a dezvoltat prin exploatarea resurselor din regiune, printr-o forță de muncă specializată și prin dezvoltarea unei rețele comerciale, în special cu statul medieval Moldova. În secolul al XV-lea Domnitorul Ștefan cel Mare a dobândit din partea regelui Matia Corvin și domeniul cetății Ciceului și a Cetății de Baltă. Aceste stăpâniri moldovenești din Transilvania au fost amplificate de domnitorul Petru Rareș, în secolul al XVI-lea, prin dobândirea cetății Ungurașului și chiar a orașului Bistrița. Ca să înțelegem relațiile dintre cele două versante ale Carpaților putem să parcurgem documentele epocii respective. Rolul posesiunilor din perioada lui Ștefan cel Mare era de a asigura un punct de refugiu pentru domnitorii Moldovei în contextul amplificării războaielor cu turcii, dar în perioada domnitorului Petru Rareș aceste posesini din Transilvania au început să contureze chiar o extindere a statului medieval Moldova spre vestul Carpaților.

Documentele păstrate din perioada respectivă ne oferă o imagine despre stăpânirea domnitorilor Moldovei în Transilvania.

„Ştefan Vodă recomandă bistrițenilor pe omul său, Nămilă, care merge la Ciceu pentru moldovenii opriți acolo."
Ştefan Voievodul Țării Moldovei prieten tutror. Onoraților şi aleşilor bărbați, judelui şi juraților aparținătorii cetății Bistrița nouă de alesă prețuire.
Cuvânt de salut înainte de toate. Onorați bărbați cărora noi le arătăm mult aleasa noastră afecțiune. Facem Domniilor Voastre cunoscut că am trimis către Domniile Voastre pe supusul nostru, pe nume Nemilum (Nămilă), cu porunca de a ajunge la cetatea Chicho (Ciceu). Drept aceea ca semn de prețuire față de noi rugăm pe Domniile Voastre a trimite un om de-al Domniilor Voastre cu misiunea de a se îngriji de pricinile mele pe lângă castelanul sus-numitei cetăți. De asta veți face, veți şti că ne vom îngriji să fim binevoitori față de preaînaltele Voastre Domnii.

1474, 11 august sau 22 septembrie, Roman

Regele Ferdinand I îi donează lui Petru-Vodă din Moldova cetățile Ciceu, Cetatea de Baltă, Ungurașul şi orașul Bistrița
Noi Ferdinand, prin harul protector divin, Rege al Romanilor, Ungariei, Boemiei etc. August pe vecie, Infante de Spania, Arhiduce al Austriei, Duce de Burgundia, Marchiz de Moravia, Comite al Tirolului încredințăm însemnelor memoriei celor prezenți prin care se arată tuturor că, întrucât credinciosul nostru, strălucitul şi mărețul Petru Voievodul Moldovei ne-a încredințat în toți aceşti ani de fidelitatea sa față de noi prin scrisori şi soli şi ne-a dat mari speranțe că ne va sluji mereu şi constant împreună cu supuşii săi atât împotriva duşmanilor noştri înveterați, cât şi împotriva duşmanilor comuni ai republicii Creştine, jertfindu-şi chiar viața, am considerat că e bine nu numai să îl păstrăm pe Petru Vodă la fel de binevoitor şi fidel cu ajutorul generozității noastre, dar şi să îl îndemnăm la cele mai îndrăznețe fapte, atât în folosul nostru şi al Regatului nostru Ungar şi în numele creştinătății, şi înduplecați de rugăminți insistente şi preaumile am dăruit şi am lăsat în mâinile lui Petru Vodă fortărețele Ciceu, Cetatea de Baltă, Unguraş şi cetatea Bistrița, aflate în părțile regatului nostru transilvan, pe care în parte le-au dobândit însuşi Petru Vodă în timpul domniei sale, astfel încât să le poată stăpâni cu toate bunurile şi veniturile sale, fără nici o piedică în stăpânirea lor, prin împuternicirea şi mărturia acestui înscris. Scris în cetatea Vienei, de sărbătoarea lui Anton Mărturisitorul. În anul Domnului una mie cinci sute treizeci şi cinci.

1535, martie 18, Viena

Documentele prezentate confirmă relațiile strânse dintre spațiul Ardealului şi cel al Moldovei, derulate prin oraşul Bistrița, aflat la porțile de răsărit ale Transilvaniei.

Cetatea Ciceului într-o gravură din 1866 Vasárnapi Ujság, an 13, nr.35, 1866

Dezbatere

Timbru românesc cu Cetatea Soroca

Textul I

1. În ce secol a fost emisă scrisoarea lui Ștefan cel Mare (Ștefan Vodă) spre bistrițeni?
2. Ce solicită domnitorul Moldovei bistrițenilor?
3. În ce relații se află domnitorul Moldovei cu bistrițenii? Argumentați răspunsul cu formulări din conținutul scrisorii parcurse.
4. Ca să obțină sprijinul, domnitorul se bazează pe simpatia bistrițenilor sau caută și argumente mai pragmatice?
5. Scrisoarea poate să fie o dovadă a stăpânirii cetății Ciceului de către domnitorul Ștefan cel Mare? Putem să considerăm doar că trimisul acestuia era în trecere prin cetatea Ciceului (mai certă este apartenența acestei cetăți la posesiunile personale ale domnitorului Ștefan cel Mare, în deceniul următor)?
6. Încercați să explicați logica istorică a acestei situații în care domnitorul Moldovei are stăpâniri în Transilvania?

Textul II

7. Cine confirmă stăpânirea lui Petru Rareș asupra unor cetăți din Transilvania și ce titulatură deține?
8. Care sunt teritoriile sau fortărețele dobândite de Petru Rareș?
9. Conform textului care sunt obligațiile lui Petru Rareș pe baza cărora a obținut posesiunile din Transilvania?
10. Expuneți un punct de vedere legat de importanța acestor stăpâniri ale domnitorilor Moldovei în Transilvania?

Să descoperim

Relaţiile dintre domnitorul Petru Rareş şi bistriţeni se bazează pe conjuncturile politice ale vremurilor respective. Iată unele documente:

Scrisoarea lui Petru Rareş către Toma Boldorffer din Bistriţa

"Petru, din mila lui Dumnezeu voievod şi oştean al Moldovei. Închinăciunea noastră cu toată prietenia noastră s-o ştiţi întâi. Prea cinstite şi înţelepte jupâne Toma, ne-ar plăcea să aflăm de la domnia ta de sănătatea domniei tale. Să ştii că noi suntem la Constantinopol bine sănătoşi, slavă Domnului şi ţinuţi bine şi în cinste de Măria Sa Împăratul şi de vizir, nu ne lipseşte nimic, slavă Domnului.

.... să vă străduiţi şi să găsiţi o cale, împreună cu judele şi sfatul, ca să aflaţi deplin cum îi merge doamnei noastre şi copiilor.... Şi ce veţi putea face bine doamnei şi copiilor, cu hrană şi alte lucruri, tot va fi plătit. Voi ţine minte pe cine va face bine.

Nădăjduim în Dumnezeu că vom fi ce-am fost, şi mai mult decât atât, şi vom plăti întocmai. A scrie mai mult nu ne-a lăsat vremea.

În Constantinopol, miercuri înainte de Peru şi Pavel, anul 1540."

(Adresa pe verso: Domniei sale jupânului Toma Boldorffer, la Bistriţa, bunului nostru prieten).

Petru Rareș a scris spre Toma din Bistrița în perioada în care încerca să negocieze redobândirea tronului Moldovei, dar relația strânsă cu patricienii din Bistrița transpare din această scrisoare. În 1538 Moldova a fost ocupată de turci, iar familia domnitorului Petru Rareș s-a refugiat la Ciceu până în anul 1541, când în urma unor negocieri cu sultanul Soliman Magnificul, Petru Rareș a redobândit tronul Moldovei cu promisiunea de deveni aliat al acestora.

Știați că...

Relațiile dintre patricienii bistrițeni și domnitorii Moldovei au alternat diplomația cu conflictul, în funcție de sistemul regional al alianțelor militare și de interesele economice. Chiar și stapânirea domnitorului Petru Rareș a fost la început întâmpinată cu rezistență, dar interesele negustorilor, relațiile personale și diplomația au armonizat interesele și colaborările dintre bistrițeni și moldoveni.

Pe lângă domeniile dobândite de domnitorii Moldovei și boierii au încercat să cumpere mici posesiuni în care să se poată retrage la vreme de restriște.

Legat de relațiile dintre moldoveni și bistrițeni s-au țesut și vechile legende ale judelui Andreas Beuchel, aliat al domnitorului Petru Rareș sau cea a constructorului de biserici Ioan Zidarul. Tot pe baza acestor legături domnitorului Petru Rareș solicită în 23 aprilie 1543 magistrului orașului Bistrița pietrari pentru a construi la un vad al Nistrului cunoacuta cetate Soroca. O inscripție din interiorul cetății certifică faptul că lucrările au fost conduse de „meșterul Iacob".

1474 un trimis al lui Ștefan cel Mare trece pe la Ciceul

1475 Tratatul dintre Matia Corvinul și Ștefan

1535 Petru Rareș dobândește Bistrița

1543 Bistrițenii ridică cetatea de la Soroca

1544 Cetatea Ciceului este demantelată prin decizia Dietei Transilvaniei

Tablou votiv cu domnitorul Petru Rareș.

Informații suplimentare Ioan Aurel Pop, *Istoria Transilvaniei medievale : de la etnogeneza românilor până la Mihai Viteazul*, Cluj-Napoca, 1997.
Valentin Mureșan, Corneliu Gaiu, *Ciceul între spadă şi tron, documente și studii istorice*, Cluj-Napoca, 2012.

17. UMANIȘTI LA BISTRIȚA

Biserica Evanghelică, imagini de epocă.

În secolul al XVI-lea prin Transilvania şi prin Bistrița călătoresc tot mai mulți umaniști interesați de cultura şi caracteristicile locului. Prin aceste povestiri a fost promovat, pentru prima dată şi oraşul nostru în Europa, iar peste timp putem să vedem și noi cam cum era socotită Bistrița în comparație cu alte orașe din epoca respectivă.

În anul 1550, Georg von Reichestorffer descrie Bistrița în cartea sa „Chorografia Transilvaniae", apărută la Viena în modul următor: „Bistrița este situată pe o câmpie largă, înconjurată de coline cu plantații de vie. Prin mijlocul oraşului curge râul cu acelaşi nume, care îşi schimba direcția albiei la sud de Suburbia de Jos şi se uneşte la două mile de oraş cu râul Zamos" (adică Someşul). ... Deci, acestea sunt cele şapte orașe mai de seamă în Transilvania, ce se află depărtate între ele în măsura şi în şirul ce urmează: Sibiu-Hermanstat, Braşov sau Corona-Cronstat, Bistrița-Nösenstat, Sighişoara-Schessburg, Mediaş-Mywisch, Sebeş sau Sassebes-Millenbach, Cluj-Clausenburg".

În anul 1567 Giovanandrea Gromo, italian în slujba principelui Ioan Sigismund al Transilvaniei (Gromo era comandantul gărzii personale a principelui compusă din mercenari italieni), descrie Bistrița într-o scrisoare trimisă lui Cosimo I, Principe de Florența şi Siena în modul următor:

"La o depărtare de şapte mile ... se găseşte frumosul, bogatul, populatul şi puternicul oraş Bistrița, aşezat pe un loc şes într-o vale veselă, înconjurată de izvoare care udă întreaga vale spre vest până la muntele foarte înalt, depărtat cu vreo 1500 de paşi şi mai bine de zidurile oraşului; celelalte trei laturi ale oraşului în parte scăldate de apele unor asemenea izvoare, în parte de un puț lat, care se umple cu apă de râu, fac ca acest oraş să fie de necucerit. Forma sa este ovală. Cele două laturi mai mici sânt îndreptate una spre sud, cealaltă spre nord, iar celelalte două: una spre est, cealaltă spre vest. Străzile drepte sânt tăiate, de la un capăt al oraşului la celalalt, de pâraie formate din acele izvoare şi care curg prin tot oraşul, spre marele folos al locuitorilor şi totodată spre desfătarea ochilor privitorilor. Şi pe fiecare din laturile acelea este o poartă principală cu foarte multe mori de-a lungul şanțurilor, puse în mişcare de apa izvoarelor ce țâşnesc acolo, şi ele pot să macine mult mai mult decât cer nevoile oraşului. Are o biserică frumoasă, refăcută de un meşter din Bergamo (în realitate din Lugano, dar din apropierea regiunii Bergamo de unde provenea chiar Gromo) pe cheltuiala proprie <a oraşului> şi care era închinată Sf. Fecioare, dar acum se slujeşte în ea după învățătura lui Luther, ca şi în toate celelalte orașe săseşti din această țară. Pâraiele amintite care curg prin oraş se împreună la ieşirea lor în suburbia dinspre miazăzi şi se varsă apoi, la 14 mile spre nord."

Cu 29 de ani mai târziu, tot un italian, Giovanni Botero, făcea referință la oraşul Bistrița în cartea sa „Le relationi universali", apărută în anul 1596 la Milano:

„Dar la fel ca şi în Ungaria trăiesc în orașe mulți germani, mai ales saşi, care vorbesc limbi deosebite. Orașele cele mai însemnate sunt Alba Iulia, Cluj, Bistrița, Sibiu [...]. Sibiul este cel mai tare (puternic), Bistrița cel mai frumos, Clujul cel mai populat dintre orașe."

În anul 1639 David Frölich (1595-1648), absolvent al universității din Frankfurt, originar din Kesmark (în Slovacia de astăzi n.a.) descria Bistrița după o călătorie întreprinsă prin Ardeal astfel: „Bistrița este situată pe malul râului Bistrița, un loc cu multă vie. Este un oraş frumos şi puternic. Locuitorii săi vorbesc o germană mai curată decât este cazul în celelalte orașe (săseşti) din Ardeal însă între săraci (plebei) se găsesc din cauza aerului nesănătos şi a apei proaste, mulți cu guşă, surzi, muți şi nebuni [...]".

Călătorii au îmbinat în descrierile orașului informații obiective și impresii personale specifice curiozității umaniste.

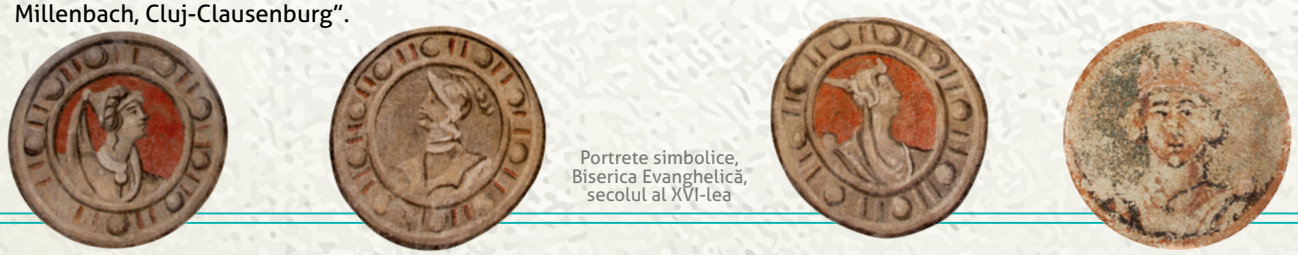

Portrete simbolice, Biserica Evanghelică, secolul al XVI-lea

Dezbatere

1. Care sunt elementele geografice dominante, descrise de umaniștii care trec prin Bistrița?
2. Cu ce orașe este comparat foarte des burgul Bistrița?
3. Ce ocupații au oamenii locului? Argumentați răspunsul cu formulări din textele parcurse.
4. Cum este descrisă arhitectura orașului?
5. Ce monumente sunt remarcate? Puteți să descrieți starea de azi a monumentelor respective?
6. Ce informații descoperim despre sursele de apă?
7. Unul dintre călători afirmă că râul Bistrița curge prin mijlocul orașului. Este aceasta o informație istorică corectă sau doar o confuzie legată de pâraiele care traversau cetatea?
8. Ce informații din descrierile călătorilor pot să fie considerate eronate?
9. Care sunt formulările cele mai avantajoase despre orașul nostru?
10. Cum am putea utiliza aceste informații istorice în avantajul Bistriței contemporane?

Casa Argintarului, imagine de epocă.

Să descoperim

Secolul al XVI-lea poate să fie considerat „secolul de aur" al orașului Bistrița, deoarece majoritatea caselor erau renovate în stilul renașterii italiene, ansamblul Sugălete început în 1480 era terminat, Casa Andreas Beuchel / Ioan Zidarul, Casa Petermann, Casa Argintarului și biserica din Piața Centrală purtau influența arhitecților italieni, deci nu este de mirare că toți călătorii veniți din spațiul italian văd Bistrița ca fiind, unul dintre cele mai frumoase orașe ale Transilvaniei.

Știați că...

Călugărul franciscan Sebastian Münster, în a sa *Cosmografie sau descriere a lumii*, afirma că: „Dintre multele oraşe pe care le are Transilvania, mai însemnate sunt socotite Sibiul, Braşovul, Sighişoara, Mediaşul, Bistrița numită în vorbirea obişnuită Nösen, Clujul, Sebeşul Săsesc, Alba-Iulia."

1550 Georg von Reichestorffer descrie Bistrița

1567 Giovanandrea Gromo descrie Bistrița

1596 Giovanni Botero descrie Bistrița

1639 David Frölich descrie Bistrița

1660 Evliya Celebi descrie cetatea Bistrița

Strana meșterului Anton, 1508, Biserica Evanghelică

Informații suplimentare Melinda Mitu, Sorin Mitu, *Ungurii despre români, Naşterea unei imagini etnice*, București, 2014.
Oscar Skrabel, *Bistrița, nostalgii citadine*, Bistrița, 2007.

18. ILUMINIȘTII DESPRE BISTRIȚA

Casa cu Lei, secolul al XVIII-lea.

În secolul al XVIII-lea iluminismul european generează un interes sporit pentru cunoaștere, iar călătorii străini prin spațiul românesc sunt tot mai mulți și informațiile istorice consemnate sunt tot mai diverse. Bistrița apare în descrierile acestei perioade și cu informații legate de limba vorbită, de pregătirea și caracterul locuitorilor.

În anul 1768, un călător originar din Luxemburg, abatele François Xavier Defeller (de Feller), sau Franz Xaver von Feller, de la universitatea Iezuiților din Nagyszombat (Trnava, Tyrnau), azi în Slovacia, a vizitat orașul Bistrița. De Feller a călătorit prin întreaga Europă, iar la Bistrița a rămas impresionat de dialectul sașilor din această zonă, foarte asemănător de germana vorbită la Luxemburg. În lucrarea „Itinéraire du voyage de Mr. l´abbé Defeller en diverses partie de l´Europe" apărută la Liège în anul 1820, afirmă originile luxemburgheze ale sașilor bistrițeni și generează dezvoltarea unui număr important de lucrări științifice în secolul al XIX-lea pe această temă.

„Acești saşi vorbesc nemțește, dar vorbirea lor obișnuită este limba germană din Luxemburg, cu unele schimbări, ceea ce mă face să cred că luxemburghezii sunt şi ei tot o colonie saxonă. Mirarea acestor saşi a fost nespus de mare ca şi a mea atunci când am descoperit identitatea acestor limbi. De aici am tras concluzia că această limbă este vechea limbă germană. Firea, tonul şi purtările acestor saşi sunt tocmai aceleaşi ca şi ale vieții şi plăcerea sa strămoşească germană pentru bucuriile mesei sunt deja caracterizate de tendința către o statură corpolentă într-o mai mare măsură decât una subțirică ca a românilor şi ungurilor, nemulțumiți cu slănină şi ceapă. Cu atât mai mult el este modest şi refuză orice distracție; el îşi vinde cerealele ca să-şi plătească impozitele şi se mulțumeşte cu cartofi. Hărnicia lipsită de odihnă îl caracterizează pe sas şi cu toate că de departe nu deține cel mai bun pământ din Transilvania, el a reuşit prin pricepere să se bucure de o mai bună stare decât oricare alt locuitor care are cel mai bun pământ. Trebuie să se țină sama şi de faptul că acolo şi sarcinile feudale împiedică ascensiunea înfloritoare a economiei țărăneşti. În privința culturii este înaintea tuturor conlocuitorilor. Chiar dacă nu aş vrea să spun că maghiarul sau secuiul rămân în urmă, în privința inteligenței native, sasul este totuşi înainte, căci şi-a sporit însuşirile din naştere într-un capital printr-o bună învățătură populară, care, în comparație cu ceilalți, îi aduce o dobândă îmbelşugată. Cumințenia şi prudența sunt două trăsături de caracter proprii germane, care se regăsesc şi la saşi şi care au ajutat înainte acest popor la un comerț înfloritor, pe care l-a practicat nu numai în Transilvania, ci şi în țările învecinate."

Călătorul Baltazar Hacquet face o descriere destul de pesimistă a orașului în preajma anului 1788, afectat de schimbarea rutelor comerciale, dar și de modernizarea la care nu reușise să se adapteze.

„Bistrița sau Nösen a decăzut cu totul de când orașul Suceava a fost pustiit prin războaie și ciumă și nu a mai fost reședința domnului Moldovei... Tot comerțul cu blănuri care se aducea, în cea mai mare parte, prin toată Transilvania și Ungaria se purta la Bistrița, unde se găseau obiecte de îmbrăcăminte care se aduceau în Moldova, de unde se răsăpândeau apoi în Polonia... Se poate vedea foarte bine la Bistrița că acesta a trebuit să fie la mare înflorire acum vreo sută de ani și mai bine, căci toate clădirile mari și impunătoare, pe care le mai are și acum orașul, sunt prevăzute cu ferestre lungi și înguste, după stilul gotic. Deși au fost construite solid dintr-un fel de cremene, totuși azi amenință în mare parte cu năruirea, și cele mai multe din caturile de sus servesc de locuință neamului șoricesc, așa că acest oraș, ce nu mai este acum prea populat, împreună cu locuitorii săi, are azi un aspect foarte melancolic. Biserica mare și solid construită, ce se află în piața principală a orașului, este pe jumătate goală la cele mai multe slujbe. Deși nu este o clădire din vremea clădirilor gotice, ea se înfățișează totuși, în parte, în portul acesta. Ea este înconjurată, după obiceiul sașilor din toată Transilvania, cu un zid înalt în care sunt cuprinse, de asemenea, și locuințe și magazii, așadar, e o adevărată tabără sau biserică fortificată. Dar cum orașul este prevăzut și el cu ziduri și turnuri care zac și ele în părăsire, ca și tot restul orașului, nu se poate înțelege de ce a trebuit să fie înconjurată cu ziduri și biserica din mijlocul orașului."

Călătorii secolului al XVIII-lea ne-au prezentat prin textele lor creșterea și descreșterea orașului Bistrița.

Strada Spitalului

Dezbatere

Textul I

François Xavier Defeller (de Feller), călător la Bistrița în secolul XVIII

1. Din ce mediu provine autorul primului text?
2. Ce ipoteze se emit în legătură cu originile dialectului săsesc din Bistrița?
3. Ce aflăm despre statura și alimentația celor trei etni din zonă? Argumentați răspunsul cu formulări din textul prezentat.
4. Autorul îi prezintă cu simpatie pe sașii bistrițeni în aceste fragmente?
5. Ce factori sunt apreciați ca fiind o piedică pentru „înflorirea economiei țărănești"?
6. Ce atitudine se formulează față de educație? Puteți să argumentați cu exemple din text.
7. Informația furnizată de autor este argumentată sau sunt emise opinii fără nicio justificare logică?

Textul II

8. Care sunt bazele vechii economii bistrițene, conform textului istoric?
9. Cum se caracterizează starea economică a orașului?
10. Formulați un punct de vedere personal legat de decăderea economică și culturală a Bistriței, în secolul al XVIII-lea.

Să descoperim

În secolul al XVIII-lea Bistrița pierde supremația administrativă a zonei, iar Năsăudul crește treptat ca principalul centru militar al zonei prin Regimentului II românesc grăniceresc. Populația orașului scade, iar breslele nu mai țin pasul cu noile inovații tehnice.

Baltazar Hacquet i-a descris pe bistrițeni în felul următor: "adevărați italieni dacici, harnici, fricoși, șireți, fățarnici, dar nu criminali sau tâlhari. Siliți să răspundă la forță cu șiretenie. Femeile deosebit de harnice iau parte la munca câmpului și sunt foarte trudite. De aceea nu aduc pe lume decât puțini copii."

Știați că...

În 1713 Vasile Vatatzes spune despre Bistrița următoarele: Şi peste cîteva zile am ajuns la cealaltă cetate, Şi am admirat mult ţinutul. (cetatea) se numeşte Bistrița şi este frumoasă (are) pomi şi frumoase ape şi aer curat.

1600 Mihai Viteazul este sprijinit de bistrițeni

1667 se organizează poșta

1705 habsburgii intră în oraș

1763 Regimentul II de graniță își începe organizarea

1787 se construiește Biserica Sf. Treime

Bistrița în preajma anului 1900.

Informații suplimentare Sorin Mitu, *Transilvania mea – istorii, mentalități, identități*, București, 2013.

19. REGIMENTUL DE GRANIȚĂ

În secolul al XVIII-lea satele de pe Valea Someșului și Bârgăului au fost integrate în sistemul militar al Imperiului Austriac. La Năsăud își avea centrul Regimentul cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie, nr. 17 național român transilvănean. Putem să aflăm despre istoria acestui regiment (1762-1851) din manuscrisul căpitanului Karl Klein, scris în anul 1867.

KARL KLEIN - Istoria de arme a Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr.17 național transilvănean (după Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan, Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean)

Districtul celui de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie național român, jurisdicțional denumit „al românilor întregului district național militar al Rodnei", se întinde de-a lungul întregii granițe de nord a marelui Principat al Transilvaniei spre Ungaria, Bucovina şi Moldova.

Cu toate că granița acestui district al regimentului formează un tot unitar peste zona înaltă a Carpaților, raionul situat în interior este alcătuit din patru părți despărțite între ele, şi anume: un raion este alcătuit din văile Someşului, Bârgăului şi Budacului Român; al doilea din grupa comunelor: Nuşfalău şi Sântioana; al treilea din grupa comunelor: Monor, Gledin şi Şieuț; al patrulea din grupa comunelor: Ruşii Munți şi Morăreni;

Suprafața întregului ținut al Regimentului de mai sus măsoară 45 de mile pătrate (în realitate districtul grăniceresc era de 55,57 mile pătrate austriece, adică circa 3195kmp.

Originea, caracterul național şi religia locuitorilor

Locuitorii acestui district al Regimentului, al căror număr se ridică la 40.000, (potrivit recesământului din 1850 populația regimentului a fost de 39092 locuitori, iar în 1870 populația celor 44 de comune grănicerești, era de 52056 locuitori) sunt români şi descendenți ai vechilor romani, care după cucerirea Daciei puternic depopulată prin războaiele cu Roma, au fost aduşi ca şi colonişti liberi în Transilvania de către împăratul Traian şi au populat această țară.

Românul este în general de înălțime medie şi bine clădit.

El este călit şi capabil să suporte toate eforturile războiului; el se bucură, ca şi locuitor al munților, de o sănătate trainică; părul său este cel mai adesea negru sau maro închis; trăsăturile feței sunt plăcute; iese în evidență prin capacitățile sale naturale şi printr-un bun caracter moral.

Grănicerul român s-a evidențiat în toate războaiele prin curaj, îndrăzneală, rezistență, sânge rece şi vitejie, calități frumoase care au fost recunoscute de către marii conducători de oşti ai secolului al XIX-lea: împăratul Napoleon I şi arhiducele Carol.

Grănicerul român mărturiseşte religia şi anume: 83% greco-catolică şi 16 % ortodoxă greco-orientală.

O mică parte a minerilor Rodnei mărturisesc religia romano-catolică-1%.

Simbolul Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean

Urmare a preaînaltului ordin al Majestății Sale împărăteşti, regina Maria Theresia, Regimentul grăniceresc de infanterie al II-lea național român transilvănean a primit următorul simbol: „Virtus Romana Rediviva" (Virtutea romană reînviată).

Acest simbol era scris atât pe drapelele celor două batalioane de infanterie, cât şi pe drapelul Institutului militar național năsăudean şi era gravat pe toate sigiliile oficiale ale Regimentului.

La stânga vulturlui crăiesc stăteau scrise cu litere mari romane următoarele cuvinte: "Virtus Romana", iar la dreapta "Rediviva".

Deviza întâiului batalion de infanterie era: „Pro Imperatore, honor et gloria" (Glorie şi onoare pentru împărat), iar cea a celui de-al doilea batalion: „Perpetua Fides" (Fidelitate veşnică). Aceste devize erau scrise cu litere de aur pe eşarfa drapelului. Iosif al II-lea, împăratul coregent şi comandantul suprem al întregii armate, cu ocazia organizării şi înființării mai multor comune grănicereşti în districtul Regimentului al II-lea român, a dat nume latine la patru comune: Salva, Romuli, Parva, Nepos, care conțin zicala şi în acelaşi timp semnificația, că prin înființarea Regimentului grăniceresc național român transilvănean, apoi înarmarea şi disciplinarea românilor ca şi grăniceri permanenți, strănepoții coloniştilor romani nu mai pot să dispară, deoarece ei sunt salvați prin aceasta.

Mai ales pe baza experienței adunate cu ocazia vizitei sale intreprinse în Transilvania, împăratul Iosif al II-lea i-a tratat pe românii miliției grănicereşti transilvănene, dar şi pe cei din restul provinciei ca şi descendenți ai legiunilor romane antice şi ai coloniştilor. În acei oameni încă s-a păstrat conştiința şi convingerea cum că este un noroc atât pentru miliția grănicerească română, cât şi pentru întreaga națiune română să fie înarmată ; prin aceasta, li s-a dat românilor nu numai posibilitatea să se instruiască în arta războiului, ceea ce până la înființarea graniței le-a fost interzis prin legile asupritoare ale țării, ci şi să dobândească merite prin vitejie pe câmpul onoarei, pentru împărat, pentru întreaga țară şi chiar şi pentru națiunea română.

Soldat și ofițer din Regimentul II românesc de graniță, 1770.

Dezbatere

Soldați din Regimentul II românesc de graniță, 1808.

TEXTUL I

1. Cum se numea regimentul de la Năsăud?
2. În ce teritorii acționează acest regiment?
3. Care este situația confesională relatată?
4. Identificați informațiile despre originea locuitorilor din teritoriul regimentului și comparați aceste informații cu ceea ce știți până acum despre acest subiect.
5. Cine apreciază calitățile militare ale grănicerilor din aceste zone?

TEXTUL II

6. Ce simboluri utilizează regimentul grăniceresc din Năsăud ?
7. Puteți să emiteți ipoteze legate de această alegere ?
8. Cum interpretați devizele regimentului ?
9. Explicați în relație de cauză-efect susținerea împăratului față de români și motivați aceste relații reciproce.
10. Formulați un punct de vedere personal despre regimentul grăniceresc năsăudean.

Să descoperim

În Wiener Zeitung din 13 noiembrie 1789, este conținută următoarea apreciere referitoare la cel de al II-lea Regiment grăniceresc de infanterie național român: „este de dorit ca cel de al II-lea Regiment grăniceresc român transilvănean să aibă mereu posibilitatea de a face dovada virtuților sale de război, deoarece într-un asemenea caz lumea s-ar convinge că simbolul "Virtus Roama Rediviva"- cel care a fost dat regimentului, este adevăratul şi neîndoielnicul simbol al acestei națiuni".

Căpitanul Karl Klein s-a născut în 1829 în Bucovina, a urmat Gimnaziul Evanghelic din Bistrița, iar în 1848 intră în serviciul militar al Regimentului II românesc de graniță. Militarul a scris Istoria de arme a *Regimentului cezaro-crăiesc grăniceresc de infanterie nr. 17 național român transilvănean* (manuscrisul a fost încheiat în 16 februarie 1867).

Știați că...

În confruntările militare dintre trupele austriece și cele franceze coordonate de renumitul general Napoleon Bonaparte, trupele regimentului român de la Năsăud a fost implicat în blocarea înaintării franceze la podul de la Arcole. Rezistența acestora a blocat 3 zile înaintarea trupelor lui Napoleon într-un loc strategic și într-un moment important al confruntărilor. Karl Klein relatează despre eveniment:

„Această vitejie ieşită din comun a fost adusă de către generalul baron Alvinczy la preaînalta cunoştinţă a Majestăţii Sale împăratul. Generalul francez Bonaparte a pomenit în raportul său către Directorat vitejia celui de-al doilea batalion grăniceresc român, condus exemplar, cu remarca că numai vitejia ieşită din comun a acestui batalion l-a oprit să încercuiască armata austriacă şi să o învingă total." (În realitate, Napoleon nu avea cum să ştie componența etnică a acestui batalion, considerându-i o parte a trupelor austriece.)

1762 decizia de înființare a regimentului

1763 depunerea jurământului

1796 Bătălia de la Arcole

1851 Regimentul Grăniceresc de la Năsăud devine Regimentul de linie 50

Stema Năsăudului

1. Simbolul latinității: lupoaica cu Romulus și Remus
2. Soldatul năsăudean cu armură romană, iar scutul are inițialele Virtus Romana Rediviva
3. Valea Someșului traversează o zonă împădurită dominată de crestele înalte ale munților

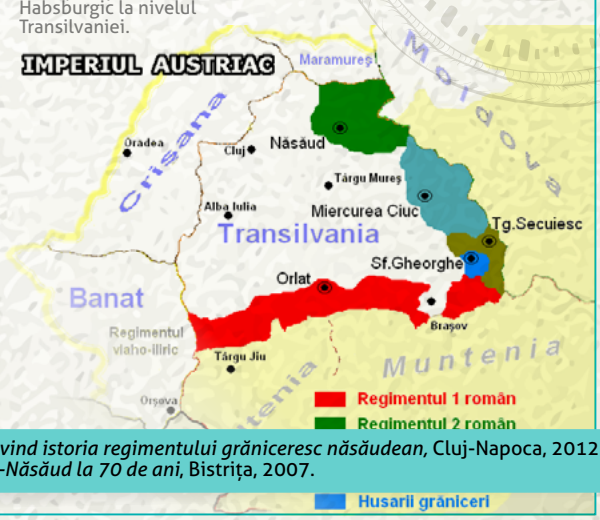

Granița Imperiului Habsburgic la nivelul Transilvaniei.

Informații suplimentare Adrian Onofrei, Ioan Bolovan, *Contribuții documentare privind istoria regimentului grăniceresc năsăudean,* Cluj-Napoca, 2012. *Arhivele mărturii ale trecutului, Direcția județeană Bistrița-Năsăud la 70 de ani*, Bistrița, 2007.

20. PICTORUL FRANZ ANTON MAULBERTSCH

Înălțarea Domnului (detaliu), A.M. pinxit 1763

Transilvania a intrat în componența Imperiului Habsburgic, iar arta catolică inspirată din teme religioase începe să se răspândească tot mai mult și la Bistrița. Cele mai valoroase lucrări de pictură din secolul al XVIII-lea, executate în spiritul stilului baroc, au fost realizate de maestrul Franz Anton Maulbertsch pentru capela ofițerilor catolici sosiți în această zonă. Pânzele se păstrează, în prezent, în patrimoniul Bisericii Romano-Catolice din strada Gheorghe Șincai. Una dintre pânze reprezintă scena Înălțarea Domnului, iar într-un colț al pânzei, între filele unei cărți, artistul a semnat lucrarea: A. M. PINXIT 1763. Pentru a înțelege performanțele acestui artist vienez vă propunem să analizăm împreună lucrarea Cina de Taină de la Bistrița.

Pentru înțelegerea unei lucrări de artă trebuie să încercăm să aflăm cât mai multe lucruri despre artist și lucrare, adică să ne documentăm. În cazul nostru putem să aflăm că artistul Franz Anton Maulbersch a trăit între anii 1724 – 1796, fiind unul dintre cei mai faimoși pictori austrieci din secolul al XVIII-lea. S-a format la Academia de Artă din Viena cu vestitul artist Paul Troger, iar picturile sale se găsesc în mai multe state din Europa Centrală. În acest context înțelegem că lucrările au valoare prin valoarea artistului și vechimea pe care o au. Ca să înțelegem mai bine valoarea trebuie să ne interesăm și de dimensiunea lucrării și respectiv de tehnica utilizată – un desen de mici dimensini are o valoare diferită față de o pânză semnată de același artist. În cazul nostru, lucrarea are dimensiunea de 1,90 X 1,30 m, deci personajele sunt reprezentate aproape de dimensinile naturale – așadar este evident că importanța lor este semnificativă. Tehnica de lucru este pictură în ulei pe pânză, deci una dintre tehnicile cele mai prestigioase utilizate în secolul al XVIII-lea. Starea de conservare a lucrării este bună, iar tema reprezentată este de largă răspândire și atractivă.

După documentarea generală putem să trecem la etapa de analiză, adică privim toate personajele şi încercăm să înțelegem care a fost intenția de reprezentare a artistului și cam cât i-a ieșit din ceea ce și-a propus. Constatăm că Iisus este reprezentat în partea centrală a pânzei, în timp ce oferă împărtășania celor 12 apostoli prezenți la ultima cină. Îl identificăm în partea dreaptă și pe Iuda cum privește peste umăr spre noi (vezi imaginea alăturată), nefiind atent la gestul plin de importanță pe care îl face Iisus, iar la spate își ascunde punga cu cei 12 arginți. Artistul ne invită așadar să reflectăm la cele două tipuri de comportamnet, adică: urmăm curățenia spirituală și moralitatea sau urmăm profitul material și imoralitatea. Apostolul Petru, îl recunoaștem după calviție, este reprezentat chiar în momentul în care primește împărtășania, iar Apostolul Ioan, mult mai tânăr, privește cu admirație spre Iisus. Ceilalți apostoli se strâng aproape de Iisus și încearcă să-și explice între ei ce se întâmplă cu adevărat ! Atmosfera divină a momentului este subliniată de o ușoară aură de lumină care înconjoară fața lui Iisus sugerându-se astfel un fel de transfigurare. În fundal este figurat un interior care rămâne în umbră ca să nu ne atragă privirea spre detalii nesemnificative, este evident că artistul vrea să pună în valoare exact ideea împărtășaniei, iar luminile distribuite pe pânză trebuie să-i pună în valoare această zonă a lucrării.

În funcție de gustul nostru și de informația pe care o avem despre această lucrare putem să încercăm să ne formulăm un punct de vedere personal. Dacă avem un sentiment plăcut în preajma lucrării, dacă simțim că surprinde cu sensibilitate aspecte care ne emoționează, care ne fac să reflectăm la faptele noastre, atunci începem să descoperim caracteristici care îi dau valoare lucrării de artă. Totuși, nu trebuie să uităm că fiecare dintre noi poate să aibă gusturi diferite, iar valoarea lucrarii poate să fie influențată și de alți factori. Unii contemporani sunt impresionați în mod special de vechimea lucrării de artă, deci de valoare istorică, dar pentru alții valoare religioasă s-ar putea să primeze. Foarte probabil, pentru artiștii plastici este mult mai important talentul pictorului, iar pentru colecționari valoarea de unicat a piesei. Oricum, din asocierea acestor factori putem să înțelegem importanța pe care o are o lucrare de artă pentru un oraș, pentru o regiune, pentru o țară și chiar pentru întreaga lume.

Dialogul nostru pe marginea unui tablou a urmărit doar să vă familiarizeze cu acest exercițiu, dar fiecare dintre noi trebuie să câștige experiență în acest domeniu prin vizitarea expozițiilor din galerii și muzee, fie ele de artă istorică sau de artă contemporană.

Biserica romano-catolică, 1787.

Informații suplimentare Vasile Duda, Nicoale Sabău, *Contribuții privind opera pictorului Franz Anton Maulbertsch (1724-1796) în Transilvania*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Historia Artium*, 2015.
Gheorghe Ceaușu, *Estetica operei de artă*, București, 2016.

Dezbatere

1. Cine a pictat pânza prezentată și cam în ce perioadă?
2. Din ce mediu cultural provine artistul?
3. Cum ați aranja voi personajele dacă ar trebui să imaginați scena cu Cina de Taină?
4. S-ar putea ca scena pictată de artist să fie aproape de o interpretare destul de naturală?
5. Ce credeți că semnifică pâinea și potirul aflat pe masă?
6. De ce este reprezentat într-un colț al lucrării?
7. De ce a ales artistul să-l reprezinte pe Petru ca fiind primul dintre apostolii care se împărtășesc? Oare îl considera mai important?
8. Cum a reușit artistul să-l pună în valoare pe Iisus?
9. Ce detalii vă impresionează?
10. Care este punctul vostru de vedere legat de această lucrare?

Răstignire, secolul XVIII, Colecția Bisericii Evanghelice.

Să descoperim

Putem să înțelegem mai bine o lucrare de artă printr-o comparație cu interpretări artistice similare. În cazul nostru putem să încercă o comparație cu celebra lucrare a lui Leonardo da Vinci și cea realizată de Franz Anton Maulbertsch. Leonardo a ales să reprezinte momentul în care Iisus îl identifică pe Iuda ca fiind trădătorul spunând : "Adevărat, adevărat zic vouă că unul dintre voi Mă va vinde" . Maulbert își alege să picteze mometul biblic formulat prin cuvintele "Luând pâine și binecuvântând, a frânt și, dând ucenicilor, a zis: Luați, mâncați, acesta este trupul Meu". Descoperim așadar, că artistul vienez a surprins în pânzele de la Bistrița un moment original care îi amplifică însemnătatea.

Știați că...

Lucrările Înălțarea Domnului (1,90x1,30m, rama de 5,5cm) și Cina de Taină de la Bistrița au o compoziție comună cu alte pânze pictate de artist pentru ofițerii catolici ai Regimentului Românesc de la Orlat, dar azi pânzele respective se află în Colecția Episcopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia. Franz Anton Maulbertsch a pictat pânzele respective la comanda împărătesei Maria Tereza, iar acestea au fost donate pentru ofițerii regimentelor din Transilvania cu ocazia înființării acestora. Așa au ajuns la Orlat și la Bistrița pânzele celebrului pictor austriac.

1749/50
Maulbertsch pictează Închinarea Magilor din Cluj-Napoca

1762/64
se construiesc capele catolice la regimentele din Orlat și Năsăud

2010
s-au redescoperit pânzele din Bistrița

1763
au fost pictate pânzele de la Bistrița și de la Orlat

1935
pânzele de la Orlat se mută la Alba-Iulia

Cina de Taină, pictor Franz Anton Maulbertsch, 1763, Colecția Bisericii romano-catolice din Bistrița.

21. VECHEA ARHITECTURĂ DE LEMN

Arhitectura religioasă din lemn s-a dezvoltat în cadrul arhitecturii religioase românești datorită particularităților geografice și politice din Transilvania, dar în acest context prelucrarea lemnului cunoaște o specializare a tehnicilor de prelucrare care au transformat aceste construcții modeste în bijuterii arhitecturale. Cea mai frumoasă biserică de lemn de pe aria municipiului Bistrița se află în cartierul Sărata. Existența unei biserici de lemn la Sărata este consemnată prin conscripția Klein din 1733, iar în lucrările de specialitate monumentul este prezentat foarte amănunțit.

„În centrul satului se află amplasată Biserica de lemn „Sfinții Arhangheli", monument istoric. În interiorul bisericii se păstrează un valoros ansamblu de pictură parietală (pe perete), datând de la mijlocul secolului XVIII. Întreaga biserică a fost pictată de același artist, stilul fiind unitar, autorul necunoscut având talent și experiență, ceea ce se observă în ușurătatea cu care desenează. Ansamblul mural a fost realizat în anul 1754, dată menționată de o inscripție de la baza bolții cilindrice, în partea de sud și nord: „Această Sfântă Biserică...17(54)... și a Preasfințitului Episcop chir (Petru) Pavel Aron Vl(ă)dica Ardealului....", iar pe grinda tâmplei este lizibil numele unuia dintre donatori: Popa Vasile de la Șieuț". Programul iconografic se desfășoară pe pereți conform erminiei (tradiției religioase). În absida altarului, este pictată Plângerea lui Iisus, iar pe pereți sfinți ierarhi, iar pe spatele tâmplei (iconostasului) este pictat arhidiaconul Ștefan și ornamente. Peretele răsăritean al naosului este rezervat tâmplei, prevăzută doar cu două uși. Registrul superior al ușilor împărătești (ușile principale) prezintă în centru Pantocratorul pe tron, flancat în dreapta și în stânga de Maica Domnului și Ioan Botezătorul, de o parte și de alta înșiruindu-se apostolii prezentați în picioare. Cel de-al doilea registru are în centru Răstignirea, prezentată ca o amplă scenă, în care Iisus pe cruce este înconjurat de mai multe personaje, precum și cei doi tâlhari răstigniți. În dreapta și în stânga scenei apar în medalioane prorocii. Bolta semicilindrică a naosului este împărțită în registre, care formează mai multe scene înșiruite de la est la vest, legate în special de Ciclul Patimilor și Înviere. Pe latura de sud, în registrul superior : „Hs. Să roagă să treacă păharul" (Rugăciunea de pe muntele măslinilor), „Iuda sărută pe Hs. cu vicleșug" (Hs este prescurtarea de la Hristos), „Pogorârea de pe cruce", „Îngroparea lui Hs.", iar în registrul inferior : „Ostașii ducând pe Hs. la Caiafa", „Ostașii ducând pe Hs. la Ana", „Ostașii ducând pe Hs. la Pilat, „Hs. poartă Crucea". Pe latura de nord, în partea superioară apar scenele: „Hs spală picioarele ucenicilor", „Cina cea de taină", „Izbăvirea de Iad", (Coborârea la Iad), „Învierea lui Hs." (Intrarea în Ierusalim), „Învierea lui Lazăr", „Duminica mironosițelor", „Duminica Tomii". Pereții de sud și nord ai naosului sunt decorați cu figuri de mucenici. Pronaosul a fost și el complet pictat, dar pictura este grav avariată. Pe latura estică sunt înfățișați : Cuvioasa Paraschiva, Sf Mucenic Gheorghe, Sf.Nicolae, Arhanghelul Mihail, Maica Domnului cu pruncul, Iisus Pantocrator. Peretele de nord al pronaosului cuprinde în exclusivitate Judecata de pe urmă, compoziția fiind organizată în mai multe registre,flancate de șirurile celor 12 Apostoli. În stânga, sub apostoli, apare ceata dreptăților, iar în dreapta popoarele necredincioase „jidovii", „tătarii", „sirienii", „francii". În partea de jos se disting reprezentarea unor păcătoși „care dorm când popa e la biserică", „care nu fac prunci" etc. Peretele vestic are fragmente din două scene Arca lui Noe și Jertfa lui Avraam(?), iar peretele sudic un fragment din Geneză (Izgonirea din Rai).

Ansamblul de pictură murală din această biserică de lemn poate fi atribuit pe baza analogiilor pictorului Andrei din Corneşti, artist deosebit de activ în aceste părți și în ținuturile mureșene..... În prezent icoanele de aici se află în colecția de Artă religioasă a Protopopiatului Ortodox Român din Bistrița, împreună cu vechile tipărituri. Restaurată în anul 1968, Biserica de lemn Sf Arhangheli este una dintre cele mai prețioase monumente istorice din părțile bistrițene." (după, Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII*, Bucureşti 1998)

Biserica din Sărata este cea mai valoroasă construcție de lemn din municipiul Bistrița, dar au existat și alte construcții similare în secolele trecute, spre exemplu vechea biserică românească din strada Crinilor, din Bistrița, construită de comunitatea românească în 1792, dar donată la sfârșitul secolului al XIX-lea comunității din Lechința. La Sigmir a existat o biserică de lemn românească cu hramul Sf. Nicolae, construită în 1933, dar azi se mai păstrează doar masa altarului, iar la Unirea, vechea biserică greco-catolică de lemn din 1925 și-a schimbat înfățișarea în anii care au urmat.

Biserica de lemn din Sărata, secolul al XVIII-lea.

Dezbatere

1. Ce hram are biserica monument istoric din Sărata?
2. Când a fost construit edificiul religios? De ce episcop ține biserica în momentul construirii?
3. În baza cărui izvor istoric se face datarea?
4. Avem informații despre donatorii monumentului?
5. Care sunt scenele importante pictate? Puteți să selectați numele unor scene şi să încercați o descriere? Puteți să comparați scena Maria cu Pruncul Iisus din acest monument cu aceeași temă realizată în Bistrița pe Casa Icoanei (strada Gheorghe Şincai, nr.24), după modelul celebrei Icoane de la Nicula.
6. În scena judecății ce popoare sunt considerate necredincioase?
7. Cine este pictorul ansamblului? Credeți ca are o pregătire academică sau este autodidact?
8. Unde se păstrează icoanele din colecția bisericii?
9. În ce perioadă a fost restaurată biserica?
10. Ce apreciați la o biserică de lemn? Cum putem să promovăm aceste monumente?

Relief baroc, copie după icoana făcătoare de minuni de la Nicula

Imobil nr. 24, str. Gheorghe Şincai, detaliu decorativ

Să descoperim

Localitățile componente Viişoara, Unirea, Sărata, Sigmir, Ghinda şi Slătinița au fost localități cu populație majoritar germană până la începutul secolului XX. Casele din aceste localități păstrează caracteristicile arhitecturii săseşti şi au un pitoresc aparte. Bisericile din centrul localităților au în preajmă un loc amenajat pentru joc sau hora satului (Ringul săsesc), iar şcoala completează de obicei aceste piațete. Şcoala din Viişoara a fost construită în 1853, şcoala din Ghinda în 1863, Şcoala din Slătinița în 1871, Şcoala din Sigmir în 1871, cea din Unirea în 1878, iar cea din Sărata în 1906.

Știați că...

Castelul din Sărata a fost construit în 1835 de familia nobiliară maghiară Sombory Janos şi Tholdy Royalia, iar după căsătoria moştenitoarei lor, Sombory Irma cu contele Lazar Imre, castelul a fost extins şi adus la forma actuală. Această familie a plătit şi pentru construirea bisericii reformate din localitate, iar blazoanele lor pot să fie văzute în acest edificiu.

1754 Biserica de lemn din Sărata

1792 Biserica de lemn din Bistrița (azi dispărută)

1925 Biserica din Unirea

1933 Biserica din Sigmir (azi dispărută)

Biserica din Sărata - detalii de sculptură și pictură.

Informații suplimentare Marius Porumb, *Dicționar de pictură veche românească din Transilvania sec.XIII-XVIII*, Bucureşti 1998.

Clopotul școlii piariste (secolul al XVIII-lea), care a sunat și atunci când studia aici Gheorghe Șincai și Andrei Mureșanu.

22. ROMÂNII, BISERICA ȘI ȘCOALA

Românii din apropierea cetății Bistriței încep să aibă în secolul al XIX-lea un rol tot mai însemnat în viața economică a burgului. Sașii sunt majoritari ca număr, iar funcțiile de conducere le aparțin, dar importanța națiunii române este în creștere. Din punct de vedere religios, românii au îmbrățișat în această zonă confesiunea greco-catolică pentru a dobândi protecția papei și pentru a se integra mai ușor în sistemul cultural occidental.

Deşi numărul credincioşilor români era relativ mare, 1542 de suflete în 1870, potențialul său material era, potrivit stării sociale foarte modest. Românii foloseau o bisericuță de lemn, cu hramul Sf. Paraschiva, aflată în afara zidurilor oraşului, lângă "drumul Năsăudului", unde se îngrămădea grosul caselor româneşti. Ridicată în 1790, ea era mai mult chiar decât bisericile de lemn din satele mari, o construcție joasă şi întunecoasă, ale cărei dimensiuni nu depăşeau cu mult pe acelea ale unei case țărăneşti mai răsărite. Se deosebea de aceasta doar prin timida sa turlă pentru clopote, prin plan şi prin modesta sa înzestrare liturgică. Datele comunității, cu protocoalele naşterilor, căsătoriilor şi deceselor, începute cu anul 1795, precum şi protocolul circularelor episcopale se păstrau în patrimoniul bisericii.

Şcoala românească din Bistrița, care, la fel ca pretutindeni în Transilvania până în 1918, avea caracter confesional, poartă şi ea aceeaşi amprentă a precarității. Ea este menționată încă din 1810, dar abia din 1844 va dispune de un local propriu, ridicat din bârne, cum erau majoritatea caselor româneşti. În noul context oficial, de impulsionare a învățământului, de după Revoluția din 1848, mica plată, în bani şi produse, pe care învățătorul o primea, determină în 1852 serioase dispute între familiile cu copii de şcoală şi cele fără copii, care caută să se sustragă repartiției pentru plata dascălului. Pentru aplanarea situației, preotul parohiei Ioan Maier recurge la ajutorul forurilor din Blaj, iar prin rezoluția din 15 iunie 1863, Magistrul orăşenesc acceptă să acorde suma de 100 fl. pe seama învățătorului. După alte două decenii, în 31 decembrie 1882, Magistratul va prelua în întregime asupra sa plata unui salariu de 300 fl. pentru învățătorul greco-catolic.

Iată scrisoarea preotului Ioan Maier pentru obținerea bisericii din actuala Piață a Unirii:

„Excellența Ta! Eu de mult am voit a-ți împărtăşi părerea şi dorirea mea pentru sirmana parochia gr. catholică de aici, carea având un popor de 1600 suflete subt un archidiacon, ar fi vrednică de una soarte mai bună de~ât acea în carea se află acuma. Sânt aci 2 biserici R-no Catholice, una a Părinților Piarişti, cealaltă a Părinților Minoriți, ambe cu reşedință mare, iară cu un număr abea de 700 suflete. Din aceste două beserici, cea dintâi a P.P. Piarişti e parochială, cu doi Piarişti, prevăzută cu una monastire mare şi frumoasă cu 2 tracte, în carea sunt încăperi pentru 10-12 preoți, însă partea cea mai mare e goală ; almintrelea zidurile besericii şi a manastirii aceştia se află în starea cea mai bună. Beserica e frumoasă şi largă şi e de ajuns pentru poporenii săi. Această beserică parochială este provăzută cu mai multe realități şi cu un venit bun pentru 2 sau 3 preoți şi aşa singură, după stările presente. Când una .parte mare a poporului R-no Catho. sta din amploiați împărăteşti, e de ajuns pentru toți R-no Catholicii de aci ; arareori e plină, în regulă nici de jumătate e frequentată, aşa cât cealaltă beserică şi mânăstire a P.P. Minoriți, pe lângă micul număr al catholicilor, e de prisos şi nici folos, nici lipsă este de ea. Aceasta beserică, şi mânăstire se află în marginea oraşului septemtrională, lângă poarta cetății, de unde apoi se încep ostezele în care locuiesc românii noştri, aci aproape, lângă drumul Năsăudului şi beserica parochial greaco-unită.... Biserica e beserică veche, însă frumoasă şi solidă, cu 7 altare, toată din petre quadrat cioplite, zidită aşa de largă cât 1000 de oameni prea comod încap în ea ; e mare, mai ca beserica P.P Piarişti din Cluş. Când am văzut-o întâi, într-o zi de sărbătoare, goală, servind numai singur parochul la sântul altar Lyturghia cântată, cu un ministiante amărât, am simțit durere în inimă, socotind în mine : ce soarte are beserica aceasta de tot minunată carea cândva cu mare sudoare şi cu multe mii rădicându-se şi zidindu-se, acum e părăsită de fii săi şi stă aci pe marginea oraşului ca una maică săracă şi lipsită de fii săi. Ce minte au oamenii? Una beserică scumpă ca aceasta să nu o ‚folosească? Să nu afle ocasiune a-i da iară viață, spre lauda şi mărirea lui Dumnezeu, spre carea cândva au fost din pulvere rădicată şi de atâtea veacuri de ani de mai multe vifore păstrată şi de totala stricăciune scutită.

Frățietate! Egalitate! Iubire creştinească! Noi cu toții cu una gură vă mărturisim, dar când va veni împărăția voas·mamă fără fii, fără mângăere şi ca una vinea nelucrată, pustiită şi necultivată. iară românii de aici. cu numărul de 1600 abea au una colibă veche de lemn, afară de oraş în carea adorează pe Tatăl din cer, batăr că şi aceştia sunt chiar aşa Catholici ca şi R-no Cathohlicii, sunt fii Papei Roman şi prin înmulțirea şi întărirea lor, fără îndoială se întăreşte şi scaunul sântului Petru, apostolul din Roma, care acum de curând, prin faptă, s-au dovedit cu reîntoarecerea şi reactivitatea mitropoliei Albei-Iuliene. Prea bine ştiu eu greutățile şi pedecile cu carea ar avea a se lupta ce! ce ar voi a câştiga această biserică şi mânăstire pe sama românilor, însă când s-ar dobândi ar fi unu stațiune pe carea s-ar putea strămuta vicariatul din Năsăud, ba încă şi episcopia din Gherla."

(Simion Retegan, *Un intelectual din Bistrița din secolul al XIX-lea : Ioan Maier*, în Revista Bistriței)

Românii greco-catolici din Bistrița au compărat biserica la care se face referire în text în anul 1895, iar în partea de sus a cetății s-a conturat la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX o zonă predominant românească.

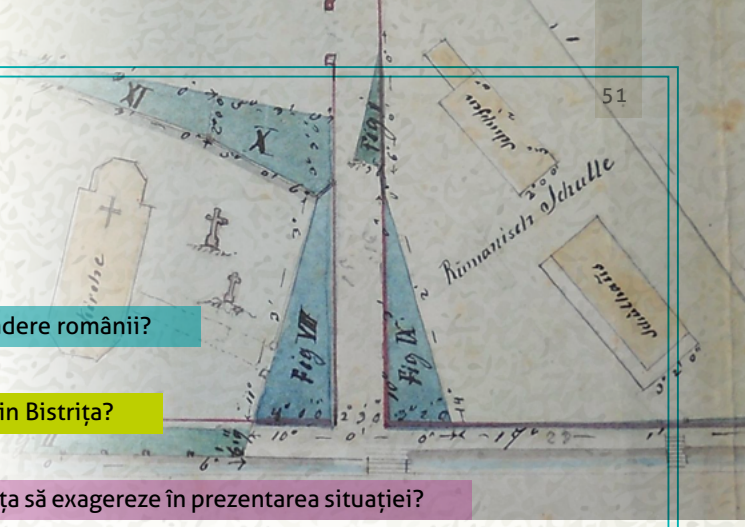

Dezbatere

1. Cine a alcătuit scrisoarea și ce statut are?
2. Ce biserici din Bistrița sunt prezentate?
3. Din scrisoare aflăm în ce parte a orașului locuiesc cu precădere românii?
4. Ce religie au românii la care face referire scrisoarea?
5. Cam la ce număr este estimată comunitatea românească din Bistrița?
6. Care este scopul scrisorii, ce se dorește să se obțină?
7. Ca să-și argumenteze punctul de vedere, are autorul tendința să exagereze în prezentarea situației?
8. Autorul utilizează în argumentare și formulări inspirate din ideile revoluționare franceze, dar adaptate mediului religios?
9. În argumentare, autorul utilizează argumente tradiționale de solidaritate religioasă?
10. Formulați un punct de vedere personal legat de textul parcurs.

Să descoperim

Școala săsească din Bistrița este atestată în preajma anului 1388, iar în preajma anului 1500 învață la școala ridicată lângă biserica din Piața Centrală și tineri din Sighișoara și Cluj. După acceptarea reformei luterane se organizează fonduri și donații care să asigure finanțarea tinerilor talentați la prestigioasele universități din Occident. În 1520 sunt atestați 25 de tineri sași bistrițeni care studiază în universități prestigioase din Europa.

Știați că...

Școala românească din Bistrița era frecventată în 1857 de 40 de băieți şi 26 de fete, iar dascălul I. Iacobeni, plătit cu mare greutate (cu 90 fl.) nu are studii de specialitate. În anul şcolar 1862/63, numărul elevilor era ceva mai mare : 52 de băieți şi 34 de fete – din 158 de copii de vârstă şcolară - iar învățător era C-tin Buta, autodidact ("fără nici vreo clasă"), plătit cu 130 fl. pe an şi împotriva căruia existau foarte mari nemulțumiri. Purtătorul de grijă laic al şcolii ("inspectorul şcolar") era curatorul Nucu Pleşca, agricultor, "gazdă cu casă de piatră". Este meritul preotului I. Maier de a fi obținut din partea Magistratului orăşenesc, alocarea unei sume de 100 fl. pe seama învățătorului Irimie Şorobeteanu, autodidact şi el, dar om foarte zelos şi instruit, corespondent al ziarelor româneşti şi cunoscător al limbii germane. El va beneficia, cum ne arată Instrumentul fundațional şcolar al românilor bistrițeni greco-catolici, din 30 decembrie 1866, de o remunerație anuală de 200 fl., locuință separată de şcoală, cu acareturile necesare, grădină şi obişnuitele lemne de foc.

1790 Se începe biserica Sf. Paraschiva

1810 au fost pictate pânzele de la Bistrița și de la Orlat

1882 învățătorul român este plătit de oraș

1895 Se construiește școala confesională greco-catolică

1948 Biserica greco-catolică este interzisă de comuniști

Biserica românească greco-catolică, 1792, locul acestei vechi biserici este marcat pe strada Crinilor.

Informații suplimentare

Iosif Uilăcan, *Biserica românească din Bistrița -1792*, în Revista Bistriței, 2009.
Michael Kroner, Învățământul sașilor din Ardealul de Nord, în Wir Nosner, 2010.

23. ANDREI MUREȘANU

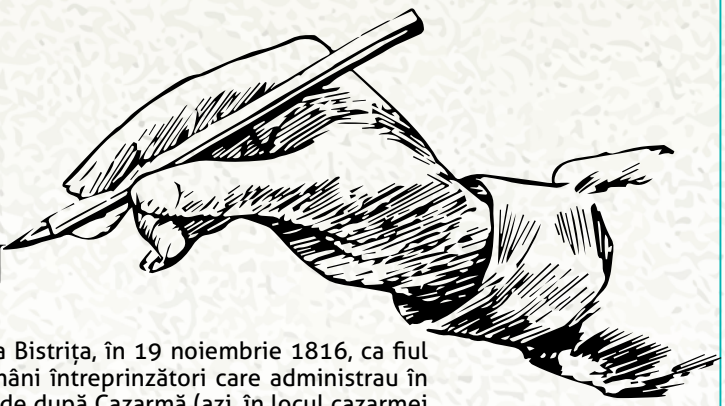

Poetul Andrei Mureșanu s-a născut la Bistrița, în 19 noiembrie 1816, ca fiul a lui Toader Mureșanu și al Eftimiei, români întreprinzători care administrau în arendă o moară de scoarță, de pe strada de după Cazarmă (azi, în locul cazarmei este construit Palatul de Justiție).

Tânărul Andrei Mureșanu urmează de la vârsta de 9 ani școala săsească (1825-1826), iar apoi Gimnaziul Piarist al călugărilor catolici (1827-1832), azi clădirea parohială a Bisericii Romano-Catolice din strada Gheorghe Șincai. După declarațiile unor contemporani ai poetului se pare că primele versuri au fost scrise chiar din perioada bistrițeană, dar versurile sunt și în limba germană și maghiară. Orfan de tată, după anul 1831, Andrei Mureșanu a fost sprijinit de protopopul greco-catolic Ioan Marian să-și continue studiile. Între anii 1832-1838 urmează cursurile la Blaj, iar după 1838 activează ca profesor și gazetar alături de Bariț la Brașov. În acest cadru a găsit inspirația pentru poezia „Un Răsunet", iar versurile cântate de români în timpul Revoluției de la 1848 au dus la nașterea actualului imn al României, cunoscut după versurile "Deșteaptă-te române".

Apreciarea personalității lui Andrei Mureșanu a mers, mână în mână cu momentele de mare sensibilitate națională. Ca o mărturie a mândriei locale bistrițene, în 27 noiembrie 1938, în Piața Unirii din Bistrița, a fost dezvelită statuia marelui poet în prezența a unui public numeros și a personalităților din epocă.

Cuvântul rostit de episcopul greco-catolic Iuliu Hossu în momentul dezvelirii monumentului sunt un model al unității românilor, adunați de idealurile poetului care a întruchipat pe deplin generația personalităților de la 1848.

„ .... E o mare bucurie, e un praznic luminat pentru neamul întreg. Fiu ales al acestor plaiuri, fiu al cetății voastre, a păşit pe acest pământ pe care astăzi călcați în plină lumină şi libertate. .... Astăzi, când sub ochii fericiți ai noștrii se desfăşoară acest praznic, când trăim clipe de libertate, să nu uităm niciodată că ele sunt rodul chemării la unire, prin dragoste, prin dărâmarea tuturor piedicilor. În hotarele țării, noi, purtătorii crucii, suntem chemați să ne aşezăm în fruntea oştirii. Aducem rugăciuni fierbinți pentru a ieşi întăriți în suflet, în dragoste şi unire. Dumnezeu va da putere poporului Său şi-l va binecuvânta în pace. Cu acest praznic luminat, neamul românesc aduce un semn de adâncă recunoştință lui Andrei Mureşanu."

Profesorul Aurel Șorobea spunea : „ ... Am venit să ne închinăm cu toții în fața acestui fiu al oraşului Bistrița, împrospătându-ne în memorie cuvintele lui: „Cauza comună națională română să ne fie o cauză sfântă până la moarte, ca să fie ferită ca lumina ochilor de orice discordie, sciziune, de orice duşmănie ori ură confesională, care n-are de ce încăpea între români, sub niciun pretext, ca măr de ceartă, căci cei care stârnesc ura confesională, sunt duşmanii românismului şi orice dihănii, numai români adevărați nu..."

Statuia poetului a fost mutată în anul 1940 la Sibiu, deoarece autoritățile române au trebuit să predea prin Dictatul de la Viena Nordul Ardealului spre Ungaria hortystă, iar excesele naționaliste ale anilor respectivi ar fi distrus monumentul. Odată cu revenirea autorităților române la Bistrița au început și demersurile de reamplasare a statuii, dar de această dată s-a ales o locație mai vizibilă în Piața Centrală – din 1946 statuia se află pe amplasamentul pe care îl știm cu toții.

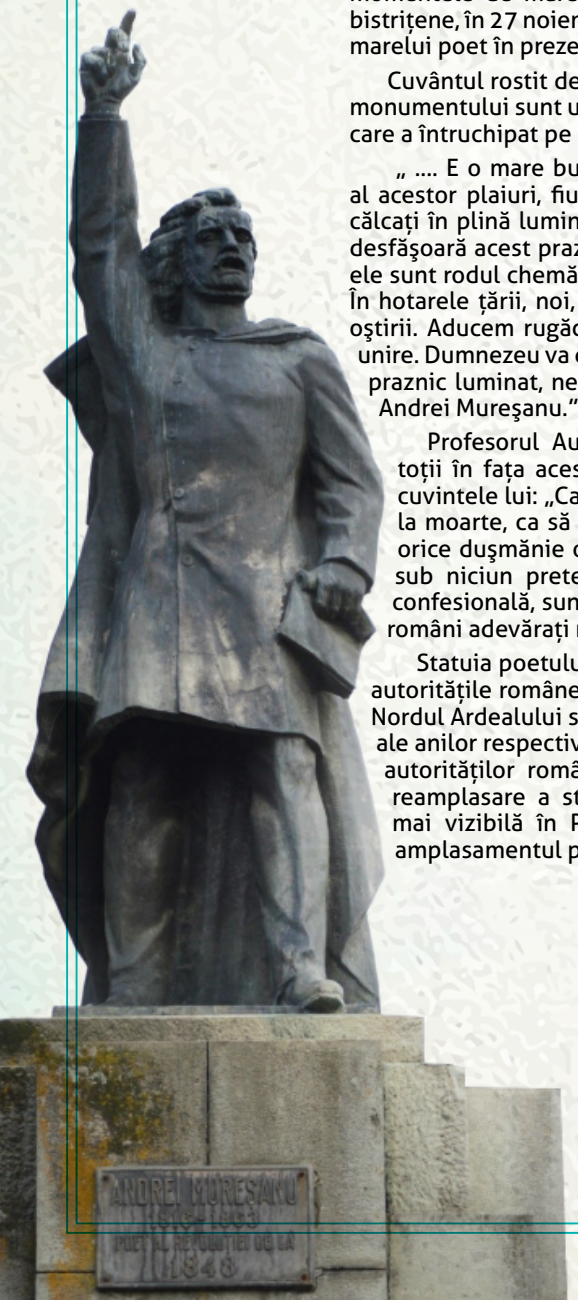

Statuia poetului Andrei Mureșanu, sculptor Corneliu Medrea, (1936-1938).

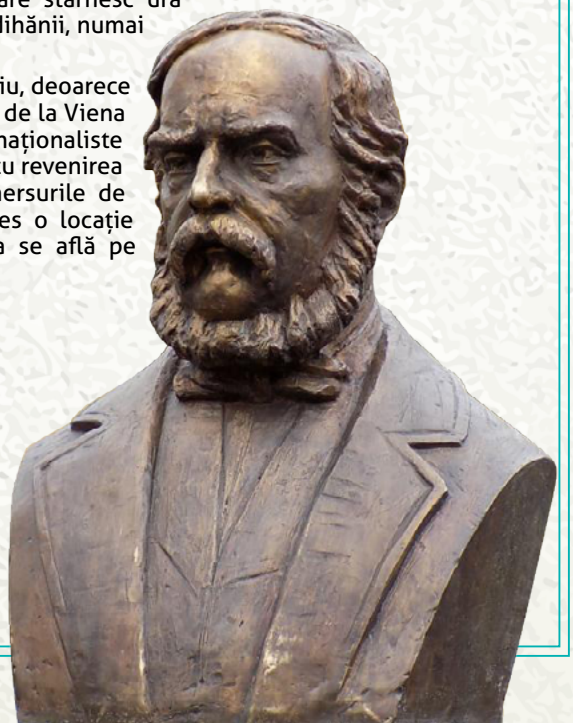

Statuia poetului Andrei Mureșanu, sculptor Alexandru Gavrilaș (2016).

Dezbatere

1. Cum interpretați discursul episcopului Iuliu Hossu? Este un discurs mobilizator în sens național?
2. Care sunt formulările care v-au impresionat ? Dacă știm că episcopul Iuliu Hossu a participat personal la evenimentele Marii Uniri de la Alba-Iulia din 1918, interpretăm mai nuanțat discursul său?
3. Discursul induce ideea că poporul român este ales de Dumnezeu? Puteți să argumentați cu fragmente alese din text?
4. Apelul profesorului Aurel Șorobea vrea să afirme superioritatea unității etnice în fața unității religioase?
5. Precizați care erau confesiunile între care erau divizați românii?
6. Putem azi să considerăm că „ura confesională" a fost depășită în totalitate?
7. Comparați și analizați punctele comune, respectiv diferențele dintre patriotism și naționalism?
8. Ce valori credeți că trebuie să promoveze autoritățiile ca să unească oamenii sub idealuri pacifiste comune?
9. Care credeți că este scopul unui monument de for public, a unei sculpturi așezate în spațiul public? Ce riscuri apar, dacă acceptăm să facem o sculptură în spațiul public pentru un contemporan care încă trăiește?
10. Ați încercat să înțelegeți problematica estetică a monumentului care îl reprezintă pe Andrei Mureșanu? Putem să emitem pretenția unor puncte de vedere pertinente în situația în care nu avem o cultură artistică?

Să descoperim

Criticul Titu Maiorescu afirma că Andrei Mureșanu a scris multe versuri, dar o singură poezie: „Deșteaptă-te române"

În anul 1848 o personalitate activă în cadrul evenimentelor revoluționare a fost Constantin Romanu Vivu, născut la Pinticul Tecii. Revoluționarul bistrițean a fost Prefectul Gărzii Mureșul de Sus și a contribuit cu voluntarii săi la eliberarea orașelor Reghin și Tg. Mureș. În evenimentele din anul 1848 i-a „provocat pe români să șteargă diferențele dintre ei și să fie una", pentru că existau susținători ai mobilizării românilor ortodocși separat față de cei greco-catolici.

Știați că...

Sculptura poetului Andrei Mureșanu aflată acum în Piața Centrală a fost realizată de sculptorul Corneliu Medrea și este înregistrată în Lista Monumentelor Istorice, fiind considerată o sculptură de interes național.

Un bust al poetului a fost realizat de sculptorul Alexandru Gavrilaș în curtea casei memoriale a poetului, iar o copie a acestei lucrări a fost donată orașului Chișinău în anul 2016.

Casa memorială Andrei Mureșanu a fost casa bunicilor poetului, în care s-au mutat în preajma anului 1831. În timp casa a fost reabilitată, iar unele componente au fost destul de mult schimbate, dar planimetria originală s-a păstrat.

La Gimnaziul Piarist din Bistrița, înainte de Andrei Mureșanu, a studiat și Gheorghe Șincai, de aici și numele actual al străzii pe care se află acum clădirea, devenită între timp casă parohială.

1816 Andrei Mureșanu s-a născut la Bistrița

1848 este compus „Un Răsunet"

1863 Andrei Mureșanu a decedat la Brașov

1938 statuia poetului Andrei Mureșanu în Piața Unirii

1946 statuia poetului Andrei Mureșanu în Piața Centrală

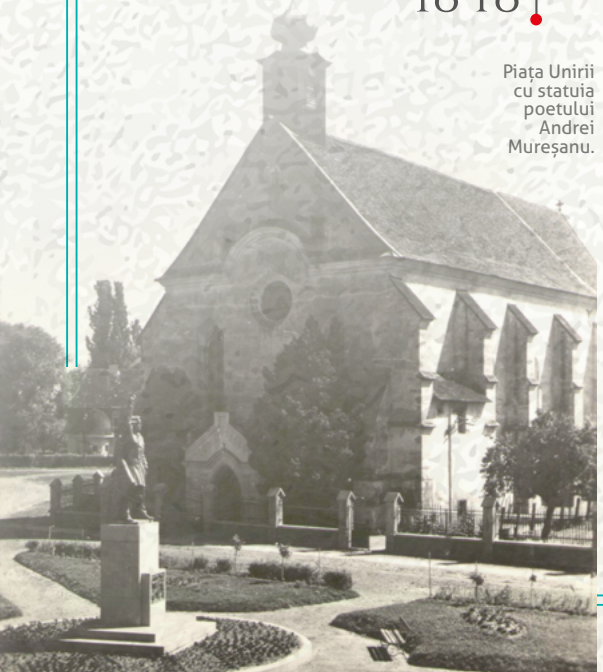

Piața Unirii cu statuia poetului Andrei Mureșanu.

Casa Memorială Andrei Mureșanu

Informații suplimentare

Ion Buzași, *Andrei Mureșanu – Monografie*, Bistrița, 2016.

Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, *Statuia poetului Andrei Mureșanu la Bistrița. Cronologie documentară*, în Revista Bistriței, 2013.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ FILIALA ANDREI MUREȘANU BISTRIȚA

24. MODERNIZAREA BISTRIȚEI

La sfârșitul secolului al XIX-lea Bistrița a intrat într-un proces de modernizare în care regulile medievale, care au contribuit la ridicarea burgului se dezintegrau, iar reglementările concurențiale ale lumii moderne începeau să fie implementate. Dieta Transilvaniei, întrunită la Sibiu între anii 1863-1864, a generat o bază legislativă modernă prin asumarea principiului egalității etnice, astfel a fost adoptată legea utilizării în administrație a limbilor română, maghiară și germană. Chiar în perioada acestor dezbateri politice, scriitorul și jurnalistul Charles Boner (1815-1870) a vizitat Transilvania și a publicat impresiile sale, în 1866, la Londra sub titlul „Transylvania, it´s Products and its People", doi ani mai târziu cartea a apărut şi în limba germană la Leipzig, sub titlul „Siebenbürgen, Land und Leute".

Cartea lui Boner este cea mai substanțială descriere a Transilvaniei habsburgice a secolului al XIX-lea, fiind realizată la scurt timp după abolirea iobăgiei, desființarea graniței militare şi înaintea desființării „pământului crăiesc" (lat. fundus regius), dar şi înaintea iscălirii acordului dintre Austria şi Ungaria în anul 1867, fapt ce a determinat întemeierea dublei monarhii și excluderea minorităților din actul guvernării (autoritatea fiind împărțită între reprezentanții austriecilor și maghiarilor). La Bistrița, Boner a tras la hanul oraşului „Stadtwirtshaus", după cum spune „cel mai ordinar han" în care a stat în Transilvania. Este vorba de clădirea în care se află astăzi primăria municipiului Bistrița, clădire în care s-a aflat Hotelul Central până în perioada interbelică.

Călătorind de la Cluj spre Bistrița a trecut şi prin satul Heidendorf (Beşeneu, astăzi Viişoara), despre care relatează următoarele: „În imediata vecinătate a Bistriței se află satul Heidendorf. Aici creşte cel mai ales vin din întreaga țară. Vinul din Heidendorf are mai mult buchet decât toate vinurile pe care le-am degustat în Transilvania". Este vorba desigur de vestitul Steiniger.

„Bistrița este situată frumos într-o câmpie, înconjurată de coline cu livezi de pomi fructiferi şi păduri de fagi. Bistrița nu are caracterul mediveval pe care îl au Sibiul şi Sighişoara, iar străzile sunt drepte şi largi. Aproape toate construcțiile (casele) datează din ultimul timp, deoarece localitatea a fost bântuită de mai multe incendii mari. Doar în perioada 1836-1850 au avut loc 5 mari incendii, în care au fost distruse 325 de case.

În timpurile mai vechi Bistrița a avut mult de suferit din cauza asediilor, foametei şi molimilor. Fiind situată aproape de graniță (cu Moldova n.a.) a fost invadată de mongoli şi tătari, iar în anul 1602, în timpul unui asediu de 20 zile (asediul lui Basta n.a.) au murit 13.000 de locuitori ai oraşului"[...] Se poate observa cât de înstărit a fost cândva acest oraş, ca loc de târg principal pentru comerțul cu estul. Pe atunci meşteşugurile erau în floare, iar şcolile cărora li se acorda multă atenție, erau excelente, ceea ce este cazul până astăzi. Deşi oraşul pierduse o treime a populației din cauza ciumei, s-a început, în anul 1560, cu construirea unei biserici mari, iar scurt timp mai târziu a fost comandată o orgă, care avea să fie construită în atelierul meşterului polonez Jakob Leidens. Pe atunci oraşul încă nu ducea lipsă de spirit întreprinzător, şi în consecință nici de bani. [..]"

Astăzi saşii țin prea mult la lucrurile învechite deja, („alter Zopf", cum se zice in germană) . Turnurile de fortificție de aici poartă numele breslelor, care le apărau

Pasajele burgului

în caz de război. La zilele deosebit de importante pentru oraş, câțiva membri ai breslelor defilează în vechile armuri, aşa cum se obişnuieşte şi în Anglia când este ales Lordul-Mayor engl. Lord-Mayor, adică primarul.[...] Saşii țin cu îndârjire la vechile lor bresle şi refuză să le desființeze, chiar dacă guvernul doreşte acest lucru. Rezultatul acestei atitudini sunt prețurile: pantofii de pildă şi cizmele costă mai mult decât la Viena".

Pe lângă informațiile directe, legate de saşii majoritari în secolul al XIX-lea, în multe din orașele Transilvaniei, în secolul al XIX-lea apar și informații mai detaliate legate de românii ardeleni. Lordul englez John Paget a făcut, începând cu anul 1835, multe şi lungi călătorii prin Ungaria şi Transilvania și formulează informații despre locurile și oamenii pe care îi întâlneşte. Iată ce spune despre românii de la începutul secolului al XIX-lea.

„Valachul de azi se numeşte pe sine „Ruminyi" şi cu toată dejosirea sa de azi se ține mândru de vechea sa origine tradițională. Limba vorbită de această națiune e moale, are bogăție de vocale şi-şi derivă cele mai multe cuvinte din limba latină. ... Ori cât de incult să fie Românul, el totuşi are un sentiment profund; el iubeşte țara, ale cărei țarine au fost lucrate de moşii săi, iubeşte casa, în care şi-au petrecut viața părinții săi şi iubeşte pământul, în care osămintele acestora şi-au aflat locul de odihnă vecinică."

Textul prezentat ne oferă un punct de vedere al unui călător venit dintr-un spațiu aflat într-un stadiu avansat de modernizare, iar observațiile critice ale acestuia sunt utile pentru a aprecia cât mai echilibrat caracteristicile culturale ale acestor meleaguri, din secolul al XIX-lea.

Jurnalistul englez Charles Boner, vizitator al Bistriței în secolul al XIX-lea.

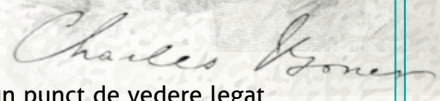

Dezbatere

Textul I

1. În ce perioadă a vizitat Charles Boner orașul Bistrița și cum îl descrie?
2. Ce produse originale sunt apreciate în zonă?
3. Existau condiții de cazare pentru vizitatorii orașului de la sfârșitul secolului al XIX-lea?
4. Ce evenimente istorice au afectat orașul conform autorului?
5. Cine sunt majoritarii orașului la sfârșitul secolului al XIX-lea? Ce etnie au bistrițenii menționați de Boner?
6. Societatea săsească este deschisă și îmbrățișează ideile reformatoare?
7. Ce argumente se aduc în favoarea defințării vechilor bresle?
8. Oare de obicei oamenii sunt tentați să fie conservatori sau reformiști? Exprimați un punct de vedere legat de cum putem să avem o societate deschisă noilor idei sau dimpotrivă să avem o societate tradițională și conservatoare?

Textul II

9. Ce informații furnizează lordul englez despre numele românilor și cu ce limbă este comparată limba română?
10. Care sunt valorile apreciate de români conform călătorului ?

Să descoperim

Un sas bistrițean umblat și specializat prin Germania își exprima în memorii un punct de vedere foarte modern pentru modul în care se putea organiza societatea.

"Sub presiuni de jos, în anul 1913, guvernul a vrut să facă câteva modificări la dreptul de vot. Proiectul a fost publicat. Deputații sași au fost împotriva oricărei democratizări în plus a vieții politice ... Trei săptămâni mai târziu am ținut un discurs cu titlul Dreptul la vot și noi sașii, în care am propus și introducerea dreptului la vot universal, direct și secret, acest lucru fiind în relațiile economice și culturale o necesitate, și nu am fi avut de ce să ne temem de introducerea acestuia nici în relațiile politice." (după Gustav Zikeli (1876-1952) – Autobiografie.

Votul universal, secret, direct și liber exprimat a fost introdus abia după 1918, prin Constituția din 1923.

Știați că...

În încercarea de a realiza o Dietă cât mai reprezentativă la nivelul Transilvaniei s-a reușit în 1863 o alcătuire din 58 deputati români, 56 deputați maghiari și 44 deputați sași, iar majoritatea cu putere de legiferare s-a bazat pe colaborarea dintre deputații români și sași. Legislația reformatoare adoptată de Dieta de la Sibiu dintre anii 1863-64 a generat nemulțumiri în rândul conservatorilor, iar criza externă a imperiului a determinat acceptarea compromisului dualist austro-ungar prin care s-a menținut imperiul, dar s-au nedreptățit celelalte popoare conlocuitoare.

1848 revoluție pentru reforme

1884 Banca Distrikts-Sparkassa din Bistrița

1887 Banca Bistrițeana

1884 Calea ferată Bistrița-Dej

1903 Banca Coroana

Strada Lemnelor cu Poarta Lemnelor

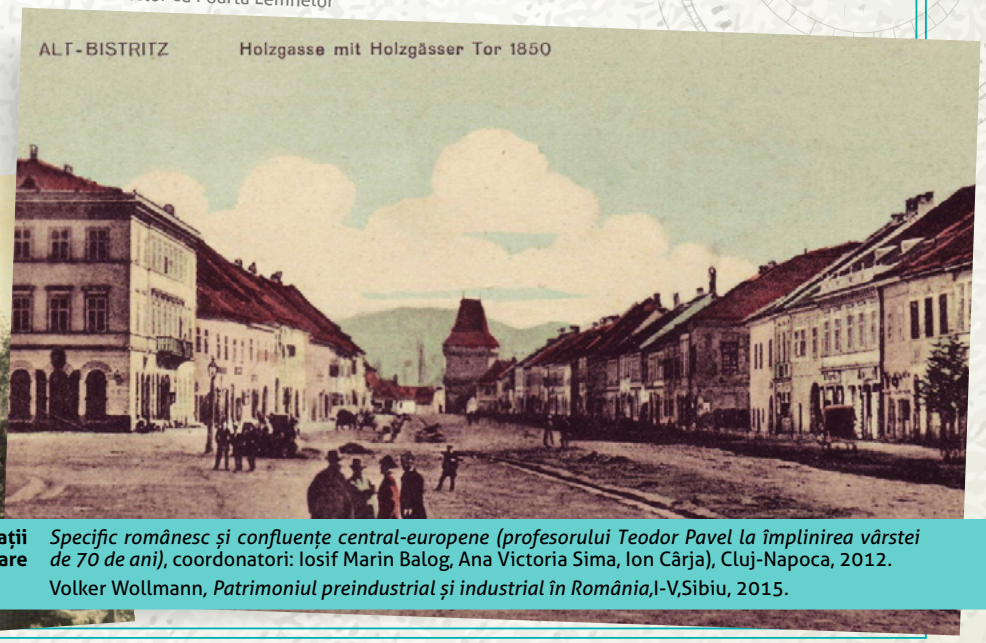

Turnul Dogarilor, înainte de restaurare.

Informații suplimentare

Specific românesc și confluențe central-europene (profesorului Teodor Pavel la împlinirea vârstei de 70 de ani), coordonatori: Iosif Marin Balog, Ana Victoria Sima, Ion Cârja), Cluj-Napoca, 2012.

Volker Wollmann, *Patrimoniul preindustrial și industrial în România*,I-V,Sibiu, 2015.

Revista Ilustrată, publicație românească bistrițeană, 1902.

25. REVISTA ILUSTRATĂ

La sfârșitul secolului al XIX-lea în nord-estul Transilvaniei viața culturală se dezvoltă tot mai mult, iar românii și sașii își înființează o serie de reviste în care se publică informații despre personalități culturale, evenimente importante din viața comunităților respective, literatură, poezie etc. În această perioadă regulile gramaticale sunt încă într-un proces de elaborare, dar publicațiile reușesc treptat să impună în aria lor de circulație chiar modelul limbii devenite și numite mai apoi limba literară. Pe de altă parte, citind același tip de informație, oamenii încep să-și contureze păreri pro sau contra pe diverse teme de dezbatere, iar caracteristicile modernizării societății devin tot mai vizibile.

O astfel de publicație a fost Revista Ilustrată publicată pentru românii din zona noastră între anii 1898-1902. Iată unul dintre textele publicate în revistă, de redactorul Ioan Baciu din Șoimuș, despre românii din Bistrița.

Progresul Românilor în oraşul Bistrița

„ Progresul şi regresul cuiva e de două specii: material şi moral. In multe cazuri acestea stau în raport drept. Bunăstarea materială a unei familii se vede numaidecât; o trădează locuința, supraedificiele, uneltele de lucru, îmbrăcămintea şi . . .

Uită-ta la mine-n față,

Şi mă ,ntrebă de viață!

Aşa şi bunăstarea materială a unei comune; iar cea morală o trădează şi mai evident institutele ei culturale, şcolele, bisericile ş. a. Călătorind prin comune cu totul necunoscute, conchidem, din ceea ce ne văd ceşti doi ochi, la starea materială şi morală a acelora; şi nu ne înşelăm mai niciodată. „Ce văd ochii, crede inima". Unde vedem locuințele omenilor înalte, luminate, curate; unde pe lângă ele vedem şuri şi grajduri şi multă strânsură de bucate şi nutrețe, acolo-i bunăstarea materială; unde în mijlocul comunei vedem ridicându-se şcoli, biserici frumose, pompose, acolo bunăstarea morală a comunei nu lasă nimic de dorit. Să privim puțin, dar de aprope pe Românii noştri din Bistrița, şi să vedem ce părere ne vom face despre ei, pe bază cunoscințelor câştigate prin intuițiune propria, nu din auzite. In oraşul Bistriță aflăm azi trei advocați romani, vreo 5 viitori advocați români, 2 medici români şi vreo 10 —15 amploiați români împărțiți pe la deosebitele oficii; mai toți au casele lor proprii, sunt dar legați de acest oraş. Aci este şi banca »Bistriția na«, care asemenea îşi are edificiul propriu şi care stă în ajutoriul celor necăjiți, dându-le bani sub condițiunile cele mai favorabile pentru debitori. In oraş mai aflăm şi câțiva maeştrii români. In suburbiele Bistriței aflăm un popor român bine nutrit şi bine îmbrăcat, locuind în case frumose, luminose, înalte, sânătose. Toate aceste sunt semne de bunăstare materială, sunt semne de hărnicie şi cruțare. Dar ore cum stau Românii din Bistrița din punct de vedere moral? Ce trădează la o comună bunăstarea ei morală? Care sunt centrele, ce întrunesc pe Românii din Bistrița de toate stările? Sunt biserica şi şcoala. In biserică se adună bogat şi serae, muerî şi bărbați, moşnegi şi copii, cărturar şi necărturar, spre a mulțămim bunului D-deu de darurile primite şi de a se ruga pentru altele nouă. Şi românii din Bistrița au astfel de locaşuri, încât se pot mândri cu ele, pot mulțami lui D deu din tòta inima, ca i-a învrednicit a le ave. Au biserică frumóasa, cu preot vrednic şi au şcolă frumoasă cu 2 puteri didactice. Dar nu tot aşa au stat Românii din Bistrița, cum stau ei astăzi. Să ne luăm osteneala a-i privi cum erau ei pe la anul 1700 . Pe atunci erau în Bistrița câteva familii de Români necăjite, asuprite, sărace, fără siguranță de pe o zi pe alta ; azi erau aci mâne poate că li-se surupa bordeiul şi-i alunga, de nu îndura ceva şi mai rău. Nu aveau pe nime din neamul lor, care să-i apere să-i ajute; nici biserică nu aveau, că şi de au avut poate —- cândva, acum nu aveau. Nici un modru nu aveau să-şi facă biserică. Atunci pe la anul 1700 , le donă comuna română bisericescă din Cuşma o bisericuță vechia, mică de lemn şi Românii bistrițeni o aduseră şi o puseră „La Hrubi". In această bisericuță se adunau la rugăciune - - când le era permis a locui prin apropierea oraşului, până la anul 1795, când se milostiviră românii din Bistricioara Bârgăului a le dona o biserică tot de lemn, dar mult mai bună, mai frumoasă, mai spațioasă, pe care o aşezară aprope de strada Năsăudului. Lângă această biserică făcură de o parte casele parochiale, iar de altă parte şcoala, firește nu atunci, ci târziu încoace. In acestă biserică se adunau ei la rugăciune timp chiar de o sută de ani. Iar la anul 1895 le succese a cumpăra cu 36.00 0 fl. o biserică părăsită de là piariști, care-i în oraş înăuntru, vizavi de casa comitatului, în piața de lemne. Dar când o cumpărară, nu era aşa, cum este astăzi; mult au trebuit să tocmească, se repare, până o puseră în starea, ce se vede Dar ce nu poate face un popor brav şi harnic, cum e cel din Bistriță? Ce obstacule n-ar învinge, dacă are în frunte atâția bărbați culți şi cu tragere de inimă, cum au bistrițenii. Cine îşi reamintește : cum au stat românii din Bistrița la 1700 , şi vede cum stau azi, acela de bună seamă va exclama : Ei n'au fost mai nimic, azi sunt ceva, dar vor fi şi mai mult decât sunt astăzi, numai să le țină D-zeu hărnicia şi cruțarea, onestitatea şi buna înțelegere, ceea-ce tot omul de omenie le-o si dorește din tot sufletul." (Nota culegătorului. În Bistriță sunt: 1900 români față de 6800 streini)

Revista Ilustrată, nr. 1/1898, p. 2.

Dezbatere

1. Când a fost scris articolul și la ce comunitate face referire?
2. Care sunt principalele momente istorice atinse din istoria Bistriței?
3. Ce factori identifică autorul pentru progresul societății? Factorii identificați sunt valabili și azi?
4. Articolul urmărește să facă educație cititorului sau să critice autoritățile sau societatea în general?
5. Cum sunt prezentați românii?
6. Ce atitudine se manifestă față de progres și de modernizare?
7. Ce ați prefera să citiți din presa de ieri și de azi?
8. Reușiți să descrieți caracteristicile costumului popular românesc din zonă, după ilustrația revistei? Ilustrația oferă informații autentice? Pentru o documentare suplimentară se poate accesa electronic Revista Ilustrată, 1898, Anul I, cu ilustrații după fotograful bistrițean Alexandru Roșu.
9. Puteți să identificați din cartușul Revistei Ilustrate datele editurii, redactorul, adresa, anul apariției și colaboratorii?
10. Știți să identificați datele unei edituri dintr-o publicație?

Să descoperim

Principiile Revistei Ilustrate enunțate de editorul Ioana Baciu și redactorul Ion Pop Reteganul:

„Ne-am simțit datori față de neamul nostru a-i întinde şi noi, după putință, un mijloc de instrucție şi distracție, cum mulți înainte de noi au făcut şi mai mulți în urma noastră vor face. Vom da ce putem, puțin dar cu inimă bună. Articolele, ce vor apare în Revista noastră, vor avea numai tendințe moralizatore, vor fi instructive şi distractive. Iar ilustrațiunile vor representa persoane binevoitoare neamului nostru, ținuturi, localuri şi institute românești culturale şi economice, precum şi fotografii de tipuri țărănești, de unde să se vadă portul nostru național."

Știați că...

Revista Ilustrată a fost publicată, din anul 1898, de administratorul Ioan Baciu din Șoimuș și redactorul Ion Pop Reteganul din Reteag, la tipografia sasului Carol Csallner din Bistrița, iar ilustrația coperții a fost realizată de vienezul J. Löwy. În anul 1900 Ioan Baciu scoate revista la propria tipografie din Șoimuș, iar din anul 1901 revista se tipărește de către George M. Ungureanu la Bistrița prin mutarea tipografiei pe strada Lemnelor nr. 44 (azi Liviu Rebreanu), redactori bistrițeni au fost Simion P. Șimon și în ultimul an al apariției Victor Onișor.

Alte reviste românești din această zonă au fost Revista Minerva care a funcționat între anii 1891-1894 și Revista Bistriței publicată între anii 1903-1910, acum unele publicații vechi românești au început o serie nouă.

Români din Năsăud, foto Alexandru Roșu

Revista Ilustrată, 1898.

Informații suplimentare Revista Ilustrată se poate parcurge în variantă electronică la adresa Bibliotecii Universitare Lucian Blaga din Cluj-Napoca : http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/revistailustrata

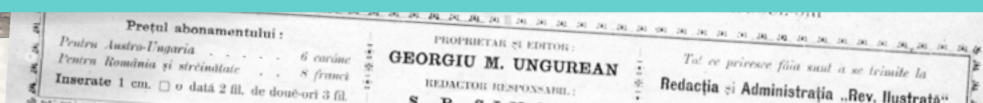

26. ARTA FOTOGRAFICĂ

Reversul fotografiilor semnate de Alexandru Roşu.

Astăzi nimeni nu-şi mai poate imagina viaţa fără fotografii, conştienţi fiind că foarte multe dintre cunoştinţele şi noţiunile de care dispune omenirea ar rămâne doar simple cuvinte, goale de conţinut şi că fotografia a fost un imens salt pentru progresul civilizaţiei. Printre lucrurile care au menirea să înfrumuseţeze viaţa de zi cu zi a oamenilor, fotografia a dobândit un loc de frunte. Aşa cum o cunoaştem astăzi, aceasta îşi datorează existenţa eforturilor multor generaţii de artişti care au căutat noi mijloace pentru a obţine imagini cât mai asemănătoare cu realitatea. Recunoaşterea oficială a inventării fotografiei datează din 1839, prin descoperirile lui Joseph Nicephore Niepce (1765-1833) şi Jacques Mandé Daguerre (1789-1851) - reproducerea naturii cu maximum de fidelitate, utilizând acţiunea luminii, fără a fi necesare cunoştinţe speciale de desen. Se poate afirma că societatea românească a vremii era receptivă la nou, iar invenţiile pătrundeau şi se aplicau cu rapiditate, situaţie explicabilă prin poziţia României în Europa şi prin circulaţia mai dinamică şi mai liberă a informaţiilor şi a oamenilor. Transilvania sfârşitului de secol XIX, graţie locuitorilor săi cultivaţi, deschişi spre nou, a fost un loc propice practicării şi dezvoltării noii tehnici şi artei sale. Atât în marile oraşe, cât şi în aşezările cu un număr relativ mic de locuitori, „stabilimentele fotografice" şi-au câştigat credibilitatea prin claritatea execuţiei şi prin materialele utilizate pentru a fixa momentul.

Începând cu anii '60 ai secolului al XIX-lea, fotografii au manifestat un real interes pentru oamenii de la sate, pentru „exotismul" costumelor populare din Monarhia Austro-Ungară, descoperindu-le frumuseţea, eleganţa şi rafinamentul. Toţi aveau asemenea imagini în ofertele lor promoţionale, realizând numeroase fotografii cu porturi populare de sărbătoare sau porturi de toate zilele, interioare tradiţionale, case, biserici, obiceiuri tradiţionale. Fotografia veche, reflectând eternitatea unei clipe, făcută după canoanele de frumuseţe ale vremii şi cu parfumul clasic de odinioară, emană o anumită stare de spirit şi personalitate, ce reuşeşte să străbată timpul, învingând deceniile.

O importanţă specială au dobândit după inventarea fotografiei cărţile poştale, mesajele scrise și imaginile fixate peste timp, au transformat micile bucăți de carton într-un veritabil document de epocă. Ele fixează prin imaginile localităților viața reală a comunității și depun mărturie despre sentimentele și gândurile oamenilor de altădată. Acum când privim acea aură misterioasă a ilustratelor ne dăm seama că fiecare poartă propria poveste datorată pasiunii fotografului ce reuşea să însufleţească fiecare imagine trecută prin mâinile sale, deconspirând meseriaşul de vocaţie şi patina epocii. Astăzi, când fotografia modernă este rece şi depersonalizată, iar frumosul sfărâmat de noile tehnologii, iar odată cu diminuarea valorii artistice şi documentare a fotografiei este minimalizat şi rolul artistului fotograf, dorim să arătăm faţa luminoasă a unei părți de istorie, să redescoperim frumuseţea privind culoarea, lumina şi căldura din imaginile unei lumi care a supravieţuit în albumele cu fotografii vechi. Merită să descoperim specificul acestei regiuni încărcate de istorie, aşa cum a fost înregistrat şi imortalizat pe plăci de sticlă sau celuloid de cei mai importanți fotografi care au activat aici.

Carl Koller (Sibiu 1838 – Budapesta 1889) a studiat la Gimnaziul evanghelic din Sibiu unde l-a avut ca profesor pe Theodor Glatz. Ulterior a urmat Politehnica și Academia de Arte din Viena. Între 1859 și 1871 a fost profesor de desen la gimnaziul evanghelic din Bistrița, unde deschide un atelier de fotografie. Din 1866 devine membru al Societății fotografice din Viena. În 1874 se mută la Budapesta și devenine fotograful Curții imperiale. De la el s-au păstrat numeroase imagini cu peisaje, portrete, imagini ale unor vechi clădiri din oraş. A realizat numeroase portrete care ilustrează frumuseţea costumului popular de sărbătoare, dar şi aspecte din viaţa societății transilvănene tradiționale, fiind răsplătit cu premii la saloanele de la Paris (1867), Hamburg (1868), Groningen (1869).

Alexandru Roşu s-a născut la Bistrița, în anul 1854. A urmat școala la Năsăud și la gimnaziul evanghelic din Bistrița, unde îl are ca profesor de desen pe Carl Koller. După ce se pregăteşte alături de cei mai buni fotografi din străinătate și ucenicește la un atelier fotografic la Cluj, deschide propriul atelier în Piața Centrală nr. 22, în anul 1881. Activitatea sa a intrat în conştiința publică prin seria de portrete ale fruntaşilor mişcării naționale şi prin imortalizarea momentului Memorandumului. Acesta participă, în anul 1881, la cea de-a doua expoziție națională a Astrei, care cuprindea Artele, cu patru grupe distincte, între care şi artele grafice din care făcea parte şi fotografia, având cele mai reuşite fotografii. Creația sa cuprinde numeroase portrete şi aspecte ale oraşului de la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, fiind însărcinat şi cu realizarea albumului de prezentare a Bistriței la expoziția națională organizată la Sibiu în 1906. Se stinge din viață la Bistrița, în anul 1913. O perioadă, Alexandru Roşu va împărți atelierul cu un alt artist fotograf, Ferdinand Häusler. Ferdinand Häusler, cu atelierul în strada Spitalului 25, a fost medaliat la Köln și Pecs pentru arta sa în 1879 și 1888. Frederic Römischer a continuat tradiția fotografică din oraș fiind cel mai important fotograf al perioadei interbelice. Fotografiile acestor artiști au stat la baza seturilor de ilustrații care au promovat și conservat imaginea orașului și a marilor evenimente . O parte din imaginile de epoca din materialul nostru despre Bistrița a fost realizată chiar de acești artiști fotografi.

Dezbatere

1. Când s-a dezvoltat arta fotografiei?
2. Ce impact considerați că a avut o asemenea invenție?
3. Ce fotografi cunoașteți din trecutul orașului Bistrița?
4. Unde se specializau fotografii bistrițeni?
5. Ce importanță au vechile fotografii pentru istoria orașului?
6. Cum arată portul popular românesc sau săsesc în vechile fotografii?
7. Puteți să descrieți o expoziție de artă fotografică contemporană vizitată?
8. În cazul unor intervenții pe clădirile din oraș este important să fixăm prin fotografii intervențiile realizate?
9. Voi ce urmăriți prin realizarea unor fotografii?
10. Puteți să prezentați cele mai reușite imagini cu orașul Bistrița?

Să descoperim

Este foarte cunoscută o imagine în care apare cel mai cunoscut poet al acestor meleaguri, poetul George Coșbuc alături de avocatul bistrițean Demetriu Ciuta, Alexandru Vaida Voievod și Ion Luca Caragiale. Imaginea realizată în 1911 este prezentată și interpretată în forme variate, inclusiv în legătură cu locul **în care s-a realizat fotografia. După unele notații ar fi o fotografie realizată la Karlbad**/Karlovy Vary (azi în Cehia), dar totuși după ilustrata păstrată la Muzeul Literaturii Române din București, în partea dreaptă jos se poate citi semnătura fotografului Alexandru Roșu, anul execuției și locația Sângeorz. Pe baza acestor informații putem să presupunem că fotografia aparține celebrului fotograf bistrițean, iar personalitățile enumerate chiar se aflau la Sângeorz, o stațiune ardeleană care rivaliza cu Karlsbad-ul. În memoriile familiei Monda din Bistrița (imobilul din Piața Unirii nr. 3) se păstrează amintirea faptului că medicul Monda s-a îngrijit de verificarea calităților terapeutice ale apelor de la Sângeorz, la Viena, iar rezultatele au fost mai bune decât cele de la Karlbad ! Medicul bistrițean chiar a demarat la sfârșitul secolului al XIX-lea primele investiții pentru amenajarea și utilizarea acestor resurse ale locului. Să fie așadar în această poveste a fotografiei o fărâmă din spiritul lui Nea Iancu ? Poate reușiți voi să elucidați această enigmă!

Știați că...

Portretele cele mai cunoscute ale împăratului Franz Josef și ale compozitorului Franz Liszt au fost realizate de fotograful Carl Koller, dar azi puțini din cei care folosesc aceste imagini de epocă știu și cine a realizat respectivele fotografii.

În anul 2010 ca să promoveze realizările artistului Alexandru Roșu, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud a organizat prima expoziție cu lucrările fotografului și cu unele picturi cu tematică religioasă.

În anul 2015 pentru a aduce în atenția bistrițenilor această personalitate, Primaria Municipiului Bistrița a aplasat în colțul dintre Piața Centrală și pietonalul Liviu Rebreanu o statuie a fotografului Alexandru Roșu.

1839 Apare fotografia

1859 Fotograful Carl Koller vine la Bistrița

1866 Carl Koller din Bistrița devine membru în Societatea Fotografilor Vienezi

1881 Alexandru Roșu deschide atelier de fotografie în Piața Centrală, nr.22

2015 Se amplasează statuia fotografului Alexandru Roșu

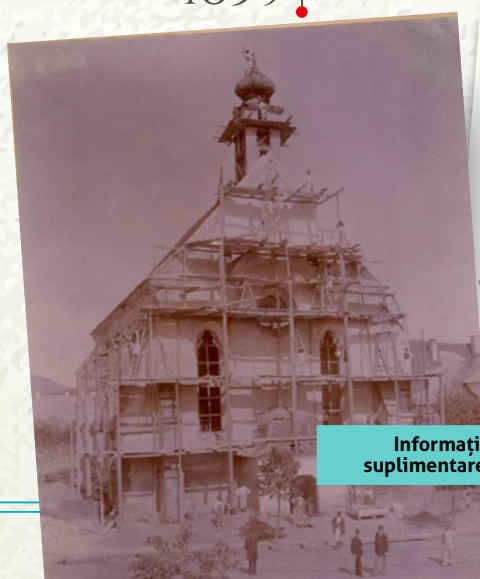

Alexandru Roșu, un portret din Revista Ilustrată.

DIN ALBUMUL NOSTRU.

Alexandru Roșu.

Portretul cu care înfrumsețăm această pagină din Revista nóstră Ilustrată, representă pe unul dintre puținii nostri conaționali, ce s'a dedicat pe cariera artelor frumose.

Dl Alexandru Roșu, escelentul fotograf din Bistrița, a cărui nume l'am amintit și în broșura trecută la colóna din Albumul nostru e persóna, ce representă acest portret;

El s'a născut în Bistrița la anul 1854.

Și-a făcut studiile la gimnasiul din Bistrița Năsăud, ca student încă s'a distins între colegi și sei prin frumósele desemnuri ce le executa cu multă precisitate și pentru care studiu arată o aptitudine și un talent deosebit.

De aceea tatăl său, carele

Dl Alexandru Roșu astădi are frumosul său atelier fotografic în Bistrița *Piața-principală Nr. 22*, și nóue Românilor ne face mare cinste cu lucrările sale admirabil executate.

Cu ocasiunea portretării procesului memorandului, și altor procese în chestia națională, dl Alexandru Roșu a fost acela, pe carele l'a invitat fruntașii nostri naționali, spre a eternisa unele acte prin succesele fotografice, de cari a compus mai multe tablouri, așa: Vandalismul dela Turda, Românii la Dobrițin, Conferința națională, Tabloul martirilor și alte multe.

Planul n'a fost gresit, căci micul Alexandru, după-ce mai făcu o praxă de mai mulți ani pe la unii din mai buni fotografi din străinătate, a devenit un măiestru în

Alexandru Roșu.

Fiind încă om tinér, sperăm de a vedea

de pictură se pot vedea la mai multe iconostase bisericesci de prin ținutul acesta și sunt lăudate de public.

Informații suplimentare Revista Ilustrată,1898-1902. Adresa site-ului pe care se poate accesa revista cu ilustrații vechi este: http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/revistailustrata/

anexă

Dezbateți pe marginea imaginilor, a hărților sau a textelor prezentate

Româncă din Bistrița, foto: Alexandru Roșu, 1910

Grădinăreasă româncă din Bistrița, foto: Carl Koller, 1871

Reuniunea meseraşilor români din Bistrița la 1912

ALEXANDRU ROȘȚ

Atelierŭ pentru fotografii,

Bistriță, piața principală Nr. 22.

Recomândŭ onratului publicŭ din locŭ și jurŭ Atelierulŭ meu pentru susceperĭ fotografice **originale** în **tóte formatele moderne** dela formatulŭ portretelorŭ de visită până la mărimea de **40—50 cm., portrete de bust, tablouri compuse, grupe pentru familii și corporațiuni**, aranjate cu gustŭ și cu decorațiunile cele mai moderne.

Atelierulŭ este aranjatŭ cu **aparatele cele mai nóuŏ și mai corespunzĕtóre** pentru timpulŭ de față; efeptuesce cu promptitudine

SUSCEPERI MOMENTANE

de prunci mici,

cu cea mai mare **acurateță**; esecutéză **reproducțiuni** și **înmăriri** de pe portrete micĭ (vechĭ) până la mărimea naturală, asigurândŭ fidelitate cu originalulŭ.

Susceperĭ se potŭ face cu succesŭ sigurŭ la orĭ și ce timpŭ.

Tóte lucrurile căzĕtóre în sfera fotografică se esecutéză corectă, punctuosŭ, cu adjustarea cea mai nóuă și modernă prelângă prețurile cele mai moderate.

Cu stimă

Alexandru Roşŭ.

Reclama fotografului Alexandru Roșu

Săsoică din Bistrița, Foto: Carl Koller, 1871

Miri sași din Bistrița, Foto: Carl Koller, 1871

27. NICOLAE IORGA LA BISTRIȚA

În anul 1906, Nicolae Iorga, un tânăr profesor de istorie, şi totodată cel mai tânăr membru al Academiei Române, traversa Carpații venind din vechiul regat al României pentru a se documenta la fața locului de soarta conaționalilor săi români de pe teritoriul Imperiului Austro-Ungar.

Reputatul istoric a sosit la Cluj, iar de aici s-a îndreptat spre Valea Someşului până la Năsăud, unde a fost primit cu mult entuziasm, iar apoi mai departe spre Bistrița. Iată ce aflăm din însemnările lui Nicolae Iorga din *Neamul românesc în Ardeal şi Țara Ungurească la 1906* despre Bistrița. „Pornim spre Bistrița, metropola odinioară curat săsească, a marelui ținut de strălucite dealuri, care se întinde între mulțimea secuilor, între Maramureş, Bucovina nemților, şi vechea noastră Moldovă. ... Când ai atins oraşul (Bistrița), treci prin suburbia de jos (aici Iorga confundă suburbia de sus cu suburbia de jos n.a.), unde se mai simte vântul nemilos care colindă valea aceasta deschisă prin Bârgaie, către Bucovina.

Pe lângă biserica românească mare, şi cu turnul mic de lemn (se referă la biserica din actuala Piață Unirii), intri în strada Lemnului (azi strada Liviu Rebreanu) unde galițienii cu perciuni negri şi galițienii cu perciunoi roşii calcă pe gânduri în câte un duo negustoresc pe lângă mândra casă de rugăciuni a neamului lor.

Partea unde negustorii saşi se mai luptă biruitori cu năvălirea Rozenzweigilor bucovineni şi maramureşeni începe apoi într-o lungă desfăşurare curată. Din piață străjuieste asupra viitorului săsesc marea biserică veche, cu horbote de piatră în jurul turnului de poruncă. Mai departe câte o poartă arată încă vechi steme săpate în piatră, şi *prăvălii mai mărunte se oploşesc, ca mai demult, supt arcade de zid*. Bistrița nu este însă pe departe o Sighişoară, căci n-a păstrat din zidurile ei decât ce se vede în marginea râului, printe copacii bătrâni a unei frumoase plimbări[...]. Din piața bisericii, lângă care stă gimnaziul săsesc, unul din cele mai bune din tot Ardealul, o stradă duce înainte printre casele gospodăreşti cu obloane verzi (strada Ungurească n.a.).

Alta apucă la dreapta şi scoate pe lângă o biserică a catolicilor, şi pe lângă palatul poştii, (strada Spitalului, azi strada Gheorghe Șincai) la gară. Pretutindeni, râulețe gâlgâie în jgheaburi de lemn, pe margenea stradei. ... Saşii numesc acest oraş, întemeiat numai şi numai pentru negoțul cu Moldova vecină, Bistritz. Numele e împrumutat de la noi, şi noi îl dădeam, cum îl dăduseră tovarăşii noştrii, vechii slavi, râului acestuia cu undele vioaie care se grăbeşte spre Şieu, prin care apoi se varsă în Someş. ... În cetate însă noi intram doar pentru a duce scrisorile şi veştile din Moldova, pentru a căra mărfurile, pentru a sluji în casele domnilor şi stăpânilor. Aşa a fost până în deceniile din urmă chiar. Dar alți români îşi aflară aici alte rosturi, cu mult mai mari. Într-un timp când Bistrița avea acuma un trecut în care năvălirea tătarilor încresta o dungă de sânge, Bogdan, voievodul maramurăşan întemeiase țara neatârnată a Moldovei. Un şir lung din urmaşii săi a trăit în bună pace cu Bistrița, şi Ştefan cel Mare încă, deşi stăpân pe Someşul Dejului, n-a supărat niciodată pe bunii săi vecini şi prieteni. Altfel a făcut Petru Rareş, care căuta să întemeieze stăpânirea românească din aceste părți şi căruia Bistrița îi era deci un zăgaz la o primejdie. Şi era de folos apoi, pentru planurile sale mărețe, bogăția acestei cetăți de meşteri pricepuți şi de negustori harnici. Astfel, el căpătă de la Ioan Zápolya, apoi de la vrăjmaşul acestuia, craiul Ferdinand de Austria, veniturile Bistriței şi zălogirea cetății, şi multă vreme saşii mândri se împotrivesc crâncen la cererile voivodului care nu trimetea numai amenințări zădarnice, ci venea însuşi cu oastea sa vitează gata de foc şi omor. La urmă, voia moldoveanului birui, şi pârcălabii lui stătură şi în cetatea Bistriței, până ce moartea lui sfărâmă viitorul creațiunii moldoveneşti din Ardeal. De atunci Bistrița rămase liberă până în zilele lui Mihai Viteazul. Dar viața de negoț a Moldovei apucase alte căi, şi din această schimbare mai ales s-a tras lunga decadență a Bistriței. ...

Pe la 1870 românii n-aveau deloc „inteligență" în Bistrița şi credincioşii țărani se închinau la bisericuța din capătul târgului. Dar necontenit a crescut apoi bogăția, însemnătatea, numărul suburbienilor din Măierişte, şi din Stupeni, cari trăiesc din lucrul câmpului şi din pomărit, al celor din „Hrube", unde cărămidarii gătesc cel mai bun material de clădire, şi din Podeni, unde, din iobagi (căci asta înseamnă „podeni", „podani") s-au ales zidari neîntrecuți. ... În această Bistriță de cucerire aveam astăzi 4.000 dintre 11.0000 de locuitori, şi a cincea parte din hotar. Parcă Bistrița începe se ajungă românească. Saşii ni se fac prieteni, fiindcă nu se poate altfel, şi puțini ar vorbi astăzi ca acel primar de acum câțiva ani, care se jura că supt administrația sa toaca românească nu va fi lăsată să-i sune la urechi un cântec de pieire. Toaca românească sună însă acuma în auzul tuturora, iar în casa acelui om, vândută la mezat, locuieşte avocatul Onişor".

După săvârșirea Marii Uniri, Nicoale Iorga a făcut în lucrarea „Ce sunt și ce vor saşii din Ardeal", prima istorie a contactelor pozitive dintre românii și saşii din Transilvania. "Al nostru înfățișează sufletul latin care se desface din limba sa; al dumneavoastră, spiritul german. Amândouă sunt chemate să mijlocească între Răsărit și Apus, căci amândouă au căpătat din Apus o misiune pe care n-o pot părăsi. În aceasta, ca și în amintirea luptelor culturale, adesea purtate împreună, amândouă popoarele pot să simtă îndemnul de a lucra laolaltă oricare ar fi împrejurările politice."

Textul realizat de marele istoric român a cultivat relații de înțelegere între românii și saşii ardeleni și a dezvoltat relațiile de colaborare care existau între cele două modele culturale.

Dezbatere

1. Din ce parte a orașului s-a apropiat Nicolae Iorga de centrul vechi? Puteți să refaceți traseul după descrierile autorului?
2. Care sunt monumentele remarcate de autor?
3. Puteți să identificați cum a fost descris Ansamblul Sugălete?
4. Cum explică istoricul român originea numelui pentru râul și orașul Bistrița?
5. Ce momente istorice sunt evocate?
6. Cum este apreciată situația sașilor bistrițeni din secolul al XIX-lea?
7. Cum este apreciată situația românilor bistrițeni la începutul secolului al XIX-lea?
8. Argumentați modul în care sunt descrise relațiile dintre români și sași, în trecut și în prezent.
9. Autorul caută să cultivă relațiile pozitive dintre românii și sașii bistrițeni, relațiile tensionate, sau dorește să se păstreze în cadrul unor aprecieri echilibrate?
10. Cum sunt prezentate relațiile dintre români și sași în textul scris de Nicolae Iorga?

Nicolae Iorga (1871-1940)

Să descoperim

Nicolae Iorga (1871-1940) este considerat unul dintre cei mai importanți istorici ai României. Este cunoscut în istoriografia românească pentru studii de specialitate care marchează dezvoltarea unor direcții de cercetare în: istoria medievală, bizantinism, istoria artelor, istoria filosofiei, dar este și un bun cunoscător al paleografiei, fapt ce-i permite să publice o mare parte din inscripțiile și documentele pe baza cărora s-a scris istoria românilor. Iorga colaborează la Bistrița cu arhivarul Albert Berger și publică documentele românești din arhiva Bistriței.

Știați că...

În perioada interbelică autoritățiile locale au dorit să demoleze Casa Argintarului sub pretextul că este într-un stadiu avansat de degradare. Nicoale Iorga, care cunoștea foarte bine monumentele orașului, a intervenit ferm și a oprit orice acțiune de natură să afecteze monumentul istoric și a impus obligația restaurării acestui monument atât de admirat azi.

1906 Iorga vizitează Bistrița

1925 Nicolae Iorga e numit doctor honoris causa la Academia din Cracovia

1927 Nicolae Iorga este doctor honoris causa la Universitatea din Genova

1931 Nicoale Iorga este doctor honoris causa al Universității Sorbona

1932 Nicolae Iorga este doctor honoris causa al Universității Oxford

1932 Nicoale Iorga este doctor honoris causa al Universității Comenius, Bratislava și a Universității din Vilnius

Bistrița în vechi imagini.

Informații suplimentare
Nicolae Iorga, *Ce sunt și ce vor sașii din Ardeal*, București, 1919, retipărit 2014.
Ioan Seni, *Academia Română la 150 de ani (1866-2016). Academicienii născăudeni*, Cluj-Napoca, 2016.

28. MAREA UNIRE

În toamna anului 1918 administrația austro-ungară, sleită de efortul general de război și lipsită de suportul moral al unor rezultate pozitive pe front, își pierde treptat autoritatea asupra populației. Cetățenii încep să-și organizeze propriile gărzi care să păstreze ordinea și disciplina în teritoriu, dar în zonele în care sunt majoritare minoritățile etnice, gărzile naționale și reprezentanții comunității caută să găsească cele mai bune soluții pentru identitatea lor națională. Slavii sudici, românii, cehii și slovacii, polonezii au reușit să se desprindă din Imperiul Austro-Ungar și să-și formeze propriile state naționale sau să se unească cu statele lor naționale. În Comitatul Bistrița-Năsăud locuiau în mare majoritate români, sași, iar maghiarii erau destul de puțini, astfel că primele gărzi naționale românești s-au constituit rapid și au făcut toate demersurile pentru înfăptuirea unirii teritoriilor din Transilvania cu România.

Victor Moldovan, un lider politic român activ în evenimentele Unirii din 1918 nota în memoriile sale:

1918 1 Noiembrie – Revoluția!

Frontul oştirilor austro-ungare se prăbuşeşte în Italia, intrând în debandadă. Începe revoluția (s.a). Soldații părăsesc frontul, sosind acasă cu întreg echipamentul, cu puşti şi mitraliere. Cei rămaşi acasă părăsesc şi ei cazărmile şi spitalele. În oraş se simte un spirit de exaltare, de bucurie, că s-a sfârşit războiul. Lumea nu mai cunoaşte deosebiri de clasă, lăsând loc fraternității.

După ce luăm cunoştință de principiile lui Wilson, se convoacă o mare adunare la Gewerbeverein (azi Palatul Culturii). Iau cuvântul, accentuând dreptul nostru la autodeterminare. Se răscolise în mine temperamentul de luptător.

Încă înainte de aceste evenimente, la 18 octombrie 1918, Alexandru Vaida citeşte în parlamentul din Budapesta declarația redactată în şedința Comitetului Executiv al Partidului Național Român în Oradea, fapt ce a dus la ruptura definitivă cu statul ungar. Apoi se constituie la Arad Marele Sfat, prezidat de Şt. C. Pop, care a procedat la înființarea de Consilii Naționale şi Gărzi Naționale.

La noi în județ se constituie Consiliile şi Gărzile pe naționalități. Consiliul românesc îl are pe Tripon ca preşedinte şi pe mine, ca secretar. Consiliul săsesc îi are pe dr. Gustav Kelp şi Gustav Kisch, profesorul de mai târziu de la Universitatea din Cluj, fost profesor al meu de limba germană medievală, iar Consiliul Maghiar pe vice-şpanul Hunyadi. Tot astfel se constituie şi Gărzile Naționale. Garda noastră îl are comandant pe Ghiță Trif, locotenent în rezervă şi ca membrii, pe toți ofițerii, în frunte cu căpitanul Niculiță Anton, locotenentul Bălan, viitorul general căzut în 1940 pe frontul din Ardeal, precum şi pe ajutorii de ofițeri, plutonieri-majori decorați cu medalii de aur: Domide, Urs Măgheruşan, Bătinaş, Trif etc. Depozitul de arme era la noi. Primul steguleț tricolor flutura pe casa noastră. Pe urmă, au venit doamnele române să confecționeze din cearceafuri vopsite, steagurile pentru gardă şi autorități.

Sfințirea steagului nostru, al Gărzii, am făcut-o în cadrul unei înălțătoare solemnități, la care au participat toți intelectualii şi țăranii. Steagul a fost dus din biroul meu de către țăranul Vasile Bucur, înşirându-se în urmă toți țăranii până la biserică unde, după o slujbă religioasă şi după cuvântarea protopopului Vaida şi a mea, s-a depus jurământul (s.a) Gărzii.

Garda noastră domina întreg ținutul de la frontiera Bucovinei până la Cluj. Exponentul nostru la Prund era Matei Şirlincan, iar Emil Chiffa redacta Gazeta. Circulam cu locomotiva noastră, rechiziționată de la Căile Ferate Someşene, restabilind ordinea şi organizând gărzile săteşti. Cu ocazia rechiziționării unui automobil în Şieul Mare, era să fiu împuşcat de către deținătorii acestui automobil părăsit de armată, iar cu ocazia răsturnării în şanț a unui autocamion, era să fim striviți toți cei ce căzusem din acest camion. Sosind noaptea târziu la Bistrița, toți ai noştrii erau îngrijorați de soarta noastră.

Curând, Garda Maghiară şi Săsească au fost dezarmate şi desființate de noi, rămânând a noastră singură stăpână în ținut.

Cele trei Consilii (Senate) Naționale: Român, Săsesc şi Maghiar țineau la început şedințe comune în localul Comitatului. În urma adunării poporale din 3 noiembrie 1918, aceste trei consilii formau aşa-zisul Sfat Poporal al Comitatului. Acest Sfat aduce la cunoştința locuitorilor o proclamație semnată de Hock Janos, în numele Sfatului Național Maghiar, de Wilhelm Melzer, în numele parlamentarilor saşi şi de dl. Teodor Mihali (Mihaly), în numele Comitetului Național Român.

În această „Proclamație" adresată „oamenilor", redactată în cele trei limbi se arată, într-o limbă românească stricată, că: „în mijlocul viforului sângeros al războiului, năzuința noastră de căpetenie este ca să scutim poporul de suferințele viitoare, să-l apărăm de pierire şi orice se va întâmpla acum ori în viitor, să încunjurăm orice vărsare de sânge şi orice predare. În înțelesul acesta ne îndreptăm către fiii poporului român, maghiar şi sas ca, în bună înțelegere și cu încredere, să susțină ordinea. Spre scopul acesta, la orice întâmplare, să-i apere împreună averea şi siguranța personală.

Acelaşi Sfat face poporul „băgător de seamă", că toate legile privitor la ordine sunt în vigoare, că pentru susținerea acesteia se înființează gărzile civile, că fiecare cetățean lipsit de lucru primeşte pentru ziua în care face serviciu 30 de coroane, birtaşii sunt opriți să vândă băuturi alcoolice, cei lipsiți de lucru să se prezinte la Casa Districtuală a morboşilor, muncitoarele, în mod gratuit sau pe lângă plată, să se prezinte la comanda spitalelor pentru a îngriji soldații morboşi – care au bucate requierate să le păzească pentru a înconjura foametea – să nu se adune mulțime pe străzi – să predea armele şi să nu răspândească ştiri false".

Garda Națională Română, care era acum singura stăpână pe situație, restabilise ordinea în întregul județ. Un singur incident regretabil s-a petrecut în oraş, unde cetățeanul Lichi, de altfel dintr-o familie onorabilă de țărani bistrițeni, pornise la jaf, terorizând locuitorii. A fost împuşcat de către patrula comandată de locotenentul Bălan.

(Victor Moldovan, *Memoriile unui politician din perioada interbelică*, Cluj-Napoca, 2013, editori Mircea Gelu Buta, Adrian Onofrei)

Dezbatere

Cardinalul Iuliu Hossu
1885-1970

1. Ce moment istoric este prezentat în text? Cum este rememorată atmosfera evenimentelor?
2. Care sunt legăturile dintre prăbușirea frontului din Italia și întâlnirile organizatorice de la Bistrița?
3. În situația în care știm că Woodrow Wilson a fost președintele Statelor Unite ale Americii, ce importanță au declarațiile acestuia pentru bistrițeni?
4. Cum se organizează cetățenii după pierderea autorității de către administrația austro-ungară, prăbușită odată cu căderea frontului?
5. Cine sunt fruntașii cetățenilor din Bistrița, menționați în text?
6. Conform textului ce simboluri își aleg românii pentru diferențierea față de celelalte etnii din oraș?
7. Cum și-au consolidat autoritatea Gărzile românești?
8. Ce relații sesizați între națiunile conlocuitoare din Bistrița, în textul care prezintă un punct de vedere românesc?
9. În asemenea momente de exaltare publică pot să apară incidente? Dacă da, cum au reacționat Gărzile românești care se ocupau de siguranța cetățenilor?
10. În lumina textului parcurs, dar și a informațiilor generale legate de aceste evenimente, formulați un punct de vedere personal.

Să descoperim

Discursul președintelui american de la începutul anului 1918 cunoscut sub numele de „Cele 14 puncte Wilsoniene", a fost elaborat pe baza cercetărilor făcute de un grup de circa 150 de consilieri specializați în chestiuni de politică externă și trebuia să anticipeze principiile care să stea la baza conferinței de pace de la finalul războiului. Referitor la reajustarea frontierelor Austro-Ungariei se promova principiul autodeterminării naționalităților, ceea ce a permis întregirea României și Italiei, dar și formarea Cehoslovaciei, Poloniei și apariția Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

Conform acestui principiu statele se constituie pe majorități etnice, iar decizia de constituire a acestor state trebuie să aparțină populației, de aici și inițiativa organizării unor adunări reprezentative și în spațiul românesc la Chișinău, Bucovina și Alba-Iulia.

Știați că...

La Bistrița s-a organizat în 4 noiembrie o adunare națională care a ales un Consiliu Național, din care fac parte: Gavril Tripon, Vasile Pahone, Leon Scridon, Dionisie Vaida, Grigore Pletosu, Victor Moldovan, Alexandru Pop. Vicepreședinți erau Emil Chiffa, Ioan Lazăr, Ioan Petringel, Aurel Baltag, casier a fost ales Ioan Corbu, iar secretar Victor Moldovan (textul prezentat în lecție este din memoriile acestui membru al Consiliului Național). Cu acest prilej s-a format și Garda Națională Română care trebuia să mențină ordinea în zonă, condusă de George Triff, în timp ce locotenenții Grigore Bălan (cunoscut mai târziu pentru activitatea de general din Al Doilea Război Mondial), Cornel Ordace, Emil Rebreanu, Alexandru Tarța, iar sublocotenenți au fost Victor Man, Ștefan Moldovan, Ioan Podoabă, Aurel Rebrișorean, George Tabără, Pavel Trofan, Iuliu Cosma, Liviu Rusu, Leon Bărsan, Ioan Sas și Liviu Butuc. În această gardă au depus voluntar jurământul pe tricolor cca. 400-500 de oameni adunați în 7 noiembrie în curtea Cazarmei Militare (azi Muzeul Județean), iar la final au intonat cântecul „Pe-al nostru steag e scris unire"

În această atmosferă plină de entuziasm a fost clădită în plan local Unirea de la 1918, iar azi mulți dintre urmașii celor care au participat la acele evenimente poartă mai departe aceleași nume și știu din familie despre entuziasmul acelor momente.

1918 4 noiembrie se formează la Bistrița Consiliul Național

1918 7 noiembrie depune jurământul Garda Națională Română

1918 26 noiembrie se aleg reprezentanții pentru Adunarea Națională de la Alba-Iulia

1918 1 decembrie la Alba-Iulia românii ardeleni decid Unirea cu România

Iuliu Hossu Vestitorul

La Adunarea Națională de la Alba Iulia, episcopul greco-catolic Iuliu Hossu și episcopul ortodox Miron Cristea s-au îmbrățișat simbolic spunând: „Pe cum ne vedeți azi îmbrățișați frățește, așa să rămână îmbrățișați pe veci toți frații români!"

Episcopul ortodox Miron Cristea, devenit mai târziu primul Patriarh al României, a studiat la Gimnaziul Evanghelic din Bistrița.

Informații suplimentare

Ioan I. Bureacă, *Prezența activă a Românilor de pe Văile Someșului Mare și Bistriței la întregirea neamului (oct.-dec.) 1918*, Bistrița, 2017.
Lazăr Ureche, *Delegații oficiali ai județului Bistrița-Năsăud la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918*, în *Bistrița, 90 de ani de la Marea Unire*, Bistrița, 2008.

Monedă 1946

29. VIZITE REGALE

Prin poziția strategică, la marginea regatului Ungariei, și prin forța economică de care dispunea, Bistrița a stat mereu în atenția capetelor încoronate care căutau să-i capteze bunăvoința, să-i folosească legăturile cu Moldova și să dispună de priceperea și bogăția meșterilor săi. În schimb, acordă orașului și cetățenilor săi privilegii, înlesniri și piață pe teritoriul regatului.

În cursul unei domnii de peste patru decenii, regele Ludovic a ajuns în Transilvania în șapte rânduri. În cursul anului 1349 când are loc cea de-a doua vizită a sa în Transilvania este atestată prezenta sa în 15 septembrie la Bistrița. O nouă vizită are loc în cursul anului 1366 când regele vizitează din nou orașul, petrecând aici o săptămână, context în care emitea, la 11 iunie diploma prin care Bistrița primește dreptul la alegerea anuală " *după deopotriva lor învoire a tuturor, judele şi juraţii*", orașul având dreptul la pecete şi stemă proprie, simboluri caracteristice unui oraş liber, care beneficia de aceleași privilegii ca și Sibiul.

Imediat după venirea sa la tron, Matia Corvin se interesează de situația din Bistrița, tulburată de comportamentul castelanilor lui Mihail Szilagyi, pe care îl vizitează încă în primul an de la urcarea pe tron; în anul 1458, îi iartă pe răzvrătiții, cărora le îngăduie să se întoarcă în oraș, restabilind vechile libertăți pe care bistrițenii le-au deținut. Regele renunță, contra unei sume de 6000 de florini, la Cetatea ridicată de părintele său Iancu de Hunedoara și sprijină refacerea fortificației orașului. Pentru consolidarea economică a Bistriței, acesta trece, în 1475, Rodna și satele românești din valea Someșului în stăpânirea orașului, minele rodnene devenind una din principalele sale surse de bogăție.

Vizita reginei Isabela însoțită de fiul său Ioan Sigismund din 1549 a costat orașul 262 florini, la care s-au adăugat multiple cadouri: o cană de argint aurită pentru regină, prințului și trezorierului Gheorghe Martinuzzi, câte un instrument muzical din partea organistului Johannes în valoare de 40 florini, medicului reginei o cană în valoare de 26 florini, iar suitei, linguri de argint, piei de jder.

Un alt rege care a poposit la Bistrița în 1571 a fost Ștefan Bathory și a stat 10 zile. Acesta întărea vechile privilegii și dreptul preoților din district să cumpere case în oraș și dreptul de a încasa în întregime zeciuiala. Capitlul (adunarea clerului din zonă) cheltuia suma de 400 florini la care s-au adăugat scumpe cadouri, câte un potir de aur pentru principe și fiul său. Principele Gabriel Bethlen a manifestat o atitudine binevoitoare față de Bistrița, pe care o vizitează în mai multe rânduri între 1624 și 1628, fiind socotit de către aceștia „cel mai creștin și mai temut principe din răsărit și apus".

Iosif al II-lea a dat o mare atenție situației din Imperiu. Încă la prima sa vizită prin Transilvania, din 1773, acesta a poposit și la Bistrița. Orașul îi pare că „a fost odinioară important oraș comercial, unde erau mari magazii pentru mărfuri venite din Moldova, după cum se vede la mai multe case, partea de jos construită în chip de prăvălie... și cu trecerea timpului comerțul a scăzut, locuitorii de aici o duc greu".

La 14 august 1817 au ajuns la Bistrița împăratul Francisc I împreună cu soția sa Carolina. Familia imperială a fost găzduită pe strada Lemnelor la familiile Filken și Ziegler, cele două case fiind unite printr-o ușă de trecere. Cu acest prilej orașul a fost împodobit exemplar, iar seara iluminat feeric. Bucurându-se de ospitalitatea locuitorilor aceștia au vizitat bisericile catolică și evangheică și școala. Au urcat și în turnul bisericii, moment marcat printr-o placă amplasată în turn.

Împăratul Franz Joseph a sosit la Bistrița însoțit de o mare suită, în ziua de 1 august 1852, fiind întâmpinat la intrarea în oraș de membrii breslelor, care și-au confecționat pentru această sărbătoare steaguri noi, cele care împodobeau interiorul bisericii evanghelice. După ce a participat la slujba din biserica catolică a fost găzduit la Thomas Decani, în strada Lemnelor. În cinstea înaltului oaspete orașul a fost iluminat cu torțe, iar a doua zi acesta a vizitat spitalul militar. O nouă vizită imperială a fost prilejuită de amplele manevre militare programate în regiune în perioada 12-15 septembrie 1891, fiind instalat în clădirea comitatului, unde face o serie de audiențe, participă la slujba religioasă și la exercițiile din teren, trecând în revistă unitățile militare.

În ziua de 26 mai 1919, Regele şi Regina României Mari, însoțiți de o mare suită de miniștri şi generali, fac o vizită la Bistrița. Sunt primiți într-un mod deosebit de înălțător de către toată intelectualitatea şi întreg poporul bistrițean în frunte cu prefectul Tripon. Participă şi năsăudenii cu plutonul de grăniceri veterani cu steagul lor ciuruit de gloanțe. „Acestui colț al Ardealului, vecin de soră cu Moldova, codrii cari se întind peste munți i-au şoptit de atâtea ori, că şi dincolo de munți trăiesc tot frați, şi şoptirea munților şi murmurul apelor au adus aicea acelaşi suflet de iubire de neam....Sunt convins că acest suflet va fi la fel totdeauna," a precizat Regele Ferdinand în fața mulțimii, care l-a întâmpinat la Bistrița. Şi Regina Maria vorbeşte despre vizitele sale în Transilvania în cartea „Capitole târzii din viața mea". Aceasta numeşte seria de vizite din Transilvania o „călătorie de neuitat, ca un periplu în transă de la un loc la altul, un spectacol fără de sfârşit de minunate procesiuni țărăneşti".

Dezbatere

1. Ce știți despre vizita regelui Ludovic de Anjou la Bistrița?
2. Ce puteți spune despre legăturile regelui Matia Corvin cu Bistrița?
3. Oferiți informații despre vizita principelui Ioan Sigismund la Bistrița?
4. Ce știți despre vizita lui Ștefan Bathory, principe al Transilvaniei și rege al Poloniei, la Bistrița?
5. A fost principele Gabriel Bethlen la Bistrița? Oferiți detalii.
6. Descoperiți informații despre vizita împăratului Iosif al II-lea la Bistrița.
7. Ce știți despre călătoria împăratului Francisc I și a împărătesei Carolina la Bistrița?
8. Prezentați aspecte legate de venirea împăratului Franz Joseph la Bistrița?
9. Ce informații ați descoperit în text despre prezență Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la Bistrița?
10. Căutați informații despre vizita Regelui Mihai la Bistrița.

Placheta din turnul Bisericii Evanghelice care certifică vizita imperială din anul 1817

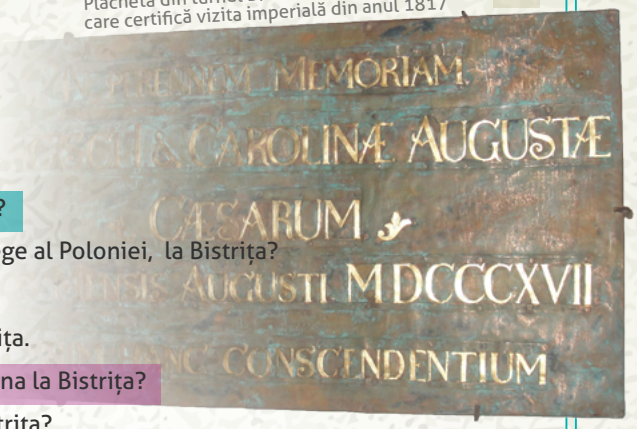

Să descoperim

Steagurile medievale ale breslelor orașului au fost înoite în 1852, dar modelul și însemnele medievale au fost păstrate. Aceste steaguri realizate în secolul al XIX-lea sunt păstrate în patrimoniul parohiei evanghelice, iar Primăria Municipiului Bistrița a finanțat realizarea unor replici după piesele originale, care sunt expuse în prezent în biserica monument istoric din Piața Centrală.

Pentru a marca faptul că împăratul Francisc I și împărăteasa Carolina s-au bucurat de o „priveliște imperială" din cel mai înalt turn din Transilvania, a fost așezată o placă de alamă cu litere aurite.

Știați că...

Casa în care au locuit împăratul Francisc I, împărăteasa Carolina la Bistrița a fost decorată cu busturile celor doi împărați – puteți să descoperiți aceste reprezentări în partea superioară a fațadei imobilului cu numărul 8, din strada Liviu Rebreanu.

Majestatea Sa Regele Mihai I al României a vizitat Bistrița, după revenirea din exil, în 1997. Familia Regală a revenit la Bistrița și cu ocazia sărbătorilor din iarna anului 2006.

1366 – Ludovic de Anjou la Bistrița

1458 – Matia Corvin la Bistrița

1817 – Împăratul Francisc I la Bistrița

1852 – Împăratul Franz Joseph la Bistrița

1919 – Regele Ferdinand și Regina Maria la Bistrița

Arc de triumf construit din lemn la Bistrița în 1891, cu ocazia vizitei împăratului Franz Joseph.

Vizita împăratului Karl I la Bistrița, 1917

Informații suplimentare Horst Göbbel, *Steagurile de breaslă, obiective cu valoare simbolică, în Biserica Evanghelică Bistrița – 450 ani*, Bistrița, 2013.

anexă

Dezbateți pe marginea imaginilor, a hărților sau a textelor prezentate

Regele Ferdinand și Regina Maria
BISTRIȚA 26 MAI 1919

Regele Ferdinand și Regina Maria la Bistrița, primiți cu pâine și sare, cu o paradă militară și a portului tradițional de către toate etniile orașului (26 mai 1919).

30. BISTRIȚA INTERBELICĂ

Turnulețele romantice ale orașului.

În perioada interbelică (dintre cele două războaie mondiale), în Bistrița se dezvoltă o viață culturală românească tot mai intensă. Alături de români, sașii au în continuare un procent foarte important de populație, iar evreii și maghiarii au și ei comunități bine organizate. Constituția din 1923 introduce votul universal și asigură principiile organizării unui stat democratic. Reforma agrară întărește mica proprietate, iar reforma administrativă asigură un cadru instituțional centralizat prin care se dorea unificarea efectivă a tuturor teritoriilor locuite de români. Viața politică este dinamizată de existența mai multor partide, dintre care merită să fie amintit Partidul Național Țărănesc, format din fuziunea Partid Național Român activ în Transilvania, cu Partidul Țărănesc activ în Vechiul Regat, iar pe de altă parte Partidul Național Liberal este formațiunea care a generat prin reprezentanții săi modul de organizare al României interbelice. O mare parte din liderii românilor bistrițeni din anii Unirii au intrat în viața politică și au activat în partidele vremii, iar unitatea națională dovedită în anul 1918 a fost înlocuită treptat cu dezbaterea politică. Sașii integrați în România Mare și-au organizat împreună cu șvabii din Banat un partid care să le reprezinte interesele lor etnice, astfel s-a format Partidul German, o formațiune politică care participa de obicei în alegeri împreună cu guvernul, ceea ce le-a permis să obțină în jur de 10-15 poziții parlamentare în toate legislaturile.

Trebuie remarcat că primul primar ales liber în Bistrița a fost Karl Sanchen (primar între anii 1918-1934), un sas care a prezentat credibilitate pentru majoritatea populației. Introducerea utilizării obligatorii a limbii române a nemulțumit pe sașii bistrițeni, iar decretul regal din 1925, prin care s-au modificat denumirile la 43 de localități din județ au impus caracterul românesc în locuri în care administrația fusese până atunci germană sau maghiară. Peste aceste schimbări politice trebuie să nu uităm că societatea trebuia să depășească criza postbelică, iar între anii 1929-1933 se manifestă și efectele marii crize mondiale care a afectat toate economiile bazate pe dinamica schimburilor comerciale.

În publicația „Săptămâna" din februarie 1929 se încerca o analiză obiectivă a situației economice interbelice la Bistrița.

„Fără să acuzăm, dar nici să scuzăm pe cineva, prin urmare fără părtinire trebuie să recunoaştem că aceşti ani au fost mai mult răi decât buni... La noi s-a scumpit, valuta a scăzut, câştigul de trai a slăbit, țăranul a ajuns să nu-şi poată vinde vitele decât de pomană, meseriaşul să nu-şi poată valorifica produsul mâinilor sale, negustorul să-şi închidă prăvălia de pe urma datoriilor, iar funcționarul să nu poată trăi cu leafa ce o primeşte după munca lui.

O analiză a situației generale din Bistrița putem să o înțelegem și după alte aprecieri din epocă.

„La oraşe (analiza este pentru Bistrița şi Năsăud) locuitorii trăiesc relativ destul de bine. Pătura intelectuală de la oraşe am putea spune că trăieşte foarte bine. Fiecare este bine îmbrăcat, locuieşte pe cât posibil, destul de confortabil, se hrăneşte şi chiar şi petrece...

Clasa burgheză de la oraşe o duce destul de bine. Comerțul, deşi nu este în floare, totuşi merge destul de bine. Micii meseriaşi au întrucâtva o situație mai precară. Cei mai mulți însă au atât de mult de lucru, că nu mai pot să facă față decât numai cu greu. ...

În oraşul Bistrița - Năsăudul este neînsemnat ca oraş - în general nu se simte şomajul... Pentru unele lucrări ce se fac în oraş antreprenorii sunt nevoiți să recurgă la forța de muncă din țară, căci la oraş nu găsesc muncitori disponibili."

Ioan Sigmirean, Adrian Onofrei-*Județul Bistrița-Năsăud în documente şi texte*"

Perioada interbelică nu a reprezentat o perioadă ideală din istoria Bistriței, pentru că așa ceva nu există în nicio perioadă istorică, dar peste toate neajunsurile exprimate liber de multe ori în punctele de vedere ale oamenilor timpului, se constată o îmbunătățire permanentă a nivelului de trai. În anii 30-38 s-au construit la Bistrița cele mai multe locuințe de tip vilă de până atunci, iar spațiul intravilan se dublează. Stilul neoromânesc adus din Vechiul Regat generează o serie de locuințe etajate, cu foișoare spațioase susținute de arcade și coloane de inspirație bizantină, așa cum Regina Maria a utilizat în reședințele construite la București.

În perioada interbelică se atinge o stabilitate importantă pentru dezvoltarea normală a unei societăți, iar modelul acestor timpuri este evocat și acum cu nostalgie nu numai la Bistrița, ci în întreaga Românie.

Autobuzul Bistriței interbelice

Informații suplimentare

Adrian Onofrei, ***Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud. Sinteza pentru perioada 1932-1937***, în ***Revista Bistriței***, XXIII, 2009.

Adrian Onofrei, ***Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918***, în ***Revista Bistriței***, XXV, 2010.

Keith Hitchins, ***Scurtă istorie a României***, București, 2015.

Dezbatere

1. Ce perioadă este definită prin termenul de perioadă interbelică?
2. Ce naționalități trăiesc în Bistrița, în perioada interbelică?
3. În ce condiții se manifestă viața politică locală și națională?
4. Cum este descrisă activitatea economică interbelică? Prosperitatea economică sau regresul economic are implicații etnice sau se bazează doar pe principiul cerere și ofertă?
5. Cum este descrisă situația intelectualilor din orașe?
6. Meseriașii fac față cererii de produse?
7. Există șomaj în Bistrița interbelică?
8. Cum se rezolvă nevoia de forță de muncă?
9. A fost generată dezvoltarea interbelică a Bistriței de atragerea unui număr mai mare de muncitori prin crearea de locuri de muncă?
10. Realizați comparații între societatea bistriteană interbelică și societatea bistriteană de azi.

„Taxiurile interbelice" își așteaptă clienții.

Să descoperim

Bistriteanul Victor Moldovan, a scris în memoriile sale o interesantă descriere a perioadei interbelice, totuși notate în plină perioadă comunistă este foarte probabil că autorul a fost destul de rezervat în detalii legate de Casa Regală și față de alți lideri criticați de regimul comunist. Activitatea politică a lui Victor Moldovan a fost deosebit de bogată, a început ca lider și parlamentar al Partidului Național Român din 1919 și apoi al Partidului Național Țărănesc până în 1937, dar a trecut pentru scurtă vreme și la Partidul Poporului, iar în perioada regimului autoritar instituit de Carol al II-lea a fost, între anii 1939-1940, secretar general al Frontului Renașterii Naționale și al Partidului Națiunii. A fost arestat în cadrul epurărilor politice introduse de regimul comunist și condamnat la 5 ani de pușcărie, pentru că "în timpul regimului burghezo-moșieresc a desfășurat o activitate intensă contra clasei muncitoare". A fost eliberat în 1955, după ce se angajase să nu divulge nimic din ceea ce i se întâmplase în această perioadă.

Știați că...

În Bistrița odată cu schimbarea administrațiilor s-au schimbat vechile denumiri ale străzilor, iar azi devine dificil să punem în valoare trecutul acestora deoarece trebuie să surprindem prea multe schimbări.

Pietonalul din centrul istoric s-a numit initial Holzgasse, adică în traducere din limba germană, Strada Lemnelor, dar în perioada interbelică s-a dat numele de Strada Regele Carol al II-lea, apoi în perioada ocupației horthyste s-a numit Hitler utca (strada Hitler), din 1945 s-a introdus numele Carol I, iar în perioada comunistă s-a numit Strada Armatei Roșii. Din 1990 strada se numește Liviu Rebreanu, dar din perspectiva orașului medieval ar trebui să știm că în capătul acestei străzi s-a aflat Poarta Lemnelor, cea mai impunătoare poartă a Cetății Bistriței.

1918 se sfârșește Primul Război Mondial

1919 Principele Carol locuiește la Bistrița

1923 Constituția României

1925 Legea unificării administrative

1939 începe Al Doilea Război Mondial

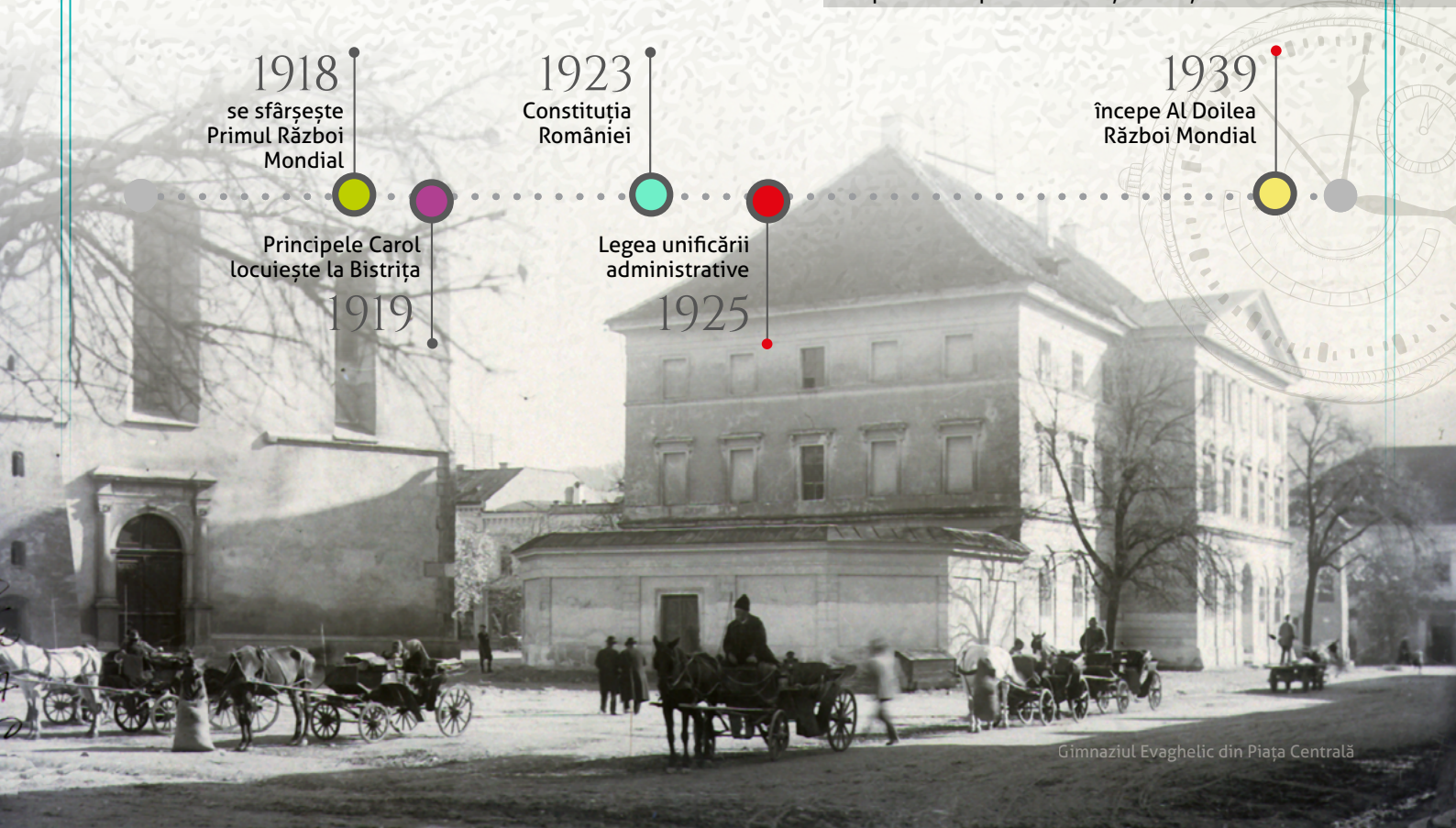
Gimnaziul Evaghelic din Piața Centrală

31. Holocaustul

Deportați evrei

Europa a intrat în Al Doilea Război Mondial în 1 septembrie 1939, prin invadarea Poloniei de către Germania Hitleristă, iar în vara anului 1940 erau deja ocupate și Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia și o parte a Franței. Prin Dictatul de la Viena, Hitler și Mussolini au forțat și România să cedeze în 30 august 1940 Nordul Ardealului spre Ungaria Horthystă.

Persecutarea și discriminarea populației evreiești s-a extins după 1939 în toate teritorile cucerite de Germania, dar și în țările aliate. În nordul Ardealului după septembrie 1940 evreii au fost excluși treptat din toate funcțiile publice, din economie și din învățământul superior, iar bărbații evrei au fost înrolați în batalioane de muncă forțată, folosite în spatele frontului. Deportări în lagăre de exterminare naziste nu au avut loc însă până în 1944. Acest lucru s-a schimbat radical după martie 1944, când trupele Germaniei naziste au ocupat Ungaria în cadrul planului „Margarethe I" și au impus un guvern maghiar, care servea intereselor Germaniei naziste, așa încât în luna mai s-a început internarea și deportarea evreilor în lagărele de exterminare naziste, din Polonia ocupată de trupele germane.

Populația majoritar românească din teritoriile cedate Ungariei Horthyste a suferit primele consecințe ale instalării unui regim naționalist deja la intrarea trupelor maghiare în nordul Ardealului, când au fost săvârșite crime precum cele de la Ip și Trăsnea, unde numeroși civili români nevinovați au fost masacrați de către trupele maghiare. În continuare statul maghiar a a urmărit o politică, care intenționa purificarea etnică a teritoriilor dobândite.

Populația germană din Nordul Ardealului a intrat sub influența regimului hitlerist, iar ideologia nazistă a fost îmbrățișată și de numeroși sași transilvăneni. Începând cu primăvara anului 1942 tinerii sași au avut ocazia să se înroleze în mod „voluntar" în trupele Waffen-SS. O mare parte din ei a căzut pe front, sau au ajuns prizonieri în U.R.S.S., de unde ultimii au fost eliberați abia în 1954. Unii dintre aceștea au fost implicați în crime de război și în crime împotriva umanității. Odată cu retragerea armatei germane, începută în toamna anului 1944, peste 90% din sașii bistrițeni, lămuriți de propaganda germană se retrag împreună cu armata gemană din fața trupelor sovietice. Dintre sașii plecați doar 25% au revenit la locurile natale.

Despre teribilele evenimente ale anilor 1940-1944 și-a notat în memorii și social-democratul Gustav Zikeli, un tipograf sas din Bistrița, martor la evenimentele respective.

Mărturie despre situația evreilor

„La începutul lunii mai 1944 toți evreii din Bistrița şi din comitat au fost internați într-o gospodărie țărănească la cetate. Ceva haine şi alimente au avut voie să ia cu ei, restul a rămas în locuințe. După trei sau patru săptămâni au fost transportați cu toții cu trenul, unde nu ştia nimeni (acum ştim că au fost duşi în lagărul de exterminare Auschwitz Birkenau). Au fost aproximativ şapte mii (în documente s-au identificat aproximativ 6000 de evrei deportați). Dintre aceştia numai câțiva tineri au revenit, care erau ocupați în companiile de muncă sau în lagărele de muncă, toți ceilalți au murit. Printre evrei au fost în Bistrița o mulțime de familii foarte respectate. De multe ori prețioasele lucruri ale acestora, covoare persane, bijuterii, au fost „rechiziționate" de autoritățile orăşeneşti în special, chiar şi particulari, în special funcționari, au „rechiziționat" în interes personal. Un capitol trist al oraşului Bistrița. Încă în anul 1942 li s-a interzis evreilor să mai facă comerț sau să practice o meserie, iar furnizorului meu de ştampile, Balkirsch, după decenii de colaborare i s-a retras concesiunea. Ne-am ajutat reciproc, eu cumpărându-i maşinile, luându-mi concesiunea pentru fabricarea ştapilelor, el a lucrat la mine până la deportare."

Mărturie despre situația sașilor

„Autoritățile şi-au încetat lucrul la sfârşitul lunii septembrie 1944, atât cele din comitat, cât şi cele orăşeneşti. Funcționarilor le-a fost lăsat să aleagă între a rămâne la Bistrița sau a pleca – aproape toți au părăsit orașul.

Câteva zile după indicația de fugă, conducerea partidului național-socialist a început retragerea generală. Primul tren de evacuare a plecat pe 13 septembrie. Până la sfârşitul lunii septembrie i-au urmat nenumărate. Chiar şi locatarii Armebürgerinstitut-lui (azilul de săraci respectiv de bătrâni n.a.) au fost luați. Liderii partidului nu au plecat cu trenul, cel mai adesea cu maşinile şi camioanele puse la dispoziție de autoritățile militare germane.

Populația satelor a plecat cu propriile sale căruțe. Le-au încărcat cu alimente, haine şi dacă mai era loc cu mobilier şi au plecat în necunoscut. Întreaga gospodărie, recolta bogată în fructe şi porumb din acei ani a rămas pe loc. Din Bucovina şi din satele săseşti situate mai sus de Bistrița au fost mânate cirezi întregi de vite prin oraş. Probabil că toate au căzut în mâinile duşmanului.

Retragerea nu ar fi fost atât de generalizată, dacă conducerea politică nu ar fi zvonit o atît de mare teroare. Desigur, s-a spus la început că dacă vin ruşii nu va rămâne în viață niciun german, că toți vor fi masacrați. Apoi a venit atât de des folosită vorba trădării națiunii, că dacă rămâneai acasă erai tratat ca un trădător. Preotul oraşului striga în slujbele de duminica împotriva conlocuitorilor trădători; în afară de două-trei familii înstărite au rămas în Bistrița numai oamenii săraci.

Pe cât mi-a fost posibil, am încercat să îndemn oamenii să rămână aici. Astfel, l-am întrebat de exemplu pe preotul din Windau (azi Ghinda), Mitschel, dacă vrea să ducă la sărăcie comunitatea sa, iar pe familia preotului Csallner, de ce vrea să-şi sacrifice căminul vechilor zile pentru un viitor nesigur. Le-am vorbit tuturor foarte insistent împotriva constrângerii și plecării. Amândoi mi-au scris mai târziu că s-au gândit de multe ori la cuvintele mele. Din cauza discuțiilor mele, într-o zi a venit la mine un funcționar al Gestapo-ului şi mi-a cerut, că dacă eu vreau să rămân în Bistrița, să nu-i împiedic pe alții să fugă.

La zăpăceala generală din acele zile a contribuit şi un atac cu bombă asupra oraşului. La 19 septembrie după-amiaza a zburat un bombradier izolat până aproximativ la mijlocul oraşului şi a aruncat în regiunea bisericii catolice patru sau cinci bombe, după care s-a întors. Pagube nu au fost prea mari, a murit numai un sigur om. Acesta a fost singurul atac cu bombe, dar alarma aeriană s-a dat deseori."

(Gustav Zikeli (1876-1952) – Autobiografie)

Anii războiului au fost dramatici pentru toți oamenii nevinovați, dar în plus, răspândirea ideologiilor extremiste a determinat și discriminări colective sau chiar exterminări ale unor comunități. Din păcate și România a introdus măsuri antisemite, în special perioada Statului Național-Legionar (1940-1941) și a dictaturii impuse de generalul Ion Antonescu (1941-1944), iar radicalizarea discursului naționalist a degradat relațiile de bună conviețuire specifice perioadelor democratice. În acest climat tensionat și-a impus ulterior controlul și sistemul instituit de sovietici.

Dezbatere

Textul I

1. Care sunt primele măsuri de discriminare la adresa evreilor, conform informațiilor relatate?
2. Cine a câștigat de pe urma închiderii afacerilor evreilor?
3. Gustav Zikeli nu are un comportament antisemit, dar totuși și-a extins el afacerile în urma măsurilor atisemite impuse de statul horthyst?
4. Cum este descrisă reacția populației sau a unor cetățeni față de abuzurile statului? Au protestat sau au profitat?
5. Știau bistrițenii pe atunci de gravitatea faptelor antievreiești, s-au interesat de soarta concetățenilor lor evrei?

Textul II

6. Cine organizează retragerea sașilor din aceste teritorii?
7. De ce au acceptat sașii să plece din așezările lor ? Cum se putea preveni această dramă?
8. Din ce cauză s-a pus doar problema retragerii populației vorbitoare de limbă germană?
9. Din perspectivă istorică, părăsirea caselor de către sașii bistrițeni a fost în folosul lor, sau s-a dovedit un episod dramatic din istoria acestei comunități?
10. În lumina textului parcurs, dar și a informațiilor generale legate de aceste evenimente, formulați un punct de vedere personal.

Evreii au fost obligați de naziști să poarte Steaua lui David aplicată pe vestimentație, în loc vizibil.

Să descoperim

„În noaptea de 12/13 (septembrie) au fost aruncate în aer de către trupele în retragere podurile ... rezervorul de apă. Centrala electrică a fost aruncată în aer cu două zile înainte. ... Ultimele trupe (hitleriste) au părăsit Bistrița aproximativ la miezul nopții.

La 13 octombrie, dimineața ... s-a zvonit dintr-o dată că dinspre Budac veneau trupe. ... Eu credeam că e armata rusă, în timp ce Mureșan (coleg cu Zikeli) și locuitorii de cealaltă parte a podului Budacului credeau că vin soldații români. Din acest motiv au venit câteva țărănci române cu pâine și sare pe stradă, în semn de salut.

Nu au venit formațiuni ordonate, ci soldați ruși – izolați la distanțe de aproximativ douăzeci de pași unul de celălalt, fiecare cu arma pregătită de tragere. „(Gustav Zikeli (1876-1952) – Autobiografie)

Știați că...

În Nordul Ardealului, conform recensământului din 1930, trăiau 1176900 români, 912500 maghiari, 138800 evrei, 68300 germeni, iar 96800 erau alte etni. Pentru a-și justifica raptul teritorial Ungaria Horthystă a organizat un recesământ în care a forțat obținerea unor rezultate favorabile din punct de vedere etnic, astfel în 1941 se declară că în Nordul Ardealului sunt 1380500 maghiari, 1029000 români, 47400 evrei, 44600 germani și 76600 cetățeni de altă etnie. O mare parte a administrației, dar și membrii ai comunității de evrei și germani fuseseră declarați maghiari pentru a putea obține rezultate cât mai favorabile. Populația majoritar românească este persecutată pe criterii etnice, iar abuzurile naționaliste ale administrației horthyste trebuia să-i determine pe români să părăsească aceste zone pentru a se obține în timp o purificare etnică. Circa 30000 de români au fost forțați să muncească în folosul regimului horthyst. Intelectualii români care au refuzat colaborarea au fost închiși și maltratați, așa cum a fost cazul lui Aurel Șorobea, directorul liceului din Năsăud, ori I. Pop și Titus Pop din Bistrița, iar în octombrie 1944 la Prundu-Bârgăului au fost masacrați mai mulți români dintr-o răzbunare născută de propaganda agresivă a acestui regim extremist.

1940 Ungaria Horthystă ocupă Nordul Ardealului

1944 septembrie, retragerea sașilor cu armata germană

1944 octombrie, armata sovietică intră în Bistrița

1944 mai-iunie deportarea evreilor la Auschwitz

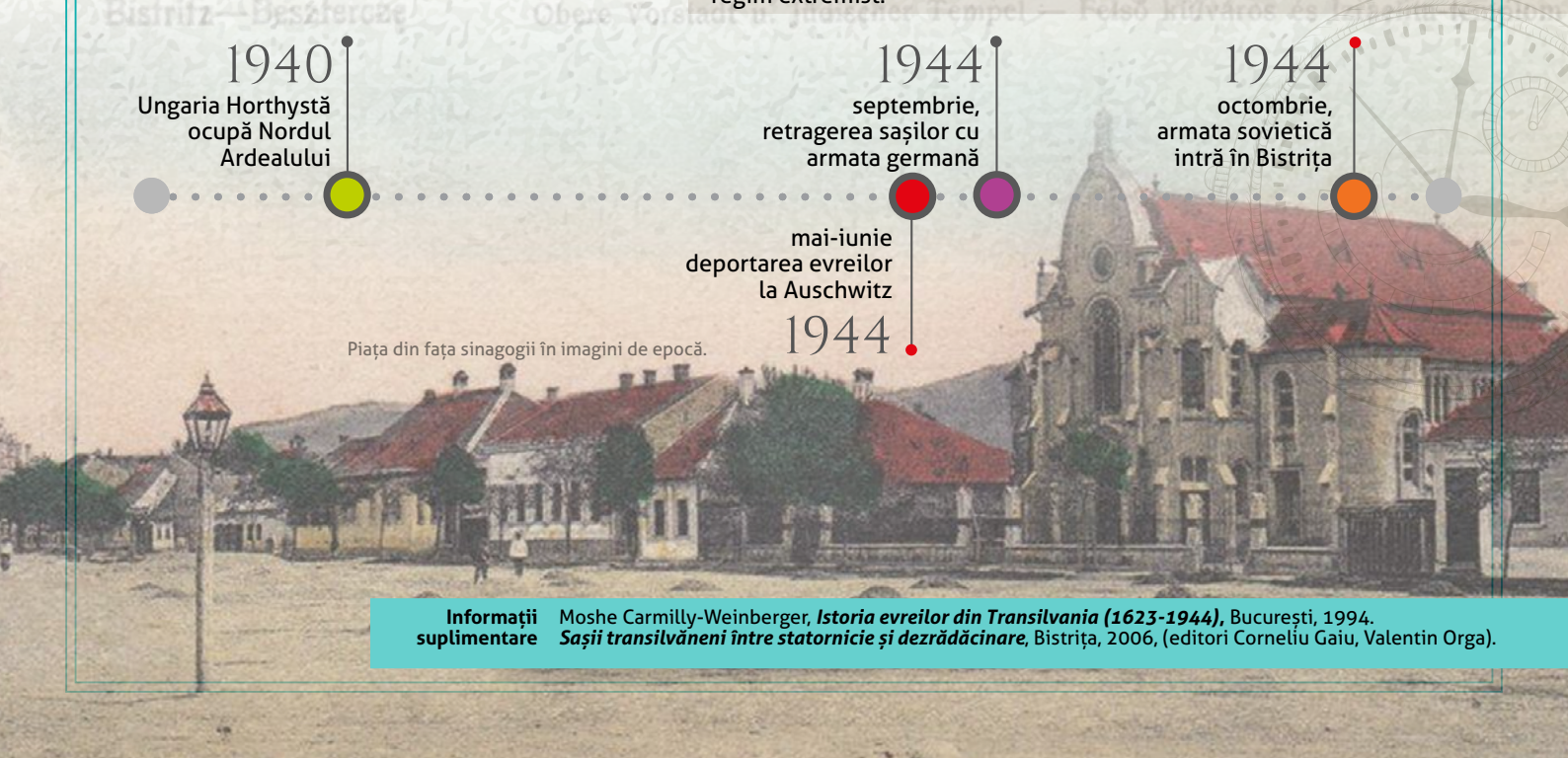

Piața din fața sinagogii în imagini de epocă.

Informații suplimentare Moshe Carmilly-Weinberger, ***Istoria evreilor din Transilvania (1623-1944)***, București, 1994.
Sașii transilvăneni între statornicie și dezrădăcinare, Bistrița, 2006, (editori Corneliu Gaiu, Valentin Orga).

anexă

Dezbateți pe marginea imaginilor, a hărților sau a textelor prezentate

Evacuarea sașilor bistrițeni de către autoritățile militare germane în toamna anului 1944

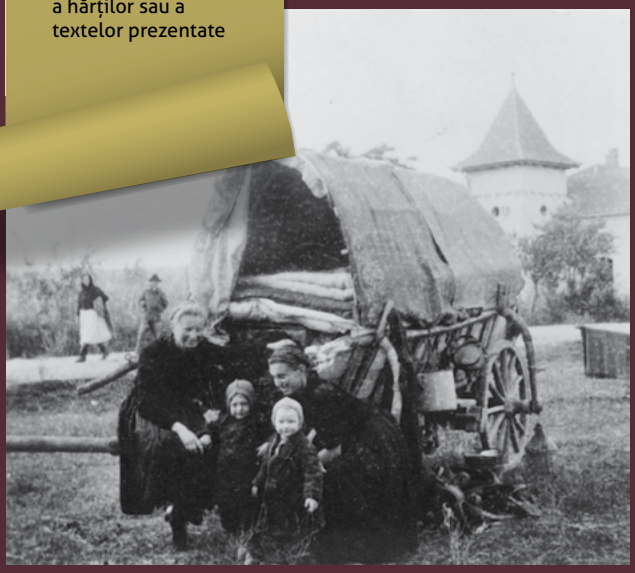

Sașii bistrțeni pe drumul evacuării, septembrie 1944

Igiena pe drum

Coloană de evacuați din zona Bistriței

Popas pe drum, undeva în Ungaria

Pe drum prin Sopron

Evacuați - pregătirea mesei

Coloană de evacuați - Popas

32. DUPĂ RĂZBOI

Îndoctrinați și manipulați de doctina hitleristă, o mare parte dintre sașii din Nordul Ardealului și-au părăsit în septembrie 1944, satele de frica armatei sovietice și s-au retras odată cu armata germană spre Austria și Germania. La finalul războiului, nefericiții pribegi ai Europei Centrale au încercat să se întoarcă acasă, dar între timp autoritățile comunizate au început să pună în aplicare planuri de limitare a revenirilor și de relocare a cetățenilor români de origine germană. Documentele reflectă o parte a dramei prin care au trecut oamenii acelor timpuri.

Textul I - Scrisoarea adresată de către prefectul județului Năsăud, Ioan Popu, Ministerul Afacerilor Interne, cuprinzând informații despre sașii reîntorși în județ (5 iulie 1945)

Către Ministerul Internelor, Cabinet – Bucureşti-

Avem onoarea de a Vă informa că în orașul Bistrița se găsesc internați într-un lagăr provizoriu sub supravegherea poliției locale un număr de 439 saşi reîntorşi din refugiu, dintre care 143 bărbați, 175 femei şi 121 copii sub 16 ani. Aceşti oameni sunt originari din comunele săseşti din județul Năsăud şi care s-au retras cu trupele horthysto-hitleriste.

Cei apți de muncă sunt utilizați la diferite lucrări de interes public, fiind plătiți cu prețuri minime din care îşi asigură o hrană care este însă insuficientă pentru întreținerea familiilor lor, 70 % dintre ei fiind improprii oricărei munci manuale.

Prefectura nu dispune de fonduri pentru întreținerea lor şi nici nu s-au alocat în acest scop sume din partea Ministerului.

Întrucât în orașul nostru nu avem un local corespunzător pentru cazarea lor şi întrucât numărul lor creşte zilnic şi se zvoneşte că mulți dintre cei 32.000 saşi plecați sunt în drum spre casă, având în vedere, pe de altă parte, că starea lor de spirit fascisto-hitleristă nu s-a îndreptat, creându-ne greutăți de ordin economic, social şi politic, producând perturbații în masele celor împroprietăriți pe pământul lor, prin aplicarea reformei agrare, şi care sunt îngrijorați de prezența lor aici, cu onoare Vă rugăm domnule Ministru a dispune:

1. Internarea lor într-un lagăr în altă parte a țării şi pentru faptul că nu le putem asigura hrana şi pentru a-şi lua gândul că vor mai ajunge la proprietățile lor, unde am aşezat populația îndreptățită la împroprietărire.

2. Luarea de măsuri la frontiera de vest de a nu li se mai permite trecerea pe teritoriul țării întrucât nu au nimic comun nici cu țara, nici cu suflu nostru democratic al noii vieți.

În acest fel ne permitem a crede, Domnule Ministru, că această problemă s-ar putea soluționa favorabil pentru liniştea spiritelor celor împroprietăriți în cele 26 sate foste săseşti.

Cu onoare Vă rugăm a dispune a ni se arăta rezultatul.

Bistrița, la 5 iulie 1945 Prefect: (ss) Ioan Popu

În această situație dramatică pentru sașii bistrițeni reprezentanții comunității caută soluții, așa cum a făcut curatorul Rudolf Schuller și Gustav Zikeli prin memoriile adresate spre autoritățile vremurilor. Exploatarea și nedreptatea se aplica atunci tuturor celor care erau suspecți pentru noul regim comunist, deci inclusiv populației românești majoritare, iar în nesiguranța generalizată, noul regim își putea consolida mult mai bine pozițiile de putere.

Textul II- Memoriul Dr. Rudolf Schuller, fost deputat privind situația saşilor şi măsuri de luat în vederea rezolvării acesteia (1945, iulie 25, Bistrița)

Înalt Consiliu de Miniştrii,

Subsemnatul, în anul 1930, pentru purtarea mea loială față de ideile Românismului, am fost decorat cu ordinul Steaua României, în grad de Ofițer, în anul 1919, la 8 ianuarie, împreună cu colegul meu, Rudolf Brandsch, ulterior în Ministerul Iorga, Subsecretar de Stat, am putut conduce poporul săsesc la hotărârea de la Mediaş, prin care acest popor s-a aliniat, în mod benevol, conform ideilor de atunci a preşedintelui Wilson, la România Mare.

Pentru această purtare, numele colegului Brandsch şi al meu au fost răspândite în toată presa ungară, cu cruce neagră, amenințându-ne cu moartea, aşa că, ani de zile n-am putut călători prin Budapesta.

În anul 1919, lupta diplomatică pentru înfăptuirea României Mari încă n-a fost terminată, aşa că Ministerul a văzut hotărârea noastră benevolă cu mare satisfacție. Deputația noastră a fost primită la gara din Bucureşti de 5 miniştrii: eu am avut onoarea de a a preda Majestății Sale Regelui Ferdinand I, hotărârea poporului săsesc, adusă prin reprezentanța sa generală.

Faptul acestei alipiri a fost folosit de minister în mod propagandistic şi diplomatic, pentru uşurarea înfăptuirii României Mari.

Cu ideile hitleriste referitoare la conducerea autocratică şi nedemocratică a poporului (Fuhrerprincip) n-am consimțit şi m-am distanțat de această mişcare. Când sașii rămaşi la Bistrița sub conducerea mea, încă de la 11 februarie 1945, în adunarea ținută, s-au alipit la Frontul Național Democrat, am constatat că sistemul autocratic al Hitlerismului, într-o lună de zile a distrus tot ce strămoşii noştrii, cu conducerea lor proprie democratică au construit în mai mult de 800 de ani – obținând prin această constatare, consimțământul viu al tuturor participanților.

Recunosc că purtarea poporului săsesc în ultimii 5 ani, sub conducerea hitleristă, a fost provocatoare şi de tot greşită, contrară purtarei noastre din trecut şi contrară ținutei pe care un popor conlocuitor trebuie să o observe față de celelalte popoare ale Statului.

Totuşi, simțim o rea răsplătire a tuturor serviciilor pe care le-am făcut culturei acestei țări, în decurs de mai multe sute de ani, față de dispozițiunile programate.

Credem că dispozițiunile prevăzute față de noi, sunt în contrazicere cu gândirea istorică a Poporului Român. Ardealul a fost dintotdeauna şi în privința credinței poporului român, o țară de libertate (Land der Duldung, cum zicea cântarea noastră națională).

Apelez la gândirea nobilă a Poporului Român, reprezentată în acest moment istoric pentru noi prin Înaltul Guvern, când rog Guvernul Român să nu-şi însuşească exemplul altor țări, ci să rămână fidel tradițiunilor poporului şi a trecutului pe acest teritoriu.

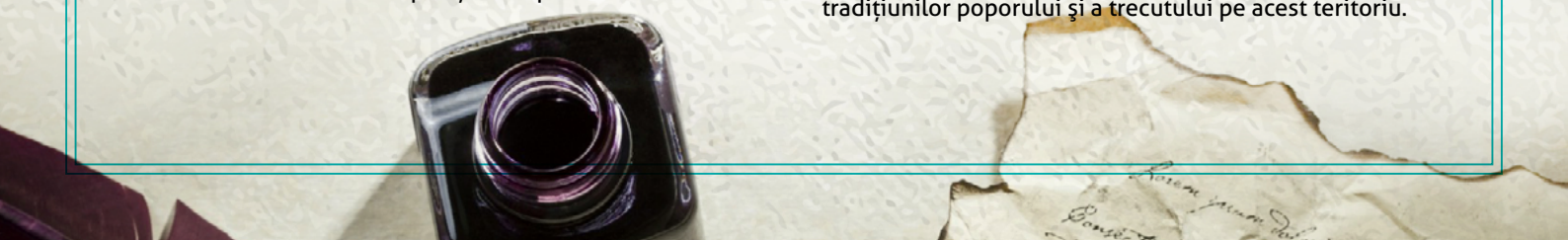

Dezbatere

Textul I

1. Cam ce număr de cetățeni români de origine germană sunt închiși în lagărul provizoriu din Bistrița?
2. Care este situația familiilor din lagăr?
3. Cum interpretați acțiunea statului de a repartiza alte persoane în proprietățile cetățenilor care s-au retras cu trupele horthysto-hitleriste?
4. Cum putem să interpretăm formularea că această populație „nu are nimic în comun cu țara" și se solicită interzicerea intrării în țară?
5. Cum putem să interpretăm formularea că populația respectivă nu are „suflul nostru democratic al noii vieți"?

Este morală interzicerea intrării în țară a propriilor cetățeni pe motiv că nu sunt corespunzători?

6. Textul II
7. Ce statut are autorul scrisorii adresate în numele comunității germane?
8. Se recunosc greșelile ideologice din ultimii ani ai administrației horthyste ? Care sunt argumentele reconcilierii ?
9. Trebuiau pedepsiți sașii pentru colaborarea cu Germania hitleristă? Este posibil ca o parte din populație să fi considerat măsurile ca fiind o răzbunare meritată?
10. Putem azi să întâlnim drame similare în cadrul unor conflicte, iar greșelile unor indivizi să fie considerate o culpă comună a unui popor?

Să descoperim

În urma solicitării URSS, a fost emis în 31 decembrie 1944 ordinul de internare a unor persoane de origine etnică germană în vederea trimiterii lor spre lagărele de muncă din URSS. Arestarea etnicilor germani în vederea deportării este supravegheată de armata sovietică și se desfășoară între 10 ianuarie – 1 februarie 1945. Criteriul de selecție era următorul: bărbați între 17-45 ani și femei între 18-30 ani. Pentru a atinge numărul estimat de lucrători nu s-au respectat întocmai criterile, iar după unele declarații ca să-și păstreze numărul de persoane au fost urcați în trenurile deportării și alte persoane aflate întâmplător în momentele respective în gară. Circa 12% din deportați au pierit, dar prinsă între cele două sisteme totalitare ale secolului XX comunitatea săsească și-a pierdut coerența și obiceiurile ei istorice, iar emigrarea a fost aleasă de cei mai mulți care au supraviețuit acestor momente dramatice.

Știați că...

În ceea ce privește intervenția Regelui Mihai I, într-o scrisoare şi un amplu memoriu trimise președintelui Statelor Unite la 24 ianuarie 1945, suveranul afirma, referindu-se la germani, că „aceşti cetățeni constituie o parte din existența reală a națiunii române de care sunt legați în întregime şi prin urmare, a-i lua fie şi pentru o scurtă perioadă din gospodăriile lor ar perturba într-un mod foarte serios toate ramurile de activitate ale țării."

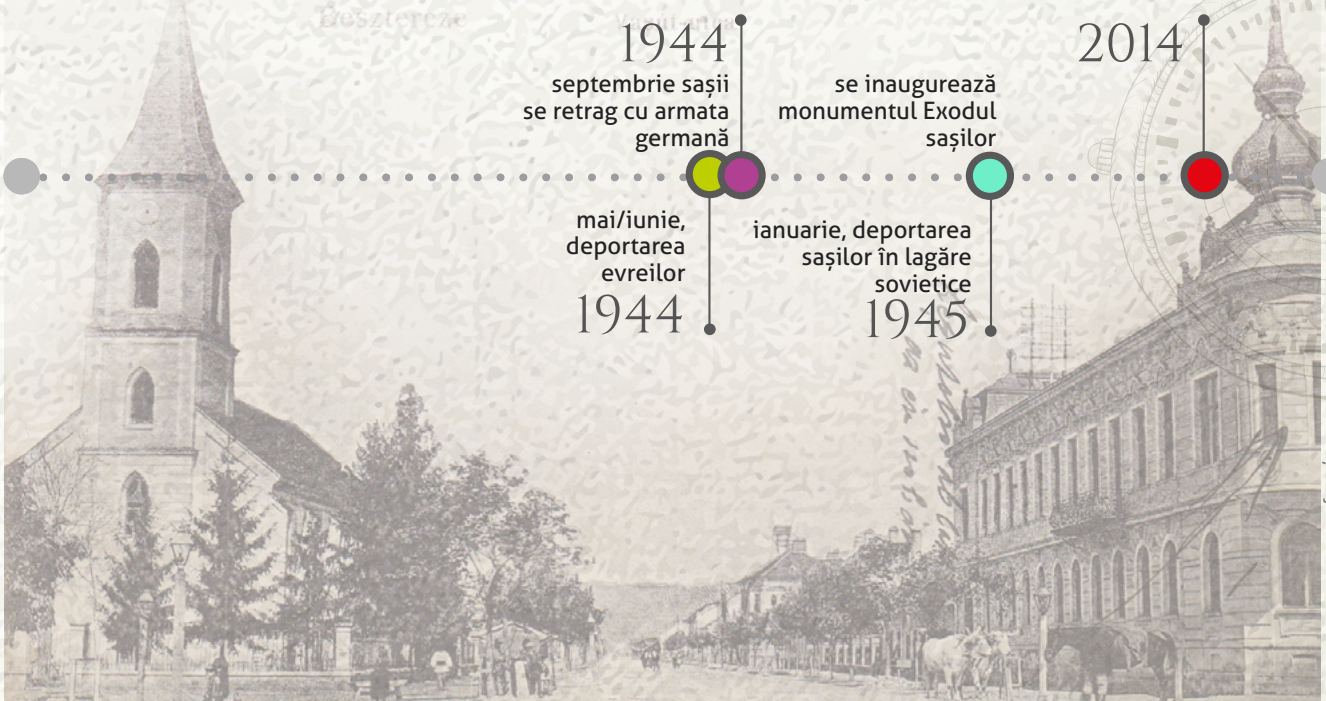

Bistrița la jumătatea secolului XX.

Informații suplimentare

Alexandru Pintelei, ***Reinstaurarea Administrației Românești și situația sașilor până la începutul anului 1947***, în ***Evacuarea sașilor din Transilvania de Nord în 1944 și consecințele ei***, Wielh-Drabenderhöhe, 2014 (îngrijit de Horst Göbbel – Gitti Göbbel).

Iosif Uilăcan, ***Județul Năsăud în anul 1946***, în ***Revista Bistriței***, XXVII, 2013.

Bistrița în imagini comuniste.

33. AU VENIT COMUNIȘTII

Prezența trupelor sovietice în Bistrița, încă din toamana anului 1944 a netezit procesul de comunizare forțată a acestor teritorii. Alegerile din 1946 au fost falsificate, iar o parte din liderii partidelor politice și în general personalitățile marcante care refuzau colaborarea cu sistemul comunist erau arestați sub diverse pretexte sau denunțuri anonime. Regele Mihai a fost forțat să abdice și să părăsească țara în 30 decembrie 1947, iar comuniștii au proclamat Republica Populară Română.

Iată cum comenta Corneliu Mureşanu, primarul român al Bistriței în a doua parte a perioadei interbelice, evenimentele politice ale anului 1948:

„Desfăşurarea evenimentelor internaționale, culminante prin atitudinea lui Tito şi blocada Berlinului, vor produce efecte hotărâtoare în relațiile internaționale, care vor aduce lichidarea comunismului. Acest lucru Pătrăşcanu l-a înțeles de prima dată la noi în țară şi după acesta şi Gh. Gheorghiu Dej, care în prezent caută cu disperare să găsească formula potrivită, să se lapede de comunismul sovietic.

Mişcarea comunistă, în tonul naționalismului, câştigă partizani dintre conducători în toate țările cu democrație populară şi sciziunile se vor produce mai curând în Cehoslovacia şi Ungaria, iar pe urmă la noi în țară. Numai cine-i orb nu vede că e chestie de zile până ce situația se va schimba prin măsurile şi tactica anglo- americanilor.

Sunt informat precis că la noi în Bistrița, în ultimele zile, s-au primit ordine ca să se facă din nou arestări masive de aşa-zişi reacționari. Totuşi, în ultimul moment s-au abandonat aceste măsuri, dându-şi seama că astfel de măsuri mai mult întărâtă şi ar putea grăbi şi la noi în țară luarea unei atitudini de partizanat din partea populației, sătulă până în gât de comunişti.

Zilele pe care le trăim acum impun cea mai mare rezervă în manifestările noastre de colaborare cu guvernul şi comuniştii, pentru că sunt informat precis că acei care vor veni la conducere, după lichidarea comunismului, sunt hotărâți să extermine până la unul pe toți comuniştii şi chiar şi pe acei care, pentru a-şi crea avantaje sau a se menține în servicii, chiar şi dacă numai formal au colaborat cu comuniştii. Cunoscând firea răzbunătoare a Dr. Cornel Pop, acesta, reîntorcându-se acasă după 5 ani de puşcărie, cu familia distrusă şi după ce frații lui, Marius Pop şi Leonida Pop, aflați în prezent în închisori, ruinați şi distruşi, îi va extermina pe toți comuniştii şi cozile de topor, până la unul.

În ce priveşte aşa-zisa problemă a refugiaților şi fugarilor politici, care s-ar adăposti în munți de organele siguranței, acestea sunt pur şi simplu prostii. În vara asta, eu am bătut şi colindat toți munții din jur, fiind un vânător şi alpinist pasionat, însă n-am dat nici de urmă de fugari politici. Am colindat întreg Țibleşul, Munții Rodnei, ai Bârgăului, Călimanul până la Toplița, Rarăul şi Ceahlăul, însă nici cel puțin vorbindu-se de refugiați politici n-am auzit. Povestea fugarilor politici este invenția organelor siguranței, spre a-şi justifica măsurile de teroare şi arestările abuzive pe care le comit. În orice caz, străinătatea pune seamă pe activitatea mişcării noastre de rezistență şi pentru ca să li se creeze motive de intervenție în apărarea noastră, trebuie să le dăm prilejul şi să ne manifestăm hotărât în contra regimului, ei apreciind acest lucru. Spre lauda intelectualilor, trebuie să subliniem că aceştia au fost şi sunt în fruntea mişcării de rezistență, întrucât marea majoritate a acestora au umplut temnițele şi lagărele, iar țăranii se arată prea timizi. Totuşi, răbdarea țăranului are margini şi când vor căuta să pună în aplicare ridicarea cotelor, a colhozurilor sau oricum le-ar zice, abia atunci țăranii vor trece pe față în rândurile rezistenței...“

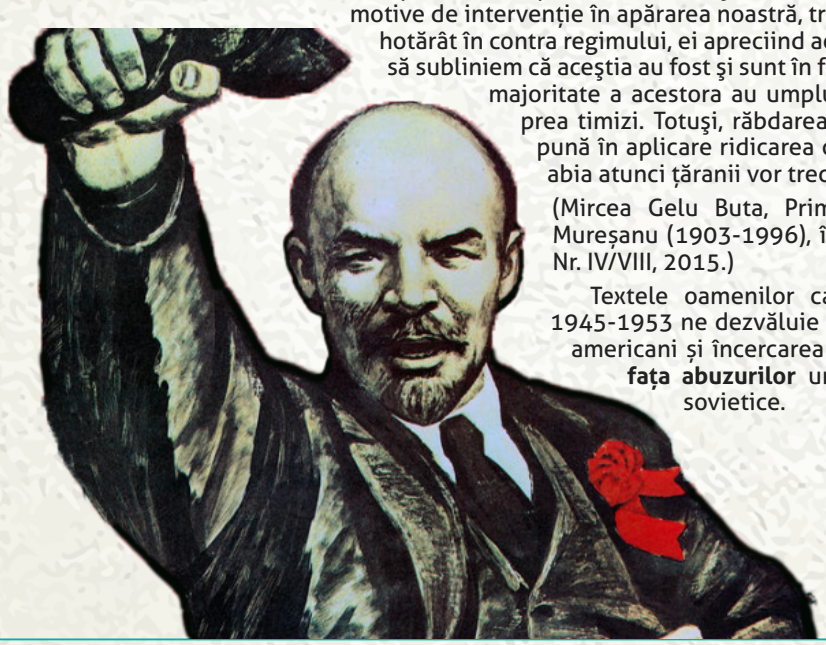

(Mircea Gelu Buta, Primarul reformator al Bistriței av. Corneliu Mureșanu (1903-1996), în Anuarul Arhivelor Someșene, Seria Nouă, Nr. IV/VIII, 2015.)

Textele oamenilor care au trăit perioada dramatică a anilor 1945-1953 ne dezvăluie speranța în sprijinul extern oferit de anglo-americani și încercarea de a rezista până la momentul oportun, **în fața abuzurilor** unui sistem impus prin prezența armatelor sovietice.

Dezbatere

1. Cine este Corneliu Mureșanu?
2. În ce context istoric sunt conturate aceste opinii politice?
3. Autorul este un adversar sau un susținător politic al comuniștilor?
4. Cât estimează autorul că o să rămână la putere comuniștii?
5. Din parcurgerea textului putem deduce prin ce mijloace acționează autoritățile față de populație?
6. Cine sunt liderii care se opun sistemului ? Cei enumerați sunt liberi sau se află în închisoare?
7. Ce informații sunt prezentate în legătură cu rezistența anticomunistă?
8. Autorul își exprimă un punct de vedere personal sau chiar este informat din surse credibile?
9. În ce situație se află reprezentanții respectați ai comunității și intelectualii?
10. Formulați un punct de vedere personal despre situația în care se află populația, pornind de la informația parcursă din text.

Să descoperim

Blocada Berlinului, la care face referire textul, s-a derulat între 24 iunie 1948 – 12 mai 1949, prin blocarea, de către trupele sovietice, a accesului occidentalilor în zona de control deținută de americani, englezi și francezi - momentul este un cunoscut episod tensionat între U.R.S.S și S.U.A. Printr-un pod aerian s-a reușit aprovizionarea acelor zone și s-a evitat escaladarea unui război între U.R.S.S. și S.U.A.

Corneliu Mureșanu (1903-1994) a fost numit primar al orașului de către guvern, și a fost primul primar român al Bistriței. În timpul său s-au realizat investiții importante în domeniul canalizării, a iluminatului public și se fac o serie de amenajări în zona arenei sportive. Pasiunea sa pentru sport îl plasează între pionierii arbitrajului bistrițean și tot de el se leagă primul meci desfășurat pe nocturnă la Bistrița în anul 1935.

Știați că...

Primul cetățean de onoare al orașului Bistrița, desemnat în 1993, a fost Corneliu Mureșanu.

Casa în stil neoromânesc din fața Hotelului Coroana de Aur, cunoscută sub numele de Coronița, a fost locuința avocatului Corneliu Mureșanu.

1934 Corneliu Mureșanu devine primarul Bistriței

1935 Primul meci de fotbal pe nocturnă la Bistrița

1946 se falsifică alegerile

1947 Regele Mihai este forțat să abdice

1948 Blocada Berlinului

1953 moare Iosif Vissarionovici Stalin

1993 Corneliu Mureșanu este cetățean de onoare al Bistriței

Strada Armatei Roșii (azi Liviu Rebreanu) și Piața Stalin (azi Piața Centrală).

Informații suplimentare Anuarul arhivelor mureșene, Seria Nouă, Nr. IV (VIII), 2015.

34. SCRISORI DIN COMUNISM

Sistemul comunist nu a admis adversari politici sau existența unor personalități care se puteau constitui într-o alternativă la modul brutal de conducere pe care l-au introdus cu susținerea armatei sovietice. În acest sens reprezentanții politici au făcut eforturi de eliminare a oamenilor integrii, dar care refuzau subordonarea față de acest partid.

În anii care au urmat războiului, cea mai ușoară acuzație era de colaborare cu regimul horthyst și nazist. Pentru a putea să-și atingă scopurile erau acceptate, dacă era nevoie și denunțuri anonime – în acest fel oamenii care deranjau regimul erau arestați în urma unor denunțuri care în realitate nu se probau niciodată.

Un asemenea caz din zona noastră a fost preotul greco-catolic Ioan Costan, cu parohia în satele Cepari și Dumitra. În august 1944 a fost arestat împreună cu alți cetățeni de naționalitate română de trupele horthyste și dus la muncă forțată în Ungaria, fiind acuzat de activitate proromânească. Supraviețuitor al ororilor războiului, ignoră colaborarea cu regimul comunist, dar în urma unui denunț anonim a fost acuzat de crime împotriva umanității și a fost arestat în 15 mai 1948 de miliția Republicii Populare Române. La închisoarea din Bistrița, cu puțin timp înainte de transferul la închisoarea din Aiud a scris o emoționantă scrisoare familiei sale. Parcurgând aceste rânduri ne putem gândi la drama unui om nevinovat, dar totuși acuzat ...

Scumpă mică, dragi copilaşi. Bunii mei tată şi mamă,
Iubită mamă, surori, cumnați şi nepoți

N-am scăpat nici eu, nici voi de amara durere de a pleca la închisoarea din Aiud de unde bunul Dumnezeu ştie când voi reveni.

Plec în suflet cu icoana voastră scumpă. Mă voi ruga pentru voi. Rugați-vă toți pentru mine, împreună cu binevoitorii mei.

Doresc să fiți liniştiți, să avem speranța că vom scăpa şi vom reveni cu bine. Nu mă îndoiesc că scumpii mei copilaşi vor fi bine îngrijiți şi crescuți cum trebuie...

Dacă veți vedea că tata nu mai vine, că nu sunt nădejdi sau că nu s-ar întoarce deloc de pe acest drum de chin cu mare semn de întrebare, dacă aflați de bine, mutați-vă la Năsăud să fiți împreună. Va fi mai bine...

Cu părintele Roman vom fi duşi la Aiud. Luni suntem la închisoarea din Dej. Marți suntem la Aiud.

Văd acum sufletul cu care s-au interesat pentru mine la Aiud. Ei cred că ar putea să mă viziteze. Acolo se fac trieri de două ori pe lună. Dacă s-ar interesa cineva mai mare de mine, cred că aş putea scăpa uşor şi neîntârziat.

La tot cazul e bine să mai stăruiți pe lângă Sergiu, Titus, d-nul Daicoviciu, d-nul Gusti, să mă sprijinească mai ales că nu sunt vinovat cu nimic şi n-am făcut nici o greşeală față de actualul regim.

Te poți consulta cu cine crezi şi dacă va fi bine pot face memorii cei din Dumitra, Cepari şi Rebrişoara asupra felului cum m-am purtat sub actualul regim şi munca ce am depus-o în viață pentru binele poporului pe teren cultural, economic şi social. Dar numai dacă acestea nu mi-ar strica. Să fie cu hotărârea P.M.R. (Partidul Muncitoresc Român) – local, toate.

Mica să se ferească de drumuri la Aiud, pentru a nu suferi şi a nu fi batjocorită între străini... Să stea acasă şi să-şi grijească sănătatea şi copilaşii. Aceasta o rog şi o doresc...

Nu mai pot scrie. Mă cuprinde jalea că azi am împlinit 100 de zile de arestare şi în momentul plecării nu vă pot vedea pentru a vă îmbrățişa pe toți. Voi ruga pe bunul Dumnezeu să vă păzească şi Maica Domnului să vă ocrotească.

Gândul că veți fi bine, sănătoşi şi fără nevoi mă va fortifica în suferință, iar veştile bune ce le voi primi mă vor mângâia.

Nădejdea o avem în bunul Dumnezeu. Doresc ca toți copilaşii din Dumitra şi eventual şi cei din Cepari, mulți sau puțini, să facă o mărturisire şi o cuminecare într-o zi de duminică pentru mine. Vorbeşte cu preoții respectivi. Îi rog! Închei îmbrățişându-vă cu dor şi drag.

Bistrița 22.VIII.1948 1

Ioan Costan a fost închis la Aiud și apoi a muncit în mai multe lagăre din țară, dar în documentele oficiale ale statului comunist figurează ca deținut doar pentru anii 1950-1955. Preotul Roman din Năsăud, pomenit în scrisoare, a fost închis 1 an și 8 luni, după care a fost declarat nevinovat și eliberat fără să existe o justificare pentru timpul în care a fost încarcerat.

Cu aceste acțiuni de intimidare în care cetățenii onești erau încarcerați după bunul plac al activiștilor de partid ne demonstrează practicile nelegale utilizate în perioada respectivă și modul în care s-a impus sistemul comunist în România.

Gheorghe Gheorghiu Dej și Nicolae Ceaușescu, în vizită de lucru

Manifestație orchestrată de partidul comunist, în perioada liderului Gheorghe Gheorghiu Dej

Dezbatere

1. În ce perioadă a fost arestat Ioan Costan şi ce funcţie a avut?
2. În ce context se trimite această scrisoare?
3. Prin scrisoare cel încarcerat sugerează familiei să caute sprijin în justiţie?
4. La ce se referă cel acuzat când afirmă că „dacă s-ar interesa cineva mai mare de mine, cred că aş putea scăpa uşor şi neîntârziat"?
5. De ce credeţi că acuzatul sugerează soţiei şi familiei să nu-l viziteze (Mica să se ferească de drumuri la Aiud)?
6. În cazul în care comunitatea doreşte să-l sprijine prin memorii cine trebuie să supervizeze toate acestea pe plan local?
7. Ce dramă credeţi că s-a produs în familia respectivă prin arestarea tatălui? Ce impact are în comunitatea din care provine?
8. Ce sentimente vă încearcă în momentul în care aţi început să înţelegeţi cum stau lucrurile?
9. Ce infracţiune credeţi că a comis condamnatul ? Este un deţinut politic, închis pentru „greşeli" faţă de regimul politic existent?
10. Puteţi să povestiţi alte întâmplări comparabile cu cele descoperite prin această scrisoare?

Zeghea deţinuţilor politici

Să descoperim

La începutul perioadei comuniste Bistriţa nu a beneficiat de mari investiţii, dar odată cu reorganizarea din 1968, oraşul a devenit reşedinţa judeţului Bistriţa-Năsăud şi primeşte finanţări pentru investiţii. Industrializarea rapidă a oraşului a impus şi o creştere a populaţiei de la circa 20000 locuitori, la circa 80 000 locuitori.

Ştiaţi că...

În 24 iunie 1949 la hotarul dintre Rebra, Rebrişoara şi Nepos autorităţile i-au executat pe cetăţenii Leonida Bodiu, Ioan Burdeţ şi Dumitru Toader sub acuzaţia că au activitate anticomunistă. Culmea ironiei este că cei trei sunt declaraţi şi judecaţi într-un proces fictiv în noiembrie 1949, iar tribunalul îi condamnă la 25 şi respectiv câte 20 de ani de muncă silnică, inclusiv cu plata cheltuielilor de judecată. La 60 de ani de la execuţie Institutul de investigare a crimelor comunismului a reabilitat în istorie faptele celor trei cetăţeni din judeţul Bistriţa-Năsăud.

1944 13 octombrie 1944 sovieticii intră în Bistriţa

1945 9 martie 1945 administraţia românească în Nordul Ardealului

1948 Republica Populară Română

1965 Republica Socialistă România

Manifestaţii orchestrate de partidul comunist, în perioada liderului Nicolae Ceauşescu

Informaţii suplimentare Viorel Rus, *Rezistenţa anticomunistă, în judeţul Bistriţa-Năsăud*, Bistriţa, 2005.

35. SECURITATEA COMUNISTĂ

Nicolae Ceaușescu și Elena în vizită de lucru în județul Bistrița-Năsăud.

Sistemul comunist s-a instaurat în România cu sprijinul armatei sovietice și s-a menținut la putere prin intermediul unor măsuri represive, prin controlul populației, prin impunerea cenzurii și dezvoltarea propagandei de partid. Pentru eficientizarea acestui sistem de control a fost creat după modelul serviciului secret sovietic, NKWD, Departamentul Securității Statului care avea misiunea de a supraveghea populația și a preveni acțiunile care riscau să afecteze autoritatea Partidului Comunist.

Pentru a înțelege modul în care a acționat Securitatea din Republica Socialistă România putem să parcurgem un raport din anul 1983 întocmit de șeful Securității **județene Bistrița-Năsă**ud:

... În acest fel, am întocmit propriile planuri de măsuri ținând cont de orientările rezultate din documentele Plenarei C.C al P.C.R., din 1-2 iunie 1982 şi de condiţiile specifice ale judeţului nostru, respectiv de : mutaţiile survenite în baza de lucru determinate de dezvoltarea accentuată din ultimii ani a judeţului; stabilirea în exterior (mai ales în R.F.G) a unui număr mare de foşti cetăţeni români de naţionalitate germană, care vin frecvent în vizită şi menţin relaţii cu elemente din baza de lucru; compoziţia eterogenă din punctul de vedere al naţionalităţii aderenţilor la unele culte şi secte din judeţ, ceea ce implică particularităţi în activitatea de prevenire a acţiunilor ostile întreprinse sub acoperire religioasă; ... Urmare a măsurilor întreprinse, s-a obţinut un volum sporit de date şi informaţii ce au permis o mai bună cunoaştere a situaţiei operative care atestă: sporirea numărului celor ce încearcă să intre în legătură cu posturi de radio occidentale sau care audiază şi colportează ştirile tendenţioase ale acestora; înmulţirea acţiunilor ostile desfăşurate împotriva ţării noastre de rudele şi legăturile din străinătatea ale unor elemente aflate în atenţie; intensificarea activităţii naţionalist-iredentiste din partea deserventilor cultelor romano-catolic, reformat sau unitarian; evidenţierea unor preocupări de activitatea clandestină pe linia fostului cult greco-catolic; recrudescenţa activităţilor ostile desfăşurate de elementele cu rol de conducere în cadrul secţei ilegale (Martorii lui Iehova); ... încercări ale unor turişti şi vizitatori la rude de a incita elementele din atenţie la acţiuni ostile, de a introduce materiale cu conţinut necorespunzător sau de a prelua comunicări destinate posturilor de radio occidentale; diversificarea modalităţilor de procurare, multiplicare şi difuzare a materialelor de propagandă ostilă.

Informaţile obţinute în cursul anului trecut au permis luarea unui complex de măsuri pentru prevenirea şi neutralizarea acţiunilor de propagandă duşmănoasă desfăşurate împotriva statului nostru, cum au fost: recrutarea şi folosirea în acţiuni de manevră a unor deserventi ai cultelor legale. Conlucrarea cu organele de miliţie în finalizarea unor cazuri, în combaterea fermă a actelor de dezordine, a acţiunilor aşa-zis protestatare şi a cazurilor de nerespectare a cadrului legal de funcţionare a cultelor din judeţe; ...

În afara acestor măsuri, împotrtiva unui cetăţean străin s-a început urmărirea penală, alţi câţiva au fost declaraţi indezirabili şi li s-a întrerupt dreptul de şedere în ţara noastră, iar în 25 de cazuri, împotriva autorilor unor fapte de competenţa organelor de securitate, s-a luat măsura avertizării sau punerii în dezbatere publică.

Cu toate rezultatele pozitive obţinute, în activitatea noastră s-au manifestat şi unele neajunsuri, datorate în principal: amplasării necorespunzătoare, în unele cazuri, a dispozitivului informativ; nepenetrării în cercuri şi organizaţii reacţionare din străinătate pentru a cunoaşte în fază incipientă acţiunile ostile iniţiate împotriva statului nostru. ...

Pentru îndeplinirea în cât mai bune condiţii a sarcinilor ce ne revin, în viitor suntem hotărâţi să acţionăm cu fermitate şi exigenţă sporite pentru lichidarea minusurilor din activitatea noastră, pentru traducerea în viaţă a orientărilor de inestimabilă valoare rezultate din documentele Conferinţei Naţionale a Partidului Comunist Român, legile ţării şi Programul de măsuri al Departamentului securităţii statului.

(Ioan Mînzat, Programe de măsuri ferme şi realiste - condiţia unei munci eficiente, în: Securitatea (strict secret), nr.1 (61) – 1983, pp. 26-28)

Informația prezentată în raportul securității oferă doar o imagine generală a modului în care era supravegheată populația, dar în realitate metodele de intimidare sau de discreditare aplicate persoanelor care nu manifestau supunere față de sistem nu sunt prezentate și deci nu pot să fie decât cu greu incriminate.

Vila de protocol utilizată de Nicolae și Elena Ceaușescu în timpul vizitelor de la Bistrița, Piața Petru Rareș nr.1

Dezbatere

1. De ce s-a ținut cont în planul de măsuri elaborat de securitate? S-a urmărit respectarea legilor țării sau orientările Partidului Comunist Român? Căutați argumente pentru susținerea unui punct de vedere.
2. Care sunt obiectivele propuse spre verificare ? Cine sunt suspecții Securității?
3. La ce se referă termenul de "element din baza de lucru"?
4. Ca să se obțină un "volum sporit de date și informații" cum se acționează?
5. De ce rudele din străinătate sau cultele romano-catolic, reformat sau unitarian sunt considerate ostile ? Se respecta în Republica Socialistă România dreptul la libera circulație?
6. De ce este considerat cultul greco-catolic o „activitate clandestină" ? Se respecta oare în Republica Socialistă România principiul libertății religioase?
7. La ce poate să se refere formularea „conținut necorespunzător" ? Se respecta în Republica Socialistă România dreptul la liberă exprimare ?
8. Care sunt neajunsurile constatate în raportul securității?
9. Cum sunt considerate documentele Conferinței Naționale ale Partidului Comunist Român? Opiniile exprimate de liderii partidului trebuie respectate și aplicate de serviciul securității?
10. Ce v-a impresionat cel mai mult din documentul analizat? Cum puteți să caracterizați statul în care se aplică asemenea principii?

Timbru din „Epoca de Aur"

Să descoperim

La Bistrița comandamentul sovietic se instalase din 14 octombrie 1944 sub conducerea maiorului Șerbacov. Prefectul și subprefectul instalați în decembrie 1944 au depus jurământul „eu ... ales prin voința poporului de consilier al județului Năsăud și întărit în această calitate de comandantul militar rus ..."

Constantin Dobrogeanu Gherea (1855-1920) pe numele său adevărat Solomon Katz a fost membru al Partidului Socialist Democrat Român la începutul perioadei interbelice. Lev Trotki spunea despre el: „din 1890, Gherea a condus prima generație de muncitori socialiști români spre învățăturile marxismului". Datorită acestor interpretări comuniștii au promovat activitatea socialistului democrat ca fiind una profund comunistă.

Știați că...

Din lipsă de susținători comuniștii au fost nevoiți să aducă pe Ioan Gluvacov de la Cluj la Bistrița ca să pornească un nucleu comunist și toți cei care au colaborat au primit funcții administrative importante. Într-un raport al Partidului Comunist Român din Cluj se preciza că în 9 februarie 1945 existau la Bistrița 10 membri de partid și doi candidați pentru funcții, iar în județ erau 2 membri de partid și tot 2 candidați.

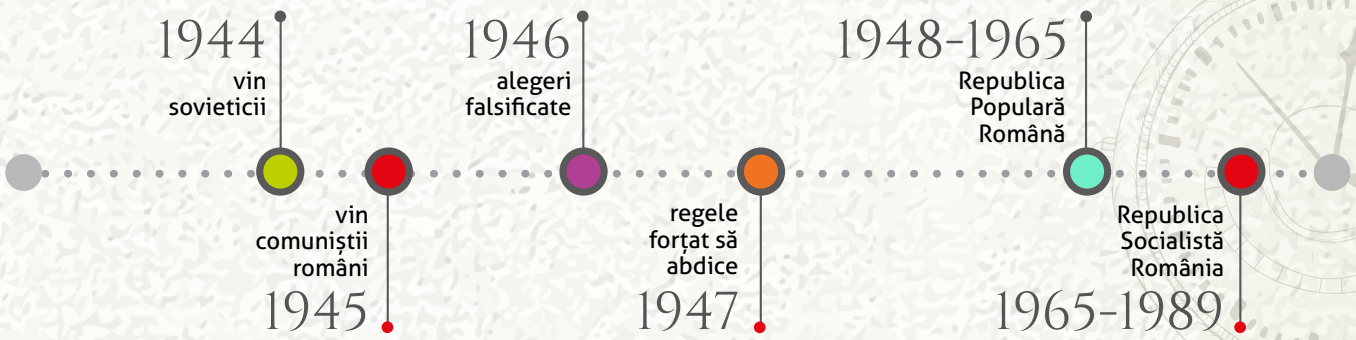

Tovarășul Nicolae Ceaușescu la Bistrița, în 1989.

Informații suplimentare

Florica Dobre (coordonator), *Securitatea - cadre, obiective și metode*, vol. I (1948-1967), vol. II (1967-1989), București 2006.
Nicolae Ioniță, **Șefii unităților centrale și teritoriale** *de Securitate*, în: *Caietele CNSAS*, anul VII, nr.1 (13) 2014, pp. 92-93.
Mihai Pelin, *Operațiunile Melița și Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, București 2007.
Viorel Rus, *Rezistența anticomunistă în județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, 2005.

36. DRACULA LA BISTRIȚA!

Hotel »König von Ungarn« Bistritz ✧ »Magyar Király« szálloda Besztercze

Speisesaal — Étterem

Kaffeehaus — Kávéház

În anul 1897 irlandezul Bram Stoker a scris romanul „Dracula". Scriitorul își plasează acțiunea fictivă în Transilvania, iar prin intermediul scriitorului maghiar Armin Vambery află diverse povestiri despre aceste locuri în care el nu ajunsese niciodată. Facinat de istorioarele misterioase din Munții Carpați a reuşit să scrie o literatură care a fost subiect de inspirație pentru mai multe ecranizări după dezvoltarea cinematografiei.

Acțiunea romanului începe cu călătoria din Anglia spre Transilvania a lui Johnatan Harker, în vederea încheierii unei afaceri cu Contele Dracula. Castelul teribilului conte este localizat în Pasul Borgo Prund, iar traseul cu diligența are loc pe râul verzui al Bistriței. Acțiunea romanului de ficțiune descrie aşadar şi meleagurile bistrițene, iar asocierea Contelui Dracula cu Bistrița şi în general cu Transilvania şi Munții Carpați se realizează în mentalul celor care au citit cartea respectivă ori au vizionat filmele realizate pe această temă.

Bistrițenii au aflat destul de târziu despre această teribilă legendă scrisă despre aceste teritorii.

"Prin anii 1960, în plină „funcționare a cortinei de fier", mai ales după 1965, interesul turiştilor occidentali ai Europei pentru România a început a renaşte. Unul dintre fervenții interesului turistic a fost dat şi de acțiunea romanului de ficțiune „Dracula" a englezului Bram Stoker.

Individual sau în grupuri, turiştii au început a întreba, la sosirea pe meleagurile Bistriței, despre locul în care este situat castelul Dracula. Cu tot efortul şi bunăvoința celor întrebați, bistrițenii n-au putut da un răspuns care să-i satisfacă. Insistența cu care asemenea întrebări au continuat chiar la adresa autorităților, au pus pe gânduri oficialii locali ai timpului.

Chiar şi cu aportul organelor speciale, misterul plana. Până când într-o zi din anul 1970, când se află că toți vizitatorii cunoşteau despre un castel al contelui Dracula din romanul omonim al lui Bram Stoker. ...

Într-o vizită la Innsbruck în 1971, cel ce aşterne aceste rânduri vede o secvență a unui film serial „Dracula". Îl pune la curent pe Alexandru Misiuga (implicat în conducerea organizației județene a sportului) şi se oferă surpriza: „Ştiu! Am aflat de romanul Dracula al lui Bram Stocker... Ştiu că după el în Europa şi SUA sunt în mare vogă publicații, scene de groază, filme de aceeaşi factură, cluburi de fani ş.a. Am dat la tradus romanul.. „. Puțină vreme apoi s-a aflat că de fapt romanul a fost tradus în româneşte şi publicat în 1927. Odată „devorat" romanul, limpezeşte în totalitate misterul. Romanul lui Bram Stoker a fost construit după procedura lui Jules Verne. Nu există nicio probă că romancierul a călcat vreodată în ținuturile Bistriței, acolo unde se petrece în cea mai mare parte acțiunea lucrării. Dar luând „atlasul" şi „mersul trenurilor", cu o bogată imaginație, Bram Stoker construieşte un roman de ficțiune palpitant şi mult căutat de cititori.

Intervenții şi diligențe întreprinse în primii ani ai deceniului opt din secolul trecut s-au încununat de succes: au fost alocați bani pentru construirea lui sub forma unui castel/hotel în localitatea Piatra Fântânele, lângă şoseaua europeană DN17 la altitudinea de 1116 m.

Proiectat de Institutul de Proiectări Ilfov în stil medieval, castelul/hotel se situează în apropierea pasului Tihuța, pe principalul ax turistic ce leagă Transilvania de Bucovina.

Dat în folosință în anul 1983, castelul-hotel întreține o legendă izvorâtă din romanul Dracula (1897) al irlandezului Bram Stoker şi care a fost întreținută cu măiestrie de nu mai puțin legendarul „baron Dracula", Alexandru Misiuga. Aproape trei decenii, până la dispariția la 84 de ani (2009), neobositul Alexandru Misiuga, de altfel un arhicunoscut om de cultură în Bistrița-Năsăud, a adus adevărate servicii de cunoaştere în lume a meleagurilor ardelene din acest colț de țară românesc.

Aşa că mitul Dracula ar putea fi vândut cu succes respectând alegațiile romanului lui Bram Stoker, atât ca localizare a acțiunii, cât şi în portretistica personajului. Şi toate astea fără a leza adevărurile istorice".

Ceea ce rămâne este textul romanului, legenda Dracula şi probele imaginare ale naşterii legendei Dracula în Bistrița şi pasul „Borgo-Prund"!"

(Constantin Sănduță – Timpurile Bistriței. Povestiri de demult și mai de-acuma)

Castelul construit la Tihuța, în perioada comunistă, pentru a materializa Mitul Dracula.

Dezbatere

1. Romanul Dracula scris de Bram Stoker este o ficțiune sau o poveste inspirată din realitate?
2. Cum a abordat scriitorul subiectul, ca să aibă o acțiune cât mai veridică în interpretarea cititorilor?
3. Asocierea Bistriței cu personajul malefic al romanului a fost justificată sau întâmplătoare?
4. În ce perioadă au putut să afle românii despre această asociere?
5. Când au aflat bistrițenii că există turiști interesați de vizitarea locurilor descrise de Bram Stoker, mai mult sau mai puțin fictive?
6. Conform textului parcurs, când începe exploatarea turistică a ficțiunii contelui Dracula?
7. Este localitatea Borgo Prund amintită în roman?
8. Putem să folosim în realitatea actuală această ficțiune?
9. Dacă vin turiști pe urmele contelui Dracula le prezentăm adevărul sau interpretăm teatral scenele romanului?
10. Dacă sunteți ghid pentru o zi la Bistrița și în împrejurimi ce obiective alegeți să arătați turiștilor?

Să descoperim

Nu știm care a fost legătura directă a Contelui Dracula cu orașul Bistrița, cert este că în romanul lui Bram Stoker eroul celebrului roman, Jonathan Harker a trebuit în 4 mai 1873 să călătorească spre reședința teribilului vampir "de-a lungul râului verzui al Bistriței".

Știați că...

În anul 1972, Radu Florescu și Raymond McNally publică pentru prima dată interpretări posibile între personajul fictiv Dracula din romanul lui Bram Stoker și personajul istoric Vlad Țepeș. În prezent sunt multe asocieri cinematografice între contele vampir și domnitorul Țării Românești, dar fundamentul acestei legături este doar rezultatul unui lung șir de interpretări și supoziții. Romanul scris de Bram Stoker este o ficțiune, iar asocierea personajelor sale cu personaje istorice reale se așează pe firul subțire dintre documentare, invenție și creație artistică.

La Bistrița, pe strada Liviu Rebreanu a funcționat în perioada descrisă de Bram Stoker un hotel (azi imobilul cu numărul 27), numit popular Hotelul Coroanei, în realitate Hotel Împăratul Austro-Ungar. Pe această clădire s-a așezat o placă care să confirme că se pot construi relații între trecutul acestei clădiri și legenda romantică a secolului al XIX-lea și astfel să se satisfacă și deliciul turiștilor interesați de acest subiect. În realitate personajele și clădirile în care acestea au locuit sunt o ficțiune, iar asocierile sunt doar speculații susținute de interesul turistic.

1897 Romanul Dracula

1922 prima ecranizare, Nosferatu – Simfonia groazei

1927 Romanul se traduce în limba română

1983 se construiește Castelul Dracula de la Tihuța

Vechile hoteluri ale Bistriței.

Informații suplimentare
Bram Stoker, ***Dracula***, București, ed. 2005.
Constantin Sănduță, ***Timpurile Bistriței. Povestiri de demult și mai de-acuma***, Bistrița, 2013.

37. DECEMBRIE 1989

În 1989 regimurile comuniste din Estul Europei s-au prăbuşit datorită crizei economice şi politice în care se aflau. Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice era în aceiaşi situaţie precară din punct de vedere economic şi astfel era incapabilă să-şi susţină ţările satelit din lagărul comunist. Regimul comunist din Republica Socialistă România condus de Nicolae Ceauşescu a fost unul dintre cele mai dure sisteme comuniste din Europa, dar la finalul anului 1989 şi acest regim dictatorial se prăbuşeşte.

Revoluţia Română s-a desfăşurat în marile oraşe ale ţării, dar ieşirea populaţiei în stradă în toate localităţiile importante a paralizat orice intervenţie antirevoluţionară a regimului. Timişoara, Bucureştiul, Cluj-Napoca, Sibiul etc sunt principalele oraşe martir, adică oraşele în care s-au înregistrat victime nevinovate. La Bistriţa oamenii au ieşit în stradă concomitent cu momentul în care revoluţia a pornit în majoritatea oraşelor ţării. Iată o descriere a momentelor respective :

„Înlăturarea structurilor de putere comuniste din judeţul nostru a început în ziua de 22 decembrie 1989 mai întâi la Bistriţa, iar până noaptea târziu prin acţiuni locale spontane în mai toate localităţile judeţului, transmisia la televiziune a ceea ce s-a numit „revoluţia în direct", având un rol deosebit în desfăşurarea evenimentelor.

În Bistriţa coloanele de manifestanţi, pentru solidaritate cu timişorenii aflaţi pe baricade şi pentru detronarea dictatorului şi a soţiei sale, s-au format una în zona industrială încă în jurul orei 7,30, având ca punct de pornire curtea Intreprinderii de Utilaj Tehnologic, iar o a doua în Piaţa Petru Rareş, chiar în aproprierea judeţenei de partid, în jurul orei 9.

Încercările autorităţilor de a opri deplasarea coloanei din zona industrială spre oraş au eşuat cu toate eforturile activiştilor de partid, miliţiei şi securităţii. Manifestanţii au pornit spre oraş scandând din mii de piepturi într-un vuiet ce se reverbera peste tot, crescând pe măsură ce erau parcurse arterele principale ale oraşului: Libertate!, Timişoara!, Haideţi cu noi!

În Piaţa Petru Rareş un grup de aproximativ 100 de oameni se adunaseră atraşi de masiva desfăşurare de forţe din faţa judeţenei de partid formată din soldaţi, gărzi patriotice, miliţieni în uniforme şi securişti în civil.

Grupului iniţial i s-au adăugat în scurt timp alţi oameni, în majoritate tineri, cu lumânări aprinse în mâini, ajungându-se la circa 200 de persoane aflate în zona bisericii ortodoxe.

Iată cum descrie Vasile Aldrofan, participant la evenimente, felul în care a avut loc radicalizarea grupului şi transformarea sa într-o coloană de demonstranţi care a sfidat în jurul orei 9,30 cordoanele înarmate de protecţie a judeţenei, intrând în piaţă şi scandând: Fără violenţă!, Nu suntem huligani!, Timişoara-libertate!: „Apare un tânăr cu barbă şi o fată în geacă verde şi dungi negre. Tânărul arborează un drapel... Cei doi fac apel la populaţia din jur: Haideţi, haideţi oameni buni. Nu vă temeţi, nu vă fie frică, nu mai avem ce pierde. Pentru morţii din Timişoara, haideţi să demonstrăm paşnic (îndeamnă fata cu lacrimi în ochi pe cei prezenţi), dar lumea ezită. Încearcă să pornească în doi, fac câţiva paşi, dar nimeni nu-i urmează, se opresc. Fata apelează din nou, atunci am decis şi-am plecat... cu alţi tineri din mulţime şi am format un grup care a pornit în marş".

Grupul respectiv s-a îndreptat apoi spre Casa de cultură a Tineretului, unde s-a unit cu coloana muncitorilor din zonă şi a oamenilor ce li se alăturaseră când făcuseră înconjurul oraşului. Coborând cu toţii pe Bulevardul Decebal până la Hală şi apoi traversând spre Bulevardul Republicii, s-au îndreptat spre Piaţa Petru Rareş şi în număr de aproximativ 30 de mii au intrat în faţa judeţenei de partid scandând într-un vuiet asurzitor lozinci de solidaritate cu Timişoara, pentru libertate şi împotriva dictatorilor.

La ora 10,20 în balconul sediului au apărut oficialităţile, între care prim-secretara judeţenei de partid, primarul municipiului, secretarul judeţean cu agricultura şi alţii câţiva.

S-a cerut linişte, prim secretara şi primarul au încercat să vorbească cerând calm, evitarea distrugerilor, răbdare şi întoarcerea manifestanţilor la casele lor, dar au fost întâmpinaţi cu huiduieli şi vacarm.

Două fete purtând drapele tricolore au intrat fără nicio împotrivire în sediu şi ajungând în balcon au început să le fluture în stânga şi în dreapta, mulţimea scandând în delir: Victorie!, Libertate!, Timişoara! Armata e cu noi! Ceauşescu, Anul Nou să-l petreacă în cavou! Când în piaţă intrase dricul capelei pe care erau agăţate portretele lui Ceuşescu şi Elenei.

Au fost ridicate la loc vizibil lozinci precum Jos Ceauşescu! sau Jos Criminalul! O delegaţie a manifestanţilor a intrat în sediu, iar după retragerea cordoanelor înarmate controlul a fost preluat de către manifestanţi.

Când au vorbit reprezentanţii mulţimii, s-a făcut linişte deplină,aceştia fiind întrerupţi doar pentru urale şi aplauze. S-au auzit declaraţii precum:

„Vom demonstra astăzi, mâine şi cât va fi cazul! Nu ne vom duce acasă până când vom şti că dorinţele noastre sunt îndeplinite! Să cerem în mod ferm demisia imediată a guvernului! Vrem să fie traşi la răspundere cei care se fac vinovaţi pentru morţii de la Timişoara! Vrem alegeri libere! Eliberarea doamnei Doina Cornea!..." (Viorel Rus, *Rezistenţa anticomunistă, în judeţul*

Cordon de soldaţi, decembrie 1989

Stema comunistă a fost decupată în decembrie 1989 de pe tricolorul românesc.

Dezbatere

1. Când au ieșit oamenii din Bistrița să manifesteze împotriva regimului comunist?
2. De unde au pornit principalele coloane de manifestanți și în ce direcții s-au îndreptat?
3. Ce lozinci s-au scandat la Bistrița?
4. Participanții la manifestații se cunoșteau între ei ? Cum sunt descriși o parte dintre cei care au inițiativă?
5. Cam câți Bistrițeni au participat la manifestații?
6. Pe la ce oră considerați (conform textului) că puterea a fost preluată de manifestanți?
7. Existau trupe de intervenție masate în Piața Petru Rareș?
8. De ce considerați că în Bistrița autoritățiile nu au deschis foc asupra manifestanților așa cum s-a întâmplat înainte în alte orașe?
9. Ce au cerut primii manifestanți?
10. Ce știți voi despre aceste evenimente din discuțiile cu părinții sau bunicii?

Să descoperim

În februarie 1969 un grup de tineri (H. Emil, Z. Emil, B. Vasile, B. Nicolae, M. Alexandru s. a.) au constituit o grupare numită de ei Organizația Tinerilor Liberi prin intermediul căreia își organizau timpul liber, ascultau muzică rock etc. La domiciliul unuia dintre ei, tinerii au ascultat emisiuni la postul de radio Europa Liberă, un post care transmitea din Occident informații critice despre regimul comunist, din această cauză era un post de radio interzis în Republica Socialistă România. Acești tineri ascultau ultimele albume de muzică occidentală care se transmiteau la postul respectiv de radio și care nu puteau să fie ascultate la posturile oficiale din țară, dar ei formulează și încearcă să trimită prin poștă scrisori spre acest post de radio. Din cele 5 scrisori expediate, 3 au fost interceptate, dar una a ajuns la destinație, iar după autosesizarea autorităților o parte din cei implicați au fost arestați. Unul dintre tineri, implicați în transcrierea scrisorilor, în vârstă de 19 ani a fost condamnat de Tribunalul Militar din Cluj la 2 ani și 6 luni de închisoare pentru „tentativă la interacțiunea de propagandă împotriva orânduirii socialiste".

Știați că...

La alegerile din 1946 Blocul Partidelor Democrate, alcătuit din Partidul Comunist Român și alte partide s-au fraudat alegerile cu sprijinul armatei sovietice și astfel au reușit să obțină o majoritate parlamentară prin care au introdus măsurile de comunizare a României. În județul nostru Partidul Național Țărănesc condus de Iuliu Maniu a obținut cu toate abuzurile și presiunea exercitată de autoritățile sovietice 51,69 % din voturi, iar Blocul Partidelor Democrate din care făcea parte Partidul Comunist Român a obținut doar 35,38%. Cu toate acestea comunicatul oficial a anunțat că B.P.D. a obținut în județ 50 % din voturi și are 3 locuri în parlament, iar P.N.Ț a obținut 30% din voturi și are 1 loc în parlament.

Într-un stat democratic este fundamentală organizarea și respectarea alegerilor libere.

1989 regimurile comuniste din Europa se prăbușesc

1989 16 decembrie încep demonstrații anticomuniste la Timișoara

1989 21 decembrie demonstrații anticomuniste la Cluj-Napoca

1989 21 decembrie demonstrații anticomuniste la București

1989 22 decembrie demonstrații la Bistrița

Revoluționari în piața din fața prefecturii în 22 decembrie 1989.

Informații suplimentare

Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului din România, adresă: https://www.iiccr.ro/ .
Keith Hitchins, *Scurtă istorie a României*, București, 2015.

38. SERVUS BISTRIȚENI!

Bistrița este azi un oraș cu o vastă moștenire cuturală, cu multe monumente istorice și cu oportunități variate în dezvoltarea economică. Creșterea sau descreșterea orașului depinde în primul rând de locuitorii săi, de modul în care înțelegem să ne adaptăm timpurilor în care trăim. Inițiativele noastre, modul în care reușim să inovăm, o să asigure și mai departe prosperitatea comunității din care facem parte.

Bistrițenii nu trebuie să trăiască în trecut, dar ar fi eficient să folosim această șansă de a avea un trecut prestigios ca pe o resursă în viitor. Numărul mare de monumente istorice, aspectul unitar al orașului istoric, legendele care circulă în legătură cu unele case ale orașului, cu turnul Bisericii Evaghelice sau cu alte obiective, pot să fie baza unui turism cultural care să atragă turiști în oraș. Dar, Bistrița nu este singurul oraș care are această oportunitate; ca să reușim să fim atractivi trebuie să cunoaștem acest potențial și să-l promovăm prin majoritatea cetățenilor noștri. Dacă știm să ne prezentăm monumentele, dacă fiecare dintre noi, ar putea să fie un ghid al orașului, atunci șansele ca și alții să-și dorească să vină să viziteze Bistrița s-ar amplifica cu siguranță! Așadar, folosirea acestei oportunități depinde de noi, nu de alții, putem să o folosim sau să asistăm indiferenți, la irosirea patrimoniului cultural pe care îl are orașul nostru.

Restaurarea monumentelor de arhitectură, întreținerea și îngrijirea caselor istorice, a străzilor orașului, a celebrelor pasaje rămase din sistemul de circulație al vechii cetăți, a ceea ce a mai rămas din cetatea noastră, trebuie să ne preocupe ca să avem, în primul rând, un oraș bun pentru locuitorii lui și apoi, desigur atractiv și pentru alții. Trebuie să înțelegem că existența acestor monumente, păstrarea tramei stradale a burgului medieval și în general a caracteristicilor istorice ale orașului vechi sunt o oportunitate pentru noi, și nicidecum o corvoadă, un obstacol în fața modernizării. Periferia orașului Bistrița poate să se modernizeze într-o libertate deplină și după cele mai inovatoare soluții arhitecturale, chiar trebuie să fim cât mai deschiși față de nou, dar trebuie să nu rămânem doar cu ceea ce construim azi, este important să nu pierdem nici patrimoniul pe care l-am moștenit până acum. Ar fi ideal să putem să avem la Bistrița modele ale arhitecturii medievale, ale perioadei Renașterii, ale barocului și ale curentelor secolului al XIX-lea, ale arhitecturii neoromânești și desigur ale modernismului și postmodernismului, pentru că doar așa suntem un oraș complet. Primul centru activ al orașului s-a dezvoltat în Piața Centrală, între Ansamblul Sugălete și biserică, apoi odată cu creșterea rolului românesc în oraș a crescut și rolul Pieței Unirii. Bulevardele verzi care încadrează cetatea au facilitat circulația, iar râul Bistrița a oferit alternativa unor spații de relaxare. Secolul XX a transferat piața comercială spre Zona Decebal, iar dinamica administrativă s-a stabilit în Piața Petru Rareș odată cu construirea clădirii Prefecturii și a unor instituții financiare. Constatăm că mileniul trei conturează la marginea cartierelor, care încadrează centrul vechi, un nou circuit cu piețe comerciale și zone de producție, adaptate pentru traficul automobilului, iar extinderea orașului se poate înscrie în procesul de evoluție firescă. Armonia acestor etape, relația firească între etapele istorice ale orașului nostru o să asigure și frumusețea lui în viitor.

Atractivitatea unui oraș nu se cântărește doar din calitatea patrimoniului arhitectural, ci și din armonizarea cu natura, cu spațiul verde, prin calitatea aerului și a mediului locuit. Din acest punct de vedere orașul nostru se distinge ca un oraș verde, cu grădini și parcuri generoase, cu păduri aflate aproape de oraș care pot să asigure aer curat locuitorilor. Întreținerea și amenajarea spațiilor verzi trebuie să fie o datorie pentru noi toți cei care locuim în Bistrița. Dacă studiem ce specii se adaptează mai bine climei noastre sau dacă analizăm ce specii au fost aclimatizate în parcul municipal în ultimul secol și jumătate, s-ar putea să găsim cele mai bune soluții pentru spațiile verzi pe care le dorim cu toții. Dar, ca să nu micșorăm permanent spațiile verzi pentru a face loc mașinilor în zonele centrale, poate ar trebui mai degrabă să ne bucurăm de plimbări cu pasul prin Bistrița.

Calitatea vieții unui oraș nu depinde numai de arhitectură și spațiu verde, ci și de calitatea serviciilor, a relațiilor dintre noi și cu ceilalți. Trebuie să știm să ne respectăm înțelegerile și să fim politicoși așa cum au fost și în vechime negustorii acestui oraș. Trebuie să ne cunoaștem produsele noastre și se le susținem prin cumpărări încurajatoare, dar fără să afectăm concurența liberă – totuși nu trebuie să uităm că nimeni nu ne oprește să cumpărăm produsele bistrițenilor, dacă suntem bistrițeni sau să recomandăm produsele acestui oraș și altor cetățeni.

Se spune că un oraș bun, este un loc în care se mănâncă bine ! Haideți, așadar să vedem care sunt rețetele specifice locurilor noastre, cum se serveau și cum se consumau alimentele care se puteau produce în zona noastră. În cadrul unui proiect de promovare turistică derulat de primăria orașului s-au votat sarmalele cu păsat ca fiind un meniu original care se poate prepara după vechi rețete de familie. Deci, putem să ne întrebăm bunicii cum se gătesc aceste tipuri de sarmale și ce conțin ele ? Dacă ne păstrăm rețetele tradiționale și produsele specifice locurilor noastre putem să fim siguri că atractivitatea monumentelor și în general a orașului o să sporească, iar păstrarea identității nostre o să ne mulțumească.

Chiar dacă pare că am enumerat aici mai multe sfaturi pentru viitor, trebuie să acceptăm că nimeni nu cunoaște viitorul și nici nu poate să sfătuiască pe nimeni cu precizie în acest sens. Privind spre trecut și învățând de la modul în care fac și alți contemporani ai noștri, am încercat să formulăm aceste concluzii, sau hai să le spunem "puncte de vedere a modului în care ar trebui să acționăm în orașului nostru". Totuși, trebuie să nu uităm că fiecare generație de bistrițeni și-a spus cuvântul în organizarea orașului, deci acum și voi faceți parte dintr-o generație, a voastră care trebuie și este așteptată să se implice în dezvoltarea burgului nostru. Să încercați să înțelegeți acest oraș și să nu uitați că avem obligația unei moșteniri care trebuie să ne facă să ne comportăm ca niște cetățeni, adică locuitori cu drepturi și obligații așa cum au fost toți cei care au locuit și locuiesc în acest oraș din anul 1330 încoace. Atunci când avem de luat decizii pentru oraș poate că ar fi util să urmărim și exemplele de bune practici din alte orașe sau să ne informăm cât mai bine de la cei mai buni specialiștii ai domeniilor care ne interesează. În anul 1560 bistrițenii erau constructori vestiți în Transilvania și în Moldova, dar totuși au adus la biserica lor un meșter din nordul Italiei, pentru că atunci cei mai faimoși constructori ai lumii cunoscute erau italienii Renașterii. Deschiși față de inovații, bistrițenii timpurilor de atunci s-au dovedit extrem de inovativi și deschiși față de ultimele stiluri ale epocii lor. Încercați să fiți și voi deschiși spre performanță și inovare, iar dacă o să greșiți nu vă descurajați pentru că succesul este al celor care au curaj, învață din greșeli (de preferat ale altora) și rămân perseverenți în proiectele lor.

Servus, tineri ai Bistriței, indiferent de limba maternă pe care o vorbiți sau religia pe care o moșteniți de la părinții voștri, toți aparțineți acestui oraș și voi sunteți cei care puteți să-l înălțați mai departe!

Dezbatere

1. Ce oportunități oferă Bistrița?
2. Ce oportunități oferă cadrul natural și împrejurimile orașului nostru?
3. Care sunt monumentele de arhitectură care vă plac cel mai mult?
4. Numiți principalele fabrici în care muncesc bistrițenii.
5. Ce evenimente culturale se organizează în Bistrița ? Oare ce aspect trebuie îmbunătățit?
6. Cum putem să implicăm tinerii în proiectele orașului?
7. Ce calități au bistrițenii?
8. Cum sunt caracterizați bistrițenii?
9. Ce produse locale cunoașteți din Bistrița?
10. Ce proiecte doriți să faceți pentru Bistrița?

Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud

Să descoperim

Dacă doriți să realizați un proiect și aveți nevoie de finanțare consultați site-ul www.primariabistrita.ro și o să aflați informații despre modul în care se pot accesa fonduri nerambursabile de la bugetul local la începutul fiecărui an. Elaborarea și tipărirea cărților de *Cultură și civilizație la Bistrița* s-a realizat chiar printr-un asemenea proiect finanțat de Primăria Municipiului Bistrița.

Știați că...

Salutul SERVUS este un salut utilizat de bistrițeni, și în general de ardeleni, ca o formă comună de salut, fiind utilizată identic de români, sași și maghiari. Cuvântul provine din latinescul servus, o prescurtare din expresia latinească "ego sum servus tuus", care în traducere ar însemna „eu sunt servitorul tău". Formula de salut a fost utilizată frecvent în zonele multietnice din Europa Centrală.

2011 se tipărește *Colorează Bistrița*

2012 se tipărește *Cultură și civilizație la Bistrița – pentru ciclul primar*

2013 se tipărește o variantă colorată de elevii ciclului primar

2014 sponsorizare privată pentru *Colorează Bistrița*

2015 se tipărește *Cultură și civilizație la Bistrița – pentru ciclul gimnazial*

2017 se tipărește *Cultură și civilizație la Bistrița – pentru ciclul liceal*

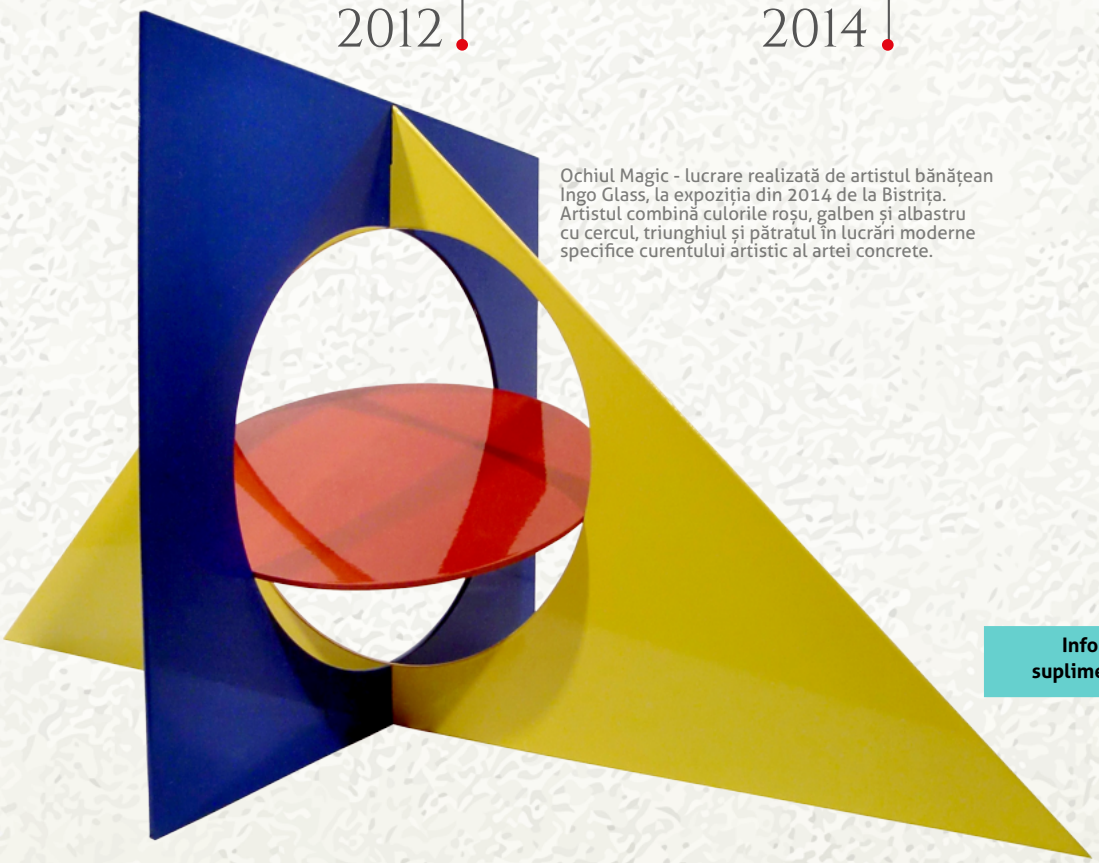

Ochiul Magic - lucrare realizată de artistul bănățean Ingo Glass, la expoziția din 2014 de la Bistrița. Artistul combină culorile roșu, galben și albastru cu cercul, triunghiul și pătratul în lucrări moderne specifice curentului artistic al artei concrete.

Informații suplimentare www.primariabistrita.ro
www.complexulmuzealbn.ro

anexă

Dezbateți pe marginea imaginilor, a hărților sau a textelor prezentate

Liviu Rebreanu (1885-1944)

Liviu Rebreanu s-a născut în satul Târlișua (azi județul Bistrița-Năsăud), în familia învățătorului Vasile Rebreanu. În anul 1889 familia Rebreanu s-a mutat în comuna Maieru, pe Valea Someșului. A urmat în anul 1895 două clase la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud, iar între 1897-1900 a studiat în limba maghiară la Școala de băieți din Bistrița. Între 1900-1903 a studiat la Școala Reală Superioară de Honvezi din Sopron, este perioada în care și-a văzut "tipărită o schiță într-o revistă de la Budapesta". Obține în 1907 gradul de locotenent la Academia Militară Ludoviceum din Budapesta și este repartizat la garnizoana din Gyula. Nu se acomodează cu cariera militară și preferă scrisul. În 1909 se stabilește în Regatul României și se dedică tot mai mult scrisului. Reușește în 1917 să scrie romanul Ion, o prezentare literară a vieții rurale din spațiul nostru. Din experiența trăită de familia sa - fratele său Emil Rebreanu, ofițer în armata austro-ungară, este acuzat de dezertare și spionaj, fiind condamnat la moarte pentru că încercase să treacă frontul la trupele române. Inspirat de această dramă a scris lucrarea Pădurea Spânzuraților.
În 1939 devine membru al Academiei Române și continuă să fie fidel scrisului. S-a retras din viața publică la Valea Mare, a decedat în 1944, acum este înmormântat în Cimitirul Bellu din București.

George Coșbuc (1866-1918)

George Coșbuc s-a născut în familia preotului greco-catolic Sebastian Coșbuc din Hordou. Începe școala în familie, iar din anul 1873 a fost elevul școlii din Telciu. Continuă studiile la Școala Normală din Năsăud, iar în mai și iunie 1884 susține probele examenului de bacalaureat. În vara anului 1884 s-a înscris la facultatea de filosofie din Cluj, secția studii clasice.
Despre începuturile sale literare George Coșbuc mărturisește: „Cea dintâi poezie am publicat-o la vârsta de 15 ani într-o foaie pedagogică din Ardeal. N-o mai am și nici nu știu ce era, însă îmi amintesc ca a fost o poezie de dragoste. Am publicat apoi fel de fel de încercări prin toate foile ardelenești". Debutul publicistic propriu-zis se produce tot în 1884, când revista Tribuna din Sibiu îi publică sub pseudonimul C. Boșcu (anagrama numelui Coșbuc).
Este un activ publicist ardelean între anii 1887-1889, iar în toamna anului 1889 este chemat la București de Titu Maiorescu. În Regatul României deține diverse slujbe și publică tot mai mult, iar în 1916 a fost ales membru al Academiei Române, datorită poeziilor scrise despre țătanii ardeleni.
La 9 mai 1918, poetul George Coșbuc se stinge din viață la București, fiind înmormântat în Cimitirul Bellu.

Dr. Gustav Oswald Kisch (1869-1938)

Gustav Oswald Kisch s-a născut în anul 1869 la Bistrița, unde a absolvit Gimnaziul Evanghelic C.A. în anul 1887. În perioada 1887-1891 a studiat teologie, germanistică, și filosofie la universitățile din Cluj, Leipzig, Tübingen, Budapesta, Berlin și Zürich. În teza sa de doctorat „Die Bistritzer Mundart verglichen mit dem Moselfränkischen" (Dialectul săsesc bistrițean comparat cu dialectul francon-moselan), a încercat să dovedească originea luxemburgheză a sașilor bistrițeni. Kisch a fost unul din cei mai importanți filologi sași din nordul Ardealului, întemeietorul Școlii germaiștilor bistrițeni („Nösner Germaistenschule"). În anul 1920 devine profesor universitar, șef de catedră pentru germanistică, la Universitatea din Cluj, funcție pe care o deține până în anul 1938. Pentru meritele sale deosebite a fost decorat în anul 1906 de Wilhelm, Marele Duce de Luxemburg, cu ordinul de Cavaler al Coroanei de Stejar, iar în anul 1929 de Marie Adelheid, Mare Ducesă de Luxemburg, cu același ordin în grad de ofițer. Kisch a fost membru de onoare a Societății Lingvistice Luxemburgheze, membru corespondent al Academiei Schiller din München, și membru de onoare a Academiei Române.

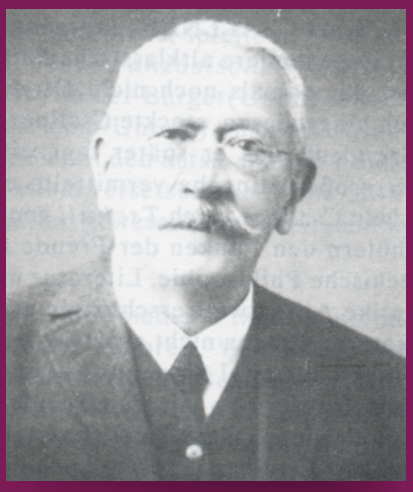

Dr. Albert Berger (1864-1936)

Albert Berger s-a născut la Săcărâmb (jud. Hunedoara) unde tatăl său, care provenea dintr-o străveche famile de sași bistrițeni, era director de mină. A absolvit Gimnaziul Evanghelic C.A. din Bistrița. După bacalaureat a studiat matematică, istorie și teologie la Tübingen, Heidelberg, Leipzig, Berlin și Cluj. În 1888 și-a luat doctoratul în matematică la Universitatea din Cluj. În 1890 a devenit profesor la Gimnaziul Evanghelic din Bistrița, iar în anii 1914-1930 a fost directorul acestei școli. În perioada 1888-1918 a avut custodia arhivei orașului Bistrița, pe care a organizat-o în mod științific. A ordonat și transcris sute de documente și a publicat studii de specialitate în domeniul istoriei locale. Pentru meritele sale deosebite statul român i-a acordat distincția de Cavaler al Coroanei României.
Nicolae Iorga spunea despre Albert Berger: "am fost primit de arhivarul Albert Berger cu o prietenie care putea să-i fie periculoasă, căci îmi comunica actele la hotel, unde lucram până târziu la o lampă chioară".

Gustav Zikeli (1876-1952)

Gustav Zikeli s-a născut la Bistrița într-o familie de meșteșugari din Suburbia de Jos. A deprins meseria de tipograf în atelierul lui Karl Orendi din Bistrița, iar din 1894 beneficiază de o bursă a Universității Săsești la Berlin, unde descoperă ideile generoase ale social democrației europene. Revine în 1905 la Bistrița și deschide din 1912 propria tipografie în care a tipărit din anul următor ziarul Bistritzer Deutsche Zeitung (Ziarul German al Bistriței), practic cea mai importantă publicație germană din perioada interbelică. Convingerile sale democratice îl pun pe Gustav Zikeli în postura unui opozant al nazismului care începea să fie îmbrățișat de tot mai mulți sași din Bistrița anilor 40, dar și al regimului comunist impus după 1945. Memoriile sale păstrate în manuscris ne oferă informații foarte importante despre istoria interbelică a orașului Bistrița.

Ing. Oskar Kelp (1869-1934)

Oskar Kelp s-a născut în anul 1869 la Bistrița. A absolvit Gimnaziul Evanghelic C.A. și a studiat la Universitatea Tehnică din Charlottenburg/Berlin. Reîntors după studii în Ardeal activează ca inginer mai întâi la Mediaș, iar după aceea la Bistrița, unde este numit inginer șef al orașului în anul 1901. Kelp a proiectat introducerea rețelei de apă curentă la Bistrița în perioada 1907-1910, a introdus canalizarea în perioada 1910-1913, a construit o uzină electrică și a introdus curentul electric la Bistrița în anul 1913. Oskar Kelp a deținut funcția de inginer șef al orașului timp de 30 de ani până în anul 1931. Poate fi considerat ca cel mai important modernizator al orașului Bistrița în prima jumătate a secolului XX. Vila din Parcul Central în care locuia, a fost proiectată tot de el, astăzi în această clădire se află Cercul Militar.

Georg Fischer (1843 – 1923)

Georg Fischer s-a născut la Monariu ca fiu al țăranilor sași Maria și Johann Fischer. După absolvirea Gimnaziului Evanghelic C.A. din Bistrița a studiat în perioada 1862-1865 filologie clasică și teologie la universitățile din Viena și Tübingen. În 1868 a devenit profesor la Gimnaziul Evanghlic C.A. din Bistrița, iar între anii 1882-1914 a fost directorul nr. 99 al acestei prestigioase școli. Fischer a fost cel mai longeviv director al Gimnaziului Evanghelic din Bistrița. În 1892 a demarat un proiect care avea să fie opera vieții sale, construirea unei noi clădiri gimnaziale pe Aleea Măcelarilor (Bulevardul Republicii de astăzi). După aproape 20 de ani această clădire școlară a fost dată în funcțiune în anul 1910. Fischer a fost fără îndoială creatorul acestei clădiri, una dintre cele mai impunătoare clădiri gimnaziale din Ardeal, azi clădirea istorică a Colegiului Național „Liviu Rebreanu".

Dr. Victor Onișor, (1874 - 1932)

Victor Onișor s-a născut la Zagra, veche așezare grănicerească unde urmează cursurile primare. Studii secundare la Liceul Grăniceresc din Năsăud. Licențiat al Facultății de Drept din Budapesta. Doctor în drept. Avocat în Baroul Bistrița. Pentru meritele sale deosebite a fost ales membru al Comitetului Executiv al P.N.R. În această calitate, Victor Onișor, în luna octombrie a anului 1918, a participat la ședința istorică a Partidului Național Român din 12 octombrie 1918 de la Oradea, iar la 1 decembrie 1918 a participat la Alba Iulia la înfăptuirea Marii Uniri. După actul de Unire de la 1 Decembrie 1918, Victor Onișor a făcut parte din Consiliului Dirigent, fiind desemnat secretar general al Resortului de Interne. Devenind profesor de drept administrativ și financiar la Universitatea „Ferdinand I" din Cluj, unde între anii 1922 - 1923; 1928 - 1929 va fi decan al Facultății de Drept. Activitatea de profesor s-a împletit în mod fericit cu cea de autor al unor studii importante de specialitate.

Grigore Pletosu (1848-1934)

Grigore Pletosu s-a născut la Chintelnic, (jud. Bistrița-Năsăud) și a studiat la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud (1863-1871), la Institutul Teologic din Sibiu (1871-1874), continuând la Facultățile de Filosofie ale Universităților din Leipzig și Budapesta (1874-1878). A fost profesor la Gimnaziul din Năsăud și preot din 1892, iar din 1909 a fost ales protopop ortodox al Bistriței. A fost desemnat ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe din Bistrița să participe la Adunarea Națională a românilor de la Alba Iulia, din 1 decembrie 1918. Din inițiativa sa a început construirea Bisericii ortodoxe "Sfinții Trei Ierarhi" din Bistrița, iar mormântul său se află în curtea acestei biserici.

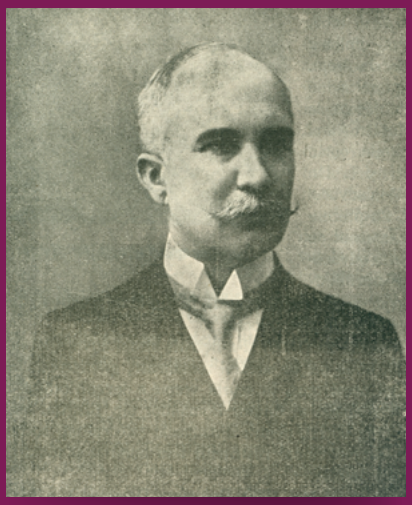

Dr. Gavril Tripon (1869 – 1930)

Gavril Tripon este originar din Iclod, județul Cluj. A început școala în satul natal, a urmat gimnaziul armeano-catolic din Gherla și Liceul romano-catolic din Cluj. A studiat dreptul la Universitatea din Cluj unde și-a luat licența (1887) și doctoratul (1888). După un stagiu la Cluj își deschide propriul cabinet de avocatură la Dej. Se stabilește la Bistrița (1890) unde timp de treizeci de ani desfășoară o intensă muncă profesională, politică și culturală: președinte al filialei Partidului Național Român, președintele despărțământului ASTRA, semnatar al Memorandului și membru în conducerea băncii „Bistriteana" și ulterior întemeietor al băncii „Coroana". A fost președinte al Consiliului Național Român județean și delegat la Marea Adunare de la Alba Iulia. După Marea Unire a fost primul prefect al județului Năsăud, ulterior deputat în parlamentul României (1922-1926) și (1927-1928).

SCURTĂ CRONOLOGIE A BISTRIŢEI

Localitatea Bistrița este amplasată pe un teren plan aflat la o altitudine de circa 356m, pe coordonatele 47º 10' latitudine nordică și 24º 30' longitudine estică. Municipiul Bistrița cuprinde și localitățile componente Ghinda, Sărata, Sigmir, Slătinița, Unirea și Viișoara.

1241 – În invazia tătară din 2 aprilie este distrus târgul Nosa (prima atestare documentară a localității cu numele Nosa).

1264 – Papa Urban al IV–lea scrie în 16 iulie lui Ştefan, fiul lui Bela al IV–lea regele Ungariei, să restituie mamei sale o serie de posesiuni printre care Rodna şi Bistrița (prima atestare documentară a localității cu numele de Bistrița).

1268 – Călugării franciscanii sunt atestați în oraș.

1286 – 1289 – Datorită distrugerilor tătare, Ladislau al IV–lea îi scuteşte pe bistrițeni de o parte din dări ca să sprijine dezvoltarea localității.

1287 – Episcopul Transilvaniei este împuternicit să ofere ajutor slujbaşilor reginei Elisabeta pentru încasarea veniturilor din Ținutul Bistriței.

1291 – Regele Andrei al III–lea scuteşte pe bistrițeni de două treimi din dări.

1295 – Este menționată o mănăstire franciscană cu o biserică care purta hramul Sfântului Andrei.

1295 – Episcopul Transilvaniei oferă capelanului spitalului din Bistrița sarcina parohiei din Aldorf. În acest context aflăm indirect că la Bistrița funcționa un spital medieval.

1308 – Conventul din Cluj Mănăştur cedează unor locuitori din Cluj un loc de moară pe râul Someş urmând ca aceştia să plătească mănăstirii o marcă şi jumătate de argint curat ... după greutatea de la Bistrița. (Nu știm cu exactitate dacă atunci se băteau monede la Bistrița sau dacă era vorba despre alte forme medievale de plată.)

1309 – Este amintită mănăstirea dominicană la Bistrița.

1310 – Documentul prin care voievodul rebel Ladislau Kan recunoaște pe Carol Robert de Anjou ca rege al Ungariei și recunoaște și Bistrița printre posesiunile regale: „am făgăduit să–i dăm înapoi mina de la Rodna și comitatul Bistrița"

1327 – Se realizează cea mai veche sculptură datată din oraș (după alte interpretări la zecimale este din 1337), o lespede funerară fixată ulterior în peretele sudic al bisericii din Piața Centrală.

1330 – Regina Elisabeta acordă locuitorilor dreptul de fi judecați de comitele sau judele lor și de regină (privilediu specific orașelor).

1353 – Orașul primește din partea regelui Ludovic de Anjou dreptul de a organiza în luna august târgul anual, cel mai important târg al regiunii.

1358 – Este menționată biserica parohială Sf. Nicolae: „plebanatu ecclesie Sancti Nicolai de Bistrichia"

1361 – Se consemnează un conflict între măcelarii și postăvarii orașului (document care reglementează activitatea breslelor din oraș).

1366 – Se confirmă libertatea sibiană și pentru orașul Bistrița, iar blazonul regelui Ludovic de Anjou devine sigiliul orașului.

1367 – Documentul prin care se încheie o înțelegere între podgorenii și meșteșugarii bistrițeni stabilind felul în care vinurile puteau fi introduse în oraș (documentul reglementaează activitatea comercială).

1376 – O mențiune a bisericii parohiale: "ecclesie Sancti Nicolai de Bestercia".

1388 – Atestată prima școală din oraș, prin "rector scholaris".

1402 – Măcelarii sunt atestați la Bistrița.

1403/1408 – În oraș sunt atestate case de piatră.

1414 – Documetul întărește privilegiul prin care negustorii din țară cât și cei din Polonia, să poată intra liber în această parte a Transilvaniei (la Bistrița) împreună cu mărfurile lor, inclusiv fier.

1432 – Testamentul lui Petrus Kreczmer, cu donații pentru biserica orașului.

1453 – Districtul Bistriței este donat lui Iancu de Hunedoara în calitate de comite perpetum.

1453 – Într–un document emis la Bistrița, Iancu de Hunedoara, comite de Bistrița confirmă vechile libertăți ale bistrițenilor.

1456 – Iancu de Hunedoara, comite de Bistrița, dăruiește castelanilor cetății Bistrița casa Beche, o locație posibilă a casei ar putea să fie pe actuala stradă Nicolae Titulescu.

1456 – Revolta bistrițenilor împotriva lui Mihail Szilagy, cumnatul lui Iancu de Hunedoara, care a supus orașul la mai multe abuzuri, aduce mai multe distrugeri.

1457 – Conventul din Cluj Mănăștur transcrie la cererea juraților orașului privilegiul dat la 22 iulie 1453 de Iancu de Hunedoara.

1460 – Matia Corvinul reconfirmă vechile libertăți ale orașului.

1461 – Sunt menționați învățătorii și notarii din Bistrița.

1464 – Matia Corvinul reconfirmă dispoziția sa din 1460 și prin aceasta privilegiul acordat de Iancu de Hunedoara bistrițenilor în iulie 1453.

1467 – Este atestat primul pictor al orașului, Leonardus pictor din Bistrița.

1464 – Matia Corvinul cere castelanilor cetății să predea "Burgul" orășenilor.

1471 – Matia Corvinul acordă bistrițenilor dreptul de a folosi fântânile de sare din zonă.

1475 – Matei Corvin confirmă administrarea Rodnei și a Văii Rodnei în districtul Bistrița.

1480 – Armurierul Petermann își construiește o casa în Piața Centrală (azi Ansamblul Sugălete, nr. 15).

1495 – Andreas Beuchel din Bistrița este student la Cracovia.

1516 – Farmacia orașului funcționa în Piața Centrală.

1520 – Judele Bistriței este Gabriel Pictor.

1520 – În turnul bisericii centrale se montează un ceas.

1522 – Primul sculptor menționat la Bistrița, „Herr Gabriel sculptor".

1523 – Bistrițenii obțin dreptul de depozit asupra mărfurilor aduse din Moldova.

1525 – Andreas Beuchel devine jude al orașului.

1527 – Ioan Zapolya cedează orașul Bistrița domnului Moldovei, Petru Rareș.

1529 – Petru Rareș cere orașului Bistrița supunere.

1530 – Ioan Zapolya cere bistrițenilor să se supună față de domnitorul Petru Rareș.

1531 – Andreas Beuchel, susținător al domnitorului Petru Rareș a fost executat în piața cetății.

1535 – Ioan Zidarul lucrează la mănăstirile din Moldova.

1541 – Moare parohul Johann Teutsch, un puternic oponent al reformei religioase.

1543 – Parohul M. Fleischer împreună cu umanistul Christian Pomarius îndepărtează icoanele din biserica parohială și proclamă reforma religioasă.

1550 – Cristian Pomarius este preocupat de realizarea unui plan al orașului.

1556 – Ordinele religioase catolice sunt alungate din oraș.

1559 – Printr–un document emis la curtea lui Ferdinand I se pomenește de Bistrița în contextul unor evenimente din 1222 care oferă indirect cea mai veche atestare a localității.

1563 – Petrus Italus de Lugano termină renovarea renascentistă a Bisericii Evanghelice.

1564 – Un călător italian considera Bistrița cel mai frumos oraș al Transilvaniei.

1570 – Artiștii au vopsit cadranul și au aurit limbile ceasului ca să fie văzute de la distanță.

1574 – Un medic din Bistrița este cerut să fie trimis domnitorului Moldovei.

1575 – Cetatea Bistrița este completată cu încă un rând de ziduri pe latura de vest.

1600 – Bistrițenii plătesc un impozit de 300 florini spre Mihai Viteazul și sprijină campania din Moldova cu armament.

1602 – Orașul Bistrița este supus unui lung asediu de trupele generalului Basta, dar este salvat de intervenția curajoasă a fierarului Georg Pfaffenbruder.

1643 – Domnitorul Vasile Lupu, cere bistrițenilor meșteri pietrari: „ ca să poată lucra bine la uși ferestre și bolți cum știm că lucrează meșterii dumilevoastre ...”

1667 – Au fost numiți primii directori de poștă din oraș, iar poștalioanele încep să circule regulat.

1691 – Capitlul Bistriței trebuie să plătească Partiahybernalis pentru întreținerea trupelor imperiale habsburgice, deci habsburgii intră în oraș.

1704 – După un asediu de patru săptămâni orașul este ocupat de curuții conduși de Mihai Teleki care se opuneau habsburgilor.

1705 – Trupele imperiale ocupă orașul și confiscă artileria din bastioanele de pe latura de sud a cetății.

1720 – Bistrița are o populație de 4260 locuitori, sași de religie lutherană.

1754 – Biserica de lemn din Sărata se pictează prin grija lui Popa Vasile de la Șieuț.

1761 – La Cluj gubernul Transilvaniei intentează orașului un proces de recuperare de decimei impusă satelor năsăudene.

1762 – Judele Bistriței acceptă cedarea Văii Rodnei spre administrația imperială.

1763 – Feldmareșalul Siskowitz începe militarizarea zonei românești prin constituirea Regimentului II de graniță, cu două batalioane de infanterie și unul de dragoni, iar orașul săsesc Bistrița pierde importanța militară în fața Năsăudului românesc.

1766 – Se organizează ceremonia de predare a Văii Rodnei de către reprezentanții orașului Bistrița.

1786 – Se lucrează la biserica de lemn și școala românească din zona vechiului cimitir din strada Crinilor.

1787 – În Bistrița se construiește Biserica romano–catolică cu hramul Sf. Treime.

1796 – Din Bistrița la Cluj poștalionul făcea 7 ore și 45 minute.

1816 – În casa lui Teodor și Eftimia se naște Andrei Mureșanu.

1817 – Împăratul Franz I și împărăteasa Carolina vizitează Bistrița.

1825 – Andrei Mureșanu este elev la școala săsească din Bistrița.

1832 – În piața orașului se construiește o nouă școală săsească, aici învățau pe lângă bistrițeni și câte 4 elevi din fiecare localitate învecinată care depindea de administrația orașului

1847 – Sașii organizează prima asociație de gimnastică din oraș.

1848 – Senatorul Stebringer organizează două companii ale gărzilor naționale săsești, care sunt sprijinite de Regimentul II Grăniceresc din Năsăud pentru a face față trupelor maghiare conduse de generalul Bem.

1848 – Preotul Theil și senatorul Kelp condamnă unirea Transilvaniei cu Ungaria proclamată de revoluționarii maghiari.

1848 – Constantin Romanu Vivu îi organizează militar pe revoluționarii românii din zona de sud a județului, iar tricolorul lor purta deviza „Acum ori niciodată”.

1848 – Trupele generalului Wardener sunt înfrânte de maghiari la Viișoara, iar orașul este ocupat.

1849 – Trupele ruse trec prin pasul Tihuța, iar în 27 iunie trupele maghiare părăsesc orașul Bistrița.

1850 – Bistrița are o populatie de 5214 locuitori (71% sași, 23,1 % români, 1,7 % maghiari, 3,4 % rromi).

1853 – Se organizează prima instituție financiară modernă, Asociația bistrițeană de economii și ajutor.

1855 – Șapte felinare cu ulei luminau Piața Centrală și străzile din jur.

1857 – Un mare incendiu distruge 148 de case și turnul Bisericii Evanghelice.

1861 – În turnul refăcut după incendiu se montează un ceas mecanic.

1861 – Parohul Müller obține afilierea comunității evanghelice din Bistrița la Asociația Gustav Adolf din Berlin.

1862 – Iluminatul cu lămpi de petrol se folosește în spațiul public la Bistrița.

1864 – Se demolează zidurile cetății pentru reconstruirea caselor din orașul afectat de incendiu.

1866 – S–a născut în satul Hordou, viitorul poet George Coșbuc.

1870 – Se înființează Școala Agricolă cu 100 ha de teren pentru practica elevilor.

1876 – Autonomia urbană a orașului este desființată, iar românii, maghiarii și evreii se pot stabili nestingherit în oraș.

1877 – Se înființează la Bistrița Societatea Pompierilor Voluntari.

1881 – Alexandru Roșu deschide un atelier de fotografie la Sugălete.

1881 – Se organizează Siebenbürgischer Karpaten–Verein (SKV), o asociație de vilegiatură care organizează și marchează voluntar primele trasee turistice și primele refugii din Carpații Orientali.

1884 – Se inaugurează calea ferată Dej–Bistrița.

1885 – S–a născut la Târlișua, scriitorul Liviu Rebreanu.

1885 – Bistritzer Turnverein – BTV (Asociația Sportivă Bistrița) susține activitatea sportivă a orașului.

1885 – Se construiește prima sală de sport din oraș.

1887 – Se fondează prima bancă românească din Bistrița, numită Banca Bistrițeana.

1888 – Se înființează Despărțământul ASTRA la Bistrița, iar activitatea culturală românească este tot mai intensă.

1889 – Familia Rebreanu s–a mutat la Maieru.

1891 – Își începe activitatea revista românească Minerva.

1891 – A fost construit Spitalul Districtual cu 100 de paturi.

1895 – Biserica minorită din cetate este cumpărată de românii greco–catolici cu suma de 30.000 coroane.

1895 – Asociația Meseriașilor construiește după planurile arhitectului Paul Peter Brang Clădirea Gewerbeverein, azi Palatul Culturii „George Coșbuc".

1895 – Românii greco–catolici construiesc o școală confesională modernă (azi Grădinița Nr. 9).

1897 – Departe de Bistrița Bram Stoker scrie romanul *Contele Dracula.*

1897 – Liviu Rebreanu este elev la Școala de băieți din Bistrița.

1898 – Asociația Cicliștilor din Bistrița (Bistritzer Radfahrer Vereins) organizează un bal în oraș.

1898 – Începe tipărirea Revistei Ilustrate cu Ioan Baciu și Ion Pop Reteganul, în care trimite fotografii cu țărani din zonă și Alexandru Roșu, fotograful Bistriței.

1903 – Liviu Rebreanu publică într–o revistă din Budapesta o schiță în limba maghiară.

1903 – Revista Bistriței își începe activitatea.

1906 – Fotograful Alexandru Roșu alcătuiește un album de prezentare al orașului la expoziția de la Sibiu.

1906 – Atracția emigrării în America este tot mai mare, acum pleacă circa 600 de oameni din această zonă.

1906 – Nicolae Iorga vizitează Bistrița.

1907 – Întâlnire ASTRA la Bistrița, iar activitatea culturală românească este cunoscută în toată regiunea.

1909 – Elevii români formează Societatea Dacia, tinerii își propuneau dezvoltarea educației și a sentimentelor naționale.

1910 – Se inaugurează noua clădire a Gimnaziului Evanghelic, actuala clădire a Colegiului Național „Liviu Rebreanu".

1910 – Bistrița se plasează pe locul cinci la producția industrială din Transalivania.

1912 – În clădirea Reuniunii meseriașilor se organizează spectacolul cu opera Liliacul de Johann Strauss la care participă și soliști ai operei din Viena.

1913 – Se introduce iluminatul electric în oraș.

1913 – Se tipărește ziarul local BistritzerDeutzer Zeitung.

1914 – Bistrițenii intră în Primul Război Mondial, iar Regimentul de Infanterie 63 cu recruți din zonă pleacă pe frontul din Serbia, apoi din Galiția.

1916 – În timpul unui zbor de recunoaștere a zonei se realizează prima fotografie aeriană a orașului.

1916 – George Coșbuc devine membru al Academiei Române.

1918 – Femeile române confecționează la 29 octombrie primul tricolor care este arborat la Consiliul Național Român.

1918 – La alegerile din 26 noiembrie românii Tripon Gavril, Login Dionisie, Porutiu Petru, Doroftei Mihai și Cotoc Ioan devin delegații aleși pentru Adunarea Națională de la Alba Iulia, din 1 decenbrie 1918. La Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost și alți reprezentanți desemnați din partea unor asociații, instituții etc.

1918 – Regimentul 15 infanterie al armatei române pătrunde în oraș în 4 decembrie.

1919 – Sașii bistrițeni votează în 8 ianuarie, la Mediaș recunoașterea deciziilor asumate de români la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia.

1919 – Regele Ferdinand și Regina Maria vizitează Bistrița.

1920 – Firmele în limba germană trebuie să fie înlocuite cu firme în limba română.

1921 – Reforma agrară modifică structura socială a zonei și îi nemulțumește pe cetățenii cu suprafețe extinse.

1922– Se realizează prima ecranizare, *Nosferatu – Simfonia groazei*, iar mitul Dracula se promovează prin cinematografie.

1923 – Se deschide Liceul românesc „Alexandru Odobescu".

1925 – Asociația Regna își începe activitatea de exploatare a lemnului.

1926 – Chioșcul fanfarei din parc este inaugurat, iar Turnul Dogarilor este restaurat de Oskar Kelp, arhitectul orașului.

1927 – George Enescu are un concert de caritate la Bistrița, pentru susținerea campaniei de strângere de fonduri pentru Biserica Ortodoxă Sf. Trei Ierarhi din strada Alexandru Odobescu.

1927 – Romanul *Dracula* se traduce în limba română.

1930 – Bistrița are o populația de 14128 locuitori (40,1 % români, 31,6% sași, 15,4% evrei, 9,6 % maghiari, 0,9 % rromi).

1932 – Se organizează alegeri libere.

1934 – Mitropolitul Bălan vizitează Bistrița.

1934 – Primul primar român al Bistriței este Corneliu Mureșan.

1935 – Prima arenă cu nocturnă se inaugurează la Bistrița.

1935 – Se adoptă Regulamentul edililor și de poliție al construcțiilor din Bistrița.

1938 – A fost dezvelită în Piața Unirii statuia poetului Andrei Mureșanu, opera sculptorului Corneliu Medrea.

1939 – Echipa de handbal B.T.V. din Bistrița a devenit campioană națională.

1939 – Liviu Rebreanu devine membru al Academiei Române.

1940 – Trupele maghiare ocupă Nordul Ardealului în urma Dictatului de la Viena.

1940 – Statuia poetului Andrei Mureșanu este demontată din Bistrița și dusă la Sibiu.

1944 – Pe dealul Sub Cetate, în zona livezii s–a organizat în 3 mai un ghetou pentru evreii din Bistrița și din împrejurimi.

1944 – Din lagărul Bistrița peste 6000 de evrei sunt trimiși, în 31 mai și 2 iunie, în lagărele de exterminare din Birkenau–Auschwitz.

1944 – Sașii din zona Bistriței se refugiază în luna septembrie din fața trupelor sovietice spre Austria și Germania.

1944 – Armatele sovietice pătrund în orașul Bistrița în 13 octombrie.

1944 – În luna decembrie cu 6 membri s–a înființat cu sprijin sovietic o filială a Partidului Comunist la Bistrița.

1945 – Partidul Comunist din județul Bistrița–Năsăud ajunge în februarie la 12 membri.

1945 – O parte din refugiații sași revin în țară, dar sunt distribuiți spre alte localități decât cele de origine sau în „detașamente de muncă" supravegheate de jandarmerie.

1945 – În 9 martie teritoriul Bistriței revine la administrația românească.

1946 – Comuniștii bistrițeni au convocat o adunare de incriminare a sașilor, manifestele distribuite chemau „pe plugari, muncitori și intelectuali la Bistrița pentru a protesta contra acelora care țin pe sași pentru a primi înapoi drepturile asupra pământului".

1946 – Comuniștii cer schimbarea prefectului Mihai Mihăilaș, membru al Partidului Social Democrat, sub pretextul că le–ar apăra interesele sașilor reîntorși, iar pentru liniștirea spiritelor propun mutarea celor aproximativ 6000 de sași din județ în altă parte a țării.

1946 – Liderul comunist Vasile Luca participă la ședința de partid de la Bistrița în vederea întăririi comuniștilor din județ în campania electorală.

1946 – Alegerile din 19 noiembrie sunt câștigate de Partidul Național Țărănesc, dar prin fraudă și forță comuniștii se declară câștigători.

1946 – Statuia poetului Andei Mureșanu este montată în Piața Regele Ferdinand (azi Piața Centrală).

1948 – Vechile denumiri sunt schimbate cu numele unor eroi sovietici.

1948 – Biserica Greco–Catolică din România este interzisă, iar biserica greco–catolică din Piața Unirii devine biserică ortodoxă.

1949 – În 24 iunie între localitățile Rebra, Rebrișoara și Nepos sunt executați mai mulți partizani anticomuniști.

1951 – Comuniștii organizează biblioteca orașului.

1952 – Se organizează Casa de Cultură pentru organizarea spectacolelor controlate de statul comunist.

1963 – Scriitorul bistrițean stabilit în Austria, Franz Karl Franchy este laureat al literaturii germane.

1968 – Bistrița devine orașul reședință al județului Bistrița–Năsăud.

1970 – Sculptorul Romulus Ladea realizează bustul romancierului Liviu Rebreanu.

1972 – Palatul Prefecturii este construit în actuala Piață Petru Rareș.

1972 – Se construiește Combinatul pentru prelucrarea lemnului.

1973 – Este ridicat Spitalul Județean.

1973 – Se construiește Combinatul pentru construcția de mașini.

1977 – Bistrița are o populație de 38649 locuitori, iar 888 se declară germani.

1978 – Sculptorul Gavril Covalschi realizează statuia poetului George Coșbuc din parcul orașului.

1980 – Este construită Sala Polivalentă.

1983 – Se organizează primele Saloane Rebreanu.

1983 – Se construieşte Castelul Dracula de la Tihuța.

1989 – Populația nemulțumită de abuzurile sistemului comunist protestează în stradă, iar Bistrița redevine „oraș liber".

1992 – Bistrița are o populație de 82366 locuitori (90,3 % români, 7,3% germani, 1,7% maghiari, 0,6 % rromi).

1992 – Bistrița se declară, Oraș al imnului național.

1996 – Echipa de fotbal Gloria Bistrița a câștigat Cupa României la Fotbal.

1997 – Are loc semnarea primei înfrățiri cu un oraș european, este vorba despre Besançon din Franța.

1997 – Majestatea Sa Regele Mihai și Majestatea Sa Regina Ana, vizitează Bistrița.

2001 – Bistrița se înfrățește cu orașul ZielonaGora.

2003 – Bistrița se înfrățește cu orașul Columbus din SUA.

2005 – Orașul Herzogenrath din regiunea Aachen semnează înfrățirea cu orașul Bistrița.

2006 – Spațiul străzii Liviu Rebreanu se organizează în forma unui pietonal.

2006 – L'Aquila din regiunea Abruzzo se înfrățește cu Bistrița.

2006 – Majestatea Sa Regele Mihai și membrii ai familiei regale serbează sărbătorile la Bistrița.

2007 – Serbările Medievale amintesc în luna iunie de istoria marelui burg.

2008 – Un incendiu pornit de la o schelă de lemn determină incendierea turnului și distruge o parte din șarpanta bisericii, monument istoric, din Piața Centrală.

2009 – Șarpanta bisericii din piața orașului este refăcută.

2010 – Sunt înregistrați în Bistrița 32492 de salariați și 2294 șomeri.

2010 – Turnul reabilitat al orașului este completat cu un ceas donat de comunitatea sașilor din Germania și Austria, iar întâlnirea sașilor din Transilvania se organizează la Bistrița.

2010 – Se implementează primul proiect de promovare turistică al orașului, se promovează monumentele și se repovestesc vechile legende urbane, se stabilesc trasee turistice urbane și se alcătuiesc primele albume de promovare a culturii și civilizației locale.

2011 – Sunt înregistrați în Bistrița 33817 de salariați și 1337 șomeri.

2011 – Bistrița este primul oraș accesibil din România calificat în primele 30 de orașe din Europa care sunt interesate de implementare unor inovații în domeniul accesibilității.

2011 – Bistrița are o populație de 67272 locuitori (85,2 % români, 5,2% maghiari, 1,5 % rromi, 0,4% germani).

2012 – Sunt înregistrați în Bistrița 35780 de salariați și 1314 șomeri.

2012 – *Earthhour* se organizează la Bistrița, după câștigarea unui concurs național de ecologie.

2012 – Biserica Evanghelică din Piața Centrală trece în administrarea orașului în vederea organizării unui spațiu reprezentativ pentru cultura și istoria orașului.

2013 – Sunt înregistrați în Bistrița 35952 de salariați și 1426 șomeri.

2013 – S–a reabilitat imobilul din strada Nicolae Titulescu numărul 8, denumit într–un proiect de finanțare europeană Casa cu Lei.

2013 – Se sărbătoresc 450 de la finalizarea lucrărilor de către Petrus Italus de Lugano şi aducerea bisericii din Piața Centrală la forma actuală, iar in cadrul slujbei ecumenice se semneaza Declaratia de la Bistrita, un document asumat de bisericile istorice din Ardeal.

2013 – Încep amenajările pasajelor orașului.

2014 – Sunt înregistrați în Bistrița 36631 de salariați și 995 șomeri.

2014 – Pădurea Schullerwald este amenajată printr–un proiect de finanțare europeană.

2014 – În luna august, în amintirea Marelui Târg al burgului se organizează Târgul de vară al orașului.

2014 – S–a inaugurat Monumentul Exodul sașilor din Piațeta Mănăstirii Dominicane, amenajată în acest an în cadrul proiectului european de amenajare a pasajelor orașului.

2014 – Orașul Bistrița s–a înfrățit cu orașul Wels din Austria.

2015 – Sunt înregistrați în Bistrița 38759 de salariați și 626 șomeri.

2015 – Orașul Bistrița s–a înfrățit cu orașul Wiehl din Germania.

2016 – Se inaugurează Palatul Culturii „George Coșbuc" din Bistrița după încheierea proiectului de reabilitare a monumentului istoric.

2016 – Orașul Bistrița s–a înfrățit cu orașul Rehovot din Israel.

2017 – Se inaugurează Muzeul Județean după o complexă reabilitare.

2017 – Județul Bistrița–Năsăud a intrat în luna mai în Cartea Recordurilor, cu „Cel mai mare număr de oameni care poartă simultan portul tradițional românesc" și „Cel mai mare dans popular românesc".

2017 – Campionatul Mondial de Culturism și Fitness s–a oraganizat între 10–13 noiembrie la Bistrița.

2018 – Centenarul Marii Uniri

CUPRINS

Cuvânt înainte. 3
1. Imnul. 4
2. Drapelul 6
3. Steme și sigilii 8
Anexă 10
4. Bistrița de dincolo de vremi 12
5. Primele documente despre Bistrița . . . 14
6. Cavalerul Paltaleo Circuli 16
7. Mănăstirile Bistriței medievale 18
8. Marele Târg al Bistriței 20
9. Breslele burgului 22
10. Cetatea Bistriței 24
Anexă 26
11. Testamentul Ursulei Paulin 28
12. Case monument istoric 30
13. Ansamblul Sugălete 32
14. Legendele turnului 34
15. Petrus Italus de Lugano 36
16. Bistrița și domnitorii Moldovei. 38
17. Umaniști la Bistrița 40
18. Iluminiștii despre Bistrița 42
19. Regimentul de Graniță 44
20. Pictorul Franz Anton Maulbertsch 46
21. Vechea arhitectură de lemn 48
22. Românii, biserica și școala. 50
23. Andrei Mureșanu 52
24. Modernizarea Bistriței 54
25. Revista Ilustrată 56
26. Arta fotografică 58
Anexă 60
27. Nicolae Iorga la Bistrița 62
28. Marea Unire. 64
29. Vizite regale 66
Anexă 68
30. Bistrița interbelică. 70
31. Holocaustul. 72
Anexă 74
32. După război. 76
33. Au venit comuniștii! 78
34. Scrisori din comunism 80
35. Securitatea comunistă 82
36. Dracula la Bistrița! 84
37. Decembrie 1989 86
38. Servus bistrițeni! 88
Anexă 90
Scurtă cronologie a Bistriței 92